

کاتیک
پیکری روحان
بنیات دہشتین

منتدی اقرأ الثقافی
www.iqra.ahlamontada.com

کاتیک
پیکری روحان
بنیات دہشتین

محمد فہ تحوللا گولہن

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

پدای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا النفاقی)

بۆدابهزاندنێ جۆرهها کتیب: سهردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

كاتيك

په يکەری روڤمان

بنیات دەنیین

ئەم کتیبە لە لایەن
منتدی إقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

ئامادەکراوە

محمد فەتحوڵلا گولەن

کاتیک پهیکه‌ری رۆحمان بنیات ده‌نین

نووسینی: محمد فتح‌الله گولهن

وه‌رگیرانی: ده‌سته‌ی وه‌رگیرانی ده‌زگای چاپ و په‌خشی کانی عیرفان

چاپی یه‌که‌م: نازار - ۲۰۱۶

له‌ به‌ر یۆبه‌رایه‌تی گشتی کتیب‌خانه گشتیه‌کان ژماره‌ی سپاردنی (۹۸) ی

سالی (۲۰۱۶) ی پئدراوه

تیراژ: ۵۰۰۰

شوئنی چاپ

Nese
Neşe Matbaacılık

Neşe Matbaacılık - İstanbul - TURKEY

30 83 886 212 +90

www.nesematbaacilik.com

هه‌ممو ما‌فینکی له‌به‌ر گرتنه‌وه و بلاوکردنه‌وه‌ی پارێزراوه.

Copyright © Irfan Publishing 2016

ده‌زگای چاپ و په‌خشی کانی عیرفان

www.irfanpublishing.com

گوندی نینگلیزی خانوی ژماره ۹ / هه‌ولیز

+964 (0) 750 713 80 00

پېړستی بابتهکان

- پیشه کی ۶
- دنیای ناو مندالدان ۱۳
- میراتگرانی زوی ۱۷
- له ړنگای دۆزینه ووی ناراسته که ماندا ۲۶
- بهرو دنیای سبهی ۳۵
- بهرو دنیا که مان ۴۴
- کاتیک په بیکه ری رۆحمان بنیات دهنین ۵۱
- شورا ۶۷
- بزواتن و بیر ۸۹
- مهردی بیر و بزواتن ۹۸
- بهرو دنیای خۆمان ۱۱۶
- نه ندازباره رهبانیه کانی رۆح ۱۲۴
- ههستی بهرپرسیارتنی ۱۳۳
- له پشوی و نازا ووه بهرو رپسا ۱۳۹
- تا که دۆز و کیشهی نئمه ۱۵۲
- نوه نمورونه بیه کان ۱۵۹
- تا جینگایه ک جه بریه ت ۱۶۷
- فهلسه فهی ژیانمان ۱۷۴
- نوه کانی هیوا ۱۸۶
- کاتیک روو له خۆمان ده کهین ۱۹۸

پيشەكى

سەرانسەرى جىھانى مۇسلمانان لە ماوەى ئەم سەچ چوار سەدەيەى دواييدا لە بازىنى داخراوى دىلپىتى و، ژېردەستەيى و، نەزانى و، ھەژارى و، دووبەرەكى و، دوژمنايەتى و، دواكەوتويى و، كۆنەپەرستى و، چەقبەستوييدا گىنگل دەخوات. لەبرى ئەو نامانجە بالايانەى كە قورئان بۆ مۇسلمانانى دارشتووہ -وہك: ئاوەدانکردنەوى زەوى و، رېنمونيكردى خەلكى بۆ چاكە و ورياكردنەويان لە خراپە و، گرنگيدان بە ياسا سروسشيەكان بەئەندازەى گوپرايەليكردن بۆ فەرمانە شەرعىيەكان و، روانىنى گشتگير بۆ بەديھينەر و گەردوون و ژيان و مروف و دانەبرينيان لەيەكترى و، بلاوكردنەوى ئاشتى و ئاسايش لەسەر پرووى زەويدا و، پيشكەوتنى ماددى و مەعنەوى و، رېزگرتن لە بەھا مروپى و گەردوونىيەكان و، گرنگيدان بە بيروباوەر و بيكردنەوى ئازاد و، ھاندانى زانست و زانستخوازن و، خۆشويستنى نيشتمان...- ئىستا لە كەمەندى بەرژوہنديخوازي و ھەلپەرستيدا گيرى خواردووہ و، بووہ بە داوى ھەوا و ئارەزووہكانەوہ. تەلەى چيژى پالدانەوہ، ھەزى

كار كوردن و ھەولدىنى ئەويان پېۋەندى كىردۈۋە، زىنجىرى دوا كەۋتوۋىيى و چاۋلىكەرىي مەيلى تازە گەرى و نۆبۈنە ۋەيان لەودا يەخسىر كىردۈۋە، پىشتى كىردىش لە رابردوۋى خۆي و پالئەنرە مېژوۋىيە كانى، بوون بە ھۆكارى ئەۋەي يەك لەسەر يەك زىللەي تەمى كىردن بخوات.

گىرنگىر تىن ھۆكارە كانى ئەم دوا كەۋتەنە -سەرەپراي ئەۋانەي كە لە سەرۋە ناماز ھىيان پىدرا- بىرىتىن لە نەمانى نامانجىكى بالا لەسەر ئاستى ژيانى كەسى و كۆمەلايەتتىي مۇسلمانان. لە حال كىدا مۇسلمانانى پىشىن خولىاي مەزن و خەۋنى تاقانەيان بىرىتىبوو لە گەياندىنى حەقىقەتتى ئىسلام بە دلە تىنۋە كانى ھەر چوارلاي زەۋى و، ناساندنى ناۋازەترىن كەسايەتتىي مېژوو -كە پىغەمبەرە كەيانە- بە نەتەۋە جۇراۋ جۇرە كانى مۇرۇقايەتتى و، بانگەپىشتى كىردىيان بۇ رېنگاي رىزگارى. ھەربۇيە رۋويان لە ھەر جىگايەك دە كىرد، خەلكى پىشۋازىيان لىدە كىردن و بە جەسەرەتەۋە باۋەشىان بۇ دە كىردنەۋە. ھۆكارى دوۋە مېش بىرىتتىيە لە پارچە پارچە كىردنى حەقىقەت كىك لەلايەن مۇسلمانانەۋە كە شايانى پارچە پارچە بوون نىيە. بەلى، بەپىچەۋانەي مۇسلمانە يەكە مېنەكان، مۇسلمانانى سەردەم نەيان تۋانى پارىزگارى لە يەك پارچەيى حەقىقەت بىكەن و، سەر كەۋتوۋ نەبوون لە ساز كىردنى ھاۋسەنگى لەنىۋان رۋوۋە جىاۋازە كانى ئەم حەقىقەتە دا كە بىرىتىن لە بەدەپىنەر و، گەردوون و، ژيان و، مۇرۇف. لەئەنجامدا قورئان كە گۇفتارى خوايە دابرىنرا لە گەردوون كە كىردارى خوايە. مۇسلمان كەۋتە شىۋىنك و قورئانىش كەۋتە دانەيەكى تر. ئەۋ ياسا سىروشتىيانەي كە بەدەپىنەر لە گەردوون و، ژيانى كۆمەلايەتتى و، مېژوۋى نەتەۋە كاندا دايمە زىراندوون و، چەندىن دانايى مەزنىيان لەسەر بنىاتىراۋە، مۇسلمانان

بە نەبوو لە قەلەمىيان دان، ياخود بە لايەنى كەمەوہ بىتنگا لىيان ژيانيان بەسەربرد.

بەلى، بىنگومان ھەر ئەم ھۆكارانە و ھاوشىۋەكانيان بوون كە ئەم جىھانە پىرۋزەيان بەم رۆژە گەياند. ئەم جىھانەى كە سەردەمانىك لە ساىەى نايىنە دەولەمەندەكەى و، پىتغەمبەرە مېھربانەكەى و، كلتورە فراوانەكەى و، زانايان و رۆشنىبىرانى ناوى، نمونەى بالائى شارستانىتى و، پىشكەوتن و، بەھا مەروپىيەكان و، ژىنگەيەكى ناوازە بوو بۇ پىنگەوہژيانى چەندەھا نەتەوہ و نايىنى جىاواز.

وہك وەلامىك لەبەرامبەر ئەم گۆرپانە نەخوازراو و ئەم دۆرپانە يەك لەسەر يەكانە، بەگشتى دوو جۆر پەرچەكردار نوئىران. دەستەيەك رۆژئاوايان بە سەرچاوەى ھەموو خراپكارىيەكان دانا و، سەرچەم تاوانەكانيان لە نەستۆى ئەو نا و، لەنەنجامىشدا پىشتيان لە ھەموو ئەو شتانە كرد كە مۆركىكى ئەويان پىتوہىيت و، كەوتنە باوہشى دەمارگىرىيەكى واوہ كە زانست و زانىارى و تەكنەلۆجىايان بە خراپە وەسەفكرد و، لە تۆلەى ئەم بىرپارە ھەلەيەشىاندا شەپۆلى سەروشتى ژيان لەگەل خۆى راپىمالىن و ناويان لە مېژوودا سەراپەوہ. دەستەى دووھەمىيان بەپىچەوانەوہ، نەكولىيان لە خۆيان و، رابردووى خۆيان و، نايىن و كلتور و جىھانبىنى خۆيان كرد و، خۆيان دامالى لە ھەموو پىتورە و بەھا خۆمالىيەكان و، رزگاربوونيان لە بەرپۆژئاوايىبوون و، نامۆبوون و، لاسايىكردنەوہى كۆرئانەدا دىيەوہ. ئەمانىش مېژوو كردنى بە پەندى زەمانە. چونكە ھەم كەساىەتىيى خۆيان دۆراند، ھەم نەگەيشتن بە نامانج و ناسنامەيەكى ترىان چىنگ نەكەوت. شارستانىتى و كلتور پۆشاكىكى سادە نىيە لەبەرى ئەم نەتەوہ

دابېرېترېت و بکړېته بهرى نېو نه‌تېوه. شارستانيتى پېوستى به نازار و،
 رېنج و، کار و، شهونخونى و خېبات هېه. له‌نه‌نجامدا دره‌ختى همدردو
 تاقمه‌که تنه‌ها يک مېوهى هاوبه‌شى گرت: "ناومېدى!"

به‌لې، ناومېدى کوشنده‌ترين نه‌خوشيه و دواين به‌لايه به‌سهر
 مروّف و کۆمه‌لگای ناده‌ميدا بېت. به‌لام خواى گوره له نه‌زله‌وه
 برياريداره که نېم نوره تاسهر به‌ردوام ده‌بېت. تاريخستانى بېهيوابى
 همدچنده‌ش دهيجور بېت، ناتوانيت پروناکى دره‌خشان و پرشنگدار
 بشارتېوه! همدېويه که‌سانېک ده‌رکه‌وتن که به خويان و مده‌شخلى هيو
 و چراى نومېدى ده‌ستيانوه رېيان بؤ خه‌لکى پړوشنکرده‌وه و، ورهيان
 خسته‌وه بهر ملي لار و نه‌ژنوى ماندوويان.

خوښه‌رى به‌رېژ! نېم کتېبه‌ى به‌رده‌ستت دانراوى ماموستا فه‌تحوّللا
 گولنه و له سالانى هفتاکان و هشتاکانى سه‌دهى رابردودا له
 گوڤارى "هيوابى نوې" دا له شېوهى چند و تاريکدا بلاوى کردوونه‌تېوه.
 همدچنده له‌ماويه‌کى دورودرېژدا نووسراون، به‌لام له‌نيو خوياندا داراى
 سيسته‌مېکى يه‌کتر ته‌واوکه‌رن و، وهک زنجيره‌باسېک وان که وه‌سفکردنى
 دؤخى ناله‌بارى نيستاي جيهانى موسلمانان و، ده‌ستنيشانکردنى
 هوکاره‌کانى دواکه‌وتنى و، بيدارکردنه‌وى هيوابى و نومېدى چاره‌سهر و،
 پيشاندانى رېنگاکانى سه‌رېه‌رزى به نه‌وهى نوې، له‌خو ده‌گرن.

نووسهر له‌م کتېبه‌دا چه‌شنى پزېشکېکى کارامه و ليها‌توو ده‌ست
 ده‌خاته سهر زامه که‌سى و، خيژانې و کۆمه‌لايه‌تى و، ماددى و
 مه‌عنه‌وييه‌کانمان و، جه‌خت له‌سهر پېوستى به‌خوداچورونه‌وه و

رڅخه له خوگرتن ده کاتوه و، بانگمان ده کات بو زیندوویونه وی دوی مەرگ و، زایه لهی هیوا و نومید ده گه یه نیت به ویزدانمان و، هه مان نهو دینه مو و بنچینانه مان یاده خاتوه که به هو یانه وه له رابردودا توانیومانه نه ک هه ر سه ربه رزانه بژین، به لکو مرؤفایه تیش به سینینه وه و زهوی بکه یین به گو شه یه ک له گو شه کانی به هه شت.

دانه ر به وتاری "دنیا ی ناو مندالدان" ده سپیده کات و، پیمانده لیت که میژوو هه میسه به نمونه له یه کچوه کانی خوی دووباره ده کاتوه و، هه نوکه دنیا یه ک و پیکه اتنیکی نوی له مندالانی رؤژگار دایه و چاوپرپی واده ی زاین ده کات. پاشان له "میراتگرانی زوی" دا باسی نهو تاییه تمه ندیانه ده کات که له نیماندارانی پیشودا هه بوون و، نامازه بهو دینه مؤیانه ده کات که پیوسته میراتگرانی نه مرپویش له خو یاندا به دیبه یتن. تنجا له "کاتیک په یکه‌ری پوچمان بنیات دهنین" دا وه کو وه ستایه کی ده ستره نگیین سه رجه م نهو که لوپه ل و پیداوستیانه مان بو ریزه ده کات که له سه رله نوی بنیاتنانه وه ی په یکه‌ری پوچماندا موحتاجیان ده یین. له وتاری "شورا" دا نامازه به گرنگی نیه م بابه ته ده کات و تیشک ده خاته سه ر سووده زور و زه بنده کانی و جیبه جیکردنه کانی له میژووی موسلماناندا. پاشان له "بیر و بزواتن" دا په نجه بو که موکور تیی توانای بیر کردنه وه راده کی شیت له نیو موسلماناندا و ههروه ها جه خت له سه ر پیوستی بزواتن و کارکردن ده کاتوه. له "مه ردی بیر و بزواتن" دا نمونه ی چه ندین که سایه تی ده هی نیت ه وه که له مه دانی بیر و له زه مینه ی بزواتندا قولیان لی هه لکردوه و نه سپی خو یان تاوداوه. له م رووه به دورودرژوی له سه ر که سایه تی و به ره م و جیهان بینی زانای پایه برزی کورد

“بەدیعوززەمان سەئىدى نوورسى” دەۋەستىت و، ەك مۇدئىلك دىخاتە پىش چاۋى مۇسلمانانى ئەم سەردەمە و، ھانىيان دەدات لە فېكر و بۇچونەكانى تېڭگەن. لە وتارى “تا جىڭايەك جەبرىدەت” دا نووسەر ەكو مېژووزانىكى بلىمەت تاتوتۇى ھۆكارەكانى سەركەوتن و ژىركەوتن و لەناوچوونى نەتەۋە پىشېنەكان دەكات و، ژىردەستەبى و دىلىتى ئىستامان ەك ئەنجامىك، دەبەستىتەۋە بە ھۆكارى ئەو تاۋانانەۋە كە لە پرابردوۋى نىكماندا دەرھەق بە خۇمان و بەھاكانمان و ئايىنەكەمان ئەنجاممان داۋن و، لەم پروۋەۋە پەنجە بۇ ئەو ياسا خاۋايانە درىژدەكات كە لە ژىيانى كۆمەلايەتتى نەتەۋەكاندا بەرقەرارن. لە “نەۋە نمونەبىيەكان” و “نەۋەكانى ھىوا” شدا خەسلەتى ئەو نەۋە نوپكار و لىپراۋانەمان ەك تابلۇيەك بۇ دەكىشېت كە برپارە لە شىۋە قولەكانى دواكەوتوبى و نەزانىيەۋە بەرەۋە لوتكە بەرزەكانى شارستانىتى و پىشكەوتن بمانگوزانەۋە. لەكۆتايىشدا و لە وتارى “كاتىك رۋو لە خۇمان دەكەين” دا پرابردوۋى پرشنگدارى خۇمان ياددەخاتەۋە و پىمان دەلىت “ئەستەم نىيە بگەينەۋە بە ھەمان ئەو ناستە درەخشانەى جارانمان بەمەرجىك راستگۇ بىن لە گەل كەسايەتتى بنچىنەبى خۇماندا و ەفادار بىن بەرامبەر بەو بناغانەى كە مېژوۋى ئىمەى بەپتۋە پراگرتبۋو.”

لەم بەرھەمەدا نووسەر لە زۆر شوتندا باس لە ئوممەت و رۇحى ئوممەت، مىللەت و بەھا و كلتوورى مىللى، ئوممەت و زىندوۋوبونەۋەى ئوممەت دەكات. جىي خۇيەتى نامازە بەو خالە بكەين كە دانەر لە پروانگەيەكى قورنانييەۋە لەم بابەتە و گشت بابەتەكانى ترىش دەپروانىت و، سەرجەم راقە و لىكدانەۋەكانىشى بەم ناراستەبەدان. ئەگىنا ھەرگىز

مەبەست لىي ئەو چەمكە تەسكەي "ئەتەو" نىيە كە پاش سەرھەلدانى
مۆدېرنىتە لە جىھاندا دەرکەوت و، تەنھا ئەو كەسانە دەگرتتەو كە لە
جىڭگايەكى ديارىكراودا بە زمانىك قسە دەكەن و رابردوو و بەرژەوندىيەكى
ھاويەش كۆيكردوونەتەو. بەلكو نامانج لىي چەمكە قورئاننىيەكانى وەك
"ئوممەت" و "مىللەت" و مانايەكى زۆر فراوانترى لەخۆگرتتەو.

سەبارەت بە وەرگىراني ئەم بەرھەمەش بۆ زمانى شىرىنى كوردى،
ھىوادارىن تۈانىيىتەمان -ئەگەر تا ئەندازىيەكەش بىت- مەبەست و
نىيەتى دانەر بۆ خوتنەرانى كوردزمان بگوازينەو، ئاشنايان بکەين بە
جىھاننىكى نوي و، سەرکەوتوو بوويىن لە دەرپرېنى ئەو ئازار و، خەم و،
دلسۆزى و، خۇشەويستى و، فېداكارىيەى كە لە ھەريەككە لە دېرەكان
و لە خامە بەپىزەكەى ئەم مامۇستا بەرپىزەو دەچۆرپىت.

دنیای ناو مندالدان

سەرتاسەری جیهانی ئیسلامی لە رابردوو یەکی نزیکیدا و لەسەر ناستی باوەڕ و ئەخلاق و سیستەمی بیرکردنەوە و پەرۆردە و پیشەسازی و عادەت و دابونەریت و بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی، یەکیک لە سەردەمە ھەرە قەیراناوییەکانی خۆی بەسەربرد.

ئەو موسڵمانانەی سەردەمانێک لە دیندارترینەکان بەدینتر و، لەپرووی ڕەوشتەو تابلێی ڕێک و، عادەت و دابونەریتەکانی پتەو و دامەزراو و، بەو ناسۆ سیاسی و کۆمەڵاتییەیی خاوەنی بوون پالیئوراوی بەرپۆبەردنی دنیا و، لە پروانگەیی سیستەمی بیرکردنەوەشیانەو لە ھەموو خەڵکانێکی تر پیشکەوتووتر دەبینران، بەلێ، ئەم موسڵمانانە، لە سایەیی ئەخلاقیی کامڵ و بیرکردنەوەیی زانستی و ڕەنگدانەوہی ئایینەکیان بێ کەموکورتی لە ژیانیاندا و، ھەمیشە پیشکەوتنی ئەو سەردەمەیی کە تیایدا ژیاون و، بەیارمەتی سوود وەرگرتن لە بەھرەکانی وەک ئیلھام و ژیری و ئەزمون، لە بازنەییەکی فراوانی ھەر لە "پیرەنی" ^۱کانەوہ ھەتا ئۆقیانووسی ھیندی،

۱. زنجیرەچیاہەکە باکووری ئیسپانیا و باشووری قەرەنسا لەیەکتر جیا دەکاتەوہ.

هر له "قازان" هه هتا سو مال، هر له "پوقاتیا" هه هتا بیره سستی چین، به شیویه ک سهرکه وتوو بوون له بهرپوه بر دیندا که ژیریه کانی دوو چاری سهرسامی ده کرد. له کاتیکدا که دنیا له چاخه هره تاریکه کانی خویدا ده ژیا، سیسته میکی وایان به خشی بهو نه ته وانه ی که له سنووری کارگپری و له ژیر فرمانرپوهایی نه واندای بوون، وه ک بلئی یوتوپیا^۳ نیو خه یاله کان بووه به راستی و جیهانیان کرد به گو شه یه کی به ههشت.

نه وه ی تاله و جینگای داخه نه وه یه که هه مان نم دنیا یه، کاتیک لهو دینامیکه میژوو ییانه دوورکه وته وه که به پیره رایانده گرت و به ها نیسلا مییه کانی له ده ستدا و بوو به دیلی نه زانی و به دره وشتی و نه فسانه و چیره ماددی و جهسته ییه کان، ده سته جی به رهو که نده لانه کانی تاریکی و دوران تلیر بووه وه و دوو چاری چه ندین رووخانی یه که له دوا ی یه ک هات.. وه ک دانه کانی ته زیجی کی بچراو، چه شنی لاپره کانی کتیییک که شیرازه ی تیکچوه، که وته بهر پیان.. کتیه رکی بیسوود و نه زو که کان له رزاندوویانه و پشتی به هه زار و یه ک دوو بهر کی چه میوه ته وه.. هینده سهرسامه، کاتیک که له ژیر شهرم ناوهرترین دیلیتیدا ده نالینیت، گورانی سهره سستی ده چرپیت.. بیج ناسنامه یه، وه لی خو په رست. به ناوی "تابو" وه له خوا و پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) یاخی بووه، به لام گیروده ی چنگی چه نده ها تابوی دی بووه و حالی زور له هی په رتشانه کان په رتشانتره.

۱. پایته ختی ته ارستانی نیستایه.

۲. شارنیکه له فره نسای.

۳. یوتوپیا "Utopia" وشه یه کی یونانی کونه به واتای شار یان کوملگای کامل و خه عالی و نمونه ی دیت.

۴. "Taboo" وشه یه کی فره نسایه به مانای پیروزی و قدهغه کراوه کومه لایه تی یان تاینیه کان دیت.

نه‌ونده هه‌یه سه‌ره‌پای هه‌موو هه‌وله‌کانی چته و داگیرکه‌رانی ده‌ره‌کی و حه‌رامزاده ناوخۆییه‌کان، نهم دواين سه‌رده‌می تاریکیه‌ش ته‌مهنی زۆر درێژ نه‌بووه. نه‌مه‌رۆ موسلمانان که پینج یه‌کی مه‌رۆقايه‌تی پیکده‌هینن، له هه‌موو جینگایه‌کدا هه‌ولێ زیندوو‌بوونه‌وه ده‌ده‌ن و تیده‌کوژن له‌م چاخێ دیلیتییه نه‌فره‌تییه رزگاربین. به‌تایبه‌ت له‌م سالانه‌ی دوا‌ییدا نه‌وه‌ی که هه‌موو به‌یانیه‌ک له‌گه‌ڵ چاو کردنه‌وه‌ی‌اندا موسیبه‌تیکیان بیه‌یه‌وه و هه‌موو ئیواره‌یه‌ک ڕووبه‌پرووی چه‌ن‌دین مه‌ینه‌تی بوونه‌ته‌وه، نه‌مه‌ بووه به‌ هوکاري هانده‌ر بۆ هێزی میتافیزیکی له‌واندا و ڕووکردنه‌وه خۆای گه‌وره‌ی خیراتر کردووه و نه‌سه‌پی هه‌ول و خه‌باتیانی تا‌وداوه.

خۆی له‌ خۆیدا نیه‌ له‌ سایه‌ی گونجانی ڕۆحی نیسلام له‌گه‌ڵ سه‌روشتی مه‌رۆقدا و پشتگیری کردنی نهم دینه بۆ پینشکه‌وته‌ن مه‌ددی و مه‌عنه‌وه‌یه‌کانی مه‌رۆف و نه‌و هاوسه‌نگیه بی‌تونه‌یه‌ش که نایینه مه‌زنه‌که‌مان له‌نیوان دنیا و عوقبادا دا‌یبه‌زراندووه، وای لێ‌کردوین ته‌نانه‌ت له‌ تاریکترین کاته‌کانیشدا به‌ "الْحَقُّ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى عَلَيْهِ" هه‌ناسه‌ بده‌ین و له‌گه‌ڵ "وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ" دا چاو هه‌لبه‌هینین و دا‌یبه‌خه‌ین، به‌لام هه‌رگیز دوو‌چاری نا‌ئومیدی و بی‌وره‌ی نه‌بووین. نه‌مه له‌ حالێ‌کدا که هه‌ر له‌ نیستاه و به‌ خیرایه‌کی سه‌رسو‌رپه‌ینه‌ر ڕووکردنه نیسلام له هه‌موو چین و تو‌رژه‌کاندا ده‌بهرت و هه‌ر له‌ نه‌مه‌ریکاوه هه‌تا پیده‌شته‌کانی ئاسیا، هه‌ر له‌ ولاتانی نه‌سه‌کنده‌نا‌فیاوه هه‌تا ئوستورالیا و له‌ مه‌یدانیکی زۆر فراواندا به‌ره‌وی‌ش‌چوونی نیسلام به‌دیده‌کرت.

سه‌ره‌پای نه‌و هه‌موو هه‌ول و چالاکییه سه‌رسو‌رپه‌ینه‌رانه‌ی که

دامودەزگا تەبشىرىيەكانى مەزھەبە جىاوازەكانى مەسىحىيەت دەيدەن،
 ھېشتا ئەو سەرنجراكىشىيەى كە بۇ كەنيسە دەستەبەر كراو، ناگات
 بە يەك لەسەر دەى ئەو گەرموگورىيەى كە مەرفايەتى بەرامبەر
 بە مۇسلمانىتى ھەيەتى. ئەمەردۇ لە كىشورە جىاوازەكانى سەرزەويدا،
 ھەموو سالىك بەنزىكەى سەدان ھەزار كەس سەرەپراى ئەوۋى دەزانن
 مەحكومى برسېتى و نەبوونى دەكرېن، مۇسلمانىتى ھەلدەبژېرن و پەنا
 بۇ نوورى قورئان دەبەن.

ئومىدما نوايە كە -يىنگومان ئەگەر پەيوەندىى وەفا لەگەل خۇاى
 گەورەدا نەبچرېئىن- لە داھاتوۋىەكى زۇر نىزىكدا، ناوەرۇكى سوورەتى
 (النصر) بە ھەموو شان و شكۆيەكىيەو جارىكى تىرش خۇى نەمايان
 دەكات.. وە لە ئەمەرىكاو ھەتا ئوستوراليا، لە بەلقانەكانەو تا بەرەستى
 چىن، لە ئەوروپاو ھەتا ناوجەرگەى ئەفرىقا و ھەموو جىنگايەكى
 تر، لەژېر چەترى ئىسلامدا ئىمان و ئومىد و ناشتى و بەم ھۆيەشەو
 ناسايش و نارامى جارىكى تىرش ئالاكەى دەشەكىتەو.. وە پىنچ مىليار
 كەس لە مەرفايەتى ئاشناى سىستەم و بەرپۇردىنىكى تەواو نوئ دەبن
 كە چەندىن جار لە سەروو ناستى خەيالەوۋىە و بە يىنگومانى زۇربەى
 خەلكى، بە ئەندازەى سەروشت و دىناى ھزرىى خۇى سوود لەم شەمالە
 نوۋىە وەردەگرتت.

میراتگرانی زهوی

دنیا دوی خولانهوه و نالوگۆرینکی زۆر سهرهنبام بهرهو خولگهی بنهپهتییی خۆی دهخزیت.. بهلام داخۆ میراتگرانی راستهقینهی زهوی نامادین بۆ وهرگرتنهوه و دهستخستنهوهی نهو میراتهی که لهدهستیان چوه و کهسانی تر زهوتیان کردوه؟ نهو مافهی بههۆی جیهجیکردن و نوینهرایهتی کردنهوه بهدهست دیت جیاوازه له مافی یهکه م جار. نهگهر حهق له چوارچیوهی بههاکانی خۆیدا نوینهرایهتی نهکریت، ههرچهنده سههتا دراییت به نوممهت و کۆمه لێنک، بهلام هه موو ساتیک دهگونجیت لێی بسه نریتهوه.. لێی دهسه نریتهوه و تا نهو کاتهی نوینهره راستهقینهکانی پنده گهن، لهناو نهوانهدا دیت و دهچیت که به شیویهکی ریژهیی باشتن لهچاو نهوانی تردا.

خوای گهوره له قورئانی پیروژدا دهفرمویت:

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ

رَبُّهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (الانبیاء: ۱۰۵)

”سویند به خوا به راستی نیمه له کتیبی زه بوردا دوی ته ورات برپارمان داوه
که بیگومان بنده شیاو و چاکه کانم دهنه خاوه نی زهوی.“

پنویسته کهس گومانی له وده دا نه بیت نم راستیبه ی که له پښگه ی
سوتنده وه خراوته ژیر دلنیا ییوه، پوژنیک دیت که دیتهدی. له هه مان
کاتدا نم میراتگریبه تنها له گو ی زه ویدا کورت نایته وه.. چونکه
نهو کهسه ی میراتگر و فرمانپه وای گو ی زهوی بیت، بالاده ست
ده بیت به سر بوشایی و قوولاییه کانی ناسمانیشدا. که واته ده تانین
نهمه به فرمانپه وایه تیبی گه ردوونیش ناوزه بکه یین. بیگومان مادهم
فهرمانپه وایه تیبیه کی لهم جوړه له شیوازی بریکاری و جینشینیدا
ده بیت، هه بوون و ده ستخستنې نهو سیفه تانه ی که خاوه نی راسته قینه ی
ناسمانه کان و زهوی وه کو مریچیک بو نم میراتگریبه دایناوه زور گرنگه.
تدنا نه ت دتوانریت بوتریت که به نه ندازه ی ده ستخستن و په پرهوکردنی نم
وه سفانه، نهو خه ونه دیتهدی.

به لې، نه گه ر له سه رده میکی میژووی پر له تم و دوکه لدا، نه وانه ی
که بانگه شه ی میراتگری تیبی راسته قینه ی زهوی ده که ن، له به رنه وه ی نهو
توانا و لیته اتنه یان نشان نه داوه که پنویسته بو نم میراتگریبه ناسمانیبه
و له لایه ن خاوه نی راسته قینه ی مولکه وه لهو میراته بیبه ش کرایتن، نهوا
دیسان پرزگار بوون لهم بیبه شبوونه، تنها به گه رانه وه و هانا بردن بو
لای نهو ده بیت.

خوای گه وره په یمانی داوه میراتی زهوی له ناو بنده کانیدا تنها به
چاکه کاران ببه خشیت، نهک بهم و بهو.. واته به نه وانه ی که نوینه رایه تیبی

رۆحی محهممهدی و نهخلاقی قورنانی دهکهن.. به نهوانهی که له ههستان و دانیشتیاندا بیران لای یه کیتی و یه کرپزییه.. بهوانهی نهو سهردهمه دهناسن که تیایدا دهژین.. بهوانهی که به زانست و هونهر پرچهک بوون.. بهوانهی که ههمیشه به سههرکه وتووپی هاوسهنگیی نیوان دنیا و عوقبایان دروست کردوو.. بهپوختی، پهیمان دراوه نهو میراتگری تییه بهو پالنهوانانهی رۆح و مانا بدرت که به ههمان ناراستهی نهو هاوهله پیروزانه دا دهپۆن که وهک نهستیره ی ناسمانی پیغه مبهرایهتی وان. نه مهش یاسایه کی خوییه. به گویره ی دهستوری:

﴿فَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا﴾ (فاطر: ۴۳)

”تیر تو نابینیت ههرگیز له یاسا و بهرنامه کانی خوادا گۆرانکاری پیش بیت، ههرگیز نابینیت یاسا و بهرنامه کانی خوا له نه خشی خۆیان لابه دن.“

ههرگیز ناگۆریت و ”شه ریه تیکی سروشتی“ ی وایه که گۆرانی به سهردا نایهت.

لهم پرووه بو بوون به میراتگری زهوی، سههرتا پیوست به شایسته بی دهکات، واته ههولدان بو ژیان له سنوری قورنان و سونه تدا و کردنی نیسلام به ژبانی ژیان. پاشان مه رجه هه لگری میراتی زانست و هونهری سهردهم بین. پیوسته نه م بابه ته ههرگیز له یاد نه کریت: نهو کۆمه لگایانه ی چاودیری و گۆرپایه لی نهو ”شه ریه تی سروشتی“ یه ی که جینگای درهوشانه وهی توانست و نیراده یه له گهردووندا و ههروه ها کۆی نهو فهرمانه خویبانه ی که له سیفه تی گوفتاره وه سه رچاوه یان گرتوووه ناکهن، یان نهو نه ته وانهی که له سه ر ناستی ژبانی مه عنه ویان

دوچارى گڙپانڪاري ناوهڪي هاتوون، نه گهر نه مڙوش فرمانڀروابن،
 بيگومان سبھى ڙپڙدهستن. نهو ميڙووهى كه به گڙپستاني نوممھت
 لهناوچووهكان دادھنرت، پڙ به دم هاواري نه م ڀاستييه دهكات. ههروهه
 نايه تي پيرؤزي:

﴿ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ
 حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ﴾

(الانفال: ۵۳)

”نهو سزا و لهناوبردنه لهبر نهوهيه كه (ڀريارى خوا وايه) بيگومان خوا هيچ
 نازونيعمھتيڪي نه گڙپوهه كه بهخشيشيٽي بههر قوم و گھليڪ، ههتا نهوان
 نهوهى بهخويان دهكرٽ نه بيگورن و نه يڪھن، چونكه بهڀاستيش خواهى گهوره
 بيسهري (گوفتارهكانه) زانايه بهكردارهكان.“

بنچينهيهڪي گرنگمان دهبراهى فرمانڀروايي و ڙپڙدهستي،
 سهريهري و سهريڙي ياد دهخاتهوه و پهنجه بو بوشاييهڪي زور
 گرنگي موسلماناني نه م سهردهمه درٿڙ دهكات.

نه م بوشاييه دهتوانين كورت بكهينهوه لهوهدا كه سهريه م موسلماناني
 جيهان بنياتي ناوهڪي و ڙياني دل و پڙحيان گڙپانيڪي ناسروشتي
 بهسهدا هاتوهه و ديوي دهروهشيان ههتا بلٽي دواكهوتوهه لهو سهردهمه
 تييدا دهڙين. نه م گڙپانه ناسروشتييه يان نه م دواكهوتنه له سهردهم،
 نه گهر لهو بهريهسته يهك لهدواى يهكانهوه سهريچاوه بگرت كه له
 جيهاني دههكيههوه خراونهته بهردهه ممان، يان هوڪارهڪي نهزاني و

لاوازی و لینه هاتوویی خۆمان بیټ، هیچ جیاوازییه کی نییه. نه وهی روون و ناشکرایه نه وهیه که لهم سهدانهی دوايیدا نه ته وهی نیسلام به به رده وامي خوټنی لیج ده پروات و خه مسارد و بیباکه به رامبهر بهو سه رچاوهی هیژانهی که به در ژایی چه ندین سده نه ویان به پیوه راگرت و کرد بوویان به میراتگری راسته قینهی زهوی.

تکا ده کم، نه وانهی که به ناوی نوممه ته که مانه وه و له سه رده میکی پر له به دبه ختیدا بانگه شهی نوټنه رایه تیکردنی موسلمانیتییان کردوه، داخو ده توانریت بوتریت خاوهنی ژیانیکی قوولی دل و پوچی وا بوون که شایستهی یه که مینه کان بیټ؟ یان نایا له هه مان سه رده مده ده کریت باس له هه بوونی که سانیک بکریت که وهک هاوه له پیرۆزه کان ده ستیان له ناره زووی ژیان هه لگرتیټ و هاوړی له گه ل بیروکهی ژیاننده وه شابال بگرن؟ به لی، نایا ده کریت له وه سه رده مده په نجه بو چه ند سیمایه کی دره خشان را بکیشریت که دروشمی "یان سه رکه وتن، یان مردن" یان وتبیته وه و مردنیککی سه ربه رزانه یان هه لیزارد بیټ به سه ر ژیانیکی سه رشو پانه دا؟ ده کریت چه ند پوچی پروناک نیشان بدریت که هه رگیز له به رامبهر فشاری دوژمنه کانماندا نه به زبین و له هه موو ژیانیناندا له راسته هیللی خویان لایان نه دا بیټ؟

به تاییهت لهم سه رده مده خاله لاوازه کانی به پو به بردن و به پو به بران گه لیک جه رگپه. هه رچه نده قورنان ژیانی ژیرده ستهی به توندی له موسلمانان قه ده غه کردوه، که چی هیشتا نه مانتوانیوه له ژیرده ستهی خۆمان رزگاریکه ین. تکا ده کم، نایا ده توانین نینکاری نه وه بکه ین که چه نده ها ساله له ژیر سایه ی سته مکاراندا ده نالینین؟ سه ره پای نه وهی

تايينه مهزنده كه مان فەرمانى پىچ كرددوين كه هميشه بيدار و وريا بين بهرامبهر به دوزمنه سهرسهخته كانى خاك و ولاتمان، نهو سوئندهى قورنانى پيرۆز كه به نهسپ و ناميره كانى جهنگ دهيوخوات بيري خوتان بهيننه وه..

﴿وَالْمَدِينَتِ صَبْحًا ۝۱﴾ فَأَلْمُورِبَتِ قَدْحًا ﴿ (العاديات: ۲-۱)

”سوئند بهو هوكارانهى كه تيزرهون و نركه وناله يان ليتوه ديت، بهو هوكارانهى

كاتيك كه ناگر ده كه نه وه و بريسكه ده دن.“

وه نهو ناگادار كرده ويهى كه فەرمانى ناماده كردنى همموو جوړه چهك و كه لويه ليكي جهنگمان بو دهرده كات..

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ﴾ (الانفال: ۶۰)

”خوا فەرمان ددهات به كاربه ده ستانى ده وله تى ئيسلام): ههرچى له

تواناتاندا هه به بو به هيز كردنى سوپاي ئيسلام بيخه نه گهر و نامادهى بكهن،

له ناماده كردنى همموو جوړه نهسپ و (هوكاره كانى ترى گواستنه وه)،

كه مته رخه مى مه كه ن تا دوزمنانى خوا و دوزمنانى خوتانى پى چاوترستين

بكهن.“

تاييا لهم رووه ده وتوانرئت بوترئت كه شايسته ييه كى وامان نيشان داوه

كه شايانى ميراتگرانى زهوى بيت؟

راستى نه ويه كه سهرده مانىك ئيمه يه كيك لهو هه له گهورانهى

ميژروومان نه جامدا كه شايانى ليخوشبوون نيهه: بو نه وهى دنيا كه مان

ئاوهدان بېت، دینمان کرد به قوریانی و باوہشمان کرد به جیہانبینیہ کی وادا کہ دنیا بەسەر دیندا پیتش دەخات.. لەو پۆژە بەدواوہ لە "تۆری مەحالەکان"دا گیرمان خواردووہ و پەلەقاژەمانە. دین دۆرپنراوہ و نەتوانراوہ دنیاش بەدەست بەینرت.. ئیدی ئەم جیہانە شکۆدار بەلام بەدبەختە، پۆژانی بەتالبوونەوہ و دارمانی خۆی دەژیا و میراتیکی ھەزار سألە رەت دەکرایەوہ.. ھەول دەدرا سەرەتایەکی دەستکرد بۆ نۆمەت داہنرت.. دەولەتیکی مەزن لەسەر چەند ستوونیکی فشەلی وا ھەولی دامەزراندنی دەدرا کہ توانای بەرگری نەبوو.. میژوو و میللەت و رەچەلەک و کلتوری میلیلی دووچاری سووکایەتی و بەکەمزانی دەبوونەوہ.. وە دەچووین ھانامان بۆ دوژمنانی ھەزار سألەمان و ھزرە پڕ لە دوژمنایەتییەکانی ئەوان دەبرد. ئەوانیش ھاوڕۆی لەگەڵ فیکرە ھەرە بیباوەرەکان و دەرپرینە پڕ لە رق و قینەکاندا دەھاتنە ناو ولاتەوہ.. تەنانت ئەو کەسانە ی لە رینگە ی پەخشان و شیعەرەوہ بە باشترین شیوہ ئەم رق و قینەیان دەردەبەری، خەلات باران دەکران و لەم دنیایەدا کە سەرتاسەری لیوانلیو بوو لە ستملیکراو و مەحکووم و مافخوراو، ھەول دەدرا لەسەر ئاستی ھەست و بیر و ئەخلاق کۆمیونیزم سەوز بکرت.

تەنانت بیرم دیت، ھەروەک چۆن ئەمبستا کۆمەلێک دەستەوسان و بیدەسەلات و نیلحادزەدە کە گومانیان لە خۆیان ھەیە، بۆئەوہی ھێرش بکەنە سەر دین و دەمدرژی کردن بەرامبەر بە پیروزییەکان، ھەست بە پێوستییەک دەکەن لە خۆیاندا بۆ پەنابردنە بەر ئایدۆلۆژیای سیاسی و ھەندیک کەسایەتی و چەند تابۆیەک -ئەمڕۆش ناشرینترین و شەرمەزارترین ئەم شیوازە دەبینین و شایەتەحالیان دەبین-، ئەو پۆژانەش

که کۆمیونیزم و سۆسیالیزم رەواجی بوو، هه‌مان ئەم بەدبەختانه، به پشت بەستن بەم سیستەمه زۆلانه، هه‌موو رق و قین و نەفرەتی خۆیان دەڕشاندوه و لەپێناو بێدەنگکردنی دین و دینداراندا، وه‌ك بڵێی جیهادیان دەکرد. یه‌كێك له شاعیرانمان به‌م شیوه‌یه باس له كوژران و كوژاندنوه و تێكدانی موسڵمان و موسڵمانیتی ده‌كات:

وه‌فا نه‌ما، پزیزی په‌یمان هه‌یچ، ئەمانه‌ت له‌فزی بێ مه‌دلووول،
 درۆ خاوه‌نی رەواج و، خیانەت پتووستی و، حه‌ق مه‌جهوول.
 دڵان بێ رەحم و، هه‌سته‌كان نزم و، هه‌واكان خار،
 نیگای هه‌موو چاویك، به‌نده‌ی خوا ده‌كات ئیستیحقار.
 ژیری ده‌له‌رزێ یا رەب، چ گۆرانیکی ترسناك پ‌ووی داوه،
 نه‌ دین ماوه نه‌ ئیمان، دین خه‌راب و، ئیمان تورا‌ب!

(محمد عاكیف)

به‌لام پتووسته‌ نه‌وه بڵێین که سه‌ره‌رای نه‌وه هه‌موو فشاره‌ جه‌بری و کوفری و که‌یفیه‌ی که ئەم میلله‌ته نه‌جیبه‌ به‌درژایی ئەم هه‌موو ساله‌ دووچاری بووه‌ته‌وه، که‌چی هه‌شتا نه‌توانراوه‌ به‌ته‌واوه‌تی سه‌رکوت بکری‌ت و نه‌وه بیروۆکانه‌ی خامۆش بکری‌ن که‌ خاوه‌نی ر‌هه‌ندی نه‌زهل و نه‌به‌دن. ئەم بیروۆکانه، جاری وا هه‌بووه‌ ژیله‌مۆیه‌ك بووه‌ له‌ناو خۆله‌میشدا، جار هه‌بووه‌ پزیسکیك بووه‌ و به‌ که‌مێك با‌گه‌شاهه‌ته‌وه، کاتی واش هه‌بووه‌ هه‌رچه‌نده‌ له‌خۆیدا سه‌رچاوه‌یه‌کی وایه‌ که‌ ده‌توانی‌ت هه‌موو دنیا نوقمی پ‌ووناکی بکات، که‌چی به‌یارمه‌تییه‌ چه‌قه‌هه‌ترنک هه‌ینه‌ به‌چوک بووه‌ته‌وه که‌ له‌ ناوکیکدا جیی بووه‌ته‌وه‌ و به‌و شیوه‌یه‌ بازی داوه‌ به‌سه‌ر پ‌وژگاره‌ پ‌ر له‌ ناسته‌نگه‌کانی سه‌رده‌مدا و گه‌یشتوه‌ به‌ قۆناغی به‌جیگه‌یاندنی

نەرکه‌که‌ی و ئاماده‌ی وهرزی خۆیه‌تی تا جیهان پربکات له نوور.

ئهوئنده هه‌یه پتۆسته ئیمه ئهم دهره‌ده‌ری و ئازار و نارپه‌حه‌تی و هه‌ولێ چه‌ندین ساله‌ دوورودرێژه وه‌ك خه‌باتێك لێی پڕوانین.. وه‌ له ئیسلامییه‌ت -كه‌ سه‌رچاوه‌ی هێزه‌ بۆ زیندوو‌بوونه‌وه‌ی ماددی و مه‌عنه‌ویمان- به‌جۆرێك تێبگه‌یه‌ن كه‌ ته‌با بی‌ت له‌ گه‌ل ناوه‌رۆكیدا. هه‌ست و بی‌ر و شعور و ئیراده‌مان به‌هێز بی‌ت و به‌ خه‌یالی "به‌رزکردنه‌وه‌ی وشه‌ی خوا"وه‌ بژین و له‌ ژبانی زانستیماندا خاوه‌نی سیسته‌م بین و له‌ كار و هه‌لسوكه‌وته‌كانماندا ئه‌مین بین و له‌ به‌رامبه‌ر ئاره‌زووه‌كانی نه‌فسدا به‌چۆكدا نه‌یه‌ین و سه‌رکه‌وتووین له‌ هاوسه‌رگیری نیوان ژیری و دلدا و ببین به‌ كۆمه‌لێك به‌نده‌ی چاكه‌کاری وا كه‌ بیسه‌لمینین ئیمه‌ین میراتگرانی راسته‌قینه‌ی سه‌ر زه‌وی.

خوا یار بی‌ت، وا بپاره‌ گه‌شته‌كه‌مان به‌ ئاراسته‌ی ئهم راسته‌هێله‌ و نكراوه‌دا بی‌ت.

له ریځای دۆزینه وهی ناراسته که ماندا

لهو پۆزه وهی مه حرووم کراوین له میراتی زهوی، نیسلام له بهرزه خی که موکورتیی لایه نگرانی و ده ستریز و بیوژدانیی دوژمنه کانیدا، مامه له یه کی جهر گپری له گه ل ده کړت. ده کړت ستم و ده ستریز دروشمی لایه نی بهرام بهر بیت، به لام که موکورتیی موسلمان شایانی قبول کردن نییه. پیده چیت کاتیک پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فرموویه تی ”خوایه گیان په نات پی ده گرم له خراپه ی خراپه کار و لاوازی چاکه کار.“ مه بهستی له م بابه ته بوویت.

نه وه راستیی که وه ستان و سستیون و ته نانه ت لیلوون و بۆنکردنی بیرى موسلمان و لۆجیکی موسلمان، موسلمانانی لهو ریځا راسته دوور خستوه ته وه که قورنات تیایدا نامانجه و پیغه مبه ریش خولگه که یه تی .. هه ر نه م هۆکاره سیفه تی جیهانی بوونی نیسلامی له که دار کردوه و ریځر بووه له بهر ده م نه م دینه گه ردوونییه دا تا هه ستیت به نه رکی خوی . وا دیاره راستکردنه وهی نه م پرووداوی لادانه ی که چهند سه ده یه که له ناو موسلمانان و به تاییه ت رابه ره کانیا ندا وه که نه خۆشییه کی در ژخایه نی

لێ هاتوو، هەروەك بە كۆرەوێ چەند قوتابخانە یەك و بەستنی چەند كۆنفرانسیك و سازدانی چەند كۆرپك مەیسەر ناییت، بە چەند وتاریكی هەزارانە و چەند نامۆزگاریبەكیش تیمار ناكړت.

بۆ ڕەواندەوێ ئەم لادانە ی كە چەندین سەدە یە ڕەگی داكوتاوە و لەم ڕۆزگارەشدا بەهۆی زانست و تەكنەلۆجیاوە ئەستورتر بوو، پێویستە سەرلەنوێ خۆمان بدۆزینەوێ و جاریكی تریش ئاشنا ببینەوێ بە شعوری ئیسلامی و لۆجیكی ئیسلامی و داویری ژیری (محاکمە عقلیة) ئیسلامی.. پێویست بە هەولێ زۆر و هیممەتی ڕەگداكوتا و كاتی پێویست و سەبری لەبن نەهاتوو و هیوای زیندوو و ئیرادە ی بەهێز دەكات. ئەگینا بەپێچەوانەوێ، ئەگەر ئاراستە ی خۆمان نەدۆزینەوێ و بۆ هاتنە دەرەوێ لەو چالە ی تێی كەوتووین، لە جینگای تری جگە لە شوێنی كەوتنەكە بەدوای ڕێگای ڕزگاریدا بگەرپین، هەم خۆمان دەخەلەتینین و هەم نەوێكانی داهاووش جاریكی تر دووچاری ناویمیدی دەكەینەوێ.

لەم ڕووەوێ، بۆنەوێ لە ڕوانگە ی ئیسلامیەوێ بوون و ڕووداوەكان هەلبەسەنگیتین و هەموو شتێك بە لۆجیكی ئیسلامی بیوین، مەرجه سەرەتا بیری ئیسلامی و جیهانبینی ئیسلامی زیندوو بکەینەوێ. بۆ ئەمەش سەرەتا پێویستە زانیاریبەكانمان دەربارە ی گەردوون و مەرۆف و ژیان پتەو و گونجاو بن لەگەل حالی واقیعدا و تەبا بن لەگەل سەرەتا (مبدأ) و نامانجەكەیدا و دەست لە ملان و شان بە شانی یەكتر بن و گشت (كل) هاوړی لەگەل پارچەكانیدا كراوێ بن بەرووی یەكدا و وەك دەنگە جیاوازه كانی بەستە یەك و ابن بە مەبەستی دەرپرینی هەمان واتا.. یان چەشنی نەخشە یەكی سەرەكی كە یینگومان پەیوەندی مەعنەوێ بە

نەخشەکانی تری دەوروپەرەوه هەبە.. پاشان ژیری و داوهری ژیریمان پڕیبت لە دنیاوەک مانا و ناوهرۆک و حکمەت و تەنانت لێوانلیویبت لە هەزار و یەک دانایی و وەک بلێی کتییکی کراوە بیت بەپرووی هەموو بوون و پروداوەکاندا.. یاخود سەرچەم بوونەوهر و گشت پروداوەکان کە بەرەمینیکی هونەری فرەپەهەند و سەرسووپهینەرن و وەک ئاوتنەیهک ملیۆنەها پەنگی کاروبارە خاوییهکان دەدەنەوه و خراونەتە بەردەممان بۆ موتالاکردن و تێرپامان لێیان، بیج ئەوهی لە پروداوە هەندەکی و تاکییەکانیدا نوقم ببین، بتوانین لە پارچەکاندا سەیری پشتی پەردەیی گشت بەکەین و لە "گشت"یشدا رۆبەجین بە دوورەدەستترین کونج و کەلهبەرەکانی پارچەکاندا و لە یەک کاتدا هەولێ تینگەشتن بەدین لە هەموو گشت و تیبکۆشین لە پەیوهندی نێوان پارچە بچووکەکان، بەلکو پارچە هەرە بچووکەکان، تیبگەین، تا لە ئەنجامدا هەندیک لە بڕیارەکانمان هەندیکی تر لە بڕیارەکانمان، هەندیک لە کاتەکانمان هەندیکی تر لە کاتەکانمان بەتال نەکەنەوه و هەلینەوهشێننەوه و دژی یەک نەبن.

نایبت کەسانیک بەهۆی ئەم موتالایهوه وا بزانی ئەمە دژی پەسپۆری و چەربوونەوهین لە بواریکدا. بێگومان پێوستە هەموو کەسیک لە مەیدانیکی تایبەتدا ببیت بە پەسپۆر و لە رینگەیی گەشتنی بە عەرشی کەمالاتی ئەو بابەتەیی تاییدا قولدەبیتهوه، هەول بۆ نامانجی هەرە بالایی ئەو بوارە تایبەتیە بەدات. بەلام لەکاتیکدا ئەمە دەکریت، نایبت مانا و ناوهرۆک و پینگ و تەنانت نامانجی "گشت" فەرامۆش بکریت. نیدی ئەمە بە یارمەتی شعورینکی گشتگیر و دەستەجەمعی، یان ئاراستەکردنی زانست، یان کارکردن و پێکەوهگۆنجانیکێ کامڵ، یان

به هوی زیره کیسه کی له راده به روه یان به هوی هر هوکارنکی ترهه دیته دی. گرنګ نه ویه پرویدات و بیټ به راستی. چونکه هیچ گومانیک له ودا نییه که پتوستان به روانینکی کوللی و گشتگیری له م چه شنه و هلسه نگان دینکی گشتی و بابه تیانه ی له م جوړه هیه...

به لې، نه مړو له هم موو شتیکی تر زیاتر پتوستان به چند که سیکی خاوهن ژیری بابه تیانه هیه که دوتنی و نه مړو له یه کاتدا بیینن.. پیکه وه و له یه پروانگه وه ته ماشای گهردوون و مړو ف و ژیان بکن.. به راوردکار بن.. کراوه بن به پرووی دیوی هوکاره کانی ناو گهردووندا.. شاره زای سیناریوی سهرکه وتن و له ناوچوونی نوممهت و کومه له کانی پیشین بن.. وه ک داوهرنک و ابن به سهر لایه نه باش و خراپه کانی زانستی کومه لئاسی و دهر ووناسی کومه له وه.. نیگابان بن به سهر میژووی دووباره بووه ی له دایکبوون و ناوابوون و مردنی شارستانیتیه کاندا.. خاوهنی ویزدانیککی تهن دروست بن و دامه زراو بن له بیرکردنه ودا و هیندهش دارای به هره بن که بتوانن نامانج و نامراز له یه کتر جیابکه نه وه. پیزی نامانج بگرن.. ناشنا بن له گه ل حکمه ته کانی شهریهت و مه به سته کانی خاوهنی شهریهت.. شاره زابن له و بابه تانه دا که به بناغی برپاره ناینییه کان داده نرین.. کراوه بن به پرووی واریداته خوییه کاندا...

نم جوړه مړو ف، پړپړه ی گیراوی سیسته می بیرکردنه وه مان به رده دات.. شیوازی داوهریکردنمان که کون بووه و له ناسمان دوورکه وتووه ته وه دهینیتته سهر خولگه ی قورنانی و چالاکی ده کات.. کاتیکیش نه مانه نه انجام ددهات، هرگیز نه و په یوه ندییه نهینیه فهراموش ناکات که له نیوان گهردوون و مړو ف و ژیاندا هیه.. له پال

ئەوۋدا كە فەرمانە ئاينىيەكان بەوپەرى جددىيەتەۋە لە ژياندا جىبەجى دەكات، پىشتبەستتو بە كارناسانى و نەرمونىانى و لىبوردەبى خاۋنى شەرىعت، بە جۇرىك ئايىن پراكتىزە دەكات كە زىاتر مۇدەدەرە و دوورە لە نەفرەت و ترساندن.. زانست و ھىزى بىرکردنەۋەى خۇى خىستوۋەتە ژىر فەرمانى ئىسلام و پرافەکردنى ئىسلامەۋە و كۆتايى بەۋ مەنگى و چەقبەستوۋىيە دەھىنئىت كە ماۋەى چەندىن سەدەبە پىۋەى گىرۇدەين.. كۆپرىنى ھەر لە قوتابخانەۋە ھەتا مزگەوت، ھەر لە شەقام و كۆلانەۋە ھەتا شوئىنى كار، بە چەند پروانىنگەيەك بۇ تەماشاكردنى حەقىقەتى ئەۋدىۋ بوون و مروۇف و ژيان.. كردنى ئىسلام بە مانىشەت و سەردىپرى ھەموو بوارەكانى ژيان.. ھەستىارى بەرامبەر بە دەستورى كارىگەرى و ھۆكارىتى، بىرکردنەۋەى ماتماتىكى و لۇجىكىيانە.. كۆمەلئىكى تىنگەشىتتوۋى وا كە ھەلدەستن بەم ئەركانە و ھاۋشىۋەكانيان و يارمەتىمان دەدەن خۇمان نوئ بكەينەۋە و بناغەى ھەبوون و مانەۋەى ھەتاهەتايىمان فېردەكەن.

لەۋانەيە بەلای ھەندىكەۋە ئەم ھەموو گرنىگىدانە بە ھۆكارەكان سەير و قىبولنەكراۋ بىت. منىش تا ئەندازەيەك لەگەلىاندەم. چۈنكە پىۋىستە مروۇف ئەركى سەرشانى خۇى جىبەجى بكات و دەست نەخاتە ناۋ كاروبارە خاۋىيەكانەۋە. ئەرك و فەرمانەكان لىپرسراۋىتىنى ئىمەن، دەست گرتنىش بە ھۆكارەكانەۋە لە حوكمى دوغايەكدابە و ۋەك لىدانى دەرگانەى خاۋى گەۋرە ۋايە بە مەبەستى ناسانكردنى ئەنجامەكان. تىنگەشىشتن لەم بابەتە بەم شىۋەيە، داخۋازى بەدەيھىنراۋى ئىمە و بەدەيھىنەرى و سىفەتى ئولۇھىيەتى ئەۋە. بەلام ئەۋەندە ھەبە دراۋەكە

دیونکی تریشی ههیه: خوای گه وره نیرادهی ههنده کیی ناو نیهمی وهک بناغیه کی گوریهی داناره بو نیراده کوللی و په هاکی خوی و گرنگی پنداوه و به لینی داوه گه وره ترین پرۆژه کان له سهر نهو بنیات بنیت و جینه جینی بکات.. وه نهم شته گوریهی کردووه به سهرچاوهی چاکه و خراپه و بناغیه که بو سزا و پاداشت و بکه ریک که خیر و شهرپی بدرتته پال.. نهم نیختیاره ههنده کییهی که له خویدا هیچ نییه، له پرووی نهو نه نجامانوه که لیوهی سهرچاوه ده گرن، به هایه کی زوری به ده ستهیناوه و بنگومان گرنگیه کی زور به مهیل و نارزه زووه کانی ده دریت. چونکه نه گهر وا نه بوایه، زیان به ته و اوتهی ده وهستا و مرۆقه کان به رده بوونه وه بو ناستی بنگیانه کان و ته کلیم پووجهل ده بووه و هه موو شتیک سهری له بیمانایه وه ده رده چوو.. خوای گه وره ههنده کی نیختیارهی مرۆقی کردووه به هۆکارنکی ساده بو ناوه دانکرده وهی دنیا و عوقبا و نامرآزکی ریزلینگیراو و دوگمه یه کی جادوویی بو سیسته میکی کاره بابی که هه موو جیهان رۆشن ده کاته وه و به وهی که خوای گه وره له دلۆپنکدا ده ریا و له گه ردیله کدا خور و له هیه چدا جیهان ده خولقینیت، په ههنده کی نهینی قودرتهی خویمان نیشان ده دات.

به لی، نه هۆکاره کان و نه هیچ شتیک تریش ناتوانیت فرمان به سهر خوادا بکات. وه ناتوانیت ببیت به رینگر له به ردهم نیراده و مه شینه تهی خوایدا. هه موو شتیک مه حکرومی خوایه و خواش تاقه حاکمی په هایه. به لام چاودریرکردنی هۆکاره کان و نه ژمارکردنیان وهک چند نامرآزکی بچکۆلانه، دیسان فرمانی خوایه. لهم پرووه باوه رمان وایه نه گهر مرۆف په چاوی یاسا سروشتیهی کان نه کات که عاده تی خوایین، به

پژیه‌کی زور له دنیا‌یه‌دا و به پژیه‌کی که‌میش له دوار‌وژدا سزاده‌دریت.

کاتیک‌ه‌زرتی عومەر ناوچه‌یه‌ک جیده‌هیلیت که‌تاعوونی تیدا بلایووه‌ته‌وه و که‌سانیکیش که‌ناتوانن نهم ره‌فتاری نه‌و له‌گه‌ل باوهر به‌قزا و قه‌ده‌دا یه‌کبخن، پرسپاری هوکاره‌کی لی ده‌که‌ن. نای وه‌لامه‌کی چند ماناداره کاتیک ده‌فرمویت "له قه‌ده‌ری خواهه بو قه‌ده‌ری خوا راده‌کم!"

له کار و کرده‌وه و جووله‌دا ره‌چاوکردنی نه‌نجام و به‌روبووم و ننجا کردنیان به‌مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی و چونه ژیر باریه‌وه، هم ده‌بیت به‌هوکاری ناره‌حتی و نازار، هم -حاشا- وه‌ک نالوگوپر و بازرگانیه‌ک وایه له‌گه‌ل خوی گه‌ورده‌ا، که‌نهمش بیگومان بی‌پژیه‌یه. به‌پنجه‌وانه‌شه‌وه ده‌ستبهردان له‌نیراده و پاشان چاوهری کردنی نه‌نجامی نااسایی و سه‌رسورپه‌ینه‌ر، ناویکی تری خه‌یال‌لای و ده‌سته‌وسانییه. مه‌گر قورنانی پیروز کاتیک له‌چهن‌دین جیگادا:

﴿جَزَاءُ يَمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ التوبة: (۸۲، ۹۵)

"له‌پاداشتی نه‌و کاروکرده‌وه‌یه‌ی ده‌یکه‌ن."

﴿جَزَاءُ يَمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(السجدة: ۱۷) (الاحقاف: ۱۷) (الراعدة: ۲۴)

"له‌پاداشتی کاروکرده‌وه‌ی چاک و پاکاندا که‌نه‌نجامیان ده‌دا."

و نایه ته کانی هاوچه شنیاندا نه وه یادی مرۆفه کان ناخاته وه که هه
 شتیکی باش یان خراب له رابردوودا به سه ریاندا هاتوو ه یان له داهاتوودا
 دیته رییان، هوکاره که ی کار و کرده وه و ره فتاری خو یان بو وه؟! مه گه
 مایه ی شانازی مرۆفایه تی و مه زنترین نمونه ی هاوسه نگیی نیوان دل
 و ژیری و ویزدان ناهه رموت ”له رۆژی دواییدا بهنده ناتوانیت یه ک
 ههنگاو بنیت ههتا لئی نه پرسرته وه که ته مه نی له چیدا به سه ربردوو ه و
 زانسته که ی چون به کاره ی ناوه و مال و سامانه که ی چون ده ست که وتوو ه
 و له چیدا به کاری هیناون و جهسته ی له پیناوی چیدا پرتووکاندوو ه.“
 نایا به م فه رموده یه ناماژه به و په یوه ندییه به تین و رازنامیزه ی نیوان
 هوکار و نه نجام و ههول و به رهه م ناکات؟

کاتیک ئیسلام له ریځه ی قورئان و سووننه ته وه ژایانی دنیا و عوقبای
 نیماندار و حاله تی بیروباوه ر و ره فتار و چۆنیته ی عیبادت و رهوشی
 ریځه خات، له هه مان کاتدا و له نیوان دیره کاند، شتانی جیاواز له
 جیهانه کانی نه و دیوه وه به دنیای رۆح و ژیری و ویزدان و ههسته کانه ماندا
 ده چیینیت و به وه دا که له قولایی بوونی نیمانداردا شه مالی ناخیره تی
 و ههستی رهنگکراو به لاهوت به رهه م ده هییت، هه موو ساتیک له
 رهه ندیکی جیاوازا نه و زیندوو ده کاته وه. به م جو ره ش مرۆف خو ی
 له پیځه ی جینشینی خوی گه وه و مافی ده ستوهردان له به دیهاتوو ان
 و تیځه یشتن له نهی نی و مه بهستی کاروباره خوا ییه کاند ده بیینته وه.
 پاشان نه و کتیی گه ردوونه ی که له ئیراده و قودرته وه سه رچاره ی
 گرتوو له گه ل نه و مانایانه دا که له کتیی گو فتاره وه شه پۆل ده دن،

به دوو پرووی یه ک شتیان ده زانیت.. وینا کردن و بیرکردنه وه کانی، ژیان و هه لسوکه وته کانی، تیینییه کانی له سهر دنیا و ناخیرهت، به گوژره ی نهو هاوسه نگی و ری سایه ری نکه خات که له زهوی و ناسمانه کاندا هه یه. به لی، نهو تالانه ی که له چنراوی نیسلامدا هه ریبه که یان ماکیکی سه ره کین، له سهر ژیری و ویزدان و رۆح و جهسته هه لچنراون و بهم جوړهش نهو په نکه ناوازه و سه رسوور هینه رانه ی لیوه ده رکه وتوون که هه لگری هه ردوو په هه ندی دنیایی و ناخیره تین. له م پرووه نه گه ر هه ریبه کیک له م تالانه جاروبار بکه ورتنه پیش نهوی ترهوه، هه چ یه کیکیان به تنها نه ده توانیت په نگی نهو بداته وه، نه ده شتوانیت نوینه رایه تی بکات و ده ری بپریت.

نیسلام که بریتییه له گه وره ترین و گشتیتیرین دیاری به دیهینه ر بۆ هه موو که سیك، تنها بوونه وهریک ده توانیت هه لیبگریت که پوخته ی مه عنه ویی هه موو بوونه و له ژیری و ویزدان و رۆح و جهسته و لایه نه ناسکه کانی تر - که نه مانیش دیارییه کی تری خوایین و له به خششه سه ره تاییه کانن- پیکه اتوه.

ده خوازین نه م بابه ته له ناینده دا زیاتر روون بکه ینه وه.

بەرەو دنیای سبەى

جیهانى ئىسلام ئەم چەند سەدەییەى دواىی لەناو کۆمەلێک بازنەى داخراوى خراپەدا دەسوورپیتەو و ھەرچەند دەکات ناتوانیت ڤوو لە ناوەرۆک و ڤۆحى تايبەتى خۆى بکات. ئەگەر بێت و دوو ھەنگاوى راست بنیت، خێرا بەدوايدا چەندین ھەنگاو بەرەو دواو دەگەرپیتەو، یان دووچارى چەندەھا لادانى جیاواز دەبیت. تەنانەت زۆریەى جار ئەم ڤۆیشتنە شوومە یاخود ئەم لادانە بیکەلکە کە خراپەکانى لە چاکەکانى زۆرتەر و لە گەل شتە زىانبەخشەکاندا شتە سوودبەخشەکانیش لەناودەبات، کارىگەرى نەرئنى ھەبوو لەسەر گەرانى کۆمەلگا بەدواى خۆیدا لەناو خۆیدا و ھەولێ خۆدۆزینەوێ و لە ئەنجامیشدا لەرزەى بە کارە جوانەکان و بکەرەکانیشیان خستوو. ئەمەش ئەو نیشان دەدات کە لەم جیهانە گەورەیدا ھەموو شتێک لە شیرازەى خۆى دەرچوو و چەرخى دەولەت و میللەتان لە دژى خۆیان ھەلدەسوورپیت.

بۆیە ئیمە لەم ڤووووە باوەرمان بە پێوستى نۆبۆونەو ھەبە لە سەرتاسەرى جیهانى ئىسلامیدا و لەناو ھەموو چىن و توێژەکاندا و

لەسەر ئاستى تىڭەيشتىنى ئىمانى، تىڭەيشتىن لە ئىسلام، تىڭەيشتىن لە ئىحسان، غەشق و شەوق، ژىرى، لۇجىك، شىۋازى بىر كىرگەنە، شىۋازى خۇدەربىرېن، لەسەر ئاستى ھەموو ئەو دامەزراۋانەش كە بىر پارە ئەم كارانەى بۇ جىبەجى بەكن.

بىناغەى ژىانى مەغنىۋى ئىمە تىڭەيشتىنى ئىمانى و جىھان بىنى دىنىيە. ھەرۈك ھەتا ئەمرو بوونمان وابەستەى ئەمانە بوو، بەھەمان جۇر ھەر بە پىشتەستىن بەمانە سەر كەوتنە كانمان تۆمار كىر دوو. ئەگەر لەمانە دابىرېن و دوور بىخىنە، خۇمان لە جىگايە كدا دەبىنىنە ھە كە تەننات ھەزار سالل دواكە وتوتتەرە لە ئىستامان. دىن كە ئامانجى مانا بەخشىنە بە مروفت و بوونە ھەران و بىرتىيە لە كرانە ھە پىرووى ناوەرۇك و پۇجى مروئىدا و بەدەيىنەنى ئەو ئارەزۋانەى كە لەم جىھانەدا جىيان نايىتتە ھە ۋەلامى ھەستى ھەمىشەى ناو وىژدان دەداتتە ھە ھەم دىنەى كە بىرتىيە لەم شتەنە و بابەتە كانى تىرى ھاۋچە شىيان، تەنھا لە پەرسىتتە كاندا قەتەس نەبوو. بەلكو ھەموو ژىان لە باۋەش دەگىرتتە ھەست ۋەردەداتتە ھەموو شىكى ژىرى و پۇج و دلمانە ھە ۋە بەگۈرەى نىيەتە كانمان پەنگى خۇى لە پەفتارە كانمان دەداتتە ھەموو شىكى بە پەنگى خۇى بۇيە دەكاتتە.

بەلى، دىندارى راستەقىنە ھەموو پەفتارىكى لە خولگەى عىبادەتتە ھە ھەموو ھەۋلىكىشى پەھەندى جىھادى ھەيە ھەموو جۈۋلەيە كىشى پەنگى عوقبا و پەزامەندى پىۋەيە. لە ژىانى ئەودا شىكى بە ناۋى جىكارى لەنىۋان دىنا و عوقبادا نىيە ھە ھىچ بەرزەخىك نىيە لەنىۋان عەقل و ژىرى ئەودا ھەستە كانى لەگەل لۇجىكىدا دەست لەمىلان.

داوهرییه کانی ژیری نو دژایه تی له گه‌ل ئیلهامه کانیدا ناکهن. به ههمان شیوه، له دنیای بیرکردنه‌وهی نو دا نه‌زمون بریتییه له پلیکانه‌یه‌کی نوورانی که به‌رزده‌ییته‌وه بو عه‌قل، زانستیش بورجیکی یه‌کجار به‌رزه و به فیراسه‌ت ده‌وره‌دراوه. نو له‌سه‌ر ئه‌م پلیکانه‌یه هه‌لۆیه‌که، هه‌میشه به با‌له مه‌زنه‌کانی عه‌شق به‌ره‌و ئه‌به‌دییه‌ت ده‌فری‌ت و له‌م بورجه‌دا به فه‌تانه‌ته‌که‌ی هه‌لاجینکه که هه‌موو کونج و قوزب‌نیکی بوون شیتال ده‌کات. له‌به‌رئه‌وه‌ی له هه‌یج جینگایه‌کی ئه‌م جو‌ره تیگه‌یشتنه‌دا بو‌شایی نییه، نو له‌م سیسته‌مه‌دا شتی‌ک به‌ ناوی فه‌رامۆشکردنی لایه‌نیکی که‌سی یان کۆمه‌لایه‌تی م‌رو‌ف بوونی نییه.

ئه‌وانه‌ی دین له‌گه‌ل ژیری و زانست و بیرکردنه‌وه‌دا ده‌ده‌ن به‌ شه‌ر، کۆمه‌لێک به‌دبه‌ختی وان که بی‌ناگان له‌ رۆحی دین و رۆحی ژیریش. به‌تایبه‌ت نه‌گه‌ر له‌ پێک‌دادانی نی‌وان چینه جیا‌وازه‌کانی کۆمه‌لگادا دین به‌ لی‌پ‌س‌راو بزانی‌ت، خه‌له‌تانیکی ته‌واوه‌تییه. پێک‌دادانی نی‌وان چینه‌کان له‌ نه‌زانی و به‌رژه‌وه‌ندی تاکه‌که‌سی و هه‌له‌په‌ و تی‌زنه‌خوری چینه‌کانه‌وه سه‌رچاوه‌ ده‌گریت. دین پشت‌گیری له‌ هه‌یج یه‌کی‌ک له‌م هه‌ست و بی‌رانه‌ ناکات. ئه‌وه‌ ر‌استییه که له‌نی‌وان هه‌ندی‌ک له‌ دین‌داره‌کانیشدا پێک‌دادان و گ‌ر‌ژی ر‌ووده‌دات، به‌لام هۆکاره‌که‌ی ئه‌وه‌یه هه‌رچه‌نده ئه‌م م‌رو‌فانه هه‌لگری هه‌مان رۆحن، به‌و شیوه‌یه‌ی که پ‌ی‌وسته‌ باوه‌ر‌پان نه‌هیناوه و نی‌خ‌لاسیان نه‌پاراستوه.. جاری واش هه‌یه به‌هۆی شو‌رت‌نکه‌وتنی هه‌سته‌کانیان دووچاری ئه‌م حاله‌ته‌ ده‌بن. نه‌گینا فه‌زله‌تی‌ک که له‌ ئی‌مانه‌وه سه‌رچاوه‌ی گ‌رتوه هه‌رگیز به‌دبه‌ختییه‌کی له‌م شیوه‌یه ر‌ازی ناییت.. له‌پ‌استیدا بو‌نه‌وه‌ی نه‌که‌وینه به‌دبه‌ختییه‌کی له‌م جو‌روه

تهنها یه ک ریځگامان له بهره مدایه، نهویش بریتیه لهوهی که دین به هموو ده زگا کانیهوه له ژیاندا جیبه جی بیټ و بیټ به گیان و خوټنی کوټل.

به لځ، کوټلگه ی نیسلام له سر ناستی توانای عدقلی و پوچی و هیزی بیرکړندهوه پوټستی به چاکسازی جددی، به دهر برینیکي زیندووتر، به زیندووبونهوهیه کی نوټ هیه. زیندووبونهوهیه که به جددی ههول بؤ پاراستنی نه سللی دین ددهات و به یارمه تی نهو نرمی و گشتگی ریهش که له دهقه کانداهیه، پوټستی هموو جوړ و چینه کانی مروټ جیبه جی دهکات و سهرتاپای ژیان له باوهش ده گریټ...

لهو پوژوهوی سیټه ری نه م سیسته مه موباره که له ژوور سهرماندا ههست پنده کهین -خوای گهوره بؤ هه میسه لیمان کهم نهکات!- چهن دین جار دهرگای له سر نوټیونهوه و چاکسازی والا کردوه و چهندهها کهرټ نه زمونوی زیندووبونهوهی کردوه. مهزه به کان به گشتی نوټه رایه تی نهو زیندووبونهوهیه یان کردوه که له بواری فیهه و یاسادا پرویداوه. ههرچی ته ریه ته کانیسه وه ک شارپځگایه ک وابوون بؤ گه یشتن به ریچکه کانی دل و پوچ. قوتابخانه کانیس تا نهو کاته ی که خوټمانه بوون، سهرقالی ته فیسیرکردن و مانابه خشین بوون به گهردوون و بوون. نهو نوټیونهوه و زیندووبونهوهیهش که نه مروټ خه یالی نیه ی داگیر کردوه، به تیکه لکردنی هموو نه مانه و گونجاندنیان له گه ل یه کتردا مه یسر ده بیټ، نه مهش نهوه ده گه یه نیټ که له هموو بواره کاندایه روخسار تیبه ریټین و بگه یین به ناوه روک، قالیی دهره کی بشکینین و

پراسته و خو پوو له پوچ بکهین. واته به گه‌یشتن به یه‌قین له باوه‌پدا و نیه‌خلاس له کرده‌دا و نیحسان له هه‌ست و بیرکردنه‌دا...

به‌لێ، پێویسته عیبادته‌کان له پووێ چه‌ندیتیه‌وه ته‌واو و، چۆنیتێ تیایدا نامانج بێت و، له دو‌عاشدا وشه نام‌پراز و هوکار و، پوچ و دلسۆزی تیایدا بناغه بێت و، له ره‌فته‌اره‌کانیشدا سونه‌ت رابه‌ر و شعورور تیایدا چاوساغ بێت و، له هه‌موو نه‌مانه‌شدا پێویسته خوا نامانج و مه‌به‌ستی کو‌تایی بێت. نوێژ، هه‌ستان و دانیشه‌ن نییه.. زه‌کاتیش هه‌رگیز فرێدانی به‌شیک له مال و سامان نییه -به مه‌به‌ستی دوورخه‌ستنه‌وه‌ی زیانه‌کان- بو جینگایه‌ک که که‌س نازانیت چی لێ دیت.. نه‌گه‌ر پو‌ژووش بریتی بێت له برسیوون و تینوووون، نیت‌ر چ جیاوازییه‌کی له‌ گه‌ل پارێزدا هه‌یه؟ حه‌ج، نه‌گه‌ر له خولگه‌ی تابه‌ته‌ی خویدا جیه‌جی نه‌کریت، چ جیاوازییه‌کی هه‌یه له‌ گه‌ل گه‌شت کردن له شارنکه‌وه بو شارنکی تر و خه‌رجکردنی پاره تیایدا؟ دلخۆشبوون به چه‌ندیتێ له عیبادته‌دا وه‌ک یاری مندالان وایه.. پنده‌چیت هات و هاوار له دو‌عادا کاری نه‌وانه‌بیت که به‌دوای کرێ قورگدا ده‌گه‌رێن.. حه‌ج و عومره‌یه‌کیش که له ناوه‌روکی پراسته‌قینه‌ی خو‌یان دوورن، نه‌گه‌ر شتیکی جیاواز نه‌بن له‌وه‌ی ته‌نها نازناوی "حاجی"مان بو ده‌سته‌به‌ر بکه‌ن و به‌ پووداو و به‌سه‌ره‌اته‌کانی حه‌ج دلنه‌وا‌یی خو‌مان بدیه‌ن، نه‌وا له پووێ مانابه‌خشینه‌وه دوو‌چاری کیشه‌ ده‌بین...

تا‌که رینگای چاره‌سه‌ر بو‌نه‌وه‌ی له ناوه‌ندی نه‌م هه‌موو شته‌ نه‌رتنیه‌یه‌نه‌دا له‌ناونه‌چین نه‌وه‌یه که سه‌فه‌ره‌یه‌یه‌کی گه‌شتی رابه‌گه‌یه‌نین بو پینگه‌یانندی کو‌مه‌لێک پزیشکی پوچ و مانا که بو‌شاییه‌کانمان

پېردەكەنەوہ و خالە لاوازەكانمان ناهیلن و لە بەندایەتیی جەستە و ماددە
 رزگارمان دەكەن و بەرەو پەلكانى ژيانى رۆح و دل ئاراستەمان
 دەكەن. دەستەيك پزىشكى رۆح و مانای وا كە ھەر لە فیزیكەوہ
 ھەتا میتافیزیك، ھەر لە ماتماتیکەوہ ھەتا ئەخلاق، ھەر لە ھونەرە
 جوانەكانەوہ ھەتا تەسەووف، ھەر لە كیمیاوہ ھەتا رۆحانییەت، ھەر لە
 گەردوونناسییەوہ ھەتا ئەفساناسی، ھەر لە یاساوہ ھەتا فیقھ، ھەر لە
 سیاسەتەوہ ھەتا سەیر و سلوك، بەكورتی دلیان بەرووی ھەموو زانست و
 زیرەكى و عیرفان و واریدات و فیوزاتیکدا و آل و كراویە. ئەم نەتەوہیە
 پێوستی بەم شت و بەو شت نییە، بەلكو موحتاجی مێشكییكى لەم
 جۆریە. ھەرەك چۆن مێشك بەھۆی دەمارەكانەوہ گفتوگۆ لەگەڵ
 ھەموو لایەكى جەستەدا دەكات و پەیام بۆ دوورترین و چەپەكترین گۆشە
 دەنێرت و وەرەگرت، ئەم دەستەبەش كە وەك مێشك وان، پەییەندی
 لەگەڵ ھەموو گەرد و گەردیلە و ناوتەبەھەكى جەستەى نەتەوہدا گری
 دەدەن و لە ھەموو ئەو یەكانەى كە كۆمەلگە پێكدەھینن نزیك دەبنەوہ و
 دەستیان لە گشت بەشە گزنگەكانى ژياندا دەبیت. وە شتانیک لە رۆح
 و لە مانا -كە لە رابردوووہ ھاتوون و لە ئیستادا پتر قوولبوونەتەوہ و
 پەلیشیان بۆ داھاتوو كیشاوہ- دەدەن بە گۆنێ ھەموو كەسیكدا.

ئەم دەستەبە ھەر لە خوێندكارە بەئەدەب و گوێزپرایەلەكانى قوتابخانەوہ
 ھەتا ئەو رۆلانەى ئوممەت كە لە كۆلانەكاندا ناوارە و سەرلێشیاوان،
 باوہش بۆ ھەموو كەسیك دەكەنەوہ و بە پركردنى سینەى ھەمووان لە
 ئیلھامەكانى رۆح، بەجۆرێك پەرورەدیان دەكەن كە ببین بە خاوەنى زانست
 و ھونەر و پێشكەوتنى سەبەینى و دەیانخاتە خزمەتى سوود گەیاندن بە

كۆمەلگەۋە و بە مالى پروناك و بەشى ناوخۇبى و قوتابخانە و زانكۆ
 و پەرستگا و تەكپەكەشى، ھەموو كەسنىك و سەرجم لايەنەكان لە شتە
 بۆگەنەكانى سەردەم رزگار دەكەن و پروو كەمالاتى مروىى ناراستەيان
 دەكەن.

دىسان ھەمان ئەم دەستەيە، چەكە بەھىزەكانى مېدىا ۋەك رۆژنامە،
 گوڤار، رادىو و تەلەفزیون دەستەمۆ دەكەن و لە لایەك دەیانكەن بە
 دەنگ و ھەناسەى ژيانى دینى و مىللى، لە لایەكى تریشەۋە چۆنتىبى
 بوون بە مروڤ پىشانى ھەستە تارىك و بىرکردنەۋە لىل و دەنگە
 رەشەكان دەدەن.

دىسان ھەر ئەم دەستەيە، دام و دەزگاكانى پەرورەدە و فیزکردنمان
 كە بە كارىگەرى پەستانە دەرەكى و لادانە ناوخۇبىەكان ھەر پۆژە و
 بەگوڤرەى ھەۋاى رۆژگار شكّل و ناراستە دەگوڤریت، لە ژىردەستەى
 ئەوروپا و ئەمريكا دەرەھىنن و بە جورىك رېنكى دەخەن كە لەگەل
 رابردوى خۇيدا تەبايە و ۋەلامى پئوستىبەكانى رۆژگار دەداتەۋە و
 بەرزى دەكەنەۋە بۆ پىنگەيەك كە خاۋەنى پروگرام و شىۋاز و مىكانىزمى
 نامانجدار بىت.

لە ساىەى ئەمەدا ۋەكو نەتەۋە، لە نەدارى ھەست و بىرکردنەۋە
 و لاساى و چاۋلىكەرىبەۋە بەرھو بىرى زانستى پراستەقینە و، لە
 تەزكىبەكردنى چەندىن پەزالەت بە ناۋى ھونەرەۋە بەرھو ھونەر و
 ئىستاتىكاي پراستەقینە و، لە كۆمەلنىك دابونەرىت و عادەتەۋە كە
 سەرچاۋمىيان نادىارە بەرھو شعورىكى ئەخلاقىى وا كە لە دىن و مېژوۋەۋە

سەرچاوه‌ی گرتووه، له هزرانه‌ی ناو سینه‌مان که که له پچه‌یان کردوین و له‌ناویان بردوین، به‌ر زده‌بینه‌وه بۆ یه‌که‌ی نه‌گۆری خزمه‌ت و ملکه‌چبوون و شعور و ته‌وه‌ککول.

ئیدی له دنیا‌دا با هه‌ر هات و هاواری پیکه‌ته‌ی نو‌ی بکریت. له‌راستیدا ئی‌مه با‌ه‌رمان وایه نه له سه‌رمایه‌دارسی شپ، نه له فه‌نتازبای کۆمیونیزم، نه له سۆسیالیزم که پاشماوه‌ی تیکشکاری ئه‌وه، نه له موتوریه‌ی سۆسیال دیموکراسی، نه له کۆنه‌ی لیبرالیزمه‌وه هیچ شتیکی نو‌ی په‌یدانا‌ییت. راستی ئه‌وه‌یه نه‌گه‌ر جیهانی‌ک هه‌ییت له دنیا‌دا که به‌رووی پیکه‌ته‌یه‌کی نو‌یدا کراوه‌ییت، ئه‌وه جیهانی ئی‌مه‌یه. نه‌وه‌کانی داها‌تووش ده‌توانن ئه‌مه به‌رینسانسی ئی‌مه نه‌ژمار بکه‌ن.

ئهم سه‌رله‌نو‌ی زیندوو‌بوونه‌وه‌یه قو‌لییه‌کی زۆر جیا‌وا‌زتر له‌وه‌ی تا‌نیستا هه‌بووه ده‌به‌خشیت به دنیا‌ی هه‌ست و بیرکرده‌وه‌مان و تی‌گه‌یشتنی‌شمان له هونه‌ر و نیستاتی‌کا. له سایه‌ی نه‌مه‌دا چی‌ژه دا‌هینه‌ره‌کانی خۆمان ده‌دۆزینه‌وه، ده‌گه‌ین به‌ مۆسیقای خۆمان و رۆمان‌تیزمی خۆمان تام ده‌که‌ین.. وه نه‌ته‌وه‌که‌مان له هه‌موو بواره‌کاندا، هه‌ر له زانسته‌وه تا هونه‌ر، هه‌ر له هزه‌وه هه‌تا ئه‌خلاق، له‌سه‌ر چه‌ند ستوونیکی به‌هێز داده‌نیین و داها‌تووی ئه‌و مسۆگه‌ر ده‌که‌ین.

له‌م مه‌یدانه‌دا هه‌لمه‌ت و چا‌پو‌وکی دروشمان و ئیمان و شعوری حه‌قیقه‌تیش سه‌رچاوه‌ی هێزمان ده‌ییت. نه‌وانه‌ی که تا نیستا له ده‌رگا‌کانی تر‌دا ئی‌مه‌یان ده‌گه‌راند و چا‌وه‌رپێ شی‌فایان له بی‌با‌وه‌ری و بی‌پروستی ده‌کرد، هه‌میشه به‌هه‌له‌دا‌چوون. ئی‌مه هه‌موو کاتیک له سایه‌ی

ته سلیم بوون و گورپرایه لیمان بوئو خویاهی که له دلوه په یوه ستین
پیوهی و نهو نوممه ته مان که هله یده بژیرین به سهر هموو شتیکی تری
دنیا پیدا و نهو خاکهش که له سینهدا گهوره بووین، به سه ره رزی
گه یشتووین و به سه ره رزیش ماوینه ته وه. نازانم داخو پیویست ده کات
پیچه وانه که ی روون بکه مه وه؟..

له وتاره کانی داهاتوودا نم له دایکبوونه نوییه له شیوهی چند
به شیکدا پیشکesh ده که یین.

بهره و دنیا که مان

هتا ئیستا له سهردهمه جیاوازه کاندای و له شوئنه جوراوجوره کانی دنیا دا و له ژیر هه ناویشانی کدا بوویت، زوو زوو باس له دروستبوونی پیکهاتهی نوی کراوه و هه موو کاتیکیش ده کریت گفتوگو بکریت له سهر نهوهی داخو ئه م بانگه شهیه راسته یان نا. به لام جیهانیک هیه که پیکهاتنیکی له م شیویه تیایدا پرووده دات و هه موو بوون و نهودیو په ردهی بوون و مرووف و ژیان له باوهش ده گریت، ئه م جیهانه له هه موو نهو کوژت و سنوور و به ندانه نازاده که له سهرهوه باسکران. بئگومان ئه م جیهانه، به تایبته ئه گهر کاتیکیی دوور و دریز له بهرچاو بگیریت، تنه ا جیهانی ئیمهیه.

ئه م دنیایه، دوا ی هه ژان و قهیرانیکی چه ندین سه دهیی، له مرووشماندا سهره پای هه موو شتیک هیژی نهوهی هیه ئه م پیکهاتنه نوییه به نیتته دی و خاوه نی ماته وزهیه کی وایه که بتوانیت ژیا نه وهیه کی تازه بهر بابکات و هیئندهش دارای زانین و نه زموونه که رابه رایه تیی هه موو نهو پیکهاتنه نوییانه بکات که له چوارد هوریدا پرووده دن. به لی، نهو هه موو شتیکیی

نامادە و تەواو، بەلام ئەوەندە ھەبە کە پێیستە ئەو پالئەرە میژوویانیە
کە بە گیان و خوێنی ئەو ڕابردووێ دوور و درێژ و شکۆدارە دادەنرێن،
جارێکی تر لە شوێنی گونجاوی خۆیاندا بەکاربھێنرێن!..

سەردەمانێک لە زانستە سروشتییەکانەو ھەتا زانستە نایینییەکان،
لە تەسەووفەو تا لۆجیک، لە شاردارییەو تا جوانناسی و لە ھەموو
بوارەکانی تردا بە بلیمەتگەلیکی ھەک "خاریزمی" و "بیروونی" و "ئیبین
سینا" و "زەھراوی" کە کون و قوژبەنی بوونیان شیتەڵ دەکرد، بە
مامۆستایانی یاسا و فێھەیی ھەک "ئەبو حەنیفە" و "ئیمام محەممەد" و
"سەراھسی" و "مەرگینانی" و بە تواناگەلیکی ھەک "ئیمامی غەزالی" و
"شێخی ڕازی" و "مەولانا" و "شاھی نەقشبەند" کە بەھۆی یەكخستنی
دۆ و ژیرییەو لە خولگەیی و یژداندا ژیان و لیھاتنیکی وایان نیشاندا کە
لە سەرۆوی نۆرمە مەروییەکانەو ھەبە، بە قارەمانانی داوھەری ژیری و
فەتانەتی ھەک "ئیمامی ماتووریدی" و "تەفتازانی" و "سەید شەریف" و
"دەوانی"، بە بلیمەتگەلیک لە بواری ھونەردا ھەک "میعمار خەیرەددین"
و "میعمار سینان" و "عیتری" .. ئەم دنیایەیی کە ھەمیشە زۆر زۆر لە
پیش ڕۆژگاری خۆیەو بوو، دوای داھرائیکی کاتی دەتوانیت سەرچەم
ژیری و ڕۆحە ڕووناکەکانی ناو خۆی بەخاتە گەر و دووھەم یان سێھەم
ڕێنسانسی خۆی بەنیتتە دی. بەلێ، ئەم دنیایە دەتوانیت جارێکی
تر ھەر لە ھەستکردن بە ڕۆح و مانای ئیسلامەو ھەتا سەرلەنوێ
پاڤەکردنەو ھەبە، لە ھەرئەمی فراوانی لاھوتیی تەسەووفەو تا
میتافیزیکی گەردوونی، لە موھاسەبە و موپاقەبەیی ئیسلامییەو ھەتا
بێداری (التقیظ) و توانا (التمکین)ییە کە نرڤ و بەھابەکی یەكجەر

مەزىن بە مەرۇف دەبەخىش، لە شار و شاردارىيەكەوۋە كە دەتوانىن جىھانى ناوۋەمانى تىدا ھەلبىزىن ھەتا ئىستاتىكايەك كە بوۋە بە مالى زۆربەى خەلك. بەلى، ئەم دىنبايە دەتوانىت ئەم لاپەرە نويىە بىكاتەو، ھەرچەندە پىناچىت كارىكى زۆر ئاسان بىت.

ئەستەمە لاپەرەيەكى نوي ھەلدەينەوۋە ھەتا ئەم كاتەى بىر كەندەو سەقتە و تىگەيشتنە لار و چەوتەكان -وەك كوژاندەوۋەى ژبانى رۇح بەدرىژايى چەندەھا سال لەم ولاتەدا، لەكارخستنى دىنباى دىنيمان، لەبىربردەوۋەى عەشق و بەستەنەوۋەى زمانى دلەكان، چەقىنى رۇشنىبىرە خوتنەر و بىرىارەكانمان لە ماددىيەتى چىرپىردا، برەودان بە چاولىكەرى لەبرى خۇگرى و دامەزراوى لەسەر ھەق، تەنانەت داواكردنى ناخىرەت و بەھەشت بەجۆرىك وەك ئەوۋەى بەردەوامىيى ئەم بەختەوۋەرىيە دىنبايە بىت كە زۆربەى خەلك لەگەلى راھاتوون- لە سىنەمان رىشەكىش نەكەين.

ئەمە ماناى ئەوۋە نىيە كە دەرھىنان و فرىدانى ئەم خراپانەى بەدرىژايى ئەم چەند سەدەيەى دواى رۇحمانى تەنىرە مەھالە. بەلام ئەگەر ھۆكارە راستەقىنەكانى رۇوخان و پووكانەوۋەمان وەك ھەلپە و تەمبەلى و ئارەزوۋى ناوبانگ و خۇشەويستىي پلە و پاىە و خۇپەرستى و دىنباپەرستى فرىنەدەين و رۇو لە بىنبايى (استغنا) و ئازايەتى و خۇبەكەمزانى و خەمخۇرى و رۇحانىيەت و رەببانىيەت نەكەين كە كرۇكى ھەقىقەتى ئىسلامىش لە ھەمان كاتدا و ئىنجا ئەگەر ئەم تىگەيشتنە ھەموو ئوممەت نەگرتەوۋە، ماناى واىە كارەكە يەكجار سەختە. بەلام ئەوۋەش ناگەيدەنىت كە بەتەواوۋەتى ئەستەمە.

نەگەر لەناواماندا چەند پالەوانىك هەبن -كە هەن- لە ئاستى ناوەرۆكى
 خۆياندا بە راستگۆيى مايتتەنەو، خاوەنى ئىرادەيەكى نوڭگەرىي
 وابن كە رۆژگارى خۆيان لەباوەش بگرتت، بىڭگومان رۆژيك هەر
 دىت كە ئەم گۆرپان و نوپوونەوئە پوودەدات. گۆرپان و نوپوونەوئە
 كە پەهەندەكانى قورئانين و چوارچۆئەكەشى سروشتى و مرۆيىيە..
 تەننات بەجۆرئك پوودەدات كە ئەو كەسانەى هېشتا بەرپووى ئەم
 تىڭگەيشتەدا داخراون و سووريشن لەسەرى، ناتوانن رېڭگى لى
 بگرن. چونكە هەموو ئەو رېڭگانسانەى كە تا ئىستا لەسەر ئاستى
 جىهان ناسيومانن بەرەنجامى بلىمەتە شەخسىيەكان بوون كە وەك
 ئەندازيارانى ئەم كارە وابوون، نەك هەلمەت و جوولەى كۆمەلانى
 خەلك.. بەلى، هەرەكە لەدواى پەيدا بوونى نىسلام، لىزە و لەوى گۆرپان
 و نوپوونەوئەكان كە وەك تەقىنەوئە وابوون، بەرەمى دەستەبەك رۆحى
 ناوازە و بلىمەتى ناوازە و بىرى ناوازە بوون كە لە سەردەمى ئەمەوى
 و عەبباسىيەكاندا پىڭگەيشتن، بەهەمان جۆر لە سەردەمى ئىلخانى
 و قەرەخانى و سەلجوقى و عوسمانىيەكانىشدا هەمان ئەم "چەقە
 هېژنى" بىرى فراوان و رۆحى قوول و سروشتە پاكە بوو كە لە پىشتى
 ئەم جوولە و پىڭكەتەنەوئە بوو. ئەم رۆحە رابەرەنەى كە بەنزىكەيى لە
 هەموو سەردەمىكاندا بە وزەيەكى گەرموگۆرپوئە دەرەكەوتوون، شارپىيەكى
 وايران لىداوئە كە بە تىپەربوونى كات بوون بە قوتابخانەبەك و رۆحى
 ئەم نوپوونەوئەبەيان وەك نەفەسنىك كەردوئە بە بەرى كۆمەلانى خەلكدا.
 كەسانىكىش كە دواتر هاتوون شوئنى ئەم رۆحە رابەرەنە و فىكرەكانيان
 كەوتوون، خەلكانىش شوئن پىيان هەلگرتوون و پەنايان بۆ هەرتىمى

پرووناکی ئەوان بردوو و ئەم رابەرە مەزنانەش بوون بە خوێن و گیانی ئەوان و چەشنی رۆحیک لە گەڵاندا ژیاون. لەو سەردەمانەشدا کە ئەم ئاوەزە بەرزانە لەبەرچوونەتەرە و کەسانیکى خاوەن پایەش پێتە گەشتوون تا شوێنی ئەوان بگرنەو، کۆمەلگا بە ھەموو چین و توێژەکانییەو یینگیان کەوتوو و ھزرەکان کۆن بوون و بییری نوێبوونەو لە ناوچوو.

لە ئیستادا کە رۆژان گۆراون بە بەھار و سپێدەکانیش یەك بەدوای یەكدا دین، ھەم ھیوادارین و ھەم لە چاوەروانیدان و ھەم لە خواى خۆمان دەپاریینەو نیرادەیکمان پێبەخشیت کە بەھۆیەو بتوانین پەیکەری رۆحی خۆمانی پێ بەرزیکەینەو، نیرادەیکى پشتبەستوو بە مەشینەتی خواییمان پێ ببەخشیت کە دڵمان بگۆریت بە بنارە ھەمیشە سەوزەکانی بەھەشت و سینەکانیشمان بگەینەیت بە نەیتییەکانی ھەرەمێ نولوھییەت!.. وە لەسەر شوێنەواری ھەزرتی محەممەد (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رینگای نوێبوونەو پێشانى نەتەرەو کەمان بەدات!

داواکردنی ئەمە و چاوەریکردنی، ھەم مافمانە و ھەم نەرکمانە و ھەم یەکیکە لە داخوایەکانی ئیمانیشمان. بەلام پێوستە کاتیک ئەم مافە بەکار دەھێنین و ئەم نەرکە جێبەجێ دەکەین، زوو زوو پرس و را بە رابردووی شکۆدارمان بکەین و پەنا بۆ ئەو بەھایانە ببەین کە دوینی ئیمەیان بەرز و بەنرخ کردبوو. کاتیک رۆژناوا نوێبوونەو یەك لەم جۆرە بەرپاکرد و بەرەو شارستانییتی ئەم رۆژگارە ھەنگاوی نا، پەناى بۆ مەسیحییەت برد و یۆنانى کۆنى وەك نمونە یەك وەرگرت و لە گەڵ رۆمای کۆنیشدا ھاوسەرگیری کرد. ئەم کۆمەلە بناغە و دەستوورانە بۆ ھەر شارستانییتیەکی تر و لە ھەر کاتیکى تردا بیت دەگونجیت.

که‌وايه نيمه‌ش هانا بۆ رابردووی خۆمان و په‌گی مانای خۆمان ده‌به‌ین و نمونه و مؤدبانه‌کانمان له فراوانییه‌کانی ئه‌و لاهوته دهر دینین که کات نه‌یتوانیوه لێلی بکات. ههر له بیرى فلسه‌فییه‌وه هه‌تا حه‌قیقه‌تى ته‌سه‌ووف، له‌و تیگه‌یشتنه‌ به‌ربلاوه‌ی که دهر باره‌ی دین هه‌یه هه‌تا په‌هه‌نده نه‌خلاقیه‌که‌ی، هه‌ریه‌که‌یان وه‌ك قه‌نه‌واچه‌یه‌ك له‌و سه‌رده‌مه زێر پێنانه‌وه دین که نيمه هه‌میشه به سه‌ربه‌رزیه‌وه یادیان ده‌که‌ینه‌وه و سه‌باره‌ت به نيمه وه‌ك چه‌رخى ئالتونییى وان. ئا به‌م شیویه و له‌سه‌ر نه‌مانه تال تال نه‌خشی ئاینده‌مان ده‌چنین. له‌م چه‌راوه‌دا مه‌ولانا و ته‌فتازانى دینه پال یه‌ك و، یونس نه‌مره و مه‌خدوم کوکو له‌سه‌ر یه‌ك به‌رمال داده‌نیشن و، فوزولی، عاکیف له‌باوه‌ش ده‌گریت و، ئولوغ به‌گ سلاو له‌ نه‌بوچه‌نیفه ده‌کات و، ده‌ححانی له‌سه‌ر نه‌ژنو له‌ خزمه‌تى ئیمامی غه‌زالیدا ده‌بیت و، مه‌حیدینی عه‌ره‌بى گوو له‌ نینب سینا ده‌گریت و، ئیمامی په‌هبانیش به‌ مژده‌کانی به‌دیعووززه‌مان ده‌خروشیته‌.. وه رابردوویه‌کی یه‌كجار مه‌زن به‌ خو‌ی و هزره‌گه‌وره و باله‌ به‌رزه‌کانییه‌وه دینه ته‌نیشته‌ یه‌ك و سیه‌حری رزگار بوون و زیندووبوونه‌وه به‌ گوتماندا ده‌چێتن...

ئه‌وه‌نده هه‌یه به‌توانین ئه‌و هه‌ست و بیر و مه‌تۆد و فلسه‌فه‌یه و ئه‌و شیوازه‌ نه‌مر و ناسمانییه‌ بدۆزینه‌وه که ده‌توانیت هه‌موو نه‌مانه کو‌بکاته‌وه و بیانخاته‌ ریزی یه‌ك! له‌م رووه‌وه به‌رپای من پێوسته‌ پێش له‌ هه‌ر شتیکی تر جارێکی دی چار به‌و رینگه‌به‌دا به‌خشیتر ته‌وه که بریاره‌ پێیدا برۆین و ده‌بیت سه‌ره‌له‌نوێ جینگیر بکریته‌. بناغه‌ گرنه‌گه‌کانی ریتنسانسی نيمه بریتین له‌: ئیله‌هام و به‌ره‌که‌تى عشق و شه‌وق، پته‌وی و دامه‌زراوی ژیری و لۆجیک، نازادی و خو‌بی بوون، ناسکی و

وردى و قوللى و تەجرىدىيەتى ھونەر و فەلسەفەكەمان و ئەوھش كە خولگەكەى لۆجيك و رۆحەكەشى وەحى بىت.

لەم نوپوونەوھىدە زامنى وئىل نەبوون و رېنگا ون نەكردن برىتییە لەوھى كە: رەزامەندىي خواى گەورە نامانج و مەبەست بىت و، رۆح لە پىش جەستەوھ بىت و، نەفس لەژىر بەرپۆھەردنى دۇدا بىت و، خۇشويستنى مرۆف و نىشتان خووبەكى دانەبراو بىت لە سروشتان و، ئەخلاقی بەرز تونشويوبەكى گرنگى رېنگا بىت كە دەستبەرداربوون لىي مەحالى بىت و، گەردوون و مرۆف و ژيان وەك پەراونكى پەر لە نەھنى وابن كە ھەمىشە لەژىر رۆشنايى قورناندا ھەموو گوشەيەكيان پىشكەرتت و، كاراكتەرى مرۆف ھاوپرئ لەگەل بەھا راستەقىنە مرۆبىيەكانى سەرچاوبەكى گرنگى بن و، بە ئەندازەى حەققانىيەت و پىرۆزى نامانج و مەبەستەكان، دەبىت ئەو نامراز و ھۆكارانەش كە دەمانگەيەنن پىيان لە خولگەى قورنان و سوننەتدا بن.

لە بنەپەتدا ئەم خەمخۆرىيە بۇ داھاتووى مرۆفى خۇمان و ھەولدان بۇ گۆرپىنى چارەنوسمان كە ماوھى چەند سەدەيەكە ناوھژوو بووئەوھ، وەك رەچەتەى رزگاربوونمان واىە و چەشنى ھەلداھەوھى لاپەرەبەكى تازە و نوپىيە سەبارەت بە نەتەوھكەمان. ئەمانەش برىتیین لە چەند بناغەيەك بۇ ئەو خەونى شارستانىتى و نوپوونەوھىيەكى كە يوتۆپياكانىشى تىپەپراندووھ...

لە بەشى ئايندەدا يەك بە يەك لەسەر ئەم بناغانە دەوھستىن.

كاتيك پەيكەرى رۆحمان بىيات دەنيىن

پىشتەر بەكورتى ئاماژەمان بە تايبەتمەندىيەكانى مىراتگرانى زەوى
کرد. ھەنووكە دەخوازين زياتر لەسەر ئەو خەسلەتەنە بوەستىن و پرونيان
بەكەينەوہ. يەكەم تايبەتمەندىيە مىراتگر ئەوہيە كە "مرؤفى كامل"ە.
قورئانى پىرؤز "ئيمان بە خوا" بە بنەماي ئاسؤى مەعريفەت و ئامانجى
بەديھاتنى مرؤف و رۆحى خۆشەويستى و رەھەندى عەشق و شەوق و
چىژە رۆحانىيەكان دادەنيئت. مرؤف لىپرسراوہ لە بىياتنانى دنيای ئيمان
و ھزرى خۆى بەوہى كە گاہ لە خودى خۆيەوہ رىنگا لىيدات بەرہو
قوولايىيەكانى بوون و، گاهيش پارچە جىاوازەكانى بوون وەرېگرىت و لە
خۆيدا ھەليانبسەنگىيىت و سووديان لى وەرېگرىت. ئەمەش لە ھەمان
كاتدا ماناي دەرکەوتنى ئەو حەقيقەتى مرؤفىتييەيە كە لە رۆحيدا
حەشاردراوہ. بەلى، مرؤف تەنھا بە رووناكىي ئيمان دەتوانىت ھەست بە
ناخى خۆى و قوولايىيەكانى ناوہوى و ئامانج و مەبەستەكانى بەديھاتن
و ديوى ناوہوى رووداوہكان و ئەودىو پەردەي بوونەوہران بکات و لە

رەھەندەکانى بوون تىيىگات. بىباوەرى سىستەمىكى بىبەست و خنىكەنرە. لە دیدى بىباوەردا جىهان بە ھەرپەمەكى دەستى پىكردوو و لەنىو چنگى رىكەوتە ناديار و ترسناکەکاندا گەشەى کردوو و بەخىزايىش رۆوو کۆتايىھەكى مەترسیدار دەخلىسكىت. لەم رۆيشتە نارىك و لەرزۆكەدا نە نەفەسىكى رەحمانى ھەيە كە ناسوودەيى بە رۆح بىبەخشىت و نە جىنگايەكى بچكۆلانەش ھەيە كە تيايدا شەمالى نارامىي خۆمان و ناواتە مەروىيەكانمان باوھش بكات و نە تەنانتە زەمىنىكىش كە بتوانىن بەدلىيائى پىمانى لەسەر دابنىين.

ھەرچى مەروفي نىماندارىشە كە سەرەتا و ناراستەى جوولە و ئەو شت و شوئە دەزانىت كە بۆى ناراستە كراو و لە ئەرك و بەرپرسىارتىيەكانى تىدەگات، ھەموو شتىك بە رۆشنى دەبىنىت و دوور لە ترس و ئەندىشە پىن لە زەوى دەنىت و بەو پەرى چاوەترسى و دلىيائىو بەرەو ئەو نامانجە دەروات كە بۆى دانراو.. لەم رۆيشتەشیدا ھەزاران جار گۆشە و سووچەكانى بوون و ئەودىو پەردەى بوون دەپشكىت و ھەزاران كەپەتىش بوونەوھەران و رۆوداوەكان لە بىژنگ دەدات و پال بە ھەموو دەرگايەكەو دەنىت و بەدواى رىنگاكانى پەيوەندى بەستندا دەگەرىت لە گەل ھەموو تەنىكدان.. ئەو جىنگايەشدا كە ئەو شتانەى دەيزانىت و چنگى كەوتوو بەش ناكەن، قەناعەت بەو حەقىقەتانە دەكات كە ھەتا ئەو كاتە لە رۆخسارى ئەو لىكۆلىنەوانە و دۆزىنەوانەدا بىنىونى و بىستوونى، جا چ خۆى كەردىتى يان لەلایەن كەسانى ترەو ئەنجام درابن. پاشان لەسەر رۆيشتى خۆى بەردەوام دەبىت.

لەم چوارچۆيەدا گەشتيارى نىمان سەرچاويەكى زۆر گرنگى

ھېزى دەست كەوتتوۋە. بەلى، ئەم گەنجىنە و جەخانەيەى كە سەر بە جىھانى ئەودىوۋە و بە "لا حول ولا قوۋة الا باللە" گوزارشتى لىدەكرىت، سەرچاۋىيەكى ھىندە گرنگى ھېزە كە ئىدى مرۇف پىۋىستى بە ھىچ سەرچاۋىيەكى تر نامىيىت. ئىماندار ھەمىشە "ئەو" دەيىيىت و "ئەو" دەناسىت و بەرەو "ئەو" رادەكات و رەزامەندىي "ئەو" دەكات بە مەبەستى ژىانى و بە ئەندازەى ناسىن و متمانە ھەبوون بە ئەو دەتوانىت سنگ لە سەرجم ھېزە دىنبايەكان دەرىپەرىيىت، ھەربۇيە بە ئومىدى سەرگەوتن بەسەر ھەموو كىشەيەكدا و تەنانەت لە نالەبارتىن دۆخەكانىشدا بە شەوقەو دەژى و ھەرگىز دووچارى بەدبىنى و رەشپىنى نايىت.

لەبەرئەۋەى ئەم بابەتە بوۋە بە باسى سەرەكىي سەرجمى پەيامەكانى نور و دىنبايەك بەرھەمى ترىش، ئەوا لىرەدا بەمەندە وازدەھىيىن و خوتنەرى بەرىز بۇ لاي ئەو سەرچاۋانە رەوانە دەكەين.

دوۋەم تايىبەتمەندىي مىراتگر و گرنگترىن ئىكسىرى زىندووبوونەو "عەشق". ئەو مرۇفەى كە دللى بە ئىمان بە خوا و ناسىنى ئەو نۆژەن كرددوۋەتەو، بە ئەندازەى باۋەرەكەى ھەست بە خۆشەويستىيەكى قوول و عەشقىكى فراوان دەكات بەرامبەر بە ھەموو مرۇفەكان و تەنانەت ھەموو بوونەۋەران. بەم شىۋىيە ھەموو تەمەنى لە ناۋەندى عەشق و شەوق و جەزبە و حال و خۆشەويستىيەكدا بەسەردەبات كە سەرجمى بوون لەباۋەش دەگرىت. بە مەبەستى بەرپاكردى زىندووبوونەۋەيەكى مەزنى لەم جۇرە، چەشنى ھەموو نوبوونەۋەكانى تر، پىۋىستە ھاۋرى لەگەل تىگەيشتىكى نوي، دلەكان بە عەشق بجۆشپن و بە شەوقىش بخرۇشپن. چونكە بەبى عەشق مەحالە ھىچ ھەلمەت و ھىچ جوولەيەك بە پايان

بىگات و بەرھەمى ھەيىت. بە تايىبەت ئەگەر ئەم ھەلمەت و جوولەيە
 خاۋەنى رەھەندى عوقبايى يىت.. دەتوانرئت ئەو عەشقە ئىلاھىيەي
 كە سەرچاۋەيەكى ھىزى بېسنوور و پازنامىزە ئەم چوارچىۋەيەي بۇ
 بىكىشرىت: دۆزىنەۋەي پىنگەيەك بۇ خۇمان لەنىۋان ئەو پەيۋەندىيانەدا
 كە لەگەل خۋاى گەورەدا دەبەستىرئىن، ھەست كىردن بە چىزئى بەدېھاتن
 لەو پروۋە كە بوونى ئىمە سىبەرى نوری بوونى ئەو، قىبولكردنى
 رەزامەندىي ئەو بە نامانجى بەدېھاتن و ھەولدانى ھەمىشەيى بۇ
 دەستخستنى. دەيىت مىراتگرانى زەوى ئەم سەرچاۋەيە فرامۇش نەكەن.
 رۇژناۋا، عەشقى لە رېنگەي رەھەندە ماددىيەكانى و لە پشت سەرى
 فەيلەسووفەكان و لە ھەرىمى پەر لە تەم و غوبارى فەلسەفەدا ناسى
 و تامى كىرد و لە دەرنەجامىشدا بەدرئىزايى رېنگا دوچارى گومان و
 دوودلى بوو. ئىمە بە چاۋىلكەي قورئان و سوننەت تەماشاي بوون و
 سەرچاۋەي بوون دەكەين و ئەو عەشق و خۇشەۋىستىيەش كە تاۋى سەندوۋە
 لە ھەناۋاماندا بەرامبەر بە بەدېھىتەر و ئەو پەيۋەندى و خۇشەۋىستىيەش
 كە لەبەر خاترى ئەو بەرامبەر بە سەرجمى بەدېھاتۋان ھەمانە، بە
 دەستورە ھاسەنگى پارىزەكانى ئەم دوو سەرچاۋەيە و فراۋانىيەكەي كە
 كراۋەيە بەروۋى مېتافىزىكىدا، رېنكىياندەخەين. چونكە سەرەتاي مرؤف
 و پىنگەي لە گەردووندا و مەبەست لە بوونى و ئەو رېنگايەي پىيدا
 گوزەر دەكات و كۆتايى رېنگاكەشى لەم دوو سەرچاۋەيەدا^۱ بەجۆرئك
 ساز و گونجاۋە لەگەل بىرى مرؤف و ھەستى مرؤف و شعورى
 مرؤف و چاۋەروانىيەكانى مرؤفدا كە ئەستەمە مرؤف بتوانىت لە
 بەرامبەرەۋە سەراسىمە و ھەيران نەيىت. ئەم دوو سەرچاۋەيە سەبارەت

۱. مەبەست لىي قورئان و سوننەتە.

به پالہوانانی پڑج، فواری عهشق و شوق و کانگای جهزیه و حالن. نهوانی به ههستی پاک و ناسنامدی موحتاجییه وه لهم دهرگایانه ددهن، دهستیان به خالی ناگه پیتته وه و نهوانهش که په نایان بۆ دهبه نهمری چنگی خویان دهخن. نهونده ههیه پیوسته په نابهران دارای قولی و دلسوزیه که ی "نیمامی غه زالی" و "نیمامی ره بانی" و "شاهی وهلی" و "به دیعوززه مان" بن و خاوهنی ههیه جانیکی وهک "مهولانا" و "شیخ غالب" و "محمد عاکیف" و نیمان و بزاونتیکی وهک "خالد" و "عوقبه" و "سه لاهه دین" و "فاتیح" و "یاووز" بن.. بهلی، به تیکه لکردن و خهرمان کردنی عهشق و شوقی به کولی نه مانه که هه موو کاته کان و شوته کانی گرتوه ته وه له گه ل شیواز و میتود و نامرازه کانی نهم سهرده مه دا، گه یشتن به پڑجی هه میسه زیندوی قورنان و له دهره نجامیشتا به میتافیزیکیکی گه ردوونی، دووهم ههنگای نیه پیکده هیئت.

سیههه تایبه تمه ندی میراتگر نه وهیه که به یارمه تیی سیانه ی ژیری و لوجیک و شعور روو له زانست دهکات. له کاتیکدا که مروفایه تی به شوین کۆمه لیک بیردۆزی تاریکدا کینشده گرت، نهم پروتی کردنه که له هه مان کاتا وه لامیکشه بۆ نهو مه یله گشتییه ی که مروفه کان بهرامبهر به زانست هه یانه، دهیئت به ههنگاوکی زور گرننگ بۆ رزگار کردنی سه رجمی مروفایه تی. بهلی، وهک به دیعوززه مان ناماژه ی بۆ دهکات: مروفایه تی له ناخره ماندا به هه موو هیزه وه روو له زانست و هونهر دهکات.. هه موو هیزی خوی له زانست وهرده گرت.. دهسه لات و هیز جاریکی تر ده که ونه وه دهستی زانست.. وه رهوانیژی و رهوانگویی و شیوازه کانی دهربرین دهبن به بابه تیک که هه موو که سیک گرنگیان پی

دەدەن و لە گەياندىنى زانستە كاندا بە كۆمەلانى خەلك بە كار دەھىترىن..
 واتە جارىكى تر سەردەمى زانست و پەوانىيىژى دەژىتتەوہ. خۇ ھىچ
 رېنگايەكى تىرش نىيە بۇ رزگار بوون لەو تەم و غويارى وەھمەى كە
 چواردەورمانى تەنيوہ و بۇ گەيشتن بە راستىيەكان و كرۆكى حەقىقەتەكان.
 بەلى، بۇ تىپەراندىنى ئەو بۇشايىيەى كە چەند سەدەيەكە دروستبووہ، بۇ
 گەيشتن بە تىرى مەعرفەت، بۇ نۆژەنكرەنەوہى ئەو كاولكارىيانەى كە
 ھەستى چەوساويى و ژۇردەستى لە دەروون و نەستماندا دروستىكرەدوہ،
 بۇ سەرلەنوى متمانە پەيداكرەن بە خۇمان، دەيىت زانست بە ناوژەى
 بىرى نىسلامىدا تىپەرپىنن و ھەر بەم شىويەش دەربىرپىت و نوننەرايەتى
 بكرىت. لە رابردوى نرىكماندا لەبەرنەوہى گاہ نامانچ و ناراستەى
 زانست ناديار بوو، گاہ زانست تىكەلى زانراو، يان زانست تىكەلى
 فەلسەفە دەكرا، بىسەرەوبەريەكى جەدى لە بىرى زانستىدا پرويدا و پياوانى
 زانستىش بەجۆرلك شان و شكۆيان شكا كە نۆژەنكرەنەوہى ئەستەم يىت.
 ئەم بۇشايىيەى كە لە ولاتماندا دروستبوو بە كەلكى بىنگانەكان ھات و لە
 ھەموو گۆشەيەكى نىشتەماناندا قوتابخانەيان كەدوہ و لە رېنگەى ئەم
 لانكەى پەروەردانەوہ "بىنگانەبوون"يان لە نەوہكانماندا چاند. كۆمەلنىكى ناو
 نىمەش، لىھاتووترىن رۆلەكانى ئەم نىشتەمانەيان، بە ھەزار و يەك تەكا و
 دەستماچكرەن، لەو خويندنگايانەدا دانا و ئەوئەندەى تر ئەم بىنگانەبوونەيان
 خىراتر كەرد. پاش ماويەك ئەم نەوہ مەغرور و خەلەتتىراوہ نە دىنى ما نە
 نىمان، دىن كاول بوو و نىمانىش وىران. بۇيە وەكو ئوممەت لە بىركرەنەوہ
 و تەسەوور و ھونەر و ژياندا دووچارى خۇدۇراندىن و خۇونكرەن بووينەوہ.
 جا چۇن وا نايت، لەو خويندنگايانەدا كە بى ھىچ دوودلى و ترستىك

لاۋەكانى خۇمان بە ئەمانەت پىن سپاردبوون، بەيخ بواردن، ھەمىشە كلتورى ئەمىرىكى و ئەخلاقى فەرەنسى و دابونەرتى ئىنگىلىزى لە پىش زانست و بىرى زانستىيەۋە بوو. لەم پوۋوۋە گەنجەكانمان لەبرى ئەۋەى زانست و تەكنىك و تەكنەلۇجىيەى رۇژگارى خۇيان فېرېس، بوون بە چەند دەستە و تاقىمىكەۋە و دەستيان كرد بە گەمەى ماركىسى و دۇركەھىمى و لىنىنى و ماۋى. ھەندىك بە كۇمىونىزم و دىكتاتورىەتى پۇلېتارىا (چىنى كرىكار) دلى خۇيان دايەۋە.. ھەندىك پۇيشتن و لە گرى (Complex) ى فۇرۇيدا چەقىن.. ھەندىك دلىان بە بوونگەرى دا و لە سارتەر ھەلئوتىن.. ھەندىك بە دەم وتنى ماركۇسەۋە لىك لە زارىان دەرژا.. ھەندىكىش ھەموو تەمەنىان لە پشت سەرى وپتەكانى كامۇۋە بەسەرىد.. بەلى، لەم ولاتانەدا ھەموو ئەمانە پووياندا و دايكايەتىي ئەم پووداۋانەش بەناو قوتابخانەكان كرىدان. لەم سەردەمى قەيرانانەدا ھەندىك دەنگى رەش و زارى رەش بەبەردەۋامى نايىن و نايىندارىيان تاۋانبار دەكرد و ھەمىشە سەرشىتتەكانى رۇژئاۋايان كرىبوو بە وىردى سەر زمانىان. بىگومان ئەستەمە ئىمە ئەو سەردەمە و بەكرىگىراۋە ھەرزانەكانى ئەو رۇژگارەمان بىرىچىتەۋە. ئەوانەى كە دژى نىشتان و مرۇقى ئىمە ئەو زەمىنەيەيان رەخساند، لە وىژانى گشتىدا بە ھەمىشەىي ۋەك تاۋانبارانى مېژوۋىيە ياد دەكرىنەۋە.

با ھەنوۋە ئىمە -ھاۋرپى لە گەل ھىلنجى ناخ و نازارى دلمان- ئەم سەردەمە تارىك و رابەرانى ئەو رۇژگارە، لە گەل تاۋان و خراپكارىيەكانى خۇياندا بە تەنبا جىبەھىللىن، چونكە دەمانەۋىت باس لەو كرىكارانەى فىكر بگەين كە داھاتوومان بىنات دەنئىن.

به لئی، پیوسته له سایه ی چاندنی بیری زانستی له لاره کانا ماندا، ههروهه کاتیکه له رابردوودا و چه نندین سده پیش پوژتاوا نه نجامی بدهین، تیکه لایو بونی نه وان له گه ل زانست و هزردهسته بهر بکهین و له م ریپه وه سه رله نوی له دایکبوونه وه که مان ده هینینه دی. نازاری نه هاهمه تی و کاره ساته کان له ویزدانی گشتیدا و نه و ژانه ی که چه نده ها سال ژیا نی چه وسانه وه و ژیردهسته یی فه راهمه یی هینا وه و نه و په رچه کرداره ی که له ده ره نجامی دا گیرکاری و خوینمژینی چه نندین ساله وه له مروژی نیمه دا هینا ویه ته مهیدان، له نیستادا ناخ و فیغانیکی وای له نیمه دا دروست کردوه که هاوتای هاواره کانی ناده م و ناله کانی یونس و نرکه کانی نه ییویه. ته نانه ت نیستا به یارمه تیی هیژی پالنه ری نه م هه ست و بیره و به چاوساغیی نه زمونه میژوویه کان، هه ست ده کهین که دووریه کان چوونه ته وه یه ک و چه ند ههنگا و نکمان ماوه بو نامانجه که مان.

چوارم تابه تمه ندیی میراتگر نه وه به که جارنکی تر و سه رله نوی چاو به تیبینییه کانی دا ده خشینیتته وه سه باره ت به گه ردوون و مروژف و ژیان و به یارمه تیی پیوه رنکی ورد، چاک و خراب له یه کتر جودا ده کاته وه. له م بواره دا ده توانین بلین:

۱. گه ردوون کتیبیکی وایه که له لایه ن خوی گه وره وه و به مه به سستی موتا لاکردنی به رده وام خراوته پیش چاو، مروژفیش بریتیه له پیپرستیکی شه فافی هه موو جیهانه کان و پروانگه یه که بو سه رنجدان له قوولاییه کانی بوون، ژیا نیش به رجه سه بوونی نه و مانایانه یه که له م کتیب و له م پیپرسته وه ده تکی ن و به فه رمایشتی خوی دهنگ ده ده نه وه. نه گه ر گه ردوون و مروژف و ژیان بریتی بن له رهنگ و پرووه جیا وازه کانی هه مان حه قیقه ت

-كە ھەر وائىشە- جىيا كىردىنەۋى ئەمانە لە بەكتر، چۈنكە ھەماھەنگىيى ناوخۇيى حەقىقەت تىنكەدەت، ھەم بەرامبەر بە بوون و ھەم دەرھەق بە مرۇف، ناھەقى و بېرېزىيە.

بەلئى، ھەرۋەك خۇندىنەۋە و تىنگەيىشتىن و گۇرپرايەلئى و ملكەچى بۇ ئەو فەرمايىشتانەي خۇاي گەۋرە كە لە سىفەتتى كەلامەۋە سەرچاۋەيان گىرتۋە و اجبە، بە ھەمان جۇر سەرجمى بوونەۋەر و رۇوداۋەكان كە بە زانستى ئەو نەخشەيان بۇ كىشراۋە و بە توانست و ويستەكەشى ھاتونەتە بوون، ناسىن و تىنگەيىشتىنى ئەمانە و دىيارىكردنى رېنگاكانى خۇگۇنجان لە گەلياندا، بىنەمايەكى وايە كە دەست بەرداربوون لئى مەحالە. بەلئى، قورنانى پىرۇز كە لە سىفەتتى گۇفتارى ئەۋەۋە سەرچاۋەي گىرتۋە رۇجى ھەموو بوون و تاقە سەرچاۋەي بەختەۋەرى دىنيا و عوقبايە و كىتئىيى بوونەۋەرانىش جەستەي ئەم حەقىقەتەيە و لە رۇوى ئەو زانستانەۋە كە لە ناويدا دانراۋە، دىنەمۇيەكى زۇر گىرنگى ژيانى دىنيايە بە راستەخۇيى و ھى عوقبا بە ناراستەخۇيى. ھەربۇيە تىنگەيىشتىنى دروست لە ھەردوۋ كىتئەكە و كاركردن پىيان و پاشان چىنىنى سەرلەبەرى ژيان بە گۇرەيان پاداىشتى خۇي ھەيە و بەپىچەۋانەشەۋە فەرماۋشكردىيان و بىنئاگابوون لىيان و تەنانەت رافەكردىيان بەشۋەي ھەلە و جىبەجى نەكردىيان سزاي تايبەت بە خۇي ھەيە.

۲. ھەرۋەك پىۋىستە لە ھەست و بىر و خۇرپەۋىشتى مرۇفدا بەدۋاي بەھا مرۇيىيە راستەقىنەكاندا بگەرپئىن، بۇ زانىنى شان و شكۇي ئەم بەھايانەش لە لاي خۇا و لاي خەلكىش دەيىت ھەمان ئەم تايبەتمەندىيانە بەھەند ۋەرىگىرئىن. تايبەتمەندىيە بەرزە مرۇيىيەكان و قوۋلىيى بىر و

پتەسۇي كەسايەتتى وەك چەككىكى بانك واىە كە لە ھەموو جىنگايەك كارى پىندەكرىت. ئەو مەرۇفەى كە سىفەت و بىرى كافرانەى تىكەلارى ئىمانەكەى كردووە و ھەمىشە بە كەسايەتتەيەكەشى ترس و ئەندىشە لە چواردەورىدا دروست دەكات، ھەررەك ھەرگىز چاودىرى و پشتگىرى خواىى بەنسەب ناپىت، بە ھەمان جۇر ئەستەمە شكۇ و مەمانەى خۇى لای خەلكىش پىارىزىت. چونكە خوا و خەلكىش تايەتمەندى و كەسايەتتى مەرۇفەكان ھەلدەسەنگىنن و بەو پىيەش خەلاتىان دەكەن. ھەربۇيە ئەو كەسانەى كە لە پرووى بەھا مەرۇيەكانەو ھەزار و كەسايەتتىان لاوازە، ئەگەر شىوہيان وەك ئىماندارنىكى باشىش بىتە بەر چا، ئەستەمە بتوانن سەررەوتنى گەرە بەدەست بەئىنن و ئەو سەررەوتنەش پىارىزىن كە چىنگىان كەوتووە. بەپىچەوانەشەو ئەوانەى كە ھەرچەندە شىوہيان لە موسلمانىكى زۇر باش ناچىت، بەلام كەسايەتتىان بەھىزە و لە روانگەى سىفەتە بەرزە مەرۇيەكانەو چەند ھەنگاوتك لە پىشترن، زۇر ئەستەمە سەررەكەون. بەلىن، ھەررەك نرخاننن و خەلاتى خواىى بەگورەى سىفەت و تايەتمەندىيەكانە، تا رادىيەك پرووتىكرنن و قىبولكرننى خەلكىش ھەر پەيوەندىى بەمەو ھەيە.

٣. بۇ گەشىتن بە نامانجىكى حەق و رىنگەپىندراو پىويستە نامراز و ھۆكارەكانىش وەك خۇى حەق و رىنگەپىندراو بن. بەلىن، واجبە لەسەر ئەوانەى كە لەسەر ھىلى ئىسلامن ھەموو مەبەست و خەيال و نامانجىكىان حەق و رىنگەپىندراو بىت و ئەو ھۆكارانەش كە دەيگرنە بەر حەق و مەشروع بن. ھەررەك بەبى ئىخلاص و دلسۇزى رەزامەندىى خوا و گەشىتن بە خوا مەيسەر ناپىت، خزمەتكرننى ئىسلام

و ناراسته کردنی موسلمانانیش بۆ نامانجه راسته قینه کانيان هرگيز له رينگه شەيتانييه کانه وه نايه ته دی. تەنانەت ئەگەر هەندیک جار پینچه وانە ی ئەمەش وه ک گونجاویک دەر بکەوێت، ئەو کەسانە ی کە له رینگا چەوتە کاندایان و شکۆ ی خۆیان دۆراندوو و ناوڕێدانە وه ی خوا و رووتیکردنی خەلکیان لە دەست داوه، هەرگیز ناتوانن بۆ ماوه یه کی درێژ سەرکەوتوو ببن.

پینجەم تاییه تەمەندی میراتگر ئە وه یه کە نازادانە بێر دە کاتە وه و ریز له نازادی بێر و را دە گرت. نازادبوون و هەست کردن به نازادی رەهەندیکی قوول و گرنگی نیراده ی مرۆفه و دەرگایه کی رازنامیزی وایه کە بەرووی نەیتییەکانی کە سایه تیدا دە کەرتە وه. کە سیک کە ئەو قوولییە ی بە دەست نەهیناوه و بەو دەرگایه دا تینە پەریوه، ناوانانی به مرۆف کارنکی نینجگار سەختە. وا بۆ چەندین سالی رەبه ق دە چیت کە ئیمە هەم له ناووه و هەم له دەر وه له نیو چنگ و ددانی ترسناکی دەستبەسەری و دیلتیدا دە نالینین. له دیلتییە کدا کە فشاری جۆراوجۆر له هەست و بێرکردنە وه کانمان دە کەرت. له هەر ئمی له م شیویه دا کە هەر شه له خۆرندنە وه و بێرکردنە وه و هەستکردن و ژیان دە کەرت، ئەستەمه مرۆف بتوانی ت به مەله کە مرۆییە کانه وه بعمینتە وه، چ جای ئە وه ی بگات به نوێبوونە وه و پینشکە وتن.

بەلێ، پیندە چیت له زەمینە یه کی له م شیویه دا نە ک هەر مرۆفگە لیک ی مەزنی وا پینە گەن کە به رۆحی نوێبوونە وه شابالیان گرتبیت و چاویان له ئە به دییه ت بریبیت، بەلکو پاراستنی کە سەکان له ناستی مرۆفی ساده و ساویلکە شدا تابلیتی سەخت و گرانه. له مەیدانیکی هارشیوه ی

ئەمەدا هەبیت و نەبیت کەسانیکى خاوەن کەسایەتیی لاوازی لەپەڕى لادەر و رۆحى بەزیو گۆش دەبن کە هەستەکانیان نیفلیج بوو. لە رابردووی نزیکماندا هەم خێزان و هەم شەقام و هەم دەزگاگانى پەرورەدە و فیژکردن و هەم ناوەندە هونەرپێکەکان بیری سەقەت و پێوهرى لاری وایان لە رۆحمان ناخنى کە هەموو شتیکمانى هەر لە ماددەو هەتا رۆح و هەر لە فیزیكەو هەتا میتافیزیك سەرورژێر کرد. لەم رۆژگارەدا کاتیک دەمانویست بیریكەینەو لەدانه‌کانى خۆمان ناشرکا دەکرد و نەخشەى هەموو شتیکمان بەگۆرەى منیئى خۆمان دەکێشا و هەرگیز نەوهمان بەخەیاڵدا نەدەهات کە بیجگە لە تیگە‌یشتن و باوهرى خۆمان دەگونجیت تیگە‌یشتن و باوهرى تریش هەبیت و هەلمان بۆ برەخسایە زوو زوو هانامان بۆ هێژ دەبرد و لە رینگەى بەکارهێنانى هێزیشەوە مشتمان لە دەمى حەق و نیرادە و بیریکردنەوێ نازاد دەکوئى و ئەوانى دیمان دەچەوساندەو. چەند تالە ئەوێ کە تەنانت ئیستاش ناتوانین بلێین ئەم جۆرە شتانه نەماون یان لە داها‌توودا نامێتن. ئەمە لە حالیکدا کاتیک وەکو ئوممەت بەرەو نوێبوونەو هەنگاو دەنێین، پێویستە لە لایەك جارنكى تر چاو بە دینامیک و پالەنەرە میژووپیەکانى هەزار سالەماندا بخشینەو و لە لایەكى تریشەو دەبیت پەخنە لەو "گۆرپان"انە بگرنەو کە لە سەد و پەنجا سالى رابردوودا روویاندا. چونکە بەداخەو لەم‌رۆماندا بریارەکان بەگۆرەى کۆمەلێك دەردەکرین. ئەو بریارانەش کە لەژێر کاریگەری وەها بیریکردنەوێکدا دەردەکرین ناتەواو و نەخۆشن و هیچیان لە سەوز ناییت.. وە هەرگیز ئەو سەردەمە رووناکە ناهێنیتە دى کە چاوهرى دەکرت. بەپێى ئەم تیگە‌یشتنەى حالى حازر، هەبیت و نەبیت،

تهنها پيكدادانى نيوان چينهكان كه له توږى ههله و ته ماعدا گيريان خواردوو و شهړه شو قى نيوان پارتو سياسييه كان و شهړى نيوان نه ته وه كان و سر كه شى نيوان هيزه كان، په يدا ده يت. نه مړو هو كارى پيكدادانى كو مه ليك له گه ل يه كيكى تر دا نه مه يه و هوى گوږانى جياوازيه كان بو نامر ازك بو شهړ هه نه مه يه و سر چاوهى نه و درنده ييهى سر زه و يش كه هه ته واو ناي ت هو كا ره كه ي هه نه مه يه. نه گه مړو فه كان هي نده خو په رست و هي نده هه له كار و هي نده بي به زه ي نه بو نايه، له وا نه يه ني ستا دنيا و ينه يه كى جياواز ترى هه بو وايه.

كه وايه كاتيك نه مړو به ره دنيا يه كى جياواز هه نگاو دهنئين، هم له ره فتار ماندا به رام بهر به وانى دى و هم به رام بهر به منيتى و هه له كانى خو مان، پيوسته نازادانه تر بيريكه ي نه وه و نازادانه تر بر يار يدين.. به لى، نه مړو زياتر له هه موو شتيكى تر پيوستمان به سينه گه ليكى فراوانى وا هه يه كه بير كرده وى نازاد له باوش بگرن و كراوه بن به پرووى زانست و بيرى زانستيدا و له سر نه و هي لهى كه له گه ردوونه وه به ره و ژيان در ژده ي ته وه هه ست به گونجانى نيوان قورنان و ياسا خوا ييه كانى ناو سروشت بكن. نه مه ش له ني ستادا ته نها كو مه ليك ده توانن پي هستن كه نه ركى بليمه تى (دهاء) له سر شانيان نراوه. نه وى راستى يت جاران نه م كاره مه زنانه له ري گه ي بليمه تيه شه خسيه كانه وه نو ينه رايه تى ده كران.. به لام له م روژ گاره دا كه هه موو بواريك بووه به په سپوږى و دنيا شيويه كى واى وه رگرتووه كه زيره كترين بليمه ته كانيش ناتوانن له ژر بارى ده رېچن، نيدى كه سى تيبى مه عنه وى و راوژ و شعوروى ده سته جه معى جي گه ي بليمه تى گرتووه ته وه و نه مه ش پوخته ي شه شم تا يبه تمه ندى مير اتكرانى زه ويه.

ئەوھ پراستىيە كە لە پرابردووى نىزىكاندا تىگەيشىتىكىكى لەم جۆرە نەكراوھ بە مالى كۆمەلگەى موسلمان.. خۆى لە خۆيدا لە سەردەمىكىدا كە خوتىندىنگە تەنھا چەند دۇگمايەكى دووبات دەكردەوھ و قوتابخانەى نايىنىش كە تەنھا گىرنگى بە كەنار و گۆشەيەكى ژيان دەدا و تەكەش كە تەنھا لە مېتافىزىكىدا چەقىبوو و سەربازگەش كە تەنھا ھىزى كىردبوو بە پىتەر و لەو پىيەوھ دەينەراند.. بەلى، لەم حالەدا مەحال بوو بتوانىت جىيەك لەژيانى ناسايىدا بۇ ئەمانە بىكرتتەوھ.

بەلى، لەم سەردەمەدا خوتىندىنگا بەتەواوتى چووھ ژىر كارىگەرى بىرى سىكۇلاستىكى (Scolastique)^۱ و ھەردەم ئەوى ھەلمزى و قوتابخانەى نايىنىش داخراوبوو بەرپووى زانىست و بىركردنەوھدا و مەحرۇوم بوو لە ھىزى داھىنان و وەك بلىنى ژيانىكى ئىفلىجانەى بەرپى دەكرد.. زاوھ و تەكەش لەبرى عشق و شەوق دلى خۆى بە سەرگوزەشتە و بەسەرھاتى پىشىنەكان دەدايەوھ.. ئەوانەش كە نوتنەرايەتى ھىزىان دەكرد، زوو زوو ئەندىشە و ترسى لەبىركران دايدەگرتن و توشى گىرفتىكى دەروونى و دەبوون كە خۆيان بەناچار دەزانى خۆيان بەسەلمىنن و خۆيان بىرى كەسانى تر بىخەنەوھ. لە ئەنجامى ھەموو ئەمانەدا ھەموو شىك ناوھزوو بووھوھ و درەختى ئوممەت بەجۆرىك لەرزى كە زۆرى نەسابوو بىت بە لادا. وا ديارە ئەم ھەژان و لەرزىنە بەردەوام دەبىت ھەتا ئەو كاتەى ئەو بەختيارانەى كە قەدەر گولى لەسەر پىيان چاندووھ، ئەم دىنامىكانە لە شونى دروستى خۆياندا بەكاردەھىنن و ئەو چەقەبەستەنى نىوان دل و ژىرى دەكەنەوھ و لە نەفسى مەرۇفەكاندا پارھوى بىر و ئىلھام لى دەدەن.

۱. سىكۇلاستىك بە ماناى باورھىنان و شونىكەوتى كۆزبانەى بىروباورنىك دىت و دزى ھەموو جۆرە بىركردنەوھەكى ئازادە.

حوتهم تايه تمندی میراتگرانی زوی بیری ماتماتیکیه. سدرده مانیک پیشینه کانی ناسیا و پاشان پوژناوا توانیان له سایه بیرکردنوه به یاسا ماتماتیکیه کان رینسانس بهیننه دی. مروڤایه تی به درپوژی میژوو زور شتی نادیار و تاریکی له دنیای پازنامیزی ژماره کاندای دوزیوه توه و هیناویه ته میدان. بیجگه له رهفتاری زیاده رهوانه ی حروفیه کان^۱، نه ستمه به بیج ماتماتیک بتوانین نه له بوونه وهران و نه له په یوه ندی نیوان مروڤه کان تی بگه یین. ماتماتیک، چه شنی سرچاوه ی پووناکیه که گه ردوون و ژیان ده گرتتوه، رینگامان پووناک ده کاتوه و نهودیوی ناسوی مروڤ و تنانته نهو قولایانیه ی جیهانی مومکیناتمان پیشان ده دات که بیرکردنوه و تی بگه یشتن لیان زور سهخته و له گه ل نامانجه بالاکانماندا ده مانگه یه نیته به یه.

نه و نده هیه ریازی بوون مانای نهوه نییه تنها نهو شتانه بزاین که په یوه ندی به ماتماتیکه وه هیه. به لکو بریتییه له وه ی به یارمه تی یاساکانی ماتماتیک بیری که یه وه و له رینگای دوور و درپوژی بیری مروڤ هتا قولاییه کانی بوون له گه لیدا یین. له فیزیکه وه تا میتافیزیک، له ماددوه تا وزه، له جهسته وه تا روچ، له یاساوه تا ته سه ووف هه میسه و به رده وام هاوده می یین. به لچ، نیمه ناچارین بو تی بگه یشتن له بوون، شیوازی دوانه ی بیری ته سه ووفی و لی کولینه وه ی زانستی به کار به یینین. پوژناوا زه حمه تی کی زوری کیشا بو پرکردنوه ی جینگای نهو جه وه ره ی که له بنه رته دایه یبوو و هه ولئی دا تا راده یه ک

۱. حروفیه کان بریتین لهو کسانه ی که گرنکی به تايه تمندی پیته کان ددهن و کوملیک مانای نهی و ناشکران ده خمه نپال و زورچار شیوه ی خورافه له خوده گرنیت.

ئەم پېۋىستىيە بە مېستېسىزم (Mysticism)^۱ پېرېكاتەوہ.. دىئاي ئىمە
 كە ھەمىشە لە گەل رۇحى ئىسلامدا ئاۋىزان بووہ، پېۋىستمان بەوہ نىيە
 بەدۋاي ھەر شتېكى تىرى بېگانەدا بەگېرېن يان پەئاي بۇ بەرېن.
 ئىمە ھەموو سەرچاۋەكانى ھىزمان لە بېر و سېستەمى ئىمانىدايە،
 بەلام بەو مەرجهى لەو كانىاو و لەو رۇحە بەجۇرنك تېبگەين وەك
 دەولەمەندىيەكەى يەكەم جارى.. ئىدى ئەۋكات ھەندېك لە پەيوەندىيە
 رازنامىزەكانى ناو بوون و ھەماھەنگى و گونجانى ئەم پەيوەندىيانە
 لە گەل يەكتردا دەبىنېن و ھەموو شتېك بە جۇرنكى جىاۋازتر دەبىنېن و
 دەگەين بە چىزى عېرفانى.

پاش پېشكەش كىردنى پوختەيەك لەسەر بېرى ماتماتىكى كە لە
 ئىستادا بە شتېكى ئالۋز و زىادەپەۋى لە وتندا دادەنرېت، بەلام باۋەپم
 وايە لە داھاتوۋدا دەنگدانەۋەى مەزنى دەيېت، دەبو "بېرى ھونەرى"
 وەكو تايبەتمەندىى ھەشتەم تاۋتۋى بەكەين. بەلام ھەنوۋكە لەسەر
 بنەماى ھەندېك نەيىنى و تېيىنى، وەكو ژولېھىرن، دەلېن "ھەندېك"
 كەس لە چۈرچىۋەى پېۋەرەكانى ئىمەدا ھىشتا نامادە نېن بۇ گەشتىكى
 لەم شىۋەيە." و بەم جۇرە موتالاکەمان كۇتايى پېن دەھىنېن.

۱. بىرئىيە لە رىئازىكى فەلسەفى كە كىركى بە نېنى رۇوداۋە ئاناسايەكان دەدات و زىاتر خۇى بە مەجاز و خورافەكانەۋە سەرقالدەكات.

شورا

شورا، به همان شیوهی میراتگرانی یه کهم، سه بارهت به میراتگرانی نه مرپوش زیندووترین تایبه تمه ندی و پته وترین یاسایه. به گویره ی قورنان، شورا دیارترین نیشانه ی کۆمه لگه یه کی نیماندار و گرنگترین خه سله تی نه و کۆمه لانه یه که دلپان به نیسلام داوه. شورا له قورنانی پیروژدا له گه ل هه مان راسته هیللی نوژ و به خشیندا باس کراوه.

﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴾

(الشوری: ۳۸)

”نه وانه ش به ده م بانگه وازی به روه ردگارپانه وه چوون و نوژه کانپان به چاکی نه نجام داوه و کاروباریان هه رده م به مه شورهت و پاپرسی و پوژکارپیه، له و پزق و رۆزیه ی که پیمان داون، ده به خشن.“

به م جوړه ش یادمان ده خاته وه که شورا په فتارنکه له ناستی عیباده تدا. به لپ، له م فرمانه خواپیه دا باس له وه لامدانه وه ی بانگه وازی خوا و

پىۋىستى و ئەنجامى ئەم وەلامدانەۋەيەش كە نوپۇز و شورا و بەخشىنە، كراۋە. لەم رېنگايەشەۋە گىرنگى بابەتە كە پېش چاۋ خراۋە.

ھەر لەبەر ئەم ھۆيەيە كە ھەرۋەك ئەو كۆمەلگايەي گىرنگى بە شورا نادات بە نىماندارى تەۋاۋ ئەزمار ناكىرت، بە ھەمان جۆر ئەو كۆمەلەيەش كە جىبەجىيى ناكەن ۋەكو موسلمانى كامىل قىبۇل ناكىرتىن. شورا لە دىنىي نىسلامدا بناغەيەكى نەۋەندە گىرنگە كە پىۋىستە ھەم بەرپۆبەران و ھەم بەرپۆبەراۋان پىچ چەند و چۆن مىلى بۇ بەدەن. بەرپۆبەران راۋىژ كىردن لەسەر سىياسەت و بەرپۆبەردن و ياسادانان و چەندىن بابەتى تىرى پەيۋەندىدار بە كۆمەلگا و بەرپۆبەراۋانىش لەسەر گەياندىنى بىر و پراي خۇيان بە بەرپۆبەران، راسپىردراۋن.

پېش لە ھەر شىتېكى دى شورا يەكەم مەرجى راستبۇون و پىكەنى ھەر بېرىنكە لە ھەر بۇرىنكە بىرېت. ئەو بېرىرانەي كە تايبەت بە تاك و كۆمەلگا دەردەكىرتىن، نە گەر بەباشى بېرىان لى نە كىرتتەۋە و پرا و سەرنج و رەخنى كەسانى تىرى لەسەر ۋەرنە گىرتىت، زۆر جار بە نوشوست و دۇران كۇتايى پىچ دىت. كەسىك كە داخراۋە بەرپۇوى بىر كىردنەۋەكانى خۇيدا و رېزى پراي كەسانى تىرىش ناگىرتىت، نە گەر خاۋەنى سىروشتىكى مەزن و بىر كىردنەۋەيەكى بالا و تەننەت بىلمەتىش بىت، زىاتەر دۇۋچارى بەھەلەداچۇون دەبىت ۋەك لە كەسىكى سادە و ئاسايى كە لە ھەموو رەفتارىكىدا راۋىژ بە كەسانى تر دەكات. ژىرتىن مەروۇف ئەو كەسەيە كە لە ھەموو كەس زىاتەر رېز لە راۋىژ دەگىرتىت و زۆرتىن سوود لە پرا و پىشنىارى خەلك ۋەردەگىرتىت. نەۋانەي كە لە كار و نەخشەكانىندا بە بىر و ھزرى خۇيان قەناعەت دەكەن و تەننەت ھەۋل دەدەن بە زۆر

بیسه پیتن به سەر کهسانی تریشدا، ههروهک دینه مۆیه کی زۆر گرنگیان له کیسی خۆیان داوه، به ههمان جۆر ههردهم پڕویه پڕوی نه فرهت و بیژی چواردهوریشیان دهبنهوه.

به ئێ، ههروهک به کهم مهرجی گهیشتن به جوانترین نه انجام له ههه کارێکدا که مروف دهستی ده داتێ پراویژ کردنه، به ههمان جۆر پینگای گهیشتن به سه چاوهی هیتێکی وا که چه ندين جار له سه روو ناست و وزه ی شه خسی تاکه وهیه، جگه له پراویژ هیهچ شتیکی تر نییه.

به ئێ، پتۆسته پیش دهستکردن به ههه کارێک، هه موو جۆره پرس و پراویژ و لیکۆلینه وه و به دوا دا چوونیک نه انجام بدرت و له بازنه ی هۆکاره کاندا هیهچ شتیک فه رامۆش نه کرت، تا له نه انجامدا ره فتاری زیانبه خشی وهک ره خنه گرتن له قه دهه و تاوانبارکردنی ده وره بهر پرونه دات، که نه مانه له خۆیاندا به لا و موسیبه ته که دووقات ده کهن.. به ئێ، نه گهر پیش نییهت هیتان له ههه کارێک سه ره تا به جوانی بهر له ده ره نه جامه که ی نه کرتته وه و پرس و پراویژ به کهسانی خاوهن زانست و نه زمون نه کرت، بینگومان کۆتاییه که ی نا ئومید ی و په شیمانی ده بیته. زۆر کاروبار هه ن له وانه ی که بهر له پیش و دوا یان نه کرا وه ته وه، جگه له وه ی که دوو هه نگا و نه برا ونه ته پیش، به لکو بوون به هۆکاری دۆرانی ناویانگ و شان و شکۆ و خه یال شکان و نا ئومید بوونی خاوه نه کانیان.

شورا له سه ره تای نه و دینه مۆیا نه دا دیت که پرسیای ئیسلامییان وه کو سیسته مێک پراگیر کردوه. بۆ چاره سه ره کردنی کیشه ی بابه ته کانی تاک و کۆمه ل، ده ولت و نه ته وه، په ره ورده و فیزکردن و زانست، ئابووری و

کۆمه‌لایه‌تی، شورا دارای گرنگترین نەرك و فەرمانه. بینگومان نه‌گەر ده‌رباره‌ی ئەم بابەتانه "ده‌ق" یکی خاوه‌ن مانای ناشکرا بوونی نه‌ییت.

له‌ نیسلاندا "پراویژی ده‌ولەت" له‌ پێش ده‌سه‌لاتی جیبه‌جی‌کردنه‌وه‌یه و ده‌زگایه‌کی وایه که پابه‌پرایه‌تی ده‌کات. له‌م پۆزگارهدا له‌ جینگای نه‌مه‌دا "نه‌نجومه‌نی پراویژکاری" هه‌یه که به‌راورد به‌ شورای نیسلانی فەرمانه‌که‌ی سنوورداره و مه‌یدانی جووله‌ی ته‌سکه و ده‌زگایه‌کی بچوو‌ک‌کراوه و په‌ستینراوه.

ته‌نانه‌ت نه‌گەر سه‌رۆکی ده‌ولەت له‌لایه‌ن خاوه‌ پشته‌یوانی لی بکریت و به‌ نیله‌مامیش پێی نیشان بدریت، دیسان ناچار کراوه به‌ پراویژکردن.. هه‌تا نه‌مپۆش نه‌مه‌ هه‌ر وا هاتوو. نه‌گەر جاروباریش که‌سانیک هه‌بووین که فەرماوشیان کردییت، وه‌لی له‌ هه‌مان کاتدا ژماره‌ی نه‌و کۆمه‌لگا و نه‌ته‌وانه‌ش که‌م نین که له‌ژیر ناو و نیشانی جو‌راو‌جو‌ردا هه‌ستاون به‌ جیبه‌جی‌کردنی. له‌پراستیدا هه‌تا نه‌مپۆ هه‌چ کۆمه‌لگایه‌ک نییه ئەم بابەته‌ی فەرماوش کردییت و سه‌رکه‌وتوو بووییت. مه‌گەر پێغه‌مبه‌رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پزگاری و به‌ره‌پێشچوونی ئومه‌ته‌که‌ی به‌ وته‌ی "ئه‌و که‌سه‌ی پراویژ بکات نادۆرپیت" نابه‌ستیت به‌ شوراوه‌؟

شورا له‌ قورنانی پیروژدا له‌ دوو نایه‌تدا به‌ پراسته‌وخۆ و له‌ چه‌ن‌دین جینگاشدا به‌شیه‌ی ناماژه و ناراسته‌وخۆ باسکراوه. یه‌کیک له‌و دوو نایه‌ته‌ی که زۆر ناشکرایه و پێوستی به‌ هه‌چ جو‌ره‌ ته‌ئویل و ته‌فسیریک نییه، ئەم نایه‌ته‌یه:

﴿وَسَاوِرُهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (آل عمران: ۱۵۹)

”له کار و بیتشہاتدا پرس و پریان پی بکہ.“

نہوی تریشیان نایہتی:

﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنِهِمْ﴾ (الشوری: ۳۸)

”کاروباریان ہرردہم بہ مشورہت و پاپرسی و پراویژکاریہہ.“

جگہلہوہش ناونانی سورہتہکہ بہ ”شورا“، لہو پروہوہ کہ باسی نئم
بابہتہی لہخوگرتوہ، نیجگار مانادارہ!

لہم سورہتہدا شورا وک سیفہتیکی ہاوہلہ بہرپڑہکان ناوزہد دہکرت
کہ شایانی پیاہلڈان و ستایشہ. وک بلئی یادمان دہخاتہوہ ”نئم
مرؤٹانہی کہ ہہموو کاروبارنکیان بہ پراویژہ چون دہکرت ستایش
نہکرتن!“.. بہلئی، لہگہل ٹہوہدا کہ ہاوہلہ بہرپڑہکان بہ دہیان خہسلہتی
تریان تیدایہ کہ شایانی ستایش بن، کہچی ہہلبژاردنی وشہی ”شورا“
بہ تہنہا لہم نایہتہ پیروژہدا و ستایشکردنی، بہ سہرہگرئیہکی زور
ہہستیار دادہنرتت لہسہر گرنگی پراویژکردن..

بہلئی، ہہروہک شورا لہ قورٹانی پیروژدا یاسایہکی وایہ کہ بہ
گرنگیہوہ لہسہری دہوہستیت، بہہمان ٹہندازہ سوننہتی پیروژیش
گرنگی پی دہدات و تہنانت شایہتہحالی جہختکردنہوہ و پیدآگری
دہبین تیایدا. پیغہمبہرمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سہبارت بہ ہہموو بابہتیک
کہ دہقی لہبارہوہ نہہاتبیت، پراویژی بہ ژن و پیاو و گہنج و پیر دہکرد،
بہجوړتک سہرہپای ہہموو ٹہو پشکہوتنانہی کہ لہ ہوارہ جیاوازہکاندا

تۆمارکراون، هیشتا ناتوانین بلین که له بابته تی راورژکردندا گه یشتوین به ناستی نهو سهرده مه ی نهو.

به لئی، پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له سهر هه موو بابته تیک له گه ل هاوه له کانیدا راورژی ده کرد و بیر و رای نهوانی وهرده گرت و نه خشی بۆ هه ر کاریک بکیشایه ده یکرد به مالی ویزدانی گشتی و لهو پروه شهوه که شورای وه ک به ربه ستیکی پاریزه ر به کارده هینا بۆ نهو کارانه ی که بریاریان له سهر دراوه، له پرووی به هیزی و خوگرته وه هیزکی جیاوازی بی دهبه خشی. واته لهو کاراندا که نه خشیان بۆ ده کیشرا، به شداری رۇحی و فیکری هه موو که سیکسی مسوگر ده کرد و له سهر پته وترین بناغه پرۆزه کانی داده مه زراند.

با ئیستاش به شیکسی زۆر کورتی په یوه نیدار به م بابته، له ژبانی پیغه مبهری خواوه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بهینین:

هه زه تی پیغه مبه ر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) کاتیک درچوو بۆ جهنگی نوحد، چند ناموژگاریه کی هاوه له کانی کرد و له سهر چند ستراتیک هه لوسته ی کرد. نمونه ی نهو شتانه ی که هه ستا به جیه جیکردنیا ن به بی بوونی ناره زایه تیه کی ته نانه ت ناراسته و خو ش له لایه ن هاوه لانیه وه، نه مانه ن: دانانی کۆمه لیک تیرهاوژ له سهر گردیک، چۆنیتی پرویه پرویوونه وهی دوژمن، جینه هیشتنی شوته کان له هه ر بارودوخیکدا.. ههروه ها هه ندیک له ناموژگاریه کان نه وانه بوون که هه مووان گوژپایه لی بکه ن و لاوازی نه نوینن و شوین ده سته که وتی جهنگ نه که ون.. هه رچهنده هاوه له به ریزه کانی سهر گرده که له هه ستیاری

ملکه چبون بۆ فرمان تیگه یشتبون، به لّام که وتنه هه لّی نیجته هادی نهوی که گوایه ماوه و کاتی فرمانه که ته و او بووه. بهم جوّره پیغه مبهه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پروبه پرووی یه کهم نارپه زایه تیبی نارپه استه وخۆ و له فرمان دهرچون بوویه وه له ریڭگای ئو خوددا.

ئیستا نه گهر که سیکی تر له شوینی نهو بووایه و یه که له سهه یه که پروبه پرووی نهم سهه پیچیینه ببوایه ته وه و پاش نهو هه موو زه ره و زیانهی که پیمان گه یشت، پشتی له نهوان و بیر و راکانیشیان ده کرد و دهیوت ”پرۆن هه والّی خوا بن!“ به لّام نهو وای نه کرد، له کاتی که له وه هیرشه پیته زه ییه دا که هارپیکانی هۆکاره که ی بوون و دوژمنه کانیشی جیبه جییان کرد، دهم و چاوی خه لّتانی خوین بوو بوو، له حالیکه که چه ندین شه هید جهسته یان پارچه پارچه کرابوو، کاتیک هه ندیک له هه والّی کانی که وتبوونه خه می گیانی خو یان و ته نانه ت هه ندیک یان ریڭگای مه دینه یان گرتبوو. کاتیک دوا ی کۆتایی جهنگه که کۆمه لیک ی تیکه لّ له تاوانبار و بیتاوان دهریان لی دابوو، نهو وه کو نهوی هیچ نه بوو بیت نایه تی ﴿وَسَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (ال عمران: ۱۵۹) ”له کار و پیشه اتدا برس و رایان بی بکه“ ی به سه ردا ده خویندنه وه و دیسان به مه بهستی راپوژکردن له گه لیان دانیشتبوو. ته نها به وهنده شه وه نه ده وه ستا که راپوژریان بی بکات، به لکو ده یفه رموو که پیوسته لیان خو شبین و پی راده گه یانندن که هه والّی لی خو شبوونی نهوانی له خوا وه ره گرتو وه.

بهم شیویه پیغه مبهه ری خوا (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) هه ره چهنده ژبانی پیروزی له رۆشنایی وه حیدا به سه رده برد، به لّام بهم ره فتاراندهی نهوی دهرده خست که فرمانی راپوژری له لایه ن خوا وه پیکرا وه و کار به ده ستانی

ناگادارده کرده به له بهر پر سیار تیبیه کانیان و ههلی نه وه شی دهره خساند بو کسانې ناسایی که بیر و پای خوځیان بگه یه نن. ههروه ها پر ینگایه کی وای والا ده کرد که بهر یوه براوان بتوانن یارمه تیبی بهر یوه بهر ان بدن و یادی فرمان پر وایانیشی ده خسته وه که زورداری و ستم کاری قه ده غه یه .

جگه له وهش پاش جهنگی نوحود و کاتیک فرمانی پیروزی:

﴿وَسَاوِرُهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (آل عمران: ۱۵۹)

”له کار و بیتشهادتا پرس و رایان پې بکه.“

هاته خواره وه، ده گېز نه وه که فرمو یه تی ”بېگومان نه خوا و نه پیغه مبه ره که شی پیوستیان به راوړښت نیسه. نه وه نده هه یه خوی گوره شورای کردوه به هوکاری په حمت. کی راوړښت بکات بېهش ناییت له گه یشتن به حقیقه ت. کیش پشتگوڼی بخت تووشی لادان ده ییت.“^۱

ههروه که له فرمو ده یه وه دهره که ویت، خوی گوره به وهی که فرمانی راوړښت به پیغه مبه ره که ی (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کردوه له کاتیکدا که پیوستی نیسه، ده خوازیت گرنگی شورا له کار به ده ستان تیبگه یه نیت. پیغه مبه ره (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دهر به ی شورا فرمو یه تی:

”هه ره که سیك راوړښت بکات په شیمان نایته وه.“^۲

”هه ره که سیك راوړښت بکات زیانی پینا گات.“^۳

”هه ره که سیك راوړښت بکات له پارېزراویدایه“^۴

۱. البيهقي، شعب الإيمان ۶/۷۶.

۲. الطبراني، المعجم الأوسط ۶/۳۶۵.

۳. الترمذي، زهد ۳۹، الأدب ۵۷؛ أبو داود، الأدب ۱۱۴.

”کۆمەلئیک نەبوو پراویژ بکات و نەگەشتیبت بە ئەنجام.“...

بە پشتبەستن بە هەموو ئەمانە، زانایانی ئیسلام تێکرا کۆکن لەسەر ئەوێی کە شورا یەکیکە لە دەستوورە بنەرەتییهکانی ئیسلام و یەکیکیشە لەو حوکمانەیی کە پێویستە لە ژياندا پیادە بکەیت. ئەگەر لە هەندیک کات و سەردەمی جیاوازا و لە بەرامبەر هەندیک حالتی تاییبەتدا، لە پروی جیبەجیکردنەو هەندیک جیاوازیش هەبوویت، کۆدەنگی لەسەر شورا هەر بەردەوام بوو.

* * *

هەلبەتە شورا سەرچاوەیەکی یاسادانانی وایە کە لە پیش فرمانە خوازییەکانەو بێت. ئەو، هەرەک پابەندی چەند یاسا و دەستوورێکە، بە هەمان جۆر سنووردار کراوە بە وابەستەبوون بە سەرچاوە راستەقینەکانی یاسادانانەو. بەڵێ، لە ئیسلامدا ئەو بابەتانەیی کە ”دەقی“ی ناشکرایان لەبارەو هاتوو لە دەرەوێ جوارچێوێ دەستکاری مەرفۆهەکانن. لەم جۆرە بابەتانەدا تەنھا بۆ مەبەستی دۆزینەوێ مانا و مەبەستی دەقەکە دەتوانرێت پەنا بۆ پراویژ بکەیت. ئەو باسانەش کە دەقی راستەوخۆیان لەسەر نەهاتوو بەتەواوەتی دەکەونە ناو سنووری شوراو. لەم بابەتانەشدا ئەو دەرەنجامەیی بەدەستدێت و ئەو بریارەیی دەدرێت، بەهەمان شیوێ دەقەکان، خەڵکان ناچاری شونکەوتن و جیبەجیکردن دەکات. وە چیتەر ناتوانرێت دژایەتییی ئەم بریارانە بکەیت. ناتوانرێت بەرامبەریان گوزارشت لە بییر و پرای دژ و پێچەوانەیان بکەیت. ئەگەر لە حالتی تێکدا سەرەپرای شورا و کۆدەنگی، هەلەیک لە بریارەکاندا هەبێت، دەبێت دیسان لە هەمان پێنگەیی شوراو راست بکەیتەو.

ئو دهقانهی دهربارهی شورا هاتوون، ههرچهنده له پرویه کهوه گشتگیریان پیوه دیاره، بهلام دیسانیش بهو دهقانهی قورنان و سوننهت که تایبهتن به چهند بابهتیکی دیاریکراو و به ههلسوکهوت و پهفتارهکانی پیغهمبهر سنووردار کراون. لهراستیدا دهقهکانی نیسلام له شیوهی چهند یاسایهکی گشتی و چهند دهستورنکی کولیدان و دهربارهی چهند بابهتیکی دیاریکراو هاتوون که لهپرووی ژمارهوه کهمن. نهگینا ئو باسانهی که به وردهکاری و لاوهکی دادهنرین زۆر لهسهریان نهوهستاوه و نهچووته نیو وردهکاریانمیه. ئو بابهتانهش که دهقی راستهوخویان لهسهر نههاتووه، بهتهواوتهی دهچنه ناو بازنهی شوراوه و کراوه دهن بهپرووی پراوژدا.

به پشت بهستن بهو حهقیقهتهی که ههرچی بابهتیک دهقی ناشکرای لهبارهوه هاتبوو له دهرهوهی سنووری شورادایه و ههرچی بابهتیکیش دهقی ناشکرای لهسهر نهبوو له چوارچیهی شورادایه، کهواته دهتوانین بلین شورا زامنی وابهستهیه به نیسلام و قورنان و سوننهتهوه له ههموو حالت و بارووخیکدا و ههول بۆ بهدیهینانی ئو مهبهستانه دهدات که قورناتی پیروژ دیاری کردوون. بینگومان له گرنگترین ئو نامانج و مهبهستانهی که نیسلام نهخشهی بۆ کیشاون نهمانه: دامهزراندنی یهکسانی لهنیوان مروفهکان.. شهپکردن له دژی نهزانی و بلاوکردنهوهی زانست.. ههموو بابهتیک له دهوری ناسنامهی موسلمانیتی بچنریت و رینگا بهوه نهدرت موسلمان لهگهله نسلی خویدا دژ بوهستیهوه.. ناراستهکردنی نهندامانی ولات بۆ پاراستنی پیگه و شکویان لهسهر ناستی نیودهولهتی.. دامهزراندنی دادپهروهی کومهلایهتی لهنیوان

تاك و كۆمەلدا.. پەرەپېدانی ھەستەكانى ۋەك خۆشەويستى و پېز و ھاوخەمى و فېداكارى ماددى و مەعنەوى لەپېناو كەسانى تىردا.. پاراستنى ھاوسەنگىي نىوان دىنا و ناخىرەت.. پىنكخستى سىياسەتى ناوخۆ و دەرەۋە.. ئاگاداربون لە گۆرپانكارى و پىشھاتە جىھانىيەكان.. نامادەكردن يان بەمۆدېرنكردنى سەرچاۋەكانى ھېز ئەگەر پىيوستى كرد. ھەموو ئەمانە كۆمەلنىك بابەتى پەيوەست بە مەرفاىەتىن كە لە دېز زەمانەۋە فەرمانرەۋا گەۋرەكان و بىرىارە مەزنىەكان و فەيلەسوفە بلىمەتەكان بە پىداگرىيەۋە لەسەرى ۋەستاۋن. پىغەمبەرە مەزنىەكى نىسلامىش (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بەدەرئىزائى تەمەنى پىرۋزى بە دەرەك كردن بە لىپرسراۋىتىي خۆى، ھەردەم رەچارى ئەم نامانجەى كردۋە و زىانى مەرفاىەكان و چالاكىيە كلتۋورىيەكانىان و كار و پىرۋزەكانىان و پەيوەندىيەكانى نىۋانىانى لەسەر ئەم بناغانە دامەزراندۋە و پەيوەندىيە نىۋان ھەست و بىر و زىرى و لۇجىك و دلئى ئەۋانى ھەر بەم پىنگايە مەرقەرار كردۋە.

شورا كۆمەلنىك مېۋە و بەرۋوبوم و چەند ياسايەكىشى ھەيە كە :ھەمانگەيەنىت بەم مېۋەھاتانە. لە نمونەى ئەمانەش: بەرزكردنەۋەى باستى بىر و چالاكىيە كۆمەلگا.. ۋەرگرتنى پرس و پراى كۆمەل لە ھەموو رپووداۋىكى نوئدا و يادخستنەۋەى گىرنگى خۆى بە خۆى.. ماندانى بۇ بەرھەمەيتىنى بىرۋەكى بەدىل.. ھىشتنەۋەى شورا ۋەكەر .پىنەمۆيەك ۋەك مانشىتتىك لەپېناو داھاتۋى نىسلامدا.. دەستەبەر كىردنى ھەشدارى زۆربەى زۆرى خەلك لە بەرپۆبەردندا بەبۆنەى ھەر رپووداۋىكى

نویوه.. زیندوو راگرتنی هستی چاودیریکردنی دهسلات له لایهن
خه لکه وه و لپیچینه وه لپی نه گهر پیوستی کرد.. بهرگرتن له رهفتاری
نابه پرسانه ی به ریوه بهران و سنووردارکردنی دهسلاتیان...

وهکو پیشتیش نامازه مان پیکرد، هر له بهر نهم گرنگیه زوره ی
شورایه که قورثانی پیروز له مدقامی مدح و ستایشدا دهرباره ی هاوه له
به ریژه کان ده فرموت:

﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ (الشوری: ۳۸)

“کاروباریان هه رده م به مشوره ت و راپرسی و راویژکاریه.”

جگه له وهش له کوتایی جهنگی نوخوددا و له و کاته پر له نیش و له و
کوتاییه به سوئیهدا، پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دیسان فرمانی
مهشوره تی پیده کرت له گه ل نه و هاوه لانهیدا که بوون به هوکاری
روداوه که:

﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (آل عمران: ۱۵۹)

“له کار و بیتشه اتدا پرس و رایان پین بکه.”

نهمهش له خویدا دارای مانایه کی یه کجار ورد و گرنکه!

ههردوو نایه ته که ی که دهرباره ی شورا هاتون، تابلی نهرمن و
توانای کشانیان ههیه و ماهیه تیان به جوړیکه بتوانن پیوستی هه موو
سه رده م و رۆژ گاره کان جیبه جی بکه ن و سه رده م کاته کانیش تیبه پرتن.
به شیویه ک دنیا چند گورانکاری به سه ردا بیت و کات و سه رده م چند
بگورپن و ته نانه ت نه گهر مروقه کان بتوانن له بو شایی ناسمانیشدا

شارستانیتى پىكەۋەبنىن، ھىشتا پىۋىستىيان بەۋە نىيە كە شتىك بۇ نەم دەقانە زىاد بىكەن. لەراستىدا ھەموو دەستور و ياساكانى ترى نىسلامىش داراى ھەمان سىفەتى نەرمى و جىھانىبۇونىان تىدايە.. ۋە سەرپاى تىپەرپۇونى كات ھەردەم ماقولتتى و لاۋىتتى خۇيان پاراستوۋە و لە داھاتوۋشدا ھەر دەپىارپۇن..

* * *

پىمان باشە چەند تىپىنىيەك ياد بخەينەۋە كە دەبن بە بناغەى شورا:
 ۱. شورا، ھەم بۇ بەرپۇۋەبەر و ھەم بۇ بەرپۇۋەبراۋ مافە و سەبارەت بە كارھىتانى نەم مافەش ھىچ يەكىك لە لايەنەكان تايبەتمەندىيەكى زىاترى لەۋى دى پىنەبەخىراۋە. كاتىك خۋاى گەۋرە دەفەرمۇت:

﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ﴾ (الشورى: ۳۸)

“كاروبارىان ھەردەم بە مەشورەت و راپرسى و راپىژكارىيە.”

نامازە بە پىنگەى يەكسانى ھەردوۋ لا دەكات. لەبەرنەۋەى نەو كاروبارانەى كە تايبەتن بە ھەموو مۇسلمانانەۋە پەيۋەندىيان بە ھەموو تاكىكى نىماندارەۋە ھەيە، نەۋا لە باسكردن و تاۋتۋى كەردنى نەۋا بابەتانەدا ھەمان مافى يەكسان دراۋە بە بەرپۇۋەبەر و بەرپۇۋەبراۋ. بە لام ھەروەك دەكرىت نەم مافە بە گىرپەرى كات و شوپن و ھەلومەرچەكان شىۋەى جىاواز لەخۇبگىرىت، بە ھەمان جۆر دەگونجىت شىۋاز و چۆنىتتى جىبەجىكردنەكەشى جىاواز بىت.

۲. بە گۆرەى فەرمانى:

﴿وَسَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (آل عمران: ۱۵۹)

”لە کار و پیشهاتدا پرس و رایان پى بکە.“

لە راویژکردن لەو بابەتەدا کە پەيوەندى بە ھەموو کۆمەلگاوە ھەبە، لەبەرئەھوى پيشکەشکردنى ئەو بابەتەى راویژى لەبارەو دەکریت بە ئەھلى پرس و را بەرپرسیارتیە، ئەوا ھەرەك ئە گەر دەسەلاتداران ئەم بەرپرسیارتیە جیبەجی نەکەن لپرسراو دەبن، بەھەمان جۆر بەرپۆھبراوانیش ئە گەر را و بۆچوونى خۆیان لەسەر ئەو بابەتە دەرنەبەرن کە راویژیان پیدەکریت، لپرسراو دەبن. تەنانەت نەك ھەر بە دەرنەخستنى را و پيشنیاریان، بەلكو کاتیک سوورنابن لەسەر گەیاندى را و بۆچوونیان و پیداکرى ناکەن، ئەوا بە کەمتەرخەم ئەژمار دەکرین لە راپەواندى ئەركى ھاوالاتیبووندا.

۳. یەككە لە بناغە گرنگەکانى تر ئەو یە کە شورا لەبەر خاترى رەزامەندى خوا و بەرژەوئەندى موسلمانان ئەنجام بەدرت و رینگە نەدرت بەھوى بەرتیل و فشار و ھەرەشەو دەستەى راویژکار لە ناراستەى راستەقینەى خۆیان بترازنن. پیغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەفەر مویت ”ئەو کەسەى راویژى پیدەکریت مروئینكى ئەمینە، ئەو کەسەى لە بابەتیکدا پرس و رای پیدەکریت، پیوستە بەجۆرک بۆچوون دەربەریت وەك ئەھوى لەسەر خودى خۆى بریاربەت.“^۱

۴. مەرج نییە ھەموو کاتیک لە شورا کۆدەنگى دروست ببیت. لەو

كاتەدا كە بۆچۈنى ھەمووان لەسەر خالىك كۆنايىتتە، كار بە قەناعت و پاي زۆرىنە دەكرىت. چونكە بە گۆرەي خاۋنى شەرىعت زۆرىنە لە جىيى ئىجماعدايە. ئەو بە فەرمۇدەكانى وەك:

”دەستى خوا لە گەل كۆمەلدايە.“^۱

”نوممەتەكەم لەسەر خراپە و تاوان كۆنابنەو.“^۲

”داوام لە خوا كرد نوممەتەكەم لەسەر گومرايى كۆنەبنەو، ئەويش داواكەمى قبول كرىد.“^۳ دەرىدەخات كە زۆرىنە ھىزى ئىجماعى ھەيە و بىرمان دەخاتەو كە پىۋىستە شوئىن زۆرىنە بگەوين. دەكرىت زۆر نمونە لە زىانى پىرۋزى پىغەمبەرەو لەسەر ئەم خالە بەئىنين. بۆ نمونە راۋىزى بەدر و، شوراي سەرەتا و كۆتايى ئوحد لەم جۆرەيە.

۵. ئەگەر شورا بەشىۋەي دروستى خۇي بەرپۆەچوو، داخۇ بە كۆدەنگى بىت يان بە پاي زۆرىنە، ئىدى جانىز نىيە بەرھەلىستىي ئەو بۆچۈنەنە بكرىت كە لەۋىدا لەسەرى رىكەوتون و چىدى بىرۋكەي بەدىل ناخرىتە روو. وتنى ”من رايەكى جياواز و باشترم ھەبوو.“ يان ”من بۆچۈننىكى پىچەوانەم ھەبوو“ و ھاۋچەشەكانى، نانەۋەي دوۋەرەكى و گوناھىكى ئاشكرايە. پىغەمبەرى خوا (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَأَزْكَرُ السَّلَامِ) سەرەپراي ئىجتىھادى جياوازي خۇي، پەپرەۋى لە پاي زۆرىنە كرد كاتىك دەرچوو بەرەو ئوحد، پاشان ھىچ شتىكى نەوتوۋە بە ئىجتىھادى زۆرىنە ئەگەر ھەلەش بوۋىتت و نەيىكايىت.

۱. الترمذى، فىتن ۷.

۲. ابن ماجه، فىتن ۸.

۳. أحمد بن حنبل، المسند ۳۹۶/۶.

۶. شورا بە چارەسەر كىشى ھەنووكە يىھە كانەو ھە سەرقال دەپت و زۆر لەسەر پرووداۋە گرىمانكراۋە كان ناۋەستىت. خۆى لە خۆيدا ژىيانى نىسلامى لەژىر رۆشناى دەقە كاندا بەرپۆدە دەچىت. ئەو پرووداۋانەش كە دەكە ونە دەرەۋى ئەو چارچىۋىيە، يان ئەو نەخشە و پەرۋانەى كە ھەر دەپت جىيە جى بىرگىن، بە رەچاۋ كىرندى تايبە تمەندى ئەو پرووداۋ و پەرۋانە، پىۋىستە ھەموو پرووداۋىك و ھەموو نەخشە يەك بە گۆرەى چۆنىتىيە كەى لەناۋ خۆيدا چارەسەر بىرگىت.

۷. دەستەى تايبەت بە راۋىژ لە كاتى پىۋىستىدا كۆدەپىتەو و كىشە كان چارەسەر دەكات و درىژە بە كارە كانى دەدات ھەتا ئەو كاتەى نەخشە و پەرۋانە كان دەگەيەننىت بەشىۋەى كۆتايى. ھەرەك ھىچ دەقنىك نىيە لەسەر ماۋەى نىۋان شوراكان، بە ھەمان جۆر ھىچ نىشانەيە كىش نىيە لەسەر ئەۋەى كە ئەو كەسانەى پەرۋسەى راۋىژ بەرپۆدەبەن موۋچە يان كرىيەكى تايبە تىيان پىدەدرىت. شىۋازە جۆراۋ جۆرە كانى جىيە جى كىرندى شورا دواى سەردەمى تەشرىع، مەرج و سنورىك نىيە بۇ ئىمە. خۆى لە خۆيدا بەرپۆدە بىردىنى شورا لە رىنگەى كۆمەلىك فەرمانىبەرى موۋچە خۆرەو ھەندىك كىشە لەگەل خۆيدا دەھىننىت...

مادەم باسە كە مان باسى شورا، كەۋاتە پىۋىستە باسى ئەۋەش بىكەن كە دەپت راۋىژ بە چ كەسانىك بىرگىت. ھەرەك ناگونجىت ھەموو خەلكى ۋلات لە جىگايە كدا كۆبەكە يەنەو و راۋىژيان پىبەكەين، كەۋاتە پىۋىستە بەناچارى لە رىنگەى دەستەيەكى سنوردارەو ئەنجامى بدەين.

۱. مەبەست لىنى سەردەمى پىغەمبەر ﷺ، و خەلىفە راشىدە كانە (رەسۇل اللەتە).

جگه له و هس له بهر نه وهی نوو بابه تانه ی به نیازی پراوړت ده خرته بهر باس پتوستان به زانست و نه زمون و پسرپوری و لیها تووی و شایسته ی هیه، نوو ده بیته ده سته ی شورا له که ساینک پیکبین که نم تایبه تمه نندیان هیه، نه مهش تنها به ده سته ی کی هره مهن دیته دی که ده توان ریڼگه چاره بو هه موو کیشه کان بدوزنه وه و زانایان به "نه هلی حمل و عه قد" ناوزه دیان کردوون. به تایبه تی له رپوژگارنکی وه که نه مړماندا که زیان ته واو نالوز بووه و جیهانگیری بالی به سر دنیا دا کیشه وه هه موو کیشه یه که بووه به کیشه یه کی جیهانی، پتوسته هاوړی له گه ل مانای نیسلا می و پوچی نیسلا می و زانسته نیسلا میه کاند، که ساینک له م ده سته هره مهنه دا بوونیان هه بیته که شاره زابن له زانسته کانی تر -ته وانه ی که زور جار سوود و بهر ژه وندیان بو موسلمانان هیه- و هونه ر و ته کنه لو جیای سرده مدا. لهو بابه تانه دا که په یوه نندیان به م جوړی دووه مه وه هیه، به مارجی گونجان و ته بابی له گه ل دیندا، ده کرتت هه موو کاتیک پراوړت به که سه پسرپوره کانی بواره جوړاوجوره کان بکرتت. له راستیدا هه روه که شورا به جیهیلراوه بو "نه هلی حمل و عه قد"، به هه مان شیوه جیه جیکردنی له کاتی جیاواز و شتوازی جیاوازا، دیسان حواله ی نه وان کراوه. کاتیک ته ماشای میژوو ده که ی، ده توانین چهن دین جیه جیکردنی جوړاوجوړی شورا ببینین له حالت و بارودوخ و سرده مه جیاوازه کاند. به لی، به درژابی میژوو شورا گاه له باز نه یه کی بچووک و گاه له باز نه یه کی فراواندا، گاه تنها له ناو خه لکی سیفیلدا و گاه بانگه یشتنی که سانی پسرپوری زانستی و سهربازی کردوه و کاری خزی راپه راندووه. به لام نه مه له وهه سرچاوه ی نه گرتوه

که یاسایەکی وایت شایانی گۆزان بیټ، بەلکو زیاتر هی ئەوێه که دەکرێت له هەموو پڕۆژگارێکدا جێبەجێ بکریت و توانای کشانى هەیه و گشتگیر و جیهانییه.

نەگەرچی بەگۆرەى سەردەم و بارودۆخە جیاوازه‌کان شیوازی راورێژکردن بگۆرێت و ئەندامانى دەستەى راورێژکاری گۆزانکاری و فرەهنگى بەخۆیانەوه ببینن، بەلام هەرگیز سیفەتەکانى وەك زانست و دادپەرەهەرى و ئەزموون و حیکمەت و فیراسەت ناییت له ئەندامانى دەستەى هەرەمەزنى شورا دابەرێن. دادپەرەهەرى مانای بەجێهێنانى فەرزەکان و خۆپاراستن له حەرامەکان و نەکردنى کارگەلیکە که پێچەوانەى بەها مرۆییەکان بیټ. زانست واتە پەسپۆری دینی و نیدارى و سیاسى و هونەرى. مەرج نییه ئەندامانى دەستەکە له بواره جۆراوجۆره‌کانى زانستەکاندا پەسپۆر بن، ئەوەندە بەسە که کراوەن بەپرووی ئەو بابەتەندا که له سەرەوه ناویان هێنرا. هەندیک جار لەو بابەتەندا که ئەزموون تیايدا بناغەیه، دەکرێت بێر و رای کەسانى خاوەن ئەزموون و شارەزایى وەرگیرێت، هەرچەندە له دەرەوى ئەو پەسپۆرییەشدا بن. حیکمەت، هەرەهەک بە مانای زانست و حیل و نبووەتیش دێت، بریتییه له شارەزایى بە ئەودىو پەردەى شتان و، هەستکردن و بینینی ئەو شتانەى که داخراون بەپرووی خەلکدا بە نوورى فیراسەت و، توانای چارەسەرکردنى کێشە کەسى و کۆمەلایەتییه‌کان و، مانای لیهاوتویى و فەتانه‌تیش خراوەتە سەر شانى. ئەمە هەمیشە وەك تاییبەتمەندییه‌کى پەلبالاً قبوول کراوه که ئەربابى کەمە.

ئەو گرنگىيە زۆرى كە يىغەمبەرى نازىزمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە ژيانى پىرۆزىدا بە شوراي داوہ و ئەو پىرۆزى كە گرتوويەتى لە پا و بۆچوونى گەورە و بچووك و لاو و پىر، خۆى لە خۆيدا بابەتئىكە پىويستە سەربەخۆ باس بىكرىت.

بەلى، ئەو ھەموو كاتئىك پەرسى بە كەسانى تر دەكرد.. بۆچوونى ھەمووانى وەردەگرت و لە پىنگەى شورائە ھەولئى بۆ دۆزىنەوہى ئەو پىنگايانە دەدا كە بەھۆيانەوہ نەخشە و پەرۆزە بەدىلەكان لەسەر زەمىنەكى توندوتۆل دابەزىنئىت. جارى وابو يەك بە يەك بۆچوونى خۆى بۆ ئەھلى پەرس و پا ھەلدەپشت، جارى واشبوو "ئەھلى حەل و عەقد"ى كۆدەكردوہ و گرنگى زۆرى دەدا بە دەستەبەركردنى پالەشتى شەورى دەستەجەمەى بۆ بىيارەكان.

ئىستا نەگەر پىتان خۆشبىت و بە مەبەستى زياتر روونكردنەوہ، چەند نمونەيەك لەم بارەيەوہ دەھىنەوہ:

۱. يىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە رووداوى بوختانكردنى دوورپووەكان بۆ حەزرتى عائىشەى داىكمان، پەرس و پاى بە حەزرتى عەلى و حەزرتى عومەر و زەينەبى كەچى جەحش و بەررە و چەندىن ھاوئەلى بەپىرۆزى تر كەرد. چەندىن كەسى پىرۆزى وەك حەزرتى عومەر و زەينەب و بەررە شاھەتەيان بۆ پاكىتى و بىگەردىيە حەزرتى عائىشە دا. تەنانەت دەگىرئەوہ كە گەفتوگۆيەكى نيانى -ھەرچەندە لە پرووى سەنەدوہ پەخنى لى دەگىرئەت- لەم شىوئە لەنيوان يىغەمبەر و حەزرتى عومەردا روويداوہ:

يىغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بۆچوونى حەزرتى عومەر

دەپرسىت دەربارەى ھەزرىتى عائىشە. نەوېش لە ۋەلامدا دەئىت ”ئەى پىغەمبەرى خوا! بەدئىيايەۋە ئەو پاك و بىنگەردە!“ كاتىك پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لىنى دەپرسىت كە لەسەر چ بىنەمايەك ئەو بىربارەى دا، دەفەرموئىت ”رۇژنىكىان نوئىت بۇ دەكردىن. پىش ئەۋەى دايبەستىت نەعلەكانت داكەند. كاتىك دۋاى نوئىت لەبارەى ئەو كارۋە پىرسىارت لىكرا، فەرموت كە پىسىيەك چۈۋە لە نەعلەكەتەۋە و جىبىرىل ھەۋالى پىن داۋىت. ئىستا نەگەر شىكىكى لەو جۈرە لە خىزانە پاكىزەكەتەۋە بىچۈبايە، خۋاى گەۋرە ناگادارى نەدەكردىتەۋە..؟!“ نەگەر نەسلى نەم رۋوداۋە بەگۈرەى پىۋەرەكانى فەرمودە كىشەى لەسەر بىت، بەلام خۇ ھىچ شىك دەربارەى فەسلەكەى ناتاۋىرت بوتىت.

۲. كاتى دەرچۈن بۇ جەنگى بەدر پىغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) راۋىزى بە كۆچەر و پىشتىۋانانىش كىرد. مىقداد^۱ بە ناۋى كۆچەران و سەعدى كورپى موعازىش^۲ بە ناۋى پىشتىۋانانەۋە قسەيان كىرد و، پالپىشتىيان لە بۇچۈۋنەكەى پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كىرد و، ۋتەكانىيان ئىمان و ملكەچى و ھەيەجانى لىن دەچۇرا و، بوون بە مايەى رازى بوونى كۆمەلەكانىيان بەو بىربارەى دەرکرا و پالپىشتىي ئەۋانىيان بۇ نەنجامى راۋىزەكە مسۇگەر كىرد. ۋەكو دەبىنرىت لىرەشدا پىغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كۆمەلگا دەكات بە خاۋەنى بىربارە گىرنگەكان و پالپىشتىي وىژدانى گىشتى بەدەست دەھىنىت، نىنجا ھەلدەستىت بە جىبەجىكردنى كارىك.

۱. الحلبى، السيرة الحلبية ۲/۶۲۴-۶۲۵.

۲. ابن سعد، الطبقات الكبرى ۲/۱۴.

۳. ابن أبى شيبه، المصانيف ۷/۳۵۳.

۳. دیسان له به دردا دهربارهی نهوهی سوپای نیسلام له کوی خیتوه ههلبدات و له چ شوئینیکدا پروبه پرووی دوژمن بیتهوه، پراویژ به هاوهلانی وهك حوبایی کوری مونزیر دهکات و لهژیر رۆشنایی بیر و بۆچوونی نهواندا برپاری دا. هه ریویه نهو سوپای نیسلامه ی که له م چوارچینویه دا ههلسوکهوتی کرد، توانی به یهك هیرش دوژمنه که ی که سی بۆ چوار قات لهو زۆرتتر بوو بشکیتیت و هاوړی له گه ل سروودی سهرکهوتندا به رهو مه دینه بگه رپتهوه.^۱

۴. نهوهی که له پروداوی نه حزابدا و له ده می پراویژکردن به هاوهله کانیدا مهیلی دا به بۆچوونی سهلمانی فارسی و فهرمانی دا به هه لکه ندنی خه ندهق لهو جیگایانه دا که ده گونجا دوژمن لیوهی دزه بکه نه شاری مه دینه وه، یه کینکی تره لهو تابلیویانه ی که ده ریده خات نهو پیغه مبه ره (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) چه ند گرنگی به شورا داوه.^۲

۵. له ده می رپکه و تننامه ی ناشتی حوده ییبه دا پیغه مبه ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نهو به ری گرنگی به شورا داوه و پاش وه رگرتنی بیر و رای هه مووان، پراویژکردنی به نوم سه له مه ی دایکمان له یاد نه کرد و، پاشان به ناراسته ی نهو بیر و بۆچوونانه ی خرانه روو، رپنگا و ستراتییکی وای هه لبارد که دۆرانیکی حه تمی گۆری به سهرکه و تن و بهو شیویه بۆ مه دینه گه رانه وه.^۳

نه گه ر له نزیکه وه ته ماشای ژبانی پیروزی نهو بکرت، ده بیترت

۱. ابن هشام، السيرة النبوية ۱۶۷/۳-۱۶۸.

۲. ابن هشام، السيرة النبوية ۱۷۲/۴-۱۸۲.

۳. البخاري، شروط ۱۵؛ أحمد بن حنبل، المسند ۴/۳۳۰.

که هموو نهو کیشه و بابەتانهی دهکەونه دەرەوهی چوارچۆوهی وهجیهوه، نهو به شورادا تیپهپرانووون و پاش پیشکهشکردنی لهبەر چاوی ویزدانی گشتیدا، ننجا خراوته بواری جیبهجیکردنهوه. هەریۆیه هەموو نهو کۆری شورایانهی که دوای نهو له دهولهته نیسلامیهکاندا دهبنزین، هیچ نین جگه له وئنهیهکی سادهی نهو یه کهم شورا و دهستهی راویژکارییه.

بزاوتن و بېر

ده گونجیت هیلې خه باتمان وه کو میراتگرانی زهوی له ههردوو وشه ی "بزاوتن" و "بېر" دا کورت بکهینه وه. خۆی له خۆیدا رینگای هه برونې راسته قینه ش به بزاوتن و بېردا تېه پرده بیت. به بزاوتن و بېرینکا که خاوهنی ماهیه تیکې وایه ده توانیت خۆیشی و کهسانی تریش بگۆریت. له راستیدا له پرویه که وه هه موو برونه وهریک وه که به رهه می چهند یاسایه که و بزاوتن وایه. مانه وه که شی دیسان په یوه سته به بزاوتن و نهو یاسایانه وه. گرنگترین و پئوستترین پروداوی ژیانمان بزاوتنه. نیمه ناچارین نه گهر لهو پیناوه دا زۆر شتی تریش له دست بدهین، هه میشه به بزاوتن و هه ردهم به هزر، بچینه ژیر باری چهند لپرسراو تیبیه که وه و سنگ له هه ندیک کیشه ده رپه رپنین و خۆمان به مه حکوممی بزاوتن و جووله بزانین.. به لئج، نه گهر وه که خۆمان په فتار نه کهین، ده چینه ژیر کاربگه ریی شه پۆلی جووله و گهرداوی نه خشه و بیری کهسانی ترهوه و ناچار ده بین نوته رایه تیبی بزاوتنی کهسانی دی بکهین.

هه میشه وه ستان و دووره په رژی لهو شتانه ی له چوارده ورمان پروده ده و دهست نه دان لهو پیکهاتانه ی له نزیکمان پیکدیت، وه که نه وه وایه

به دهستی خومان، خومان بتوښینه وه، وهک حالی پارچه سه هویک کاتیک ده که ورتته ناو ناو. توانه ویه کی له م شویه که ناتوانین پارترگاری له گه رده کانی ناخمان بکه یین، مانای خوبه دهسته وه دانه بو شو پیکه اتنانی که دژی خومان و پیچه وانهی نه سلمانن. نه وانهی دهیانه ورتت وهک خویان به یینه وه، پیوسته به هموو نارزه وو و ویست و دل و ویزدان و جووله و بیریان داوای بکه ن. چونکه بو مانه وه ده ییت سهرتا پای ناوهروکی مروف له ناماده باشیدا ییت. به لی، سهرتا هه بوون، پاشان مانه وهی بوون، داوای قول و بال و دل و سر له مروف ده کات. نه گه ر نیمه له پیناو بوونی سبه یینماندا هه ر له نیستاره دل و سهرمان فیدا نه که یین، کهسانی دی، له کات و له شوینکی وادا که هیچ سوو دیک کی بو نیمه نییه، له وانیه چاو له چاومان بپرن و داوای نه مانه مان لی بکه ن.

دیارتین لایه نی بزواتن و بیری نیسلامی بریتییه له: بوون به خومان، کردنی ویسته کانمان به ویست و نارزه زوی هموو جیهان، پاشان دوزینه وهی رینگایه کی جولان بو خومان له نیوهندی ته اوای بووندا و مانه وه له خولگه ی سوورانه وهی خوماندا له نارهندی جووله ی گشتی گه ر دووندا. واته له لایه ک ناو تران بوون له گه ل هموو بوون، له لایه کی تریشه وه پاراستنی هیلی بنچینه یی خومان. نه و که سه ی په یوهندی له نیوان جیهانی تایبه تی خوی و بوونی گشتیدا دروست نه کردوه و هه ست به په یوهندییه کانی له گه ل گه ر دووندا ناکات و به نارزه وو که سی و ههنده کییه کانی خویه وه به ستراره ته وه و داخواه به پرووی راستییه جیهانییه کاندا، خوی له هموو بوون داده برینیت و خوی ده خاته باوه شی کوشنده ی زیندانی خوبه رستییه وه. هموو نارزه وو جهسته ییه کان

و سرجهم نهو شهرانهش که لهسر جيسمانییهت ده کرین و هممو نهو دلنه واییه ساخته و بۆشانهی که لهواندا بهدوایاندا ده گه پرین، بیج هیچ گومانیک کاتیک رووده دن که مروّف له بوون داده بریت و به تنها خوی ده مینیتتهوه. مەردی راسته قینهی بزواتن و بیر، دنیاکی و بهخته وهری ناو دنیاکەشی، رهنگی جیهانی گرتوه و بونی نه به دییهتی لی دیت. له مرووهوه نهو وهک نهوه وایه سرهتا و کوتایی نهیت. گهر ههشیبیت، ویتا کردنه کانی نیمه تیده په پیتیت. له مرووهوه کاتیک دوتریت "مروّفی بهخته وهر"، نیمه هه میسه بیرى نه م جوړه که سانه مان ده که ویتتهوه. خوی له خویدا ناوزه دکردنی بهخته وهرییهک که سرهتا و کوتایی ههیه به بهخته وهری، مه حاله.

به دهرپرینکی نوازه تر، ده توانین بلین که بزواتن بریتیه له وهی مروّف هه موو بوون هاوړی له گه ل قولترین و دلسوزترین هه ستدا له باوهش بگرت و بیخاته ژیر پۆشنایی شیکردنه وه و له پارپوه کانی ناو نه وهوه به رهو جاویدانی ههنگاو بنیت و پاشان بهو نهینی و هیزه که له "به دیهینه ری ره ها" وه وریده گرت و به به کارهینانی سهرتاپای زیره کی و نیرادهی، جیهانه کی خوی به ناراسته ی نامانجی به دیهاتن بخاته گهر.

هه رچی بیرشه، نهوا بزواتنیکى ناوه کییه. بیرى پینکخراو و نامانجدار بریتیه له پرسینی هه موو نهو نهینی و گرینکوژرانهی که به دریزایی ژیان رووبه روومان ده بنه وه له هه مان نهو گه ردوونهی که تییداین و وهرگرتنی وه لامه کان لی. به واتایه کی تر، "بیر" - به هوی دامه زرانندی خزمایه تییهک له گه ل سرجه می بووندا - بریتیه له چالاک بوونی نهو

شعورەى که له هەموو جینگایە کدا و لەسەر زمانى هەموو شتیک بەدوای
 حەقیقەتدا دەگەرێت.

له سایەى بێردا پۆحى مرۆف ئاوێزان دەبیّت له گەل جیهاندا و
 هەمیشە لەناو خۆیدا فراوان دەبیّت.. قالبە تەسکەکانى "عەقلى مەعاشى"
 دەدرێتیّت و دەرژێتە دەرەوه و لەو وەهمانە رزگارى دەبیّت که له قوولاییه کانى
 پۆح خزاو و چاوى بە راستییه کاندا دەکرێتەوه. بە واتایە کى تر بێر، بە
 مەبەستى نامادەکردنى زەمینە بۆ ئەزمونى میتافیزیکی له قوولایى
 ناخى مرۆفدا، بریتییه له دووبارە خالیبوونەوه له خۆدا. ئەگەر ئەمە بەکەم
 پلەى بێر بیّت، کۆتا پلەى ئەو پلیکانەیه بیری بزوێکە.

دینه مۆى بنەپەتیى ژيانى بزواتن و بیری ئیمە ژيانى پۆحیمانە.
 مەحاله ژيانى پۆحیشمان له بیروباوەرى دینیمان جیاکرتتەوه. ئەم
 نۆمەتە هەر جەنگینکى لەپیناوى هەبوون و مانەودا کردیّت و
 سەرکەوتبیّت، له سایەى هانا بردنیەوه بووه بۆ پۆح و مانای ئیسلامى.
 وەك سەوزبوونى تۆویك کاتیک دەکەوتتە ناو سینەى خاك، چەشنى
 کرانەوهى چرۆ کاتیک پوو له پووناکى دەکات، نۆمەتە کەشمان تەنها
 ئەو کاتە قوولاییه کانى ناخى دەرکەوتوو که پووی له ئیسلام کردوو.
 ئەم پووتیکردن و گەیشتن بە بنەچەیه، هەرۆک توانا و لیھاتنەکانى ناو
 ماھییەتى ئەویان دەرخستوو، بووه بە دەستەبەرى بوون و مانەوهشى.
 بەلێ، هەرۆک دامەزراندنى ژيانى دل و پۆح له جیهانى ناووهى ئەودا
 له سایەى عیبادهت و زیکر و فیکردا دەبیّت، بەهەمان جۆر باوەش کردنى
 هەموو بوون و هەستکردن پێى له ترپەکانى خۆیدا و دەرک کردنى بە
 هەموو تواناکانى میشکى، دیسان پەیوەستە بە شعورى عیبادهت و

زېکر و هډولې فیکروهه. خۆی له خۆیدا نیمانداری راسته‌قینه هه‌موو رډه‌فتارنکی عیبادهت و هه‌موو بېرکردنه‌وه‌به‌کی مورپاقه‌به و هه‌موو و ته‌به‌کی مونا‌جات و داستانی مه‌عرفه‌ته و هه‌موو نی‌گایه‌کی بۆ بوون وردبوونه‌وه و تېرامانه و په‌یوه‌ندیشی له‌گه‌ل هاونیشتی‌مانییه‌کانیدا شه‌فه‌قه‌تینکی رډه‌حمانییه. گه‌یشتن به رۆحانییه‌تیک له‌م ناسته‌دا په‌یوه‌سته به کراوه‌بوون به‌رپووی هر له هه‌سته‌کانه‌وه تا لۆجیک و داوهری عه‌قلی، له لۆجیک و داوهری‌شه‌وه تا نیلهام و واریداتی خوا‌بی. به واتایه‌کی تر، تا نه‌زموون به پالاوگه‌ی ژیریدا تینه‌په‌رپیت و عه‌قل ملک‌ه‌چی فه‌تانه‌تی هه‌ره‌مه‌زن نه‌بیت و لۆجیک نه‌گۆرپیت به عه‌ینی خۆشه‌ویستی و خۆشه‌ویستی نه‌گۆرپیت به عه‌شقی نیلاهی، گه‌یشتن به‌م لوتکه‌یه مه‌حاله. به‌لام که هاته‌دی و له سایه‌ی نهم گۆشه‌ی رپوانینه‌وه، زانست ده‌بیت به رډه‌ه‌ندینکی نایین و ده‌بیت به خزمه‌تکاری.. عه‌قل له ده‌ستی نیلهامدا ده‌گۆرپیت به ته‌وژمیک له نوور که ده‌گات به هه‌موو جینگایه‌ک.. نه‌زمونه‌کانیش ماهییه‌تی ناوژبه‌یه‌ک وهرده‌گرن که رۆحی بوون ده‌داته‌وه.. وه هه‌موو شتیک سروودی مه‌عرفه‌ت و خۆشه‌ویستی و زه‌وقی رۆحانی ده‌چرپیت.

نه‌مرۆ نه‌گه‌ر هه‌ندیک له چین و توژه‌کانی مرۆفی نیمه، سه‌ره‌رای نه‌وه‌ی هه‌لگری هه‌مان هه‌ست و بېرن و هه‌مان حاله‌تی رۆحی به‌ش ده‌که‌ن له‌گه‌ل که‌سانی تر‌دا، که‌چی سه‌ره‌رای نهم هه‌موو خاله‌ه‌وه‌به‌شه هیشتا به‌و شیوه‌ نه‌رتنیه‌یه هه‌لسوکه‌وت نه‌که‌ن که لییان چاوه‌رپئ ده‌کرپت و ته‌نانه‌ت جاروبار بچنه‌ ناو لادان و خراپکارییه‌کانه‌وه، پێویسته له‌و راستییه‌دا به‌دوای هۆکاری نه‌مه‌دا بگه‌رپین که نهم مرۆفانه نیمانداری

راسته قینه نین. نیمانداری راسته قینه له هر قالبیکدا بیت و چند گیروگرفت و نارپه حدتیش بهینرینه ریڼگه ی، پیوسته هم همیشه په ننگی نیمانی لڼ نیشیتیت و هه لسوکه و ته کانیشی له خو لگه ی فیکردا بن.

لهم پرووه نهو میراتگرانه ی زهوی که نه خسه ی دامه زرانندی دنیای نایندهیان کینشاهه، ده بیت بزانه دیانه ویت چ جوړه دنیایه ک بنیات بنین و له ناوه دانکردنه وهی نم دنیایه شدا چ گه وهه رگه لیک به کارده هینن، تا دواتر ناچار نه بن نهو شتانه پرووختین که بیشتر به دهستی خو یان بنیاتیان ناون. په گه کانی معنا و بناغه بنه په تیه کانی هزار و نه ونده ساله ی ژیانی نیمه پروون و ناشکران. پیوسته نه اندازیارانی پرووناکي له ناینده دا، هاورپی له گه ل پالنه ره کانی بزواتن، هیزی بیرکردنه وه شیان به گه ربخه ن، تا کو ژیانی دینی و میللیمان جارنکی دی دهنگی نیسلام وهه ربگرت و گو ی له دلې نهو رابگرت، نه مهش به سوودوهه رگرتنی ته واهتی له فراوانی و ترانای چه مینه وه و جیهانی بوونی پالنه ره میژوویه کان. بهمه رجیک قورنان و سوننهت و نیجته یهادی پاک و بینگه ردی پیشینان پاریزراو بیت و ناست و شیواز و نامراره کانی رپوژگار په چاوبیکرتن، تا لهم ریڼگای "ژیانه وهی دوا ی مردن" دا ناچار به ژیانیکي به رزه خ ناسا نه بین. نه مهش پیش له هه شتیکی تر، په یوهسته به دوورکه و تنه وه له هه موو پالنه ر و فشاره کانی نه فسانیهت و کرانه وه به پرووی رپو حانییه تدا و ته ماشا کردنی دنیا وه که نه وهی هو لې چاوه پروانیی نه و دیو بیت. به دهر پینیکي تر، گو رینی چه ندیته یی په رسته شه کانمان به چونتی .. پرکردنه وهی نهو که موکور تیه ی که له که می و چه ندیته یی نه و راد و نه زکاره کانمانه وه سه رچاوه ده گریت به نییهت و نیخلاس .. وه به وه دپته دی

که مه‌عريفهت و پرېژنکې وا له دوعا و موناچاته‌کانماندا هه‌يټ بزانيڼ له خوايه‌ک ده‌پارېينه‌وه که له خوځمان ليمان نزيکتره، نه‌مه‌ش ته‌نها نه‌وانه هه‌ستی پي ده‌که‌ن که نوژ وک پليکانه‌ی ميعراج ده‌بينن و، پوژوو وک خه‌لوه‌تېک ته‌ماشا ده‌که‌ن له نه‌يني و شاراو‌يه‌يه‌کې نيلاهي‌دا و، وک دابه‌شکار و که‌سيک که نه‌مانه‌تېکې لا دانراوه و به‌دهم وتني "توخه‌ی!" هوه زه‌کات له ماليان ده‌رده‌که‌ن و، حج وک کو‌نفرانسېکې جيهاني‌ی ده‌بينن بو چاره‌سهرکردنی کيشه‌کانی جيهانی ئيسلامی، کو‌نفرانسېک که تيايدا پوچ و دل ده‌توانن سه‌رنج له نوورانېيه‌ت و شکومنه‌ديی جيهانه‌کانی نه‌وديو بدن.

هه‌ستکردن به هه‌موو نه‌مانه و پاشان په‌پرهورکردنيان له ژياندا، وابه‌سته‌ی نه‌و پزېشکه مه‌عنه‌وی - که ده‌توانن کيشه ناوخويی و ده‌ره‌کيه‌يه‌کانمان ده‌ست نيشان و چاره‌سهر بکه‌ن- و نه‌و رابه‌ره راستگو‌يانه‌يه که هه‌ميشه له‌گه‌ل نه‌وديو‌دا له په‌يوهنديدان. نه‌و رابه‌رانه‌ی که دنيا‌ی بيهرکردنه‌وه‌يان هه‌ر له ماده‌وه‌و بو مه‌عنا و له فيزيکه‌وه بو مي‌تافيزيک و له فله‌سه‌فه‌وه بو ته‌سه‌روف درژده‌بيته‌وه. هه‌روه‌ک له دوئيتوه تا نه‌مپوژ نه‌مانه له پشتی سه‌رده‌مه‌کانی ناوه‌دانکردنه‌وه‌وه بوون، له‌مپوژ به‌دواشه‌وه هه‌ر نه‌مان رابه‌رايه‌تیی بزوتنه‌وه‌کانی ژيانه‌وه و زيندوو‌بوونه‌وه ده‌که‌ن. نه‌م نوئنه‌رايه‌تییبه‌ش به هي‌نانه‌کايه‌ی کو‌مه‌له پرؤژه‌يه‌کی نوئ ده‌بيټ - که له قورنان و سونه‌ته‌وه سه‌رچاو‌هيان گرتوه- له‌مه‌ر پووداوه نوئيه‌کان و نه‌و پيشهاتانه‌ی که له ناينده‌دا دینه‌رئ.. به پازاندنه‌وه‌ی هزريان به بوچوونه نوئيه‌کانی جيهان.. يه‌کلاکردنه‌وه و ده‌مه‌زده‌کردنه‌وه‌ی پوچ و شعوری نه‌ته‌وه‌ی له‌ژير پوشنایي روانگه‌ی ئيسلاميدا.. هاورئ

لە گەل و ابەستەبوون بە ھەستى تەجرىد، بە داھىنانى تىگەيشتنى تازەى ھونەرى كە لە گەل جىھانىبوونى نىسلامدا تەبا بىت.. بە ھەلشىلانى كلتورى خۆمانە كە دىن و دىناى لە خۆگرتوو و چەند ھەزار سالە بەردەوامە. نوئنەرايەتییەكى لەم جۆرە لە سالانى داھاتوودا، ژيانى زانستى و ھونەرى و دىنىى ئىمە، پىش مىللەتانى تری دىنا دەخات و دامەزراوى و پراستېرى بە ھەموو بوارەكانى ژيان دەبەخشىت و مندالە خوتىندەوار و نەخوتىندەوارەكانمان كە ەك ناوارمەك لە كۆلانەكانماندا دىن و دەچن، دەكات بە خاۋەنى فىكر و ھونەر و مەعرفەت و پىشەسازى سبەينى. لە ساىەى ئەمەدا ھەموو كوچە و كۆلانەكان چەشنى دالانى قوتابخانەكان بۆنى عىرفان لە خۆيان دەدەن.. زىندانەكان دەگۆرپن بە خانەى زانست.. خىزان و لانەكانىش ەك باخى بە ھەشت دەپرازنەوہ.. لە ھەموو جىگايە كدا دىن و زانست ھاوشانى يەك دەپۆن.. ئىمان و ژىرى دەست لەناو دەستى يەك مىوہ بەسەر ھەموو لايە كدا دەبارنن.. داھاتوو، لە باۋەشى ئومىد و ھىوا و خەباتدا لە يوتۆپياكان زياتر دەگەشیتەوہ و گوڤ دەكات.. تەلە فزىۋن و پادىۋ و پوژنامە و گوڤارەكان بەرەكەت و پروناكى و جوانى بە چوار دەوردا دابەش دەكەن.. ە جگە لەو پاشماوانەى كە لە مېژوو ماوانەتەوہ، ھەموو دلىك لەم بەھارە بە ھەشت ناسايەدا قوم لە كەوسەر دەدات..

ئەم پىكھاتە نوئىيە، لە بەھا مېژوويەكانى خۆمان و شارستانىتى و كلتور و پرماتتىزمى خۆمانەوہ لە داىك دەبىت. بەلى، ئەم بزوتنەوہيە، لە لايەك لەو ستملىكراوى و مەحكرومى و بىبەشئىيەوہ كە چەندەھا سالە يەخەيان گرتووين و لە لايەكىش لەو ھەيەجانەوہ سەرچاۋە دەگرت كە دلمانى لە ئىمان سەرشار كرووہ.

جیبه جی بوونی ئەم ئەرکە پڕ بایەخە، سەرەتا و پێش لە ھەر شت وابەستەى دینەمۆیەکە کە بتوانیت لەم زەمینە ژەنگاویەدا پڕۆخە ژەنگ گرتووەکان ببزوتیت. ئەو پالەوانانەى کە ماوەى، پەنجا شەست سألە بۆ ھینانەدى ئەم نەشتەرگەرییە تێدەکوۆشن، وا دەردەکەوت کە یەکەم بزواتنیان فرامەم کردییت. بە گوتهى شاعیرە چلەکیش و خەفەتبارەکەمان بیئت دەتوانین بلین ”فرھاد! پاچەکەت بوەشینە! زۆرى پڕۆشتوو و کەمى ماوە!“ یەکەم بزواتن ئەو بزوتنەوہى پڕۆخە یە کە ئەمڕۆ چەشنى نەرمونیانى سەکینەت و ھەورنکی بەھارى و لە شیوہى پەلکەزێرپینەکدا، پروو لە ھەر کوێیەک بەکەین سلاومان لى دەکات. ھیوامان وایە کە ئەمە ھەموو ولاتی ستەملیکراو و مەحکوم کراو و بەشخوراوان بگرتتەو و لیتزمەى رەحمەتیان بەسەردا ببارنیت.

نەمڕۆ نیتر وا پێدەچیت و ردە و ردە "ھیز" پاش چەندین توانەوہى زۆر بچیتە قالبى "حەق"وہ و ملکہچى بیئت. بەلئى، ھیزیش ھیکمەتیک لە بوونیدا ھەبە.. بى بوونی ئەو چارەسەرکردنى زۆر بابەت مەیسەر ناییت. ھەرچەندە ئەو ھیزەى کە لە حەق جیادەبیستەو و پینگایەکی پێچەوانەى حەق دەگرتت زبانبەخشە، بەلام ئەو ھیزەى کە لە گەل حەق یەکدەگرتت، دەگونجیت وەکو خودى حەق قبوول بکرتت. ئەو نازایەتییەى کە لە ئەنجامى یەکگرتنى ھیز لە گەل حەقدا دروست دەییت، ستەمکار نییە، بەلکو پارێزەرى ستەملیکراوانە و زمانیکى گۆیای حەقیشە.

لە بەشى داھاتوودا، بەنیازین ئەم پالەوانانەى بزواتن لە جیھانى ئێمەدا بناسین...

مەردى بىر و بزاونن

مەردى بىر و بزاونن ئەو كەسەيە كە: دەجوولئيت، نەخشە دەكئيشيت، ھەمىشە بەدەم خەيالى دووبارە بەخشىنى رپسا و ياسا بە جىھان دەنالئيت، نونئەرايەتئى بزووتنەوئى سەرلەنوئى بنىاتنانەوئى ئەو پەيكەرى پۇج و مانايەئى ئىمە دەكات كە بەدرئزائى چەندىن سەدە رووخاندبوومان، بەھا مئزووييەكانمان جارئكى تر رافە دەكات، لە جوولئەوە بۇ بىر و لە بىرەوە بۇ جوولئە، دەزانئت چۇن تانوبۇئى ئىرادە و لۇجيك بچئيت و مەردئكى پىر لە بزاوننى وايە كە بەگورئەئى قەنەواچەكانى پۇج و مەعنائى خۇمان نەخشى تەواو نوئى و تازە دەچئيت.

ئەو، لەسەر ھىلئك كە لە ھەستەوە بۇ بىر كەرنەوە و لەوئشەوە بۇ سەرجم بوارەكانى ژيانى پۇژانە، ھەردەم بىر لە رپسا دەكاتەوە و ھەمىشە بەدەم ھەستى ئاوەدان كەرنەوە و بنىاتنانەوە ھەلدەستيت و دادەنئشيت. ئەو لەبرى بەكارھىنانى ھىزى ماددى و فەتخ كەرنى ولاتان و بازدان لەم سەر كەوتن بۇ دانەيەكى تر، قارەسانئكى بۇ خوا سولئحاوى وايە كە سوپاسالارانى پۇج و نەندازيارى فىكر و كرىكارانى ھزر پئدەگەيەئيت و ھەمىشە بىرى ئاوەدان كەرنەوە و بنىاتنان بە چواردەورئدا دەپرژئيت و رپنگاكانى ئاوەدان كەرنەوەئى خەراباتەكان نئشانى شاگردەكانى دەدات...

ئەو، ھەتا ئەم سەرچاوانى ھېز لە جىيى خۇياندا لە سنوورى رەزامەندىيە
خاوەنەكەياندا بەكاربەيتىت، ھەرگىز نادۆرپىت، تەننەت ئەو كاتەش كە
وادەزانرەت دەدۆرپىت، ئەو لە دەستپىكى سەرکەوتنىكى نويداىە.

مەردى بېر و بزواتن، جار ھەيە رۆلەيدەكى بەوھەفای نىشتمانە و، جارى
وايە بېرمەندىكى خاوەن رەھەندى بزواتنە و، گاھ عاشقىكى زانستە و،
تەننەت جارى وا ھەيە ھونەرمەندە و، ھەندىك جارىش سىياسەتوانە و،
جارى وايشە ھەموو ئەمانەيە پىكەوھە. لە سەردەمە نزىكەكانى رابردووھوھ
دەكرەت ناوى چەندىن مەردى بېر و بزواتن بەيتىرەت كە نمونەن بۆ ھەر
يەكەك لەو سىفەتانەى لە سەرھوھ ھىتران. ھەندىك لەمانە بېر و بزواتن
تياياندا ھاوشانى يەكن و ھەيشانە مەردى بزواتنى وان كە بېر تياياندا
حەشاردراوھ.

دەكرەت باس لە چەندىن سىماي درەخشانى وەك: "ئەحمەد حىلمى"
"فلىبەلى" و "مستەفا سەبرى" و "فەرىد قام" و "مەھمەد ھەمدى"
"يازىر" و "ھەزرەتى بەدىعوززەمان" و "سلىمان ئەفەندى" و "مەھمەد
عاكىف" و "ئەجىب فازىل"، بىكرەت. بەلام چونكە تەنھا ھىتەننى بەروارى
لەدايكبوون و وەفاتى ئەم ناوھ موبارەكانە چوارچىوھى ئەم نووسىنە
تىدەپەرىنىت، ئىمە لىزەدا تەنھا بەوھەندە دەوھەستىن كە نامازىيەك بۆ
ناونىشانى ئەم پالەوانانەى حەقىقەت بىكەين.^۱

۱. نووسەر لىزەدا لەسەر ھەرىكەك لەم ناوانە دەوھەستىت و كەسايەتتيايان لە رىوانكەى بېر و بزواتنەوھ
ھەلدەسەنگىنىت. بەلام لەپەرنەوھى ئەم كەسايەتتيايانە زىاتىر ناوچەيىن و كارىگەرييان ولانى توركىاي تىنەپەرىندوھە.
ئىمە لىزەدا تەنھا ئەو بەشەمان وەرگىزرا كە تايبەتە بە زاناي پايەبەرزى كورد بەدىعوززەمان سەئىدى نوورسى.
بەتايبەت كە بەدىعوززەمان ھەم لاي خوتنەرانى كورد و ھەم لەسەر ئاستى جىيان بەگىشى و دىئاي ئىسلامى
بەتايبەتقى ناسراوھ و ھەرھەھا ئەزموون و بىرگەندەوھ و بەرھەمەكانى سنوورى توركىايان تىنەپەرىندوھە و مۇركى
جىيانىيان وەرگەرتوھ.

... ئايا دەكرىت ئەو بەدیعوززەمانەمان ياد نەكەوتتەوہ كە بە ئیمان و بىر و بزواتنە سەرسووپھینەرەكەى ھەموو نەخشە و پلانەكانى جیھانى كوفر و نىلھادى شىواندا؟

ھەتا ئەمەرىۆ زۆر شت لەسەر ئەو وتراوہ و نووسراوہ. لە ئىستادا دنيا باسى ئەو دەكات.. وە بە بەرھەمەكانى كە وەرگىزپراون بۆ زۆربەى زمانەكانى جیھان، يەكئىكە لە پرخوئەرتەرىن كەسايەتییەكانى سەردەم. لەم ڕووہە پىويست ناكات بە دوورودرئزى دەربارەى ئەو قسە بكرىت. لەسەر بنەماى ئەم تېبىنىيە، بەشىكى كەمى موتالايەكى كەم دەھىنين كە وەك پىشەكییى يەكئىك لە كىتیبەكانى ئەو نووسىومانە^۱:

بەدیعوززەمان سىمايەكى پىويستى وايە كە دەبىت بە وردى ھەلۆستەى لەسەر بكرىت و لىكۆلىنەوہى دەربارە بكرىت و بە مەرفۇايەتى بناسىنرىت. ئەو، مەرفۇى ژمارە يەكى سەردەمە كە باوہر و ورە و فراوانىيى وىژدانى جیھانى نىسلامى بە ڕوونترىن و كارىگەرتەرىن شىوہ دەرخستووە. ھەلسەنگاندنى ئەو و بىر و بۆچوونەكانى بە شىوازی عاتفى، ماناى يادكردنەوہى ئەو و بەرھەمەكانى ناگەيەنىت. عاتفى بوون، لەگەل جددییەتى ئەو بابەتانەدا يەكناگرىتتەوہ كە ئەو لەپىناوياندا مەردانە خەباتى كردووە و پڕ بەدەنگ ھاواری بۆ كردوون. ئەو، ھەموو ژيانى وەك مەرفۇقىكى خاوەن داوہرى لە سايەى قورئان و سوننەت و لەژىر بەلەكانى ئەزموون و لۆجىك و ھاوړى لەگەل عەشق و ھەيەجانىكى قولدا، بەسەربردووە.

زۆر شت وتراوہ و نووسراوہ لەسەر سىفەتەكانى بەدیعوززەمان، وەك:

۱. مەھەست لەو پىشەكەيە كە نووسەر بۆ كىتیبى (المثنوى العربى النورى) بەدیعوززەمان نووسىوہتى.

بیری بهرز و، سادهیی و، فراوانی مرؤفیتی و، وهفا و، پهیوهستبوون به دؤستایهتی و، داوئپاکیی و، خۆبهکه مزانین و، بینیازی و، خاکیتی و، تیرپامان لهو پرؤژگارهیی تیندا دهژیا و، پاشان گوزارشتکردن لئی له رینگهیی بهرهمهکانییهوه. لهراستیدا نهو تایبهتمهندیانی له سهروهه هاتن، ههریهکهیان به تنها دهتوانن بین به بابتهی کتیبیکی سهریهخۆ و له کتیبهکانی نهویشدا کۆمهلیک باسن که زۆر لهسهریان وهستاوه. جگه لهوهش، هیشتا لهناوماندا کهسانیکی زۆر ههن که شادبوون به بهختیاری نزیکبوون لهو کاتیک له ژیاندا بووه و فراوانیی رۆح و دهولهمنندی نهویان له نزیکهوه ناسیوه. نهه کهسانهش ههریهکهیان کتیبیکی زیندوون و راستگۆترین شایهتن لهسهر نهه بابتهه.

نهو بهدیعووززهمانهیی که رۆخساری دهروهی ساده و ساکار دهردهکهوئت، خاوهنی کهسایهتییهکی هینده فراوانی وا بووه که ههم له ژیاانی بیرکردنهوه و ههم له مهیدانی بزاونتدا وئنه و نمونهی نهبیراوه. نهو، له گرنگترین بابتهکانی پهیوهست به مرؤفایهتی باوهشی به ههموو مرؤفایهتیدا کردووه و بیژی له کوفر و ستم و گومرایی کردووهتهوه و له گشت جینگایهکدا جهنگی له دژی خۆسهپاندن و داگیرکاری پراگهیاندووه و تهناهنهت لهه پئناوهدا نهوهنده وهفادار و جوامیر بووه که ژیاانی خۆی به سووک تهماشاکردووه و بهدهم پیکهینهوه پیشوازی له مهرگ کردووه. بهلئ، ههموو نهمانه سهبارته بهو کۆمهلیک کرداری ناسایی بوون. لهپال نهوهدا که نهو مرؤفیکی ههستفراوان بوو، لهو بابتهانهدا که پهیوهست بوو به فرمانبهرییهکهیهوه، ههمیشه خولگهکهی قورئان و سونهت بووه و ژینیکی رهنگین به داوهری و لۆجیک ژیاوه.

ئەو لەسەر ئاستى ھەلسوكەوتەكانى، ھەردەم دوو وئىنە و كەسايەتى لە يەك كاتدا پيشانداوہ: يەكەميان وئىنەى پالەوانىكى وىژدان و تابلۇى عەشق و ھەيەجانىكى قوول و رەنگدانەوہى مرؤفئىكى تابلئى مەردى كيشاوہ. دووھەميان وەكو بىريارىكى وا دەرکەوتووه كە ھاوسەنگ بووه و بەجۆرئك دووربين بووه كە زۆر پيش ھاوچەرخەكانى خۇى كەوتووه و، خاوەنى بىرىكى ھىندە ساغ بووه كە توانىويەتى نەخشە و پرؤژەى زۆر مەزن بكىشىت. روانين بۇ بەديعوززەمان و پەيامەكەى ئەو لەم گۆشەيەوہ، بۇ تىگەيشتن لەو مانايەى ئەو-وہەك بەردەوامىيى زنجيرەى گەرەپياوانى ئىسلام- ھەلىدە گرىت بۇ ئىمەومانانىك كە لەم پرؤژگارەدا دەژين، يەكجار گرىنگە.

ئەگەرچى كەسانىك ھەن دەيانەوئت ئەمە نەبينن، بەلام راستى ئەوہيە كە بەديعوززەمان لەلايەن ھاوچەرخەكانىيەوہ بە جددىترين بىريار و نووسەرى سەردەمى خۇى قبوولكراوہ و توانىويەتى ببىت بە وتەبيژ و رابەرى خەلكان، وەلىج ھەرگىز خۇى بەدل نەبووہ و ھەردەم خۇى لە ناو و ناويانگ و دەرکەوتن بەدوورگرتووه. وتەى ”ناويانگ خودى رپايە و ھەنگوينىكى ژەراوىيى وايە كە دل دەكوژئت...“، تەنھا يەك دانەيە لەو دەرپرینە ئالتوونىيانەى ئەو لەم بوارەدا. ئەو، لە سەدەى بيستەمى جىھانى ئىسلامى و لەمرؤشدا لە ھەر چوار لاي جىھاندا، وەكو يەكىك لە ناوہ ھەرە ديارەكان ناسراوہ و لەلايەن ھەموو چىن و توتزەكانەوہ خۇشويستراوہ و بەرھەمەكانى خوئىتراونەتەوہ و وەكو يەكىك لەو سىمايانەى كە پرؤژگار نەيتوانىوہ كوئى بكات، بووہ بە مالىي مىژوو.

زۆربهی زۆری نووسینه‌کانی به‌دیعووززه‌مان، له‌گۆشه‌ی نه‌و رۆژگاروه‌ که‌ تیایدا له‌دایکبووه، ده‌ره‌نجامی هه‌ولێکی زۆر جدیدییه له‌پێناو رافه‌کردنی نه‌و بابه‌تانه‌دا که‌ کراوه‌ن به‌رپووی رافه‌دا. ده‌کریت له‌ به‌رهمه‌کانی نه‌ودا هه‌م ناله‌ و هه‌وار و هه‌م نوێد و شه‌وق و پاراویی نه‌نادۆل و هه‌موو جیهانی ئیسلامی بییستریت. گه‌رچی نه‌و له‌ گوندیکی دووره‌ده‌ستی رۆژه‌لاتدا له‌دایکبووه، به‌لام هه‌میشه هه‌سته‌کانی وه‌ک خه‌لکی نه‌نادۆل بووه‌ و چه‌شنی خانه‌دانیکی نه‌سته‌مبول هه‌سته‌کانی ئیمه‌ی هه‌لمژبووه‌ و هه‌رده‌م هه‌ورپی له‌گه‌ل شه‌فه‌قه‌تیکی فراوان و دلسۆزییه‌کی بیگه‌رددا هه‌موو نیشتمانی له‌باوه‌ش گرتووه.

به‌دیعووززه‌مان، له‌ کاتیکی زۆر چاره‌په‌شی وادا که‌ بییری ماددیگه‌ری ژیا‌نی فیکریمانی سه‌روژێر کردبوو و، کۆمیونیزم سه‌رشیتانه‌ترین سه‌رده‌می خۆی ده‌ژیا و، جیهانی‌ش نا‌په‌خته‌ترین و تاریکترین و سه‌خته‌ترین رۆژانی خۆی به‌سه‌ر ده‌برد.. به‌ئێ، له‌ کاتیکی له‌م شیوه‌یه‌دا به‌ خۆی و به‌رهمه‌کانی که‌ بۆنی ئیمان و هیوایان لێ ده‌هات، رینگاکانی چه‌شمه‌ی "خه‌ری" پێشانی مرۆفی ئیمه‌ دا -نه‌و مرۆفه‌ی یه‌ک له‌سه‌ر یه‌ک هه‌ژان و پوو‌خانی به‌خۆوه‌ ده‌بینی- و به‌ هه‌ر جینگایه‌کدا ده‌گه‌را، نه‌فه‌سی "ژیا‌نه‌وی دوای مه‌رگ"ی ده‌کرد به‌ به‌ری چه‌شاماته‌کاندا. نه‌و کێشه‌ هه‌ره‌ گه‌وره‌یه‌ی که‌ پێش هه‌موومان و پێش هه‌ر که‌سینکی تریش هه‌ستی نه‌و هه‌ستی پێکرد و هه‌ولێ چاره‌سه‌رکردنی دا، بریتیبوو له‌و نا‌ژاوه‌یه‌ی که‌ له‌ کوفر و نیلحاده‌وه‌ سه‌رچاوه‌ ده‌گریت. نه‌و، به‌درژایی ژیا‌نی، پێوستی تیپه‌پاندنی ئه‌م نه‌خۆشیی سه‌رده‌مه‌ی دا به‌گۆنی مرۆفی ئیمه‌دا. وه‌ له‌م پێناوه‌دا هه‌ولێکی وای دا که‌ له‌ توانا و وه‌

به‌دهره. له بهرام‌بهر دنیایه‌کدا که به‌دهم نازاروهه ده‌ینالاند، به‌دیعووززه‌مان ناگاداری به‌رپرسیارټییه‌کانی سه‌رشانی بوو. وه کاتیک چووه ژیر بارتکی له‌م جوړوهه که له چپای قاف قورستر بوو، تابلیتی ساده و خاکی و خۆبه‌که‌مزان بوو. به‌لام بهرام‌بهر به‌قودرته‌ی بیسنور و ده‌وله‌مندیی په‌های خوی گه‌وره نه‌وپه‌پری متمانه‌ی هه‌بوو.

به‌لی، له‌و رپوژگار هه‌ره په‌شانه‌دا که هه‌موو خه‌لکی به‌ناوی زانست و فله‌سه‌فه‌وه به‌رهو نیلحداد راپیچ ده‌کران و، ژیرییه‌کان به‌کو‌میونیزم ده‌شو‌ررانه‌وه و، نه‌وانه‌ی به‌م کاره‌ساته نه‌گرسانه‌یان ده‌وت ”به‌سته!“ له‌م چی بو نه‌و چی شاره‌ده‌ر ده‌کران و، له‌گشت گو‌شه‌یه‌کی ولاتدا رپاگوستنی ئاپروبه‌ر پرویده‌دا و، له‌هه‌موویشی سه‌یرتر نه‌وه‌بوو که تی‌کرای نه‌م کاره‌ساتانه به‌ناوی شارستانیتی و نو‌نگه‌رییه‌وه پرویانه‌دا و، ته‌نانه‌ت هیچ‌گه‌ری (Nihilism) کرابوو به‌نه‌فسانه‌ی سه‌رده‌م.. به‌لی، نا له‌م کاته شو‌مه‌دا، به‌دیعووززه‌مان وه‌کو پزیشکی‌کی وردبین زیندانه‌کانی ناخمان و مه‌حکومییه‌ته جو‌راو‌جوړه‌کانی رۆحمان و تاوانه‌کانمان و دیلیتی خۆمانی بی‌ری نی‌مه‌خسته‌وه و به‌بزواندن‌ی لایه‌نه مروییه‌نو‌ستوه‌کانمان له‌دنیا‌ی رۆح و ژبانی ویزدانماندا، وای له‌و دلانه‌مان کرد که موشتاقی به‌رزییه‌کانن هه‌ناسه‌ی هه‌سانه‌وه هه‌لبمژن و قوولاییه‌کانی ویزدانمانی -که په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل جیهانه‌کانی غه‌بیدا هه‌یه- خسته‌پیش چاو و به‌جارتک تی‌کرای واریداتی ته‌کیه و خانه‌قا و خو‌ندن‌گا و حو‌جره‌کانی به‌سه‌رماندا باراند.

به‌لی، له‌رپوژگارټکی عیفریت ناسای وادا که شو‌مه‌ت به‌ده‌ست هه‌ژاری فیکره‌وه ده‌ینالاند و کیشه‌کو‌مه‌لایه‌تییه‌کان شیوه‌ی قه‌یرانی

گەرداوييان وەرگرتبوو و لە ھەموو گۆشە و قوزبنيكى ولاتدا سەدان
 كارەساتى ترسناك پروياندەدا و لە گشت جىيەكدا بەھا ئىسلامى و
 نەتەوھىيەكان بووبوون بە ژيژ داروپەردووى كاولكارىيەوھ.. لە دەمىكى
 لەم جۆرەدا بەدیعوززەمان بوو بە پزىشكىكى كارامەى وا كە بىرى
 كەردەو و بەدواى چارەسەردا گەپرا و نەخۆشىيەكانى دەستنىشان كەرد و
 پاشان رەچەتەى بۆ زامەكان نووسى. نەوھ گەلىكى بەدبەخت لەژيژ بارى
 دىنايەك نەھامەتيدا -نەو نەھامەتییانەى كە سالانى دووردرژ و تارىك
 نامادەيان كەردبوون و ھىنابوويانە سەر شانۆ- دەياننالاند و لە كەندەلانى
 بىباوهرى و گومراپى و گوماندا سەريان لىشيوابوو و ھەر كاتىكىش
 دەيانويست لىي دەرىچن ھىندەى تر تىايدا دەچەقین. بەدیعوززەمان وەكو
 مرؤفئك كە ھەموو ئەمانەى بىنيوھ و لە قوولايى وىژدانيدا ھەستى
 پىكردووھ، لە يەكەم رۆژوھ ھەمىشە لىوان لىو لە ھەيەجان ژيا.. ھەردەم
 تىپراما.. چارەسەرى بەدىلى پىشكەش بە دەولەت و كۆمەلگا كەرد..
 وھ ھەولیدا فراوانى و دەولەمەندىي جارن بدات بە گوتى ئەم ئوممەتە
 نەجىب، بەلام چارەپەش و ئەم ولانە شكۆدار، بەلام بەدبەختەدا.

بەدیعوززەمان ھەر لە سەردەمى عوسمانىيەوھ زۆرىي زۆرى
 ناوچەكانى ولات گەپرا، ھەر لە گەورەترىن شارەكانەوھ ھەتا چەپەكترىن
 گوندەكان، ھەر لە دەفەرە قەرەبالغەكانەوھ ھەتا چۆلترىن شوئەكان،
 سەرى لە ھەموو لاىەك دا.. گەيشت بە ھەر جىگايەك بىنى وا نەزانى
 فەرمانرەوايە و، حەشاماتەكان لە دووتويى ھەژارى و پىويستيدا دەتلینەوھ
 و، بە ھۆكارى دووبەرەكسى جۆراوجۆر خەلكان خەرىكن يەكترى دەخۆن.
 ھەربۆيە سلەمىيەوھ و تەزوو بە گيانيدا ھات.. وەكو بىرمەندىك كە

زۆر باش تىڭگەشتوۋە لەو چەرخەى تىيدا دەژى، تىكۆشا حەشاماتە پەرىشانەكانى ئەو رۇژگارە بە رۇحى زانست بىكوتىت. ھەلۆستەى كرد لەسەر ھەژارى و پىۋىستى و كىشە ئابورىيەكانمان. بەدوای چارەبەكدا گەرا بۇ ناكۆكىيەكانمان و ھەمىشە ئامۇژگارى يەكىتى و يەكپىزى كردين.. ۋە ھەرگىز و تەنانت بۇ ساتىكىش مىللەتەكەمانى بە تەنھا جىنەھىشت. ئەو بە ھەر جىڭايەكدا تىپەرىبايە، بە ھەموو تواناى خۇى ھاوارى دەكرد و دەپوت ”ئەم دەردە يەك لەناو يەكانە ئەگەر ئىستا چارەسەر نەكرىن و زامەكان لەلايەن دەستانى كارامە و پىسپۇرپوۋە نەپىچرىن، نەخۇشىيەكان دەگۇرپىن بە درمى درىژخايەن و شىۋەى گانگىرىن لەخۇدەگرن. پىۋىستە نەخۇشىيە زانستى و كۆمەلايەتى و ئىدارىيەكانمان دەستىشان بىكرىن و دەستبەجى ھەموو كىشە ماددى و مەعنەۋىيەكانمان چارەسەر بىكرىن، تا رۇوبەرپوۋى ئەو نەھامەتى و نارەحەتتايانە نەبىنەۋە كە بوونمان دەخۇن و مانەۋەمان لە رەگەۋە دەلەرزىنن و ھەموو رۇژنىك بەرەو چالىكى ترسناكتەر پالمان پىۋە دەئىن.“

بەراى بەدەيەوززەمان سەرچاۋەى ھەموو خراپكارىيەكانى ئەو رۇژگارە -ھەرەك نەمپۇ- نەزانى و ھەژارى و دووبەرەكىيە. بەلج، يەكەم ھۆكارى كىشە كۆمەلايەتتەيەكان و گرنگتەرىن پالئەرى رەجالىي مىللىمان نەزانىيە. ئەو نەزانىيەى كە بە ماناى نەناسىنى خوا و پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) و بىباكى بەرامبەر بە نايبىن و فەرامۇش كردنى دىنەمۇ ماددى و مەعنەۋىيەكانى مپۇرومان دىت، بىچ ھىچ گومانىك دوئىن و نەمپۇش گەۋرەتەرىن سەرىئەشەى ئىمە بوۋە.. ۋە بەدەيەوززەمان تەمەنى خۇى تەرخانكردبوو بۇ جەنگان لە دژى ئەم

میکرۆبه کوشندهیه. به‌پرای شو هه‌تا خه‌لکان به زانست و عیرفان پ‌ووناک نه‌بنه‌وه و کۆمه‌لگا پ‌انه‌هینرئت له‌سه‌ر بیرکردنه‌وه‌ی سیسته‌ماتیکی و پ‌ی له‌ ته‌وژمه‌ فیکریه‌ هه‌له‌ و گوم‌پ‌راکان نه‌گیرئت، چاوه‌پ‌یکردنی هیوای پ‌زگاربوون کارئکی بیهودیه. به‌لئ، مه‌گه‌ر هه‌ر خه‌تای ئەم نه‌زانیه‌ نه‌بوو که گه‌ردوون له‌ قورنان و قورنانیش له‌ گه‌ردوون دا‌بر‌پ‌ئترا.. یه‌کینکیان هه‌تیو که‌وت له‌ زیندانی خه‌یالی شو پ‌و‌حه‌ ده‌مارگیرانه‌دا که نه‌ئیتی به‌دیها‌تن نازانن و دا‌خراون به‌پ‌رووی شتان و پ‌ووداوه‌کاندا. شو‌ی تریشیان له‌نیو ده‌ستی شو نه‌زانانه‌دا که له‌ مادده‌دا به‌دوای هه‌موو شتی‌کدا ده‌گه‌رپ‌ن و به‌ته‌واوه‌تی کورپ‌بوون له‌ ناست مانادا، شیوه‌ی قه‌یرانیکی وه‌رگرت. وه‌ نایا هه‌ر خه‌تای ئەم نه‌زانیه‌ نییه‌ که ئەم جیهانه‌ پ‌یروژه‌ سه‌ره‌پ‌رای ده‌شته‌ هه‌ره‌ به‌پ‌سته‌کانی و ده‌وله‌مه‌ندترین پ‌ووباره‌کانی، که‌چی له‌نیو چنگی هه‌ژاری و نه‌داریدا ده‌نالیئیت و سوآل له‌وانه‌ ده‌کات که تا دوئنی خو‌ی خیری پ‌ئده‌کردن.

نایا هه‌ر له‌به‌ر ئەم نه‌زانی و هه‌ژاریه‌ ترسناکه‌ نییه‌ کاتی‌ک له‌ هه‌ر چوار لای و‌لاتدا خیر و به‌ره‌که‌تی بیشوماری سه‌ر زه‌وی و ژیر زه‌ویمان ده‌رژیته‌ خه‌زنده‌ی که‌سانی تره‌وه، ئیمه‌ په‌ریشان و ده‌ربه‌ده‌ر و پ‌ووت و په‌جالین و پشتمان به‌ قه‌رزی بیئنه‌ندازه‌ چه‌میوه‌ته‌وه‌؟!

به‌لئ، هه‌ر خه‌تای ئەم به‌لایه‌یه‌ -شو به‌لایه‌ی که‌ چه‌ندین سا‌له‌ می‌لله‌ته‌که‌مانی زه‌بوون کردوه‌- که‌ کرئکار و گوندنشینی بیچاره‌ی ئیمه‌ هه‌رچه‌نده‌ هه‌میشه‌ په‌نج ده‌کیشن و ده‌پ‌روکین، که‌چی قه‌ت شتی‌کیان چنگ ناکه‌وئت که له‌ ناستی ماندوو‌بوونیا‌ندا بی‌ت و به‌ری په‌نجی خو‌یان ناخۆن و نه‌وه‌شی ده‌ستیان ده‌که‌وئت خیری لی نابینن.

ھەر خەتای ئەم نەزانی و دوویەرەکییە - ئەو دوویەرەکییەى که له نەزانییەوه سەرچاوه دەگرت - که له ھەموو لایەکی ئەم جیھانەدا و له دنیاىە کدا که پەیوەندی بە ئیمەوه ھەبە "دۆرانەکان و دیلیتییەکان و ژێردەستەییەکان و چەوسانەوهکان و بەلا و گرافتە جۆراوجۆرەکان" پروودەدەن و تەنانت خەریکە لافاوی خۆتین لاشەکان دەبات و شەرف لاقە و ناموس پایەمأل دەگرت و دنیا له تۆرى ناھاسەنگییەکاندا لێرە بۆ ئەوی تلیژ دەیتەوه و ئیمەش له ھەمبەر ئەم ھەموو کارەسات و نابرووچوونانەدا ناتوانین بلیین "بەستە!" و له بەرامبەر شوپروونەوی پۆژانەى جیھانى ئیسلام بۆ ناو کەندەلانی ترسناکتر و گەورەتر، نە چارەسەرئیکمان بۆ دەدۆزرتەوه و نە بە جووتەبالی یەکپیزی دەفرین و نە قسەشمان بەسەر پۆژگارى خۆماندا دەپروات.

کاتیک ئیمە لەنێو چنگی ئەم نەخۆشییە کوشندانەدا دەتلاینەوه، ھەندیک لەوانەى له بەرامبەر پێشکەوتنى ماددى و پرووکەشى پۆژناوادا چاویان بەر شەوارە کەوت و پروانینیان لیل و سەریان گێژ بووبوو، لەبرى ئەوى میشکیان بە زانستە بەسوودەکان و دلایان لە راستییەکانى ئیمان پربکەن و بگەن بە دەولەمەندی ماددى و مەعنەوى، وەك ئەوى خاوەنى رۆح و بنچینە نەبن، بەتەواوتى چاویان لە ناست دینەمۆ ئایینی و نەتەوهییەکان نوقاند و بە چاولیکەرى و لاساییەکی کوژانە، عەوامی خەلکیان لە خەسلەتە پەسەندەکانى ئوممەت داپرى و لە شعورى میژوو مەحرومیان کردن و بیبەشیان کردن لە نەخلاق و فەزیلەت. بەپرای من، ئەم دووھەم رینگایەى که بە مەبەستى پزگارکردنى ئوممەت گیرایەبەر و ئەم بزاونتەى دووھەم که دەست

بۇ داۋىتىنى برا، زىانى زياترى دا و برىنى ساپرئۆنەبوى له پۇجى كۆمەلگادا ھىنايه دى.

له حالەتى يەكەمياندا مەرۇفى نىمە بەدرئۆابى چەندىن سالى دوورودرئۆ لەژىر كابووسىكى خنكىنەردا نالاندى. بەلام له حالەتى دووھەمدا فەزىلەتى مىللى و نەجابهتى پۇج و بزاوتنى ستايشكراومان بەجارتك پروخا و لەناوچوو.

بەدیعوززەمان سنگى كرد بە قەلغان له بەرامبەر چارەسەرى ھەلەى ھەردوو لایەنەكە و ئەو كىشە و نالۆزىيانەش كه له نەنجامى نەم چارەسەرە ھەلانەدا له بنیاتی كۆمەلدا سەریان ھەلدا. نەشتەرى دا له زامە دىرینەكانمان و لەپىناو دەستنىشانكردنى ئەو كارەساتانەى كه له نەنجامى ئەو ھەوكردانە دوستبوویون، ھەر له سەرەتای ژىانییەو ھەتا ئەو كاتەى له شارى ئۆرفە بە مەولاكەى گەبشت، نەم پۆلە قارەمان و دەنگ دلێر و دلسۆز و بەجەرگەى نىشتمان، دلې بەرامبەر بە نۆمەتەكەى سەرشاربوو بە وەفا و ھەر ھەمان شتى وت و بە ھەمان ھىز و گور دەستى یارمەتى برد بۇ نەخۆشییەكانمان و ھەمان شتىشى وەك چارەسەر پىشكەش كردىن. جىكردنەو ھى كۆمەلە بىرتكى نۆى له دەماغى نەتەو ھەدا چەند گرانە، ھەلكەندن و لا بردنى ئەو تىگەبىشتن و جىھانبىنى و ئەو دابونەرىت و عادەتەش كه له پرابردوو بە مىرات ماوتەو ھە -پراست و ھەلە- و بەدرئۆابى چەندىن سالى پەبەق تىكەلاوى خوین و دەمارى نۆمەت بوو، بەھەمان جۆر سەخت و زەحمەتە. له دوئى و له نەمپۆشدا، ھەشاماتەكان ھەمىشە لەژىر كارىگەرى نەم جۆرە مىراتانەدا بوون نىتر سوودبەخش بن یان زىانبەخش- و لەم چوارچۆیەدا زىانى

تاکي و کۆمه لایه تیبی خوځیان رېښه خستوه و بهرامبهر بهو شتانه ی که پئی رانه هاتوون یان نهو بابه تانه ی ربه چاوی ههستی گشتییان نه کردوه، ههستیان به نه فرهت کردوه و ههولیان داوه خوځیانی لیج به دوور بگرڼ. له وانه یه هه ندیک جار نه م ههست و نه م تیڼگه یشتن و نه م قبوولکردنانه هه له ش بن. نه گهر نه م بیر و قه ناعه ته چه وتانه بووبن به مولکی کۆمه لگا و هیئده دووباره بینه وه که ببین به مال به سهر هه موو چین و تویره کانیه وه و لق و پۆپ به اویت بو ناو گشت بواره کانی ژیان، نهوا پیوسته لادانه کان له ناو کۆمه لگادا هه لېگیرین و قه ناعه ته توژ له سهر نیشتوه کان خاوین بکرته وه و بیر و ویزدانه کان خالی بکرته وه و پاشان به شتانی نوئ و جوان پرچه ک بکرین، تا نوممهت بتوانیت به رهو داهاتوو هه نگا و بنیت.

به دیعوززه مان هه ر له رپوژانی گه نجیتیه وه هه رده م له نیو نه م ههست و نه م بیر کردنه وه یه دا بوو. نهو له م بابه ته دا، شاردنه وه ی ته نانهت بچووکترین حه قیه ته ی له ولاته که ی و له مرؤفه کانی ناوی به بیوه فایبی زانی و له هه مبه ر نهو بیره چه وت و نهو بریاره هه لانه شدا که نوممه تیان به رهو هه لدر دهر د، دهسته کانی وه ک مه قهست کرده وه و هه تا هیزی تیدا بوو هاواری کرد ”به وستن! نه م رېنگایه داخراوه!“ سروشتی نهو له بهرامبهر هه له و نهو شتانه دا که پیچه وانیه ی به ها نایینییه کان بوون، تابلیی توندوتیز بوو. ههروه ها خاوه نی ناسوی بهرز و هیممه تیک بوو که ده کرا نازناوی باشتیرین شوئنه که وته ی پیغه مبه ره ”اولوا العظم“ه کانی لیج بنریت. چاوداخستن له ناستی سرپینه وه و خاپوورکردنی میله تیک ی مه زن، شتیکی پیچه وانیه ی سروشتی نه م مه رده شیر ناسایه بوو. نهو، که موکورتیه کانی نوممهت و

ھۆكاری كارەساتەكانمانى - تەنانت قوولتيرين و شاراۋەتيرين گۆشەى - بەجۆرئك نیشان داين كە رېنگاكانى لەخۆپرسىنەۋەى لە بەردەم نەتەۋەدا ۋالا كەرد. زوو زوو ھۆى دارمانەكانى بېرھىنايەۋە و رەچەتەى رزگارى خستە بەردەم.. ۋە تالترين حەقىقەتەكانى بېى سلەمىنەۋە ھىنايە سەر زمان.. رۋوۋو قەناعەتە ھەلە و بېرە تۆز لەسەر نىشتوۋەكان و كوفر و نىلحاد شمشىرى ھەلكىشا.. ۋە بەدرىزايى تەمەنى لە ھەولدا بوو لە دژى ئەو لەمپەرەنەى بەربەستەن لە بەردەم بلارېوونەۋەى نوررەكانى حەقىقەت.

لەو سالاھ پەر لە ئاشوب و كابووسانەدا كە ھىچ كەسك نەيدەۋىزا شتىك بە ناۋى راستىيەكانى ئايىنەۋە بلىت، ئەو ھاۋارى بىداركردنەۋەى گەياند بەو حەشاماتانەى دەۋىسترا خەۋيان لى بخرىت.. جارى جەنگى لە دژى نەزانى و ھەزارى و دوۋبەرەكى دا. لە بناغەۋە ئەو ۋەھمە جۇراۋجۇرانەى لەرزاند كە دەۋرى كۆمەلگايان دابوو.. ھەرۋەك ھىلئىكى بەرگرىيە لە دژى بىباۋەرى و ئىنكارىيە خوايەتىيە دامەزراند، بەھەمان جۇر ئەفسانە ۋ شتە پەرۋوچەكانىشى لەناۋ بىسەرۋبەرەيى خۇياندا خنكاند. ھەمىشە بە بوژىيەكى مەدەنىيانە كە شايانى سەرسۈرمانە، توتكارى دەردە درىزخايەنەكانى ئىمەى كەرد و رېنگاكانى چارەسەرى نیشان داين. ئەو ۋەك ئاسنى سوور -ئەگەر دەربرىنەكە گونجاۋ بىت- چزا بەو رپا و خۆدەرختەن و عەشقى پلەۋپايەدە كە يەك دوو سەدە پتەۋەى گرفتار بووين. ئەو زۇر شتى نوپى وت كە لە رۇخى ھەموواندا و لە دللى ھەر لە پياۋانى كۆشكەۋە ھەتا سەرۆك ھۆزەكانى رۆژھەلات، ھەر لە مەشىخەتەۋە تا ئەركانى سوپا، دەنگى داىەۋە.. وتى و سەرنجى ھەموو

نمته وهی به چینه جیاوازه کانیه وه بو لای خوی راکیشا. هرچنده سروشتی نهو دزی نم جوړه شتانه بو، به لام سروشتی نهو کارهی پنی همدسته داخوازی نه مه بو.^۱

نهو یادی هموو چین و توژه کانی دهینایه وه که نه گهر ده مانه ویت بهر دهوام بین له جهاد، نهوا دهیت پش نهوهی شمشیر له کیلان دهر بکشین، سه رتا پیوسته زنجیری دیلیتی فیگر و ریحمان بشکینین.. وه به مژدهی "زیندوو بوونه وهی دواي مهرگ" وه نهو ریځگایانه ی پیشانی نهوهی نوی دا که ده گن به بیری نیسلامی. هرچنده نهو له پرووی جوگرافییه وه له دابه شبوونی ولات و پارچه پارچه بوون و بچووکبوونه وهی ده ترسا، به لام له مه زیاتر نهو هوکارانه خهوی نهویان زړاندبوو که نهو نهجامانه فراهم ده کن، وهک ته سکبوونه وهی بیر و نرمبوونه وهی ریح و چاولیکه ری و شونکه وتنی کوژانه ی ریزناوا.

به دیعوززه مان هرگیز ماندوو و بیزار نه ده بوو له هاندان بو خورندنه وه و بیرکردنه وه و کارکردن و رزگارکردنی تاکه کانی نوممدت له تنیایی و، همیشه له خه باتدا بوو بو گوړینیان به کومه لگایه کی نمونهی و میلله تیکی ناوه دان. بو گه یاندنی ولات و مروقی نیمه ش بهم لوتکه یه همیشه "په روده و فیترکردن" له سه زاری بوو. بلاوکردنه وهی زانست و زانیاری و په روده و فیترکردن به هموو شیوازه کان.. به پای نهو پیوست بوو مزگهوت و حویره و قوتابخانه و سه ربازگه و کولان و

۱. واته هرچنده سروشتی به دیعوززه مان رقی له ناو و ناوبانگ و دهرکوتن و پله وپایه بوو، به لام به پنجه وانه وه سروشتی نهو کارهی پنی همدسته داخوازی نه وه بوو که دهرکوتن و سه رنجه کان راکیشیت و له بهر خاثری نهو حقیقه ته ی هلیکرتووه، خملکان وهک په پوله ی دموری چرایلی کوپنه وه!

پارك و تەنەت بەندىخانە كانىش بەشدارىن لەم ھەلمەتەدا... چونكە تەنھا لە ساىەى پەرورەدە و فېزكردندا دەكرا يەكئىتىي عەقلى و لۆجىكى بەئىنرئە دى. ئەوانەى سەرەتا دەماغىيان يەك نەخەن، لەسەر رېنگايەك و بۆ ماوئەكى درئز، ناتوانن پارئزگارى لە پىكەوھوبونيان بكنەن. سەرەتا دەبىت و بىزدانەكان يەكبگرن، تا يەكگرتنى دۆل و دەستەكانىشى بەدوادا بىت. رېنگاى يەكگرتنىكى لەم شىوئەش ئەوئە كە ژيان بەگورئەى دەستورە ناىنىئەكان ھەلبسەنگىنرئت و ئەو شتانەش كە پابەندى كات و چەرخن سەمەرجى رەچاوكردن و پاراستنى قورئانى پىرۆز و ئىجتىھادى پاكى پىاچاكانى پىشىن- لەژبەر رۆشئانى تىگەبىشتن و ھەلومەرجى سەردەمدا رافە بكرئەن.

بەلى، پىرئست بوو مەروئى ئىمە لەم رۆزگارە و وارىدات و مانا و تەفسىرەكانى تىبگات و لەگەلى ئاشت بىئەو و ھەلبكات. كاتىك دىنا لە ھالەتى پىشكەوتندايە، خزانە ناو قاوغى خۆمان و گرتنى كونجى خەلۆت، ئىمە دەكوژىت. ئەوانەى دەيانەوئت لەمەرودا بژىن، بىنگومان ناچارن گونجان و تەباىيەك لەنىوان شەپۆلەكانى ژيان و، ئىرادە و ھەول و تىكۆشئانى خۆياندا بسازئەن. ئەگىنا دژايەتىكردنى شەپۆلى گشتىي ژيان، بە تىاچوونى ئەوان كۆتايى دىت.

ئەگەر ئەو كاتەى بەدئەوززەمان بە ھەناسەبەركى پەيامەكەى بە ھەر چوارلاى و لاتدا بلاودەكردەو، لە بېر و بۆچوونەكانىدا چەند سەد رۆشئىبىرئك ھەبووبان كە لىئى تىبگەبىشتناىە و يارمەتییان بەداىە، رەنگە ئەمەرۆ لە دەولەمەندترىن و لات دەولەمەندتر و لە پىشكەوتتوترىن و لات پىشكەوتتوتتر بووبايىن و بە دەستخستنى ھىزئك كە سەرمان بخت بەسەر

گشت ناسته ننگه کاندا، ده مانتوانی نهو ریڼگا پرووناکی که هه نوکه
 وا پنده چیت پیمان تینایت، سه دیه که پیش نیستا هه ننگاومان تیده خست
 و له وانه به پروبه پرووی زوریک لهو کیشانه نه بوینایه ته وه که نه مرو
 گرفتارین به ده ستیانوه.. به لام دیسان و سه ره پای هه موو شتیک هیوامان
 به هیزه. من نه وانه به نه زان و بیناگا ده زانم که لافی وشکبونی
 ته و او هتیی ره گه کانی معنای نوممه تی نیمه ده کن. گه رچی وه کو
 نوممه تانی تر نیمه ش دوو چاری که وتن بوینه وه، ناکریت نینکاری
 نه م پراستییه بکه یین. به لام که سیش ناتوانیت بانگه شوی نه وه بکات که
 ناتوانین هه ستینه وه و بیینه وه سه ر خومان. هه نوکه وه کو نوممه تی، له
 چیگه ی چه زکردن به هه وانه وه و پالدا نه وه که ی جاران، نووری بیداری
 و وریایی ده درهوشیته وه.. له پوچه له رزوکه کانماندا زیندووییه کی تازه
 و گه رمیی نو بپوونه وه هه به.. گومانی تیدا نییه که نه م پشها تانه
 به دویاندا پروژانی به هاری شیرین دین. به لام چاوه ری نهو "خضر" انین
 که له بنارماندا به رمال پاده خن و چاوه ری نهو "تیلیاس" انین که
 چاونه ترسانه چاروکه به پرووی ده ریا فراوانه کاندا هه لده کن. له م بابه ته دا
 به دیعوز زه مان ناماژیه کی گرنه گه...

واته بلیمدت نالیت با نه مه بکه م و نه وه نه کم، هه روه ها بریار
 له سه ر کردن یان نه کردنی شتیک نادات له سه ر بنه مای هه لسه نگانندی
 سوود و زیان. به لکو نهو وه که سه ر چاوه یه کی هیزی فربه هری وا که
 هاو ری له گه ل به خششی خوایی و ههستی پالنان (سائقه) ی له دونی،
 هه موو قوولترین و گشتگیرترین پیداویستییه ده ره کی (ظاهری) و ناوه کی
 (باطنی) و روچی و کومه لایه تییه کانی ده وروده ری له باوه ش ده گرت

و سروشتیکی دانسقهی وایه که هیزی هه لگرتنی زۆر شتی جیاوازی له رۆحی خۆیدا جهم کردوو. نهوانه‌ی سه‌رنج له به‌دیعووززه‌مان و نه‌و به‌ره‌مانه‌ده‌ده‌ن که له دوا‌ی خۆی به‌جیی هه‌شتوون، له‌ودا هه‌موو جوور و بابته‌کانی بلیمه‌تی (ده‌اء) ده‌بینن. نه‌و، هه‌ر له به‌ره‌مه‌کانی سه‌رده‌می لاوتتییه‌وه که به‌یه‌که‌م هه‌ناسه‌کانی بلیمه‌تی نه‌ژمارده‌کرین و په‌شکه‌شی چوارده‌وره‌که‌ی کردوو، هه‌تا به‌ره‌مه‌کانی تافی په‌نگه‌یشتوو‌یی که له ژیا‌نی چه‌رمه‌سه‌ری نیو داد‌گا و زیندان و مه‌نفاکاندا وه‌ک گو‌لێک په‌شکو‌توون، هه‌رده‌م پارێز‌گاری له هه‌مان ئاستی سه‌رسوور‌هه‌ینه‌ر کردوو و هه‌میشه‌ گو‌تاری بلیمه‌تانه‌ی بی‌ژاوه.

بەرەو دنیای خۆمان

كاتىك لەسەر ڕووداوە مێژووییە مەزنەكان هەلۆستە دەكەین، دەبینین
بیر و بزواتن تیایدا شان بە شانی یەك بوون. هەماهەنگییەك بە مانای
لە لایەك بەخێوکردن و بەرنامەپڕیژی کردنی بزواتن لەلایەن هزرەووە و، لە
لایەکی تریشەووە سازاندنی زەمینه بۆ بیر و پڕۆژەى نوێ لەلایەن بزواتن
و هەلمەتەووە. لەم ڕووەوە دەكرێت هزر سەبارەت بە بزواتن بە ناسمان و
باران، بە فەزا و هەوا بچۆتێزێت، هەرەوھا بزواتنیش سەبارەت بە هزر وەك
زەمینه و نینجانە، وەك خاك و ئەو توانای ڕواندن و سەوزکردنە وا بێت
كە لەخۆیدا هەلیگرتووە. بەلێ، پێدەچیت قبوڵ كردنی ئەم ڕووكردنە
یەك و ئەم بەدەمەووەچوونی یەكترە شتیکی هەلە نەبێت. چونكە هەر
هەلمەتێك جێبەجێبوونی نەخشە و بیرێكە و هەموو هزرێكیش سەرەتایەكە
بۆ دۆزینەوێ چوارچێوەی راستەقینەى خۆی و گەشتن بە نامانجی
خۆی بە هاوكاری ئەو بزواتنەى خاوەنى هەمان ئاراستەن. یەكەم
پلەى نیرادە مەبێلێكى ناوەكییە و سنووری كۆتاییەكەشى بربار و
خۆیەكلاکردنەووە دەستپێكردنە. لەم دەستپێكەدا بیر وەك تالەكانى چینیك

وان لەنتوان سەرەتا و كۆتاييدا، جوولە ھۆشيارانەكانىش وەك ئەمۇ نەخشانە وان كە لەسەر ئەم چىنپە دەنەخشىن. ئەمۇ ھەلسوكەوتانەى بىريان لى نەكراوئەتو و نەخشەيان بۇ نەپرژراو و زۆرپەى جار بە شكست و ئالۆزى كۆتايى دىن، بىرە نەبزۆك و نەجوولاولا وەكانىش پىنگە لە دروستبوونى نمونە و مۆدىل دەگرن -كە بە پەھەندى كۆتايى بىر دادەنرئىن- و پۇجى ئىرادە زامدار دەكەن.

لە گەل نرىكبونەو لەم پۇژگارەى ئەمپۇدا، ھەرەك پى گىراو لەوئەى تىشكەكانى بىر ھەموو لايدكى كۆمەلگا بگرنەو، ئىرادەش بەتەواوتى ئىفلىج خراو.. لەخۇداجىبەجىكرىد و نوئەرايەتىكرىدى حەقىقەتەكان پەھەندە كران و، بزاوتنىش بە دەستى ئازا و و ئالۆزى كۇزرا. شەپۆلە بەدبەختەكانى سەردەم زۆرپەى جار حەشاماتەكانىان لەم قەيرانەو بۇ ئەمۇ قەيران و لەم ئاشوبەو بۇ ئەمۇ ئاشوب دايەبەر. چىنەكانى خەلك لە دەستى كەسە ھەلپەكار و خۇپەرستەكاندا سەرگەردان و سەرسووپماو ماپەو و جارنىك بۇ ئەمۇ لا و جارنىك بۇ ئەمۇ لا كىشكر، بەلام ھەمىشە خەلەتئىرا و كەلكى خراپى لى وەرگىرا. بۇيە دەبىنىن مرؤفى ئەمپۇ ھىشتا بە ئەندازەى ئەمۇ پىنەگەشىتو و كە ھىزى دل و زىھنى بەرامبەر ئەم ھەموو كىشە و گرفتانە بخاتە گەر و دەلئىن ”دەى نۆزنىكى ترىش!“.. ھەمان شتىش دەلئىن بۇ پەواندەوئەى لاوازى توانا و پەھاتنە كەسىپەكانمان، پىنگەياندىن و بەرزكرىدەوئەى باوەرمان، پىشەكىش ئردنى ھەموو جۆرەكانى ئانومىدى لە پۇحماندا. پىگومان پىش لە ھەر نىتىكى ترىش ”دەى نۆزنىكى ترىش!“ دەلئىن بۇ پزگاربوون لە حالەتى مۇك بوون بەرامبەر بە پۇژتاوا...

بەلەن، لە شۆرپى پىشەسازنى رۆژناواو ھەتا پىشكەوتنە تەكنەلۇجىيەكانى ئەمپرۇ، ھەرەك بە نرىكەبى ھەموو شتىك كارىگەرىبى شۆك لەسەر شۆكى لەسەر نىمە ھەبوو و ئەژنۆبى نىرادەمانى شكاند، بە ھەمان جۆر تىنگەيشتنى ھەلە دەربارەى زانستىبون و وروژاندنى ھەوا و نارەزووھەكان لەلایەن مۆدېرنىزمەو ە زۆر سەرى گىژىكردىن و چاومانى بەر شەوارە خست. پىدەچىت ئەم ھەژان و لاوازیبە ماوئەكى ترىش بەردەوام بىت.. ئەم وپرىنە و بەدەم خەووە رۆيشتنە بەردەوام دەبىت و مەگەر خوا بۇ خۆبى بزائىت پىرىستە چەند سالى ترىش دان بەخۆماندا بگرىن. سەبر دەگرىن، چونكە دەزانىن بىداربوونەو ە تىماربوونى ئەم جەستە گشتىيەى كە تەواو ماندوو و لەرزۆكە، چەندىن سالى دەوت و دەزانىن كە پىرىستمان بە چاوەروانىيەكى زىندوو ھەبە بە ئەندازەى قوولبى مەرجان، پىرىستمان بە جوولەى چالاک و نەخشە بۆدارپىژراویش ھەبە وەك نارامگرتنى مرىشكى كركەوتوو لەسەر ھىلكەكانى.

باوەرى تەواوم ھەبە بەوەى لە ساىەى ئەم چاوەروانىبى و بزواتنەدا بىنگومان رۆژىك نىمەش زىندوو دەبىنەو ە و سىماى جىهان دەگۆرىن. بەلام ئەوئەندە ھەبە بۇ شكاندنى ئەو شەپۆلى قەيرانانەى كە چەندىن سەدەى رەبەق ھەست و بىر و فىراسەتى مرؤفى نىمەبان شكاند و بۇ ھەلكردىنى نەسىمى "جودى" لە رۆحىدا، پىرىست بە كات و زەمىنە و نامراز و كەلوپەل دەكات. پىرىست بە پىنگەيشتنى نىرادەگەلنىكى بەھىز و مەزنى وا دەكات كە ھاوربى لەگەل قوولبى "شاھى گەيلانى" و فراوانىبى "تىمامى غەزالى" و رەببانىيەتى نوئكار (مجدد)ى ھەزارەى دووھەم و عەشق و ھەبەجانى "مەولانای رۆمى" و، گشتگىرى و

دووربینىيى "بەدیعوززەمان"، تا بتوانن پۈچىكى تازە بە مروفى ئەمپۇمان بېخىش و زەمىنەى ژيانىكى نوپى بۇ برەخسىنن.. ھەرۈەھا بىگومان پىۋىستمان بە فتح كىردنى خۇمان و سەرلەنوى بنىاتنانەۋەى مىكانىزمى پۈحمان و نۆزەنكىردنەۋەى دنیای دل و ھەست و بىرمان دەپتت.. ئەگىنا بەپىچەۋانەۋە ھەتا ئەو سوارچاكە رووناكانە پىنەگەپەنەن كە دەمانگەپەنن بە سەرچاۋەى "خىزر" و تا داخراۋ بىن بەپرووى خۇمان و بەھاكانماندا و تا لەسەر ناستى سىستەمى پۈحمان شىپزە و شىۋاۋ بىن، ھەرگىز ناتوانىن پىنگا بېرىن، ھەرۈەك تا ئەمپروش نەمانتوانىۋە. لەم بابەتدا پىۋىست ناكات لە دەرۋە بەدۋاى دوژمندا بگەپىن، چونكە دوژمنى ئىمە لە ناۋەۋەىە و قاچى ناۋەتە سەر قاچى و لە پەنجەرەى قىلاكەپەۋە تەماشای دەرپەدەرىى ئىمە دەكات و پىندەكەنەت.

ئەگەر لەم گۆشەپەۋە بەحەتمى پىۋىست بە دانانى ستراتىژىك بكات بۇ جىھاد، ئەۋا پىۋىستە نەم ستراتىژە بە ئاراستەى رىشەكىش كىردنى ئەم دوژمنە بىباۋەر و دىرندانە پىت كە لەسەر تەختى دلمان دانىشتوون. لەپراستىدا دنیای ئىمە بەدرىژاى چەندىن سەدە لەژىر ئابلۋوقەى ئەم دوژمنانەدا بوۋە، نەك ھەر شتىكى تر. ماۋەى چەندىن سالى دوورودرىژ ئوممەتەكەمان نەپتوانى لەم ئابلۋوقە بكوژە رىزگارى پىت و پىتتەۋە سەر خۋى.. بىپت بە خۋى.. ھەردەم ۋەك چەقى تىشكۋى كۆمەلگە جۇراۋجۇر و دابونەرىت و عادەتە جىاۋازەكان، ھەمىشە ۋەك بىرزەدەپەك كە لە پەك كاتدا چەندىن بت دەپەرسىتت و لە پەك ساتدا كىرپوش بۇ چەندىن خۋاى ۋەھمى دەبات و پۇژانە عەھد و پەيمان لەگەل چەندىن پەرىستراۋى ساختە نوپ دەكاتەۋە. بەم جۇرە ھەمىشە ۋەك

نمونه‌ی په‌رئشانی و شپه‌زهی ده‌رکه‌وت و نه‌یتوانی خۆی کۆبکاته‌وه. چونکه‌ نه‌و لهم سه‌رده‌مه شوومه‌دا باوه‌رپی به‌ راستی و ته‌واویی هیچ بیرئکی دیاریکراو نه‌کرد و له‌به‌رئه‌مه‌ش، هه‌رچه‌نده‌ له‌ په‌راویزی چه‌ندین ته‌وژمی فیکری جیاوازدا ژبانی به‌سه‌ربرد، به‌لام به‌ ته‌واوه‌تی له‌ هیچ یه‌کیکیاندا خۆی نه‌بینییه‌وه.

کێ ده‌زانیت لهم دنیا ته‌موژاوییه‌دا چه‌ند بیری گه‌وره‌ له‌ به‌رزه‌خدا مانه‌وه و ده‌رفه‌تی هاتنه‌ ژبانیاں بۆ نه‌په‌خسا و چه‌ند پرۆژه‌ی جدیدیش به‌ر نهم بینینه‌ لێله‌ی چاوه‌ کزه‌کان که‌وت و شکا! به‌لێ، به‌پرای ته‌مانه‌ زانست و په‌یوه‌ندی نیوان مرۆف-گه‌ردوون و نه‌و مانایه‌ی له‌نیو دپه‌ه‌کانی رووداو و بوونه‌وه‌راندا هه‌شاردراوه، شتانی ییمانان و گه‌رنگ نین و پتۆیست ناکات هه‌لۆیسته‌یان له‌سه‌ر بکرت. به‌ قسه‌ی نه‌مان ییت، نه‌وه‌ی ده‌رباره‌ی بوون ده‌یزانین ده‌یزانین، نه‌وه‌شی نایزانین خۆ سه‌بی هه‌ر فیزی ده‌بین. به‌م جۆره‌ نهم بابه‌تانه‌ ده‌خه‌نه‌ ده‌ره‌وه‌ی چوارچێوه‌ی توانای زانیمان و ئیتر ده‌توانین هه‌موو شتیگ به‌گه‌رێه‌ی جیگه‌یر (ئوابت)ه‌کانمان چۆن پیمان خۆش بوو به‌پین و بدوورین و نه‌گه‌ر پتۆیستی کرد دنیایه‌ک هه‌له‌ به‌ راست و راستیش به‌ هه‌له‌ نیشان به‌دین و گوايه‌ ده‌توانین به‌ ناسانی له‌ژێر سایه‌ی بیروباوه‌ر و دۆگماکانماندا درێژه‌ به‌ زانست و لیکۆلینه‌وه‌ی زانستی به‌دین! وه‌ک به‌لێ شایه‌ت‌حالی سه‌ره‌تای بوون و نه‌و له‌په‌رپی رووداوانه‌ بوویتین که‌ به‌سه‌ریدا گه‌زه‌ری کردووه‌ و ننجا هاوپی له‌گه‌ل به‌کاره‌ینانی زمان و شیوازیکی له‌خۆدنییا و سه‌د ده‌ر سه‌د و به‌ چه‌ند بیردۆزیکی لار و چه‌وت، هه‌موو شتیگ شیته‌ل بکه‌ین و بیگه‌یه‌نین به‌ نه‌نجام!

نه گهر له گهردوندا هیچ حه قیقه تیک بوونی نه بیّت تا مروّف باوهری پی بکات و هیچ بیر و بۆچوونیکیش شایانی قبولکردن و باوهرینان نه بیّت، نه دی بوون چ جیاوازیه کی له گهّل بیسه روبه ره پی و نازاوه دا هه یه؟ له دنیایه کدا که تیگه یشتنیکی لم شیویه بالادهسته، چون ده کریت ته نانهت له ناسایترین بابه تدا کۆمه لگا له ریژه گهرایی رزگار بکرت؟ نایا نهو حه شاماتانهی خویان له باوهشی ریژه گهرایی هاریشتوه، ته نانهت راستترینه کانیش به نه ندازهی راستیسی دژه کانیان و هه له ترینه کانیش به نه ندازهی هه له ی دژه کانیان قبول ناکه؟ ته شه نه سه ندنی وه ها جیهان بییهک وا ده کات هه ر له بۆچوونی چاکه و خراپه هه تا تیگه یشتیمان له رهوشتی و نارپهوشتی به شی خوی له ریژه گهری وه ریگرت. نهو که سایه تییهی نه مرۆ وه کو نوممهت له هه ر شتیکی تر زیاتر پیوستمانه، که سایه تییهی مرۆفیککی دلسۆز و حه ماسی و هاوسه نگه که شعور و ههست و لپرسراویتی دهیخاته کار و له نه خشه و پرۆژه کانیدا، بیرکرنه وه له رۆژانی داهاتوو به نه ندازهی بیرکرنه وه له پیداویستییه کانی نیستا، زاله. که سایه تییه کی وا که دلی کراویه به روری بووندا و میشکی به شعوری زانست ناوه دانه و ده زانیّت چون هه موو ساتیک خوی نوی بکاته وه و هه میشه پهیره یی له رپسا و ریکوپیتیکی ده کات و هه موو چرکه ساتیکیش کاولکاریه کی تازه نۆژن ده کاته وه.

نهو، هه ردهم له م سه رکه وتن بۆ نهو سه رکه وتن ده روات، به لام نه ک نه وهی ولاتان ویران بکات و پاشان له مهمله که ته خاپوره کاندایه تخته بنیات بنیّت، به لکو بۆ بزواندنی ههست و مهله که مرۆییه کان و به هیژکردنی

خوشه ويستی و جواميريهك كه همومومان و هموو شتيك باوهش دهكات و ناوهدان كړدنه وهی نيشتمانه پروخواهكان و بهخشيڼی نه فسی ژيان به مردووهكان و بوون به خوین و گيان و پړزان بهنيو مولولو له كانی بووندا و گهيانندی چيژی فراوانی بوون و ژيان به همومومان.. خوی له خویدا نهو به هموو شتيكويهوه پياوی خويه.. وه هميشه وهك خهليفی نهو پهيوهندي له گهڼ بووندا هيه. هموو جوولّه و چالاكويه كی هاوسهنگه و بهجوړيک ورد و درشتی كاره كانی رايی دهكات وهك نهوهی له لايه ن نهوهوه پشكينييان بؤ بكرت. به روانينه كانی نهو دهينيټت.. شيواز و نوسلوبی خوی له گوفتاری نهوهوه ههڼده بژيرتت.. وه له بهرامبر نيرادهی نهوهوه وهك "مردووی بهردهم مردووشور" وايه.. ههستكردي به كوله واری و ههزاری خوی له بهرامبر خوی خويهوه، سهبارت به نهو گه وره ترين سهراوهی هيژ و سهروهته. نهو هميشه ههول دهات هه رگيز كه مته رخه می نه نوټيټ له بهكارهينانی نه م گهنجينه به باشتريڼ شيوه.

نهو، له هه مان كاتا مروفيكي چاوديره به سه ر نه فسی خويهوه. له ناوينهی روهی نهودا چاك و خراب، جوان و ناشرين، هميشه وهك جياوازی نيوان تاریکی و رووناکی له يهك جيان و هموو شتيك له جی تاييه تي خويدايه تي.. نهو به نيراده و دل و شعور و ههستی، بهدوی راوركردي نهو نامانجه هه ره مه زمانه دا وټله كه له سه ر ويژدان و لايه نه ناسكه كانی تري مروف دهنيشنه وه..

نهو، له سه ر ناستی ژيانی كه سی هميشه چاوی له ناسوی بوون به مروفي نمونه بريوه.. له جيبه جينكردي فرمان و نه هيه كاندا هيندهی

ئەولیا و ئەصفیاکان جەددى و ھەستیار و وردبىنە.. لە ھەولەکانیدا بۆ زىندووکردنەوى ژيانى موسلمانانەى راستەقىنە و لە ھەلۆستەکانیدا لە ھەمبەر ئەو شتانەووە کە خوا خۆشيناوێن و لە بىباکىيەكەیدا بەرامبەر بە ھەموو ئەو دەرەنجامە خراپانەى دەكرێت بەھۆى پەپرەوکردنى بىروباوەرپىيەوہ بىنە پى، خۆراگرى و ئازايەتییەكەى ئەو لە سەر و ھەموو تەسەوور و خەيالئىكەوہیە. بە تايبەت دەرپرینەکان دەستەوہستانن لە وەسف کردنى لىبووردەبى ئەو لە ھەلسوگەوتەکانیدا لە گەل خەلکدا و قوولبوونەوى لە مەعریفەتى خوادا و ئەو عەشق و شەوق و پەيوەندى و نىگەرانییەى کە لەبەر خاترى خوا بۆ ھەموو بوون ھەليگرتووە.

خۆى لە خۆیدا ئەو، پىش لە ھەر شتىكى تر، مرؤفى مەعریفەتى لەددوننى و ەزىفەيە. نایا چۆن لە مرؤفى لىپرسراو لە ەزىفەى لەددوننى تىدەگەين، ئەمەش شایانى ھەلۆستە لەسەرکردنە...

ئەندازىارە رەببىيەكانى پۇخ

ئەگەرچى لەم پۇزگارەماندا كەسانىك ھەبن كە گالتەيان بىت بە بەھا رەھوشتى و قولىي ناوھكىي مرؤف و گرنىگى ژيانى دل و پۇخى، بەلام ھىچ گومانىك لەوھدا نىيە كە پىنگاى گەيشتن بە مرؤفایەتتى راستەقىنە ھەر بەمانەدا تىدەبەپىت. شىوازی تىگەيشتنى ھەندىكمان ھەرچۆنىك بىت، تەنھا بە بەگەرختىنى ھەمان ئەم دىنەمۆيانە لە ژيانى پۇزانەدا دەتوانرىت مرؤفى ئەمرؤمان لە قەيران و نارەھەتییە بەك لەسەر بەكەكان رزگاربكرىت. ئەم مرؤفەى كە بە گەرداۋە جۇراۋجۇرە كۆمەلایەتى و ئابوورى و سىياسى و پۇشنىبىرىيەكان پىشتى چەمىيەتەۋە و ناچارى ھەلگرتنى چەندىن قەمبورى سەخت بوۋە لەسەر كۆلى. ھىنانەدى ئەم ئەركە ھەرە گرنىگەش تەنھا بەو رەببىيانە دەكرىت كە ھەرگىز بىر لە خۇيان ناكەنەۋە و ئەگەر بىرىشى لىج بىكەنەۋە، رزگاربوونى خۇيان لە رزگاركردىنى كەسانى تردا دەبىننەۋە.

بەراى ئىمە -ھەلبەت مەبەستم لە موسلمانىتتى راستەقىنەبە- رزگاربوون لە لای خوا، بەندە بەو ھەول و تىكۆشانەى لەپىناۋ

پرزگار كوردنى بەندەكانى ئەودا دەدرىت. ئىمە ھەموو كاتىك سەلامەتتىى داھاتووى نزيك و دوورمان لەوودا دەيىننەوہە كە بىيىن بە پەناگە بۇ رۇحەكانى دى و بە ترومپاى نوور بۇ ئىرادەكانى تر و ھەمىشە دەمانەوتت لەناو ئەو كەسانەدا شوئىنى خۇمان بکەينەوہە كە سنگيان لە بەرامبەر ناگر دەكەن بە سەنگەر و پشتيان لە بەرژوہەندىيە كەسييەكان كرددوہە. خۆى لە خۆيدا ئەخلاقيبوونى رەفتار و ھەلسوكوتەكانمان، پەيوەندىيەكى نزيكى بەم ھەستى لىپرسراوتتییەوہە ھەيە كە لە رۇحماندا وەك بىرىنكى بنەرەتى بالاي كرددوہە.

بەلى، رۇحى بەرپرسيارتتى و عەزمى ھىممەتتىكى مەزن و ئىرادەى رىئەموونىكردىنكى لەم جۆرەيە كە گرنگترىن تۆوى ئەو رىئەسايەيە كە ھەموو بوون لەباوہش دەگرىت و، بە گەورەترىن كانگاي ناشتى جيھانى ئەژمار دەكرىت و، ھەمىشە سنوورى تاكىتيمان دەبەزنىت و، ھەم تاكە بناغەى پرزگاربوونى ئىمەيە و، ھەم ئەو كارىگەرترىن دەنگ و گۆياترىن زمانەيە كە ئەو رۇج و مانايە دەچىپىتت بە گونى مرۇقايەتيدا كە ئاتاجيەتى.

ھەرگىز پرزگاربوونى ئەوانە نەبىنراوہە كە پشتيان لە بوونى ھەمەكى و رىئەساي گشتى ھەلكرددوہە و تەمەنيان لە دالانە تارىكەكانى خۇپەرستيدا بەسەبرددوہە. ئەك ھەر پرزگارىان نەبووہە، بەلكو زۆر جار كەسانى لەم جۆرە، بوون بە ھۆكارى لەناوچوونى ئەوانەش كە گومانى باشيان پىيان ھەبووہە. ئەو سەردەمانەش كە مرۇقايەتى تيايدا بەرەو پىش چووہە، ھەمان ئەو كاتانە بوون كە دەستى لەناو دەستى ھەموو بوون و بوونەوہران كرددوہە. ئەمىستاش ئەوانەى نەخشەى رۇيشتن بەرەو داھاتوو لى دەدەن،

پېرۋىستە لە گەل ھەموو كەس و گشت شتېكدا دەستلەملان بن. ئىرادە و ئامانجە بالاكان تەنھا ئەو كاتە نرخى راستەقىنەى خۇيان دەدۆزنەوہ كە ھاوكارىى شعورى گشتى و خەباتى دەستەجەمعى بەدەست بەيئەن. لەراستىدا تاقە رېنگاى گۆران لە دلۆپەوہ بۆ دەريا و لە تاكەوہ بۆ كۆمەل و گەيشتەن بە نەمرى برىتېيە لە ژياندى كەسانى تر و ژيان لە گەلياندا و تەوانەوہ لە ناوياندا.

بە واتايەكى تر، بۆنەوہى مرؤف بىيەت بە مرؤفى راستەقىنە، سەرەراى جەستە و جىسمانىيەت و "عەقلى مەعاشى" يەكەى، پەيوەستە بەوہى لەژىر فەرمانى دلېدا بىت و گوئ لە دەنگى رۇحى بگرىت. واتە مرؤف بۆنەوہى خۆى و چواردەورەكەى باشتر بناسىت، مەرجە بە چاوى دل لە ھەموو كەسېك و ھەموو شتېك برۋانىت و لە رۋانگەى پېوہرە نرخشناسەكانى دلەوہ ھەليانبەسەنگىنىت. نايت ئەوہ لەبىربكرىت نەگەر كەسېك ھەمىشە نەتوانىت رۋونى رۇح و تازەى دل پارىزىت و ھاورې لە گەل دەولەمەندى زېھنى و فىكرى و ھەستدا ھىندەى مندالان پاك و بىنگەرد نەمايىتەوہ، زانست و ئەزمون و جىھانبىنىشى چەند فراوان بىت، ھەرگىز ناتوانىت دلنياىى ببەخشىت بە دەوروبەرەكەى. لەبەر ئەم ھۆيەيە كە خەلكى عەوام مەتەمانە بەو سىياسىيانە ناكەن كە ھىز و زەبريان پىش لۇجىك و داوہى ژىرانە و دل خستوہ، جگە لەوانەى كە ترساون يان سەركوت كراون و خۇيان وا دەردەخەن كە باوہريان ھەيە. رۇحە پاك و دلە بىنگەردەكان ھەمىشە شوئنى بىرە خاوين و رەفتارە دروستەكان كەوتوون. بەلج، ئەو دلە پاكەنەى تۋانىويانە بىنگەردى خۇيان پارىزن، وەك لە فەرموودەيەكى پېرۋوزدا ناماژەى بۆ كراوہ، وەك خانەى خۋاى

گه‌ورن و چه‌شني گه‌نجينه‌يه‌ك نه‌ويان له‌خوداهه‌لگرتووه.^۱ نه‌م خانويه، به‌ نه‌ندازه‌ي پاكي و ناسمانيبووني ره‌هنده‌كاني تايهت به‌ نه‌وديو، تييدا راسديه‌كاني په‌يوهست به‌ لاهوتي په‌تي بي‌ چهنديتي و چوني تي ههستيان پنده‌كرت. نه‌م روجه‌خاوتنانه‌ي كه‌ له‌ سه‌روو كاته‌ون، هه‌ر له‌ دنيا‌دا و به‌ يارمه‌تبي نه‌و تووي "توباي به‌هشت"ه‌ي كه‌ تياياندايه، ده‌گن به‌و فيرده‌هوسه‌ي كه‌ كه‌ساني تر ره‌نگه‌ له‌و دنيا‌دا پني بگن و له‌ گه‌رديله‌يه‌كدا ته‌ماشاكردني خوري مه‌زنيان بو ناسان ده‌يت.

له‌راستيدا نه‌مه‌ هه‌مان نه‌و "مرؤفه‌ دلّ بيداره‌"يه‌ كه‌ قورنان و خاوه‌ني قورنان بو‌مان باسده‌كات. باله‌وانيككي حه‌قيقه‌تي وا كه‌ به‌ سه‌رجه‌م به‌هره‌كاني ويژداني ده‌بينت و، بي‌رده‌كاته‌وه، ره‌فتارده‌كات و، هه‌ستان و دانيشتنى ره‌حمه‌ت و، ته‌ و گو‌فتاري نه‌رمونياني و، هه‌موو حاله‌تيكيشي نه‌زاكه‌ت و ناسكويه. قاره‌ماييككي وا كه‌ نه‌يتي ناسيني بوون و هه‌ست پيكردني ده‌دات به‌ ده‌سته‌وه و ده‌توانيت واتا و مه‌به‌ستي راسه‌قينه‌ي ژيان به‌يتيه‌ سه‌ر زمان. نامانجي بالاي رهبانيه‌كي له‌م جو‌ره‌ بريتيه له‌ گه‌ياندني هه‌موو خاوه‌ن روجه‌ك به‌ نه‌به‌دييه‌ت و پيشكه‌ش كردني شيكسيري نه‌مري به‌ هه‌مووان. نه‌و، هه‌م له‌ قوولايه‌كاني ناخيدا و هه‌م له‌ جيهاني نافيقيدا، هه‌م له‌ جيهاني دلّيدا و هه‌م له‌ به‌رده‌م به‌ديهنه‌ري خويدا، به‌ته‌واوه‌تي ده‌ستي له‌ نه‌فسي خوي و به‌رژوه‌ندييه‌ كه‌سيه‌كاني و نه‌نديشه‌ و نيگه‌رانيه‌كاني داهاتوو، هه‌لگرتووه. نه‌و خه‌مخورنكي خاوه‌ن دلّي پيغه‌مبه‌ر ناسايه، زورجار سه‌ره‌پاي په‌رئشانبي لاشه‌ و جيسمانيه‌تي، نه‌خسه‌ بو به‌خته‌وه‌ري نه‌وانه‌ي چوارده‌وري داده‌رپريژيت و

پڕۆژەى رەنگینی بەختیاری و نارامی بۆ ئەو کۆمەلگەى بەرەپێدەدات
 کە تیندا دەژی و لە بەرامبەر نازار و مەینەتیەکانى مەرفایەتى
 بە گشتى و نەتەوەکەى بەتایبەتى، مۆتەکە داىدە گرت.

لەم ڕووهو ئەو پالەوانىكى خەباتکاری وایە کە لە بواری دەرگیربون
 لە گەڵ ئەو خراپانەدا کە چوار دەوری هەموو دنیا بە گشتى و مەرفای
 ئێمەى بەتایبەتى تەنبیو و لە بەرپەرچدانەو و جەنگان لە دژباند،
 بە دەم کێشانى نەخشەى ئەو شتانەى پێوستە بیکات ژان لەسەر ژان
 دەیگرت، بەلام خۆى بە دوور دەگرت لەوێ رێى لە کۆلانى دەرە چووی
 ”پروونکردنەو و وێناکردنى ناحەق، زینە خاوتنەکان دەشیونیت.“^۱
 بکەوت و بە دەم هەولدان بۆ چارەسەرکردنى کاولکاریەکانەو هەنسک
 دەدات و هاوڕێ لە گەڵ ئەوینىكى جددى بۆ فەرمانبەریەکان و هەلپەى
 بەرپر سيارتى و شعورى نىحسان، هەمیشە هەل دەکووتتە سەر کێشەکان.
 پالەوانىكى خەباتکاری وا کە بە هەژاری و لاوازی بالى گرتو و
 شەوق و سوپاسگوزاری دەیخەنە گەر و لەژێر بەرپر سيارتى ناسایشى
 گشتى و زیندووکردنەوێ حەقیقەتدا دەنالتیت. ئەمە بەرپر سيارتىیەکى
 وایە کە هیچ بابەتێک بەمەرجێک لە چوارچۆی تینگەشتن و نیرادەى
 مەرفادا ییت- ناکەوتتە دەرەوێ سنوورەکەى. بەرپر سيارتى لە بەرامبەر
 بوون و ڕووداوەکاندا.. بەرپر سيارتى لە بەرامبەر کۆمەلگا و ژینگەدا..
 بەرپر سيارتى بەرامبەر پابردوو و داهاوو، زیندوو و مردوو، گەنج و پیر،
 خۆتندەوار و نەخۆتندەوار، ناسایش و ناشتى.. وە یینگومان ئەو حالەتەى کە
 هەموو ئەم لێرسراوتییانە لە شێوێ نازاردا لە سینەدا هەستیان پێبکرت

۱. بەدەوزەمان سەعیدی نوورسى، مەکووبات.

و له رۆچيشدا به وښه‌ي مۆته‌که خۆيان نمايان بکه‌ن، له پيشبرکي گرتني پله‌ي يه‌که‌مدان. پيم وايه نه‌و شته‌ي به‌هايه‌کي بيسنور ده‌دات به مروّف و له خوا نزیکي ده‌کاته‌وه هه‌مان نه‌م خه‌باته پتغه‌مبه‌ر ناسايه و نه‌م ميعراجي رۆحه‌يه که سه‌رمان ده‌خات بو نه‌و خه‌باته!

به‌لج، نازار و ژانیک که له هه‌ستی به‌رپرسيارتتیه‌وه سه‌رچاوه‌ي گرتیت، به‌تابه‌ت نه‌گه‌ر به‌رده‌وام بیت، دو‌عايه‌کي وه‌رگيراو و کانيوتکي به‌هيزي به‌ره‌م هيناني پرۆزه‌ي يه‌ده‌ک و کارگه‌رترين ناوازه له‌سه‌ر نه‌و ويژدانانه‌ي که توانيويانه به‌ خاوڻتي بمينه‌وه. هه‌ر مروّفیکي خاوه‌ن رۆحي مه‌زن، ده‌توانیت به‌ نه‌ندازه‌ي فراواني ژان و نازاره‌کي، سنووري هيزي خۆي و ته‌نانه‌ت هيزي کۆمه‌له‌کشي بيه‌زنیت و بیت به‌چه‌قي کۆبوونه‌وي هيز و تواناي نه‌وه‌کاني رابردوو و داهاتوو. ليره‌دا جارنکي تریش نه‌وه ياد ده‌خه‌ينه‌وه که پيوسته نه‌وانه‌ي ده‌ژين له‌وانه جياکه‌ينه‌وه که ده‌ژينن. نه‌وه‌ي که ئيمه هه‌ميشه به‌ جه‌خته‌وه هه‌لوڻسته‌ي له‌سه‌ر ده‌که‌ين، نه‌و ميراتگه‌ر راسته‌قينانه‌ي حه‌قيقه‌ته ميژووييه‌کانن که، به‌جوړنک دلسۆز و وه‌فادار و خه‌مخۆري که‌ساني ترن خۆيان له‌بيرده‌چيته‌وه و هينده‌ش سپارده‌پارژن که ده‌توانين رۆحي خۆمانيان به‌ نه‌مانه‌ت پيچ بسپيرين. نه‌وان هه‌رگيز نايانه‌وڻت خه‌لکان شوڻيان بکه‌ون.. به‌لام بووني نه‌وان بانگه‌وازنکي هينده به‌هيزه که به‌ري ليج ناگيرت و له هه‌ر جينگايه‌کدا بن، وه‌ک هيزنکي که‌مه‌ندکيش، خه‌لکان به‌ره‌و رۆوي نه‌م ره‌ببانيانه راده‌که‌ن.. ته‌نانه‌ت ناماده‌ن له‌به‌ر خاتري نه‌وان به‌ پيکه‌نينه‌وه پيشوازي له‌ مه‌رگ بکه‌ن.

ناينه‌، به‌ره‌مه‌ي نه‌و ره‌ببانيانه ده‌يیت که نوڻه‌رايه‌تیی نه‌م

لیپرسراویتی و نهم کارمه نندیه گرنکه ده کهن. بوون و مانه وهی نه ته وه که مان و نه و نه ته وانه ی تریش که په یوه نندیان به نه ته وه که مانه وه هیه و سرجه م واریداته کانی شارستانیتیه کی تازه و نوی و دینه مؤ ژیانبه خشه کانی کلتورینکی ده وله مهنده، له ریڼگی هه ناسه کانی نه وانه وه هه ناسه یه که ده دات و له سهر شانی نه وان نالا هه لده کات و هدر له سهر شانه به هیزه کانی نه وانش ده گوازیته وه بو ریژانی داهاتوو. چونکه نه وان نه مانه تپاریزی حه قیقه ته مه زنه کان و میراتگری ده وله مهندیبه میژووییه کانمان.

بوون به "میراتگری میژوو" مانای نه ویه که خهرمانی ورد و درشت و زانراو و نه زانراوی رابردوو هه لسه نگیتریت و به ختو و گه وره بکریت و پیکه اته ی نویان لی دروست بکریت و پاشان بگوازیته وه بو نه و نه وانه ی داهاتوو که خاوه نی راسته قینه ی نهم شمه کهن. نه و، نه گهر نهم نه رکه میژووییه گرنکه ی په یوه سته به مرپو و به سبه ی جیبه جی نه کات، که واته نه مرپوی دؤراندووه و به یانیشی به زایه داوه. نه مه به رپرسیرتیه کی وایه که نه گهر میراتگر غه فله ت یان ته مبه لی سهری تیبکات، یان به دوا ی که سینکی ترده بگه ریته تا نهم کاره حه واله بکات، ته نانه ت نه گهر دلش بدات به جوانیبه سهرنجر اکیشه کانی نه و دنیا و نارزه وویان بکات، به نه ندازه ی ههر یه کیک له مانه خیانه ت له په یام و بانگه وازه که ده کات و له نه نجامیشدا پرده کانی نیوان نیمه و داهاتوو ده پروخینیت. له حالیکدا سه بارت به بوون و مانه وه مان، پیوسته به چاوک بو داهاتوو پروانین که به حه تمی هی نیمه یه. کردنی نه مه به ناویشانی هه سته کانمان و بیرکردنه وه کانمان و نه خشه کانمان، سه بارت

به چالاكیي جموجوله‌كانمان يه‌كجار گرنگه. پيچه‌وانه‌ی ئه‌مه، بيژيژي و خيانه‌ته له ئوممه‌ته‌كه‌مان. كاتي ئه‌وه هاتوو كه له بابته‌كاني وه‌ك دين و زانست و هونه‌ر و ئه‌خلاق و نابووري و خيزان و هه‌موو بواره‌كاني تردا، شان بدهينه ژيژر نه‌و دامه‌زراوانه‌ی كه خۆمانه‌ن و بيانگه‌يه‌نينه‌وه به‌و ناسته‌ راسته‌قينه‌يه‌ی له ميژوودا هه‌يانبووه، ته‌نانه‌ت خه‌ريكه‌ كات به‌سه‌رده‌چي‌ت و دره‌نگ ده‌كه‌وي‌ت. ئيمه‌ ئه‌م‌رۆ وه‌كو ئوممه‌ت، به‌دوا‌ی مرۆفگه‌ليكي خاوه‌ن ئيراده و گو‌ر و خه‌باتدا وئلين تا ئه‌م به‌رپرسيارتييه‌ بخه‌ينه‌ سه‌ر شانيان.

ئيمه‌ پيويستمان به‌ هانتی خيژ و به‌ره‌كه‌تی ده‌ره‌كي و ناوه‌كي و هاورده‌کردنی سيسته‌می فيكري نييه، به‌لكو ناتاجی كۆمه‌ليك پزيشكي رۆح و هزري‌ن كه هه‌ستی لپرسراوتي و ره‌نج و ژان كيشان له سه‌رتاپای نه‌ندامانی ميلله‌ته‌كه‌ماندا بيداربه‌نه‌وه. پزيشكگه‌ليكي رۆح و هزري‌ن وا كه له‌بری به‌خته‌وه‌رييه‌ كاتييه‌كان قوولي و فراواني ده‌به‌خشن به‌ رۆحمان و به‌رزمان ده‌كه‌نه‌وه بۆ ناستي‌ك كه له يه‌ك كاتدا سه‌ره‌تا و كۆتا پي‌كه‌وه بي‌نين.

به‌لي، ئيمه‌ له نيستادا چاوه‌رپي كه‌سانيكي واين ئه‌گه‌ر پيويستي كرد واز له به‌هه‌شتيش به‌نين، هينده‌ عاشقی بانگه‌واز و لپرسراوتي بن ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر چووبنه‌ ناويشيه‌وه به‌دوا‌ی ريڠا‌كاني چوونه‌ده‌ره‌وه‌دا بگه‌رين. ”ئه‌گه‌ر خۆر بخه‌نه سه‌ر شانيك‌م و مانگيش بخه‌نه سه‌ر شانه‌كه‌ی ترم، من واز له‌م كاره‌ ناھينم!“ ئه‌مه‌ ئاسۆي پيغه‌مبه‌ره (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).. يان به‌ هاواری ”خوايه‌ جه‌ستم هينده‌ گه‌وره‌ بکه

ھەموو دۆزەخ بىگىرتتەو ۋە جېي كەسى تىدا نەبىتتەو!۱ ناسمانە كان دەھىتتە لەرزە. دەماغىكىش كە بە نورەكانى ئەم ناسۆيە ھال گىرتتەو، دەئىت ”لە دىلدا نە خۇشەوئىستى بەھەشت ۋە نە ترسى دۆزەخ ھەيە، ئە گەر ئىمانى مىللەتەكەم سەلامەت بىت، رازىم بە سووتان لەناو گىر ۋە بلىئەسى دۆزەخدا!“۲

بەلى، ھەنووكە مرۇقى ئىمە لە ھەموو شىتتىكى تر زىاتر پىوستى بە كۆمەلىكى دىل فراوانى واپە كە بۇ گوناھەكانى مىللەتەكەى بىگىرى ۋە لىخۇشبوون ۋە بەخشرانى مرۇقايەتى لە پىش بەخشرانى خۇيەو دەبىنىت ۋە لە ئەرافدا ۋەستاون ۋە تامى خۇشى بەھەشتىيەكان دەكەن، ئە گەر بىچنە بەھەشتىشەو كاتى سەرگەرم بوونيان نابىت بە چىزە شەخسىيەكانەو...۳

۱. ھەزرىتى ئەبو بەكر.

۲. بەدئەوززەمان سەئىدى نورسى، مېژووى ژان.

هەستی بەرپرسیاریتی

گرنگترین سیفەتی هەبوون جوولە و بزاونتە. مەنگی و وەستان ناویکی ترە بۆ مردن و لەناوچوون. سازکردنی پەییوەندی لەنیوان جوولە و لێپرسراوتیشدا، یەكەم رەهەندیی مرۆیی بزاونتە. جوولە و بزاونتیك كە بە یاسا و رێسا رێکنەخراوە، هەرگیز ناکرێت بە پڕ و تەواو وەسف بکریت.

زۆریە ی مرۆفەکان شوێن چەند مەبەست و نامانجێك دەکەون و بەدویدا رادەکەن، بەلام تا ئەو هەول و تێکۆشانە تێکەڵ بە لێپرسراوتی نەبێت، چاوەڕوانکردنی شتیکی باش لێیان کارێکی بێهۆدیە. ئەگەر ئەو بەرژووەندی پەرستانە ی کە هەلپە بەری چاوی گرتوون بچ ماندوو بوون و پشوو هەولبەدن و، سیاسییەکان بگەرێن و وتە ی رازاوە و بریقەدار هەلبەرێژن و، لە رینگە ی دەزگاکانی راکەیانندن و بەرنامەکانی هەوآل و شروۆفەووە خۆیان دەربخەن و، کۆمەلێکیش بەدرێژایی سآل هەوآی بەدرهوشتی هەلبمژن و، هەندیکیش لە بەرگ و پۆشاک ی پیاوانی ناییندا هەردەم بەدوآی مافی چێژوهرگرتن و خۆشگوزەرانیدا لرفەیان

بىت و، دانيشتووانى ناويازار پەدەم خەيالى ھەلبەز و دابەزى پۇرسەوھ
 رۇژ و شەو بىكەنەوھ و، لە ھەندېك لە فەرمانگەكانى دەولەتدا پارە برۇيت
 بەسەر ئايدۆلۇژيا جۇراوجۇرەكاندا و، بەشېك لەوانەش كە ناوھەزيان بە شت
 دەشكىت بېياكانە تەماشاي ھەموو ئەم كارەساتانە بىكەن، واتە ئەگەر
 ستەمكار ستەم بىكات و ستەملىكرايش دەستورەكانى "ھەلبۇرادنى
 سروشتى" يان "مانەوھ بۇ بەھىزترىنە" قىبۇل بىكات، ماناي وايە نەو
 شتانەى پىويستە بىكرىن، نەنجامدانايان زۇر گران و سەخت بووھ. بەجۇرئەك
 ئەگەر لە قارەمانى ئەم جۇولە و پىنكەھانە شوومانە، يان لەوانەى كە
 لەنيوان چىنگ و ددانە تىژەكانى ئەم كارەساتانەدا ئەنجن ئەنجن بوون،
 پىرسىت "ئەوھ بۇ كۆى دەپۇن؟"، لە بەرامبەردا ئەگەر زللەيەكتان
 تىنەسرەپىنن يان تف لە رپووتان نەكەن، بىنگومان وتەيەكى ناخۇش دەدەن
 بە رپووتاندا و پىتان پىدەكەنن. لەوانەشە پىتان بلىن "ھەركەسە و دەچىتە
 قەبرى خۆى." يان زياتر پىي لى رابكىشن و بىياكانە بلىن "ئاگرە
 سوورە لە خۇم دوورە." تەنانت لەوانەيە شىتى وا ھەيىت وپىنە بىكات و
 بلىت "مارئەك بە منەوھ نەدات، خوى دەكرد ھەزار سال دەژيا!" ھەموو
 ئەمانەش لە وىژدانە ھۇشيارەكاندا كارىگەرى مۆتەكە بەرھەم دەھىنىت.
 مەگەر خوا بۇ خۇى بزانيت لەم دۆلەدا چەند وتە و كردارى نەشيارى
 تر ھەن كە دىن و بەر بىرى پاك و ھەستى بىنگەردتان دەكەون...

ئەوھندە ھەيە ھىچ يەكىك لەمانە بىرکردنەوھى دلە باوھردار و
 ھەستيارەكان نىن. ھەرچەندە تەنھا وتنى ئەوھى كە ئەمانە كۆمەلىك
 وتەى نەشيار و وپىنەناسان، لەگەل ھەستى بەرپرسىيارىتى ئىوھدا يەك
 ناگرتتەوھ. چۈنكە وەكو ئوممەت، چواردەورمان بە دۇژمن و دۇژمانىەتى

تهزروه. ههتا ئەم ئابڵووقهیه شمان له سهه بیته، ناتوانین له ههسته و بیهر و باوهه و هونهه و کاروباری شه خسیدا ببین به خۆمان و ناتوانین شه ره فهی نیسلامی و نامووسی میلیمان پیارترین و ناتوانین که شهتییه که مان رزگار بکهین و بیگهیهن به کهناری نارامی، ناتوانین دنیای خۆمان بنیات بنین و به دللی خۆمان بژین، ناتوانین ببین به میراتگری زهوی و ناتوانین بگهین به خوا.. به لێ، نیتر پیوسته چاومان بکهینهوه و راستی ببینین، به سیره تمان بخهینه کار و خۆمان بکهین به خاوهنی ئەو شتانهی له دوینی و ئەمهرودا هی نیمه بوون و، هه موو ئەو شتانه فری بدیهن که له ناوهوه بوون و شه خسیه تمان کرمۆل ده کهن. نه گینا رۆژیک دیت پاراستنی ئەو شتانه شه که هه نووکه خاوهنیانین، مه حال و سهخت دهیته.

سه دهه مانیک دوژمنهکانی نیمه نهزانی و ههژاری و ده مارگیری و دووبه ره کی بوو. نه میستا فیلبازی و به درهوشتی و بباککی و خۆسه پاندن و ناره زووپه رستی و له ده ستدانی ناسنامه شی چوه سهه. با نه وانهی پاککی نایین و بیگه ردی فیکر و ههیه جانی میلیلی خۆیان پاراستوه و نه وانه شه که له بهرامبهه ئەم پرووداوانه وه ترس و نه ندیشه دایگرتوون بمبوورن، به لام وا ماوهیه کی دوورودریژه که نه وهی لاو و هه ندیک له پیره ساویلکه کان له رینگه ی هه ماسه ته بو شه کانه وه له ری ده ترازترین و له لایه ن ئەو نایدۆلۆژیایانه وه که جگه له قسه ی زرق و برق هه چی تریان تیدا نییه له خسته ده برین و له نه جامی نه وه دا که خه له تینهه نین و خه له تینهه ران، ژیانیکی پر له نازار و ژان به سهه ده بهن. ئەم لادانی فیکر و ئەم له ده ستدانی که سایه تییه، نه گه رچی له ناو کۆمه لئیکی میلیله تیشدا پروودات، وه کو سه ره له نووی داگیر کردنه وه ی ئەم نیشتمانه وایه. وه که نه وه

وايه "فاتیح" ژهرخوارد کرایت و "موراد" خه‌نجهری لی درایت و "یلدرم" له داخدا مردیت و "یاوز"یش دووچارى شیرپه‌نجه بوویت. ١ نهمه‌ش پروون و ناشکرا بریتیه له کوشتنی نهو رۆحی نوممه‌ته‌ی که له مه‌یدانی خه‌باتی سه‌ربه‌خۆیی به سه‌رکه‌وتویی هاته‌ ده‌ر، به ده‌ستی ره‌شی گونا‌هه‌کانی سه‌رده‌م و غه‌فلته‌ی پروونا‌کبیران و بیباکیی هه‌شاماته‌کان.

ئیمه له ژیر به‌رپرسیارتي به‌خشینی رۆحیکی ته‌واو نویداین به دنیا‌که‌مان که له نیمان و خۆشه‌ویستی بۆ مرۆف و بۆ نازادی چنراوه و سازاندنی زه‌مینه بۆ دا‌کوتینی ره‌گه مه‌عنه‌وییه‌کانی دره‌ختیکی پیروژ که له سه‌ر هه‌مان نهم بنه‌مایانه نه‌ش و نمای کردوه. بیگومان مافدان به‌م لپه‌رسراوتیه‌ی وابه‌سته‌ی بوونی نهو قاره‌مانانه‌یه که خۆیان ده‌که‌ن به خاوه‌نی چاره‌نووسی نیشتمان و مرۆقه‌کانی ناوی و میژوه‌که‌ی و دین و عاده‌ت و دا‌بونه‌ریت و هه‌موو پیروزییه‌کانی.. پابه‌ندی بوونی نهو پال‌ه‌وانانه‌یه که لیوانلیون له عه‌شقی زانست و ناوه‌دان‌کرده‌وه و بنیاتنان و، دینداریکی دلسۆز و نیشتمان‌په‌روه‌رن و، هاوده‌م له‌گه‌ل هه‌ستی لپه‌رسراوتیدا هه‌میشه له‌سه‌ر کار و فه‌رمان‌به‌رییه‌کانیانن. له سایه‌ی نه‌وان و هه‌ول و کۆشه‌ه‌کانی نه‌واندا بیه‌رکرده‌وه و تیگه‌یشتنی خۆمان و به‌ره‌مه‌کانی نهم شتانه فه‌رمان‌په‌وای ژیانمان ده‌بن.. له هه‌موواندا هه‌ستی ته‌رخان‌کردنی نه‌فس له‌پیناو خزه‌متی کۆمه‌لگادا به‌هیز ده‌ییت.. بییری دا‌به‌ش کردنی کار و هاوکاری کردنی یه‌کتري دیسان سه‌وز

١. نامزه‌ی ناسکی تیندایه بۆ رووداوه میژوویه‌کانی وه‌ک: ژهرخواردکردن و شه‌هیدبوونی فاتیح، کۆزرانی سولتان موراد به‌خه‌نجهری صریبه‌ک دوا‌ی نه‌وه‌ی داوا‌ی نه‌مانی کرد و دالده‌ درا، ده‌لیتی سولتان با‌هه‌زیدی یلدرم لای ته‌به‌وری له‌نگ، مردنی سولتان یاووز به‌شیرپه‌نجه.

دهبیتهوه.. خاوهن کار-کرێکار، ئاغا-گوندنشین، فەرمانبەر-مرۆڤی سەر شهقام، خاوهنمال-کرێچی، هونهرمه‌ند-هونهردۆست، خاوهن-بریکار، مامۆستا-قوتابی، وهک نهوهی ڤووی جیاوازی یهک شت بن، سەرله‌نوی دینهوه مه‌یدان و نهو شتانهی که چهن‌دین سه‌دهیه چاوه‌ڤوانیان ده‌که‌ین یهک به یهک دینه‌دی. نه‌میستا له ده‌می‌کدا ده‌ژین که خه‌ونه‌کانمان ده‌که‌ین به نامانجی بالا. باوه‌ڤمان وایه نه‌گهر کاتی خۆشی هات، هه‌موویان ده‌بن به ڤاستی.

به‌لێ، خه‌ون و خولیا‌ی چهن‌دین سه‌ده‌ی ڤه‌ه‌قی ئیمه نه‌مه‌یه، یه‌که‌م ڤینگای هیتانه‌دی نه‌م خه‌ون و خولیا‌یه‌ش هه‌ستی بهرپرسیاریتی و نه‌خلاق‌ی بهرپرسیارانیه. ماده‌م وه‌ستانی ته‌واوه‌تی مردن و دا‌ڤمانه و نابهرپرسیاریش له جموجولدا هه‌ڤه‌مه‌کیتی و نا‌ژاوه‌ی لێ ده‌که‌وته‌وه، که‌واته هه‌یچ ب‌ژارده‌یه‌کی ترمان نییه جگه له ڤیک‌خستنی ڤه‌فتاره‌کانمان به‌گه‌ڕه‌ی یاسا و ڤیساکانی لێ‌سراوتی.. به‌لێ، ڤیوسته ئیمه هه‌موو کردارێ‌کمان خولگه‌که‌ی بهرپرسیاریتی بیت. ڤینگامان ڤینگای هه‌ق و په‌یامان "به‌رزکردنه‌وی هه‌ق" و نامانجیشمان له هه‌ستان و دانیشتماندا "گه‌ڤانه به‌دوا‌ی ڤه‌زامه‌ندی خوادا". له‌ڤاستیدا بوونی نه‌مه به‌م شی‌وه‌یه، سه‌ده‌قه‌ی مرۆڤیتیمان و هۆکاری به‌دیهاتنی نیراده‌مانه. خۆمان به ناچار ده‌زانین له‌وه‌دا که له ژیانماندا به‌دوا‌ی نامانجی ژیاندا بگه‌ڤرین و، ڤۆحمان بگه‌یه‌نین به‌عشق و، ویژدانمان بکه‌ین به‌خاوه‌نی هه‌ستی بهرپرسیاریتی و، ڤینگا‌کانی زانست و هونه‌ر و نه‌خلاق و حه‌کمه‌ت په‌شانی نه‌وانه به‌دین که چاویان به‌سه‌رچاوه‌ی سیسته‌می‌کدا کراوه‌ته‌وه که بناغه و نوور و هه‌ژه‌که‌ی نیمان و نه‌وینه. به‌لێ، ئیمه خۆمان بۆ نه‌م

نەرکه پیروژه تهرخان کردووه. نومیده وارین ههول و کۆششه کانمان له سهر هه مان هیتلی نهو نهولیا و نه صفیا و پیاوچا کانه بیت که له سهره تای میژوو مانه وه تا نه مړۆ درێژ بووه ته وه و له سهر رۆحانییه تی نهوان گه شه و نه شو نما بکات. نه مه ش ده بیت به سهره تای جووله ی رینیسانسی نیمه.

ههتا نیستا هه موو سهرده میك که رامه تیکی تایبته به خۆی هه بووه. نه وه تا مروفایه تی له سه ده ی شه شه می زاینیدا دیسان زیندوو بوویه وه^۱. وا هه ست ده که م که رامه تی سه ده ی بیست و یه که م له شیوه ی گه رانه وه ی میلله تانی موسلمان ده بیت بۆ ناو هاو کیشه کانی هاوسه نگیی جیهانی. نه م پیکهاته نوییه ی که ناراسته ی میژووی دنیا ده گوړیت، خولگه که ی رۆح و نه خلاق و عشق و فه زیله ت ده بیت. به لێ، له م جیهاده مه عنه و ییه ماندا که ده کریت ناوی زانست و رهوش ت و حق و عه داله تیشی لی بنریت، باوه رمان وایه که پارچه له یه کدا براوه کانی نوممه ته پیروژه که مان - که له شوینه جوړاو جوړه کانی دنیا دا چه ندین سالی دوور درێژه په ریشان و ده ربه دهرن- کۆده کاته وه، نهو نه وانمه ش که هه تا نه مړۆ بی ئامانج و بی خاوه ن بوون، له ده وری مه به ستیکی بالا خر ده کاته وه و هه که نه وه ی گه یشتبن به "نالای سوپاسگوزاری" (لواء الحمد)، تامی زیندوو بوونه وه یه کی نوی ده که ن.

۱. مه به ست لیلی له دایک بوونی هه زره ق محمه ده (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

له پشيوى و نازاوهوه بهرمو پيسا

ماوهى چهند سهديهكه كومهلگاكانى نيمه له بوارهكانى نهخلاق و فزىلهت و بىرى زانستيدا به وئنهى وئرانهيك دارى بهسهر بهرديهوه نهماوه. بهلئ، نهو له پهروهده و هونهر و نهخلاقدا بهدواى بىر و پيسايهكى جىگرهوهدا دهگهپئت. راستر بلئين لهم ههريمه پان و بهرينهدا، لهبرى نهو رپوچه ههتيو و بىره ناشرينانهى كه گرنگى نادهن به ههستى بهرپرسيارتتى و بهها مروئيهكان و زانست و نهخلاق و بىرکردنهوى راستهقىنه و فزىلهت و هونهر، پئوستى به كومهلئك ئيرادهى پؤلايين و ميشكى زىرهك ههيه كه بوون به ههموو قوولاييهكانى و مروؤفئش به سهرجهم فراوانىيهكانى دنيا و دوارپؤژيهوه لهباوهش بگرن و سههلهنوئ رافهيان بكهنموه و تهنانهت به ناوئشانى جئئشئنى خوا لهسهر زهوى دهست له كاروبارى بوونهوهران و پرووداوهكانى ناويان وهربدن.

دواين گؤرآنكارى و پئشهاتهكانى دنيا، ههروهك دهمامكى سهه رپوخسارى زؤرئكى لادا و روى راستهقىنهيانى دهرخست، بهههمان جوؤر و تا نهاندازهيك پهردهى لهسهر چاوهكانى نيمهش لادا.. له نهجامدا سهبارهت به نيمه، ماهييهتى راستهقىنهى ههموو شتئك و ههموو كهسئك

زیاتر پروون بووهه. ههنوکه پیشهاتهکان پروونتر دهبنین و نهجامی پتهوتر له پرووداوهکان ههلهههینجینین. نهمیستا تیدهگهین وا ماوهی دوو سد سالی رههقه که لهم نیشتمانه فراواندها، نهوه تهنها جلوههگ و بیرکردنهوه و فهلسهفهی ژیانمان نهبووه که دووچاری فریدان و بیژیزی و چارهپهشیی لهبیربردهوه بووه، بهلکو کلتووری میلی و شعوری میژویی و سیستهمی نهخلاقتی و بیری هونهری و رهگ و ریشهکانی معناسمان به نهندازهی نهمانه، تهنانهت زور لهوان زیاتریش دووچاری کاولکاری مهزن بوونهتهوه و پهیههندییه پروحیهکانمان بهجاریک لهرزیه و سهرچاوهکانی چاکهکاریمان وشکی کردووه و کهندهلانی وا کهوتووته نیوان نیمه و رابردووهوه که تیپهپاندنی گهلیک سهخته.

بهلی، لهم دنیا موبارهکهدا کاتی وا ههبووه پروشنبیرهکان تیایدا بیدهنگ بوون و زنجیر له دهمی هزر دراوه و نهوانهش که نوئنهرایهتی هیز و دهسهلاتیان کردووه، پستی گومرایی و دهستهبرداریبون له باپیرانیان گرتووه و نهوه داماوهکانیش بهدهم ورپینهی سهرسوورمانهوه، بیگیان و بیهیا کهوتوون و له باوهشی ههسته تاریکهکاندا ههشر و نهشر بوون.

لهم سهردهمه پر له نههامهتییهدا که گشت لایهکی به نانومییدی تهراوه، زورجار چاوان له رینگهی فرمیسهکوه ههناسهیهکی ناسوودهییان ههلمژیوه و دلانیش به یارمهتی خوداندن هاواریان به پرووی نهو پرووخسارانهدا کردووه که شهرم ناناسن و لهم ریپهوه خهمی خویمان ههلهپشتووه. ههروهها بهدهم وتنی ”دهتوانریت چی تر چاوهپری بکرت لهم سهرسامانهی چارۆکهیان به ناراستهی نیلحاددا ههلهداوه، لهم نهزانانهی چهپله بو ههموو کهس و ههموو شتیک لیدهدهن، لهم بیژیدانانهی

پراهاتوون سهر بۆ هیز نهوی بکهن، له م شهرف و نامووسه له که داربووانه؟“
وه نالاندوویانه. به لام نهوهی له رزیوه، پروخواه و نهوهی پڕویشتووه،
به سهرچووه و له شوئنه که شیدا شتیکی نوی بنیات نه تراوه..

به لێ، ههر هه موومان، ته نانهت به و ریالیستانه شهوه (!) که جگه له
سهرگه رمی و خۆشگوزهرانی بیر له چیی تر ناکه نهوه و به شایه تی
ئه و نا نارامی و دلته نگیهی که به تایبه تی له نیستادا له قولایی
دلماندا ههستی پیده کهین، نهوهی له رزیوه هه پروون به هه پروون بووه و له
جینگا که شیدا هیچ شتیکی تر به رز نه کراوه تهوه و کۆمه لگا له سهر ناستی
به هاکان دوو چاری سهره و ژیربوونیکی ته واوه تی بووه تهوه.

نیستا تکاتان لێ ده کهم، نهوه هه زارییهی بواری نه خلاق که ژیا نی
کردووه به بارئکی سهخت و مه ته لئکی داخراو و نهوه قهیرانه شه که
پڕۆژانه شیوهی گهرداوی ترسناکتر له خۆده گرن، نایا ده توانین به
چ شتیکی پروبه پرویان بیسه نهوه؟. چۆن له کیشه کهسی و خیزانی و
کۆمه لایه تییه کان رزگارمان ده بیته؟. وه چۆن ده توانین به ناسودهیی
ههنگاو بۆ دوا پڕۆژ هه لئینین؟ به سی چوار فهنتازیا که لێره و له ویی
دنیا هاورده مان کردوون؟ یان به عه قه لگه رای سهرده م که ده مانه ویته
هه موو شتیکی له سهر بنیات بنیین؟.. نه خیز نه خیز! نه ئه م بیره زۆل و
نه ئه م لۆجیکه تاریکه ش توانای نه وه یان نییه بچه نه ژیر ئه م باره ی که
له کتوی قاف قورستره.

به درتژیی چه نده ها سا ل له م جو گرافیا یه دا، ههر هه لمه تیکی نو ئبوونه وه
درا بیته، ته نها له سهر ناستی گۆرپانکاری پرووکه شیدا ماوه ته وه، نه توانا وه

هه وله كان ناراسته ی نامانجیكى بالا بكرین و نه توانیومانه بگهین به بچووكترینی نهو مدهستانه ی دیاریكراپوون. نهوانه ی لوتكه كانیان داگیر كړدبوو، وهك نهوه ی فلچیه کی زیر و تیژیان به دهسته وه بیت، هینانی نهم فلچیه یان به زامه میلی و كومه لایه تییه كاندا به هونەر، به لكو به شورش زانیوه و هه رگیز نه یانتوانیوه نهو خوین به ربوونه ناوه کییانه بیینن كه گرنگترین نه ندام و نورگانه كانی كومه لگای گرتبووه. جگه له مه زه رییه ت و نوینه رایه تییه ده گمهنی قاره مانانی سه رییه سستی له میژووی نزیكماندا كه هیژیان له نیمان و نو مید و خبات وهر گرتبوو، نه مه هه به شیهیه هاتووه. جگه له وهش هه رگیز له توانادا نییه بلینن كه توانیومانه درپزه به هیژ و گوړ و خاوتینی نهو ته وژمه پیروژه بدهین. بدلې، هه نو كه باسكردنی هه ستان و زیندووبوونه وهیه کی لهو شیهیه و یه كیتی و یه كریزیه کی لهو جوړه نه گه مه حالیش نه بیت، تابلی گرانه ..

له م سالانه ی دوا پیدا هه شاماته كان و چینه كومه لایه تییه كان له یه كتر داپران و بوشایی كه وته نیوانیان، به جوړنك نه گه له پروی ژیانی بیر و روحوه جیاوازییه کی وا جددیشیان نه بیت، كه چی به یه كجاری نامو بوون به یه كتری و وهك بلین بوون به گورگ بو یه كدی. به نه ندازه یه ك نه میان بلیت رهش، نهوی تر ده لیت سپی .. یه كیكیان بوچوونك پشنیار بكات، نهوی دی دزایه تی ده كات .. نه میان پشنیاری به دیلی نهوی تر به گیزه شیونتی وه سف ده كات .. نه میان دامه زراوی نهوی تریان به ده مارگیری ده زانیت .. جا نه گه سه ره پای نهم هه موو نه هامه تییه، به ده ستنیشان كردنی نهو لایه ی له بابه تیکی دیاریكراودا له سه ره حقه،

کومه لیک پټور نه بن که له لایه ن هه مووانه وه قبوولکراوین، نیدی بو
خوتان ته سهووری سنوره کانی نهم پینکدادانه، راستر بلین نهم شهړه
کورانه یه، بکه ن!.

لهم پرووه یه که نیمه له مړوډا و له هه موو شتیکی تر زیاتر پیوستمان
به پړنگایه که بمانگه یه نیت به حقیقت و فزیه لته و شیوازیکی
بیرکردنوهی فریونه در و به کوم لیک پټور ی سه رنه که ر. له راستیدا،
هه ریه که له ویزدان و پټوره نه خلاقیه کان ده کرت به سه رچاوهی پروناک
نه ژمار بکرتن سه بارت به چاره سه رکردنی زوریک له کیشه کان، به لام
به داخوه نه مړوډا نه ویزدانه بریندار و به ها نه خلاقیه کانیش تارومارن.
به لئ، نهم دوو دینه مو گرنکه له په گوهه ریشه کیشکراون و وهک دوو
کونه کانیی وشکبوو وان..

به رزی نادات به نه خلاق، نه عیرفان و نه ویزدان

ترسی خوا یه مه نه بهی ههستی فزیه لته نینسان

نه گه ر خوا نه کا، ده رچیت له دلان ترسی یه زدان

ته نسیری نامینیت قه تعه ن، نه عیرفان و نه ویزدان^۱

جا نه گه ر نهمه لاوازی نیراده کان و بیسه ربه رهی داوه ریه کانی
ژیری و درهنده یی و خورنخوریی ههسته مروییه کانیشی بجیته سه ر، به
ناسانی فراوانی و قوولی نهو کابووسه ده رده که ویت که تیندا ده ژین...
لهم پرووه پټورسته سه رها چاو به کوله که بنه رته ییه کانی داوه ریه

ژیریماندا بخشینینه وه و جارنکی تر هیلی بیر ی لوجیکی بدوزینه وه

و مافی ته و او به ئیراده مان بدهین و نه وهی هه لمه تبه ر و خه باتکار
پینگه یه نین. پیش له هه ر شت ماده م له جیهانینکدا ده ژین که به هۆکاره کان
ته نراوه، هه ر گیز ناکریت چاو له ئاستیاندا بنوو قینین. گرنگی نه دان به
هۆکاره کان له دنیای هۆکاره کاند، بی چه ند و چۆن جه بریه ته و که واته
گومراییه. نه ک هه ر نه مه، به لکو ره چاو کردنی په یه ونه دی نیوان هۆکار
و نه نجام یه کیکه له گرنگترین داخواییه کانی ته کلیف و بهر برسیار تی.

لیره نه گه ر نه مرۆ هاو ده م له گه ل هه ستیکی جدی لیره سراو تیتدا،
بناغه کانی نه و بیره زیانه خش و نه و ته و ژمه کاولکارانه ده ستنیشان
نه که یین، مانای وایه هه مان نه و قهیرانه کۆمه لایه تی و نه و دارمانه
نه خلایق و نه و لادانه رووخینه رانه ی که نه مرۆ به ده ستیان هه و ده نالینین،
له داها تووشدا له سه ر ناست و ره هه ندی جیاواز دیسان یه خه مان ده گرنه وه.
هه ست کردن به کاولکاری و مایه پووچی له دوا ی روودانی کاره ساته کان،
مه عریفه ت نییه. به لکو مه عریفه ت بریتیه له پیشبینی کردنی نه وهی
کام هۆکار و پالنه ر کام جوړ له نه نجام به ره هم ده هینن.. بانگه شه کردن
بو هه بوونی فیراسه تیکی له م شیویه له رابردوی نزیکماندا یه کجار
زه حمه ته. به تایبه ت لافی نه وهی گوایه مافی ئیراده مان داوه تابلیتی
نابه جیهه!. به پیچه وانه وه، له م سه رده مه تاریک و نووته که دا مرۆفی
ئیمه ته نانه ت له ئیراده ی خو ی و بی ری خو ی و هه ولی خو ی که و ته
گومان ه وه.. هه ریویه هه میشه به دوا ی ئیراده گه لیک کی بهرز و ده راسادا
گه ر اوه تا ئیداره ی بکه ن. له مه ش زیاتر، له رینگه ی تیبینیه کانی وه ک
"فلان بیرمه ند، فلان زانا، فیسار ولات، فیسار ده ولت.." شعوره پاک
و ویزدانه بیتا وانه کان له سه ر بی ناسنامه یی و نه بوونی که سایه تی ته لقین

دراون و ههول و کوششه کان کۆت و بهند کراون.. وه به تپه پړبونى کات نهو فلان و فیسارانه، په شوی بیر و په فتاری نیمه یان گرت و له نیمه دا جورنک له سهر سووران و لادان له داوه رى ژیری و تیگه یشتنى لار و لویز و توانه وهى که سایه تیپان هینایه مهیدان. به تایبته له وړخانه دا که بیج قهید و شهرت خو یان پاده ست کردوه، تیکچوونیکى هینده ترسناک پرویداهه که شایانى چاکبوونه وه نه بیته. نه مه له حالنکدا که جگه له نیرادهى خوا، هیچ نیرادهیه کى تر نییه که بیج لیکولینه وه و نه شترى ره خنه باوه پرى پتیکرت و قبول بکرت.

دی کارت دهیوت ”بیرکردنه و مه که نازاد نه بیته، به بیرکردنه وه نه ژمار ناکرت.“ یو پزگارکردنى پړحمان له و سیستمه که کونه په رسته ی بیرکردنه وه مان که له زور لاهه بۆگه نى کردوه و باوى نه ماوه، نایا به لایه نى که موهه پتویست ناکات وه ک دی کارت بیرکه یینه وه؟ به لام هه بیهات!

له سالانى داهاتودا، نهو نه وه پرووناکانه ی خاوه نى ناسوی دنیاى - دواپړوژین، کاریگه رى بنه په تیپان ده بیته له سهر نهو ”پنکه اتن”ه نویانه ی که بیگومان ههر پرووده دهن. نه م نه وه پرووناکانه جارنکى تر چاوده خشیننه وه به و بیرکردنه وه و یاسا و سیستمه مانه ی له دهره ورا خراونه ته ناومان و نه وانه شیان که له ناو خو ماندا سه ریان هه لداوه و، پتویسته هه رچونیکیان کردوه کۆمه لگا له و چلکانه خاوتن بکه نه وه که ناموی ده که ن و، دیسان وابهسته ی بکه ن به په گه کانى مانای خو یه وه. تا بتوانیت خود و که سایه تى پپارتیت و له کاتیکدا ناویرانى جیهان بووه، له سهر راسته هیلى تایبته به خوی به رهو ناینده هه نگاو بنیت.. له م پړویشته شدا بتوانیت دورنخ و نه مپړو پینکه وه موتا لالباکات، رابردوو له به رنه وهى کونه فری

نەدات، كورئانە ئەو شتانەش قىبوول نەكات كە پىيى واىە تازە و نوئىن.. بەلى، زانىنى ھەموو شتىك لەسەر ئەمىرۇ و سبەى پىوستە و تىگەيشتن لەو راستىيەى ئەو شتانەى پىوستە بىانزانىن تەنھا برىتى نىن لەو شتانەى ئىستا كەم تا زۆر دەيانزانىن، پىوستىرە. لە پىرۇسەى ھەولدان بۇ تىگەيشتن لە حەقىقەتدا بە ئەندازەى گىرنگىدان بە داتاكانى تاقىگە، گىرنگىدان بە شەمالەكانى ئىلھام و تىپەراندنى ھەموو شتىك بە بىزنگى زىرى و لۇجىك و داوهرىدا، دىيارترىن سىفەتى ئەم نەوە رىووناكە دەپىت.

بۇ ھىنانەدى پىشكەوتن و گۆرانىكى لەم شىوہىە، ناسىنى مىژووى نىزىكمان و پالەوانە مىژوويىەكانمان زۆر گىرنگە. كىن ئەو پالەنەر و كەسايەتىيە ھەرە گىرنگ و كارىگەرانەى رۇلىيان ھەبووہ لە دروستبوونى مىژووى ئەمىرۇماندا؟ كى بۇ دواىن جار ئەوین و جۇش و خروشى ھەبوونى لە سىنەى ئوممەتدا بىداركردەوہ؟ كى بەستەى رۇجى مىللى نامادەكرد و كام رۇلەيەى نىشتمان ھىنايە سەر زمان؟ پاش زانىنى ئەمانە بەتەواوتى، پىم واىە باشتەر تىدەگىن لەوہى كام شتانە بكەىن بە نامانجى ھەرە بالامان و دەتوانىن پىرۇژە و نەخشەكانمان سەبارەت بە ناىندە رىوونتر بن. بەم جۆرە دەگەىن بە بەختەوہرىى رۇيشتن بە رىنگاى كۆمەلىك مەردى قارەمانى وادا كە توانىويانە پەيام و عشق و نەخلاقى لىبووردن ھەمىشە لە سىنەياندا بە زىندووى بەھىلنەوہ.

پەيوەندى و ھەماھەنگىيى نىوان بوونەوہر و رىووداوەكان جەبرىن، بەلام پەيوەندى و رىساي نىوان مەروۇفەكان نىرادىن و تا ئەندازەيەكى زۆر لە ترس

و خوښهويستيبهوه سهچاوه دهگرن. رپسا، ناوتکی تری بهرقهرارکردنی نارامی و دلنایبی و ناشتی کومه لایهتی و داهاتووی گهشه بو کومه لگا. ههروهک له پشيویدا نارامی و ههماهنگی بوونی ناییت، له زمینهکی شهپهنگیزدا ناوهیتانی بهرهمهیتان و ناینده شتیکی مهحاله.

ههچهنده له یهکهه پروانیندا وا دهردهکهووت که رپسا بهرهمی نیرادهی پرووت و عقلی پهتی بیت، بهلام عهقلیک که نهچوویتته ژیر فرمانی روحوه و نیرادهیهکیش که مهیلی شهپی تیدا وشک نهکرا بیت و مهیلی خیر تیایدا بالی نهگرتبیت، بهدرژایی میژوو زیاتر لایهنگری پشيویان کردوه وهک له رپسا.

ههموو بوونهوهرانی تر جگه له مرؤف، لهوهتهی دنیا ههیه ههمیشه له رپسای دیاریکراوی خویندان. له جوولهی پر له دانایی گهردیلهکانهوه تا روخساری پهنگاوپهنگی گوئهکان، له گونجان و ههماهنگی نیوان بیگیان و زندههوهرهکانهوه ههتا نهو نهستیزانهی ناسمان که چاومان لی دادهگرن و ههردهم چهشنی شیعرنک و مانندی ههستیک دهرژینه دلمانهوه، له بوئی نهو مانایهی که له لق و گهلا و گولی درهختهکانهوه بهرزدهیتهوه، ههتا نهو ژیانهی زیندوویهتی لی دهتکیت، له ههموو جینگایهک و له گشت شتیکدا رپسایهکی سهرسورپهینهر فرمانپهوايه.

بهلی، نهگهر ویزدان تهنانهت بو ماوهی یهک چرکهش له کتیبی گهردوون پروانیت و ههلبسهنگینیت، له ههموو کونج و کهلهبهرنکیدا بوئی خوئی رپسا و ههماهنگی و جوانی و ماناگهلی دهولههمند دهبینیت. پیوست به فرههستیاریهکی زور قوول ناکات، بهلکو دلکی

كەمىك ھەستىيار، لە دەنگى ترسناكى ھەورە گرمەكان و ئاوازى بالئەدەكان و سىماى سىحرنامىزى گولان و پرووناكىيە ئەفسووناوييەكانى ئاسمان و ھەموو پەنگ و شىوہ و دەنگ و ھەناسەيەكدا، دەتوانىت ھەست بە ھۆنراوہ و زەمزەمەى ئەبەدييەت بىكات.. ئەوانەش كە ھەنگاوتك لەپىشتەرن، لە شەپۆلەكانى كىمىا و فىزىيا و زىندەوہرناسى و ئەسترو فىزىياى بووندا، مەگەر خوا بۇ خۆى بزائىت چەند شتى تر دەبينن! بەلى، لە لرفەى بەسامى دەرياكانەوہ تا سەرسورپەينەرى و سەرنجراكىشىى ئەو جىگا دوورەدەستانەى كە چەشنى "مزراب" ژيەكانى ھەستمان دەھيننە گۆ، لە وەستانى پەرشكۆى شاخەكانەوہ تا لوتكەى چىياكان، لە ھازى يىسنورى دەرياكانەوہ تا قوولاييەكانى ئەو ئاسمانەى كە بە جاويدانى پەنگ كراوہ، ھەموو شتىك بە زمانى حال "رېسا" دەلىت و ھاوار بۆ ئەو مانا فراوانانە دەكات كە لە پۆحى بووندان.

لەكاتىكدا ھەموو جىنگايەك و ھەموو شتىك رېساي لى ھەلدەقولىت، ئەدى ئەو پشيوبيەى كە برىتييە لە نەبوونى رېسا، لە كۆتوہ ھاتووتە سەر زەوى؟ زەوى لە گەل مەوقدا پشيوى و ئەو نائەخلاقىيەتەشى ناسى كە لە پشتى پشيوبيەوہيە. لە رېنگەى ئەو ئادەمىزادانەى كە نەياتتوانبوہ ژىرييان پادەستى خوا بىكەن و ئىرادەيان بەرامبەر بە شەر لاواز بىكەن و ھەستەكانى خىرى تىدا بخروشىنن.. بەلى، مەوق بوونەوہرئىكى وايە كە كراوہيە بەرووى چەندەھا جۆرى ھەلپەى جىاوازدا و خاوەنى كۆمەلىك بۆشايى وايە كە لە ھىچ بەدبەھاتوويەكى تردا نىيە. لە ھەلپە و رق و نەفرەت و توندوتىژى و شەھوہەت و ھەموو بۆشايەكانى تىدا، ھەستەكانى

۱. مزراب: برىتييە لەو پارچە بچووكەى كە مۇسبىقارەكان بەكاربەدھەين بۇ زەندى نامىزە تەلدارەكان.

كارلكارى له شپوى شهپولى جوازجوردا و مديلى نازاوهگپړى و گهرداوى پشيوى نمايانه. ههتا مرؤف به يارمهتى پهروهرديهكى باش، جلوى نهم ههسته خرابانه نهگرتت و پهره به ههسته مرويهكان نهدات و له ويست-تارهزوو، خوشى-ناخوشى، ماف-نازاديهكاندا حساب بؤ ههبوونى كهسانى تريش نهكات و ههتا نهو كاتهش كه ويزدان "بهلى" دهكات بؤ "گرښهستيكي كومهلايهتى"، مهحاله مرؤف رزگارى بيت له كومهليك دهرهنجامى خراب.

نهو پهروهرديهى كه برياره مروفتيى مرؤف له دؤخى هيزوه بگورپت بؤ دؤخى كردار و بيگهيهنيت به مروفايهتياى راستهقينه، بينگومان پيوسته ناسوى لاهوتى ههبيت و خاوهنى تهوهرى "بههرى بهخشاو" بيت.. بهلى، پيوسته كلتورى نيمه بهو گولانهى له باخجهى نيمه دان و به شهرهتاوى رهگهكانى رؤح و مانامان گوش بكرت و ههروهها لهلايهن ويزدانى گشتى و شعورى ميژووهوه دژايهتى نهكرت.. پيوسته نهم گرښهسته كومهلايهتياهش گونجاوييت لهگهله ههلوهمهرجهكانى سهردهمدا و پيشكهوتوترين ناستى ماف و نازاديهكان لهخوبگرتت، تا توژره جياوازهكانى كومهلگا نهكهونه توپرى دژايهتى و دوژمنايهتياهوه، تا له بازنهى شهرى كيبهركيدا هيز و پايه و نرخ و شكوى خويان بهزايه نهدهن... ليزهدا مهبهست له گرښهست نهو ريكهوتنه نال و الايانه نيهه كه لايهنهكان لهژيريدا واژوه دهكن، بهلكو بريتييه له ريزگرتنى چهمكى ماف و نازاديهكان لهلايهن نهو ويزدانانهوه كه چاويان بهرووى بهها مرويهكاندا كراوتهوه و خوشهويستيان بهرامبهر به حهقيقهت هديه.

چوارچپوه و سنووری نهم گرنهسته، پیکهاتمی دلّی تاک و فراوانی
 رۇحی و نهو شتانهی باوهړی پینهتی و ره گداکوتانی باوهړه کانی له
 سروشتیدا، دیاری دهکات. لهم روووه گرنهستی ویزدانیی ههر که سیئک،
 ناستی مرویی نهو دهردهخات. کۆمه لگایهک پیکهاتییّت له کهسانیک
 که لهسر ناستی ژیانی دلّ و رۇح، جیسمانییه تیان تیپه پاندووه،
 نمونهی کۆمه لگهی خاوهن رپسایه. رپسایه کی لهم جوړه له جیهانی
 مرؤفایه تیدا، لهو روووه که دیوتکی نهو یاسا و رپسا گشتیه شه
 که هه موو گهر دوونی گرتووه ته وه، سیفته تی مانه وهی دهیّت و خاوهنی
 داهاتویه کی گه شه.

له دنیای نیمه دا دهولّت، وهکو کاپتنی که شتیبهک وایه. نهرکی
 کاپتنی کی لهم جوړه بریتیبه له هه لسه نگانندن و به کارهینانی نهوانه ی ژیر
 دهستی به باشترین شیوه و رپنکخستنی گونجان و هاسه نگی له نیوان
 تاکه کانی کۆمه لگا و رپسای گهر دووندا و گه یاندنی نهوان به نامانج
 و کهناری نارامی، بیته وهی خوئی به تاشه بهردی رووداوه کاند ا بدات.
 ههروه که له کهسانیک که مهروومن له فزیزلهت و له شیو و دۆله کانی
 نانه خلاقیدا گیریان خواردووه، کۆمه لگایهک و دهولّه تیکی نمونهی
 پیکنایهت، به هه مان جوړ چاوهړی کردنی داهاتویه کی رۇشن لهو
 حه شاماته پشیوانه ی که به هزار و یهک دهردهوه گیرؤدن، فریوخاردنه.
 له بهرنه وه به ههر شیوهیهک بیّت و له ژیر ههر ناوړنکدا بیّت، چاوهړی
 کردنی نیداره و ناشتی و نارامی له ناو نهم حه شاماتانه دا که به بهختی
 رهشی خو یانه وه تنها مانه ته وه، تنها خون و خه یالینکه و باسکردنی
 دهسه لات و دهولّه تیش دلّنه واییه کی بی بناغیه. دهسه لات و دهولّه تی

راسته قینه تنها نهو کاته دیته گوړی که نامانجیکی بالا ژیان بدات به کومدلگا و گوښی بکات و همموو شتیکی تر به گوړه‌ی نهو نه‌خشی بۆ دابنریت و له دهوری نهو بسوورپته‌وه، به‌کورتی به‌وه دهییت که همموو جوولّه و هه‌ولیک وهک سهرچاوه بگه‌رپنرته‌وه بۆ "یهک"یک.

به‌لّی، پیوسته همموو تاکیک و همموو بواره‌کانی ژیان، به‌جوړنک به‌رنامه‌ریژ بکړن که نامانجیان به‌رزکردنه‌وی نوممهت بیت به‌رو لوتکه‌کان، تا سوود و به‌رزه‌وندییه بچوکه‌کان هم‌ماه‌نگی گشتی نه‌شپونن و توژّه جیاوازه‌کان وه‌کو شه‌پۆله زه‌ب‌لاحه‌کانی ده‌ریا نه‌کیشن به‌یه‌کدا و پارچه پارچه نه‌بن! کاتی خو‌ی، له سایه‌ی فەرمان‌په‌وایی پو‌حی نیسلام به‌سهر ژیاندا، توانراوه زور به‌باشی نهو نامانجه ه‌ره بالایه ده‌سنیشان بکړت و له‌و پروه‌وه که تاکه‌کان و چینه‌کان بووبون به‌ کو‌له‌که‌ی بنه‌په‌تیی ریسا و یاسا، نه‌وا سهرکه‌وتن بۆ لوتکه‌کان، وه‌ک بلّی بوویوو به‌ ده‌ره‌نجامیکی ناسایی و سروشتی.

گه‌وره‌ترین دیاری نه‌وه‌کانی نه‌مروؤ بۆ جیهانی سبه‌ی، بریتی ده‌ییت له: سهرله‌نوی چاوخشانده‌وه به‌ بیرکردنه‌وه‌ماندا ده‌ریاره‌ی ریسا، تازه‌کردنه‌وه‌ی باوه‌ری نه‌وه‌ی که حیکه‌متی گشتگیری خوایی له‌ ریگه‌ی نیراده‌کانی نیمه‌وه ده‌گوازرتته‌وه بۆ جیهانی مروؤ و، کردنی نه‌مه‌ش به‌ ته‌وه‌ره و خولگه‌ی هاوسه‌نگی نیوان ولاتان و ده‌وله‌تان. پیم وایه پید‌اچوونه‌وه به‌ حالی نیراده‌ماندا و ده‌ست‌نیشان‌کردنی پنگه‌مان له‌ به‌رامبه‌ر خوای گه‌وره‌وه و دیاری‌کردنی نامانجه میلییه‌کانمان و هه‌لبژاردنی شتواو و ستراتیژی گونجاو و به‌گه‌ر‌خستنی نهو پالنه‌ر و دینه‌مو‌یانه‌ی که خاوه‌نیانین، به‌سه بۆ هینانه‌دی فەرمانبه‌رییه‌کی گرنگی له‌م جو‌ره.

تاكه دۆز و كيشه ئيمه

لەم پۇژاندا كە ھەموو دىنيا وردە وردە بەرەو بەھار ھەنگاو دەنیت، سەرپراي كۆمەلئىك كىشە و گرفت لە پروانگەي ميژووييه، ھەمووان كۆكن لەسەر ئەو پاستييهى كە نايىندە پرووناك دەييت. بەلام كەسايەتیی ئەوانەي كە بە ھيژ و نیرادە و ھەولئى بيسنووريان ئەم "پيڭھاتن"ە نوپە دەخولقيتنن -ئەم پيڭھاتنەي كە پرووداويكى مەزنى جیھانىشە لە ھەمان كاتدا- بابەتئىكە شايەنى باسکردن و ھەلوئستە لەسەر كردنە. ھيچ گومانئىك لەوھدا نيپە بىرکردنەوہ لە داھاتووي ئەم نىشتمانە ئەرکي سەرشانی ھەموو پۇشنبيرنكە. ئەوھندە ھەيە نازانم داخۆ ھەمووان ھەست بەم بەرپرسيارتبيپە دەكەن يان نا، بەلام بەدلئىايپەوہ دەزانم كە لەميژە لەم نىشتمانەدا مشتئىك مروؤف، لە ھەستان و دانىشتنياندا بە بەردەوامى خولياي نايىندە لە سەرياندا بووہ و بە ھيوای گەيشتن بەو پۇژانەي پيڭگانان دەگەن بە تەختى، شوو و پۇژريان ناوہتە سەر يەك. ئەم خاك و نىشتمانانەي كە سەردەمانئىك مليؤنان كەس بە شيؤازي جؤراووجؤر لەپيتناوياندا گيانيان سپاردووہ، ئەمروؤش لە ساپەي زؤرئىك لە نووہ وەفادارەكانى، لە ھەيەجانى تپپەرينداپە لە رابردوووہ بەرەو داھاتوو..

بهجۆرىك كه تەزىن له ئومىد و خەيالى بەرزكردنەوى نىشتمان، وهكو تاىهك لىيان هاتووه. بهجۆرىك هەريەك لەمانە لەكاتىكدا بە دەستىك و بە قاچىكىيان سەرقالى ژيانى رۆژانەن، دەستەكەى تر و قاچەكەى ترىان، تەنانت هەست و شعورىشيان خستووته ژىر فرمانى نامانجە نمونەبىهكانەوه و هەولى دارپشتنى نەخشە و پرۆژەكانى داهاوو دەدەن. لەم رۆووه دەتوانریت بوتريت كه سەرلەنوى ئەو تاكه كېشه و دۆزەى كه مېژووېهكى مەزن و پرشكۆ و نەتەوهگەلىكى زىرەك و وريا، بەدرىژاى هەزاران سال پاراستويانە و گەشەيان پىداوه، ئەم دۆزە جارنكى تر و لە شىوې نەوينىكدا لە رۆحەكاندا دووبارە گرى گرتووتهوه. بەلى، زۆرىەى نەوهكانى ئەم رۆ هاورى لە گەل هەستى يەكيتى و يەكگرتوى و خەبات كردن لەپىناو كردنى ئوممەتەكەيان بە يەكەم نەتەوهى دنيا، هەم وهك هېما و هەم وهك نوئەرى ئەم فرمانبەرىيە مەزنە وان. ئەگەر رەشەبايەكى پىچەوانە هەلنەكات و هەموو شتىك نەپىچىتەوه، پىدەچىت بىت بە خىوتى هەمىشەبىشيان.

ئەم دۆزەى كه لە گەل مەرفە يەكەمىنەكانى ئىسلامدا شابالى گرت و لە ماوېهكى زۆر كەمدا بە هەر چوار لای دنيادا بلاويوويەوه، پاش تىپەرىنى بە چەند وئستگەيەكى تردا و هەرچەندە لە ماوېهكى ديارىكرادا دووچارى بەدبەختىيەكى زۆر سەختىش هات، ئەم رۆ ديسان لە شار و گوندا، لەناو خىزان و دەولەتدا، لە كۆلان و قوتابخانەدا، لە هونەر و زانستدا، لە كار و ئەخلاقتا بە تافى ژيانەويدا تىدەپەرىت و لە ساىەى ئەوانەدا كه هەيەجانى رۆحى ولاتيان بەتاگاھىناوئەتەوه و نارايشتيان داوه و بە فرمىسكەكانيان پاراويان كردوو، سەرەراى هەموو ناخوشىيەكان، هەر

لە ئىستائوھ مژدەى سېئدەيەكى پۇشن دەدەن. ھەرچەندە يەك لەسەر يەك چەندىن سېئدەى درۇزن فرىويان داوين، وەلى پراستگۇترىن شاىەت لەسەر ئەوەى بەم نرىكانە خۇر ھەلدېت، ھەر ئەم سېئدانەن.

ئەو ھەلپەکردن بۇ ماددە و خۇشەويستىي پلە و پاىە و ھەزى ژيان و چىژى ناوبانگ و ترسى لەدەستدانى خۇشەيەكانى دنيا و بابەتەكانى ترى ھاوشىوہيان كە لە سەردەمىكى شوومدا جىنگەى دۇز و پۇحى ئىمەيان گرتەو، يان لەبرى پىرۇز پراگرتنى نزمترىن و بچووكترىنى شتەكان، ئەمپۇ ئىدى شتانىك كە خولگەيان پۇح و مانايە شوتنى ئەمانەيان گرتووتەو. بەلى، لەبرى ئەو كالفامانەى دوئنى و فەنتازياكانيان، كە بە ناوى پزگارکردنى ولات و گەياندىنى نىشتمان بە پىوہرە پۇژئاوايىەكان، ھەمىشە دەمىيان بادەدا و ھەرچەندە وا دەردەكەوتن كە كار دەكەن، بەلام لەپراستىدا پالىان لىچ دابوووہ و چەقىبون، ئەمپۇ لە جىنگاى ئەمانەدا تا ئەندازەيەكى زۇر نوئنەرى زانست و ھونەر و ئەخلاق و فەزىلەت ھەن، يان كۇمەلىك مىراتگىرى وا ھەن كە ھەلگىرى ھەموو بەھاكانى پابردوون و كاندىدن بۇ وەھا نوئنەرىيەك.

گەرچى لە ھەندىك لە مەيدانەكانى سىياسەت و گۇرپەپانى بەرژوہەندىيەكان و زەمىنەى سوودە كەسىيەكاندا پىكدادانى زۇر توند ھىشتا ھەر بەردەوامە.. وە بەشىك لەمانە بە بىانوى "با نىشتمان پزگاربەكەين"، "با مرفۇى خۇمان پۇشنىبىر بەكەين"، "با ولاتمان ناوہدان بەكەينەو" و، دروشمەكانى ترى ھاوچەشنىيان، ھەمىشە ھانى ھەلپە و ئارەزووہكان دەدەن و ئوممەت بەرەو قەيران و پشوى پاپىچ دەكەن. وەلى تكتاتان لىچ دەكەم، ئايا دەكرىت سەردەمىك لە مېژوودا نىشان بەدن

که نهم جۆره پیرانهی تیدا نهبوویت؟ ئەمانه ههمیشه بوونیان هه‌بووه، نه‌مرۆش ههن و سه‌یینیش ههر ده‌بن. به‌ئێ، ههمیشه میژوو، له‌پاڵ مرۆفه باشه‌کاندا، میژووی ئەوانه‌شه که جوین به‌یه‌کتر ده‌دهن و، به‌کتر کرمۆڵ ده‌کهن و، چال بۆ به‌کتر هه‌لده‌کهن و، خیانته‌ له‌یه‌کتر ده‌کهن و، بوختان و درۆ بۆ به‌کتر هه‌لده‌به‌ستن. چ پێویست به‌ قسه‌ی دوورودرێژ ده‌کات؟ نه‌گهر ناوړیک له‌ رابردووی نزیکمان به‌دینه‌وه، ده‌بینین چه‌ند جار رۆحه‌کان له‌ژیر ناوی دیموکراسیدا کوژراون و چه‌ند که‌رته‌ چینه جیاوازه‌کانی کۆمه‌لگا کراون به‌ گورگ بۆ به‌کتری و چه‌ند جار له‌ رینگای ده‌زگا فراوانه‌کانی راگه‌یانده‌وه شه‌ریه‌تی قین و نه‌فرته‌ و دوژمنایه‌تیمان ده‌رخوارد دراوه.

به‌ئێ، سه‌باره‌ت به‌ هه‌ندیك به‌شی کۆمه‌لگا و له‌ هه‌ندیك بابته‌ی دیاریکراودا، ئەو کردارانه‌ی نه‌مرۆ ئەمانه‌ ده‌یکهن له‌گه‌ڵ رابردوودا و ئەوانه‌ش سه‌یینی ده‌یکهن به‌راورد به‌ نه‌مرۆ، هه‌یچ جیاوازییه‌کی نییه‌. ته‌نانه‌ت له‌ خاوینتترین و نمونه‌ییترین کۆمه‌لگاکانیشتا، ههمیشه ده‌سته‌یه‌ک رۆحی ره‌ش هه‌بوون که فریودهرن و خه‌لکی به‌ش به‌ش ده‌کهن، که‌سانی تر به‌کارده‌هێنن و مافیان ده‌خۆن، وه ههمیشه ده‌مامکی رۆخساریان ده‌گۆرن و ده‌زانن چۆن خۆیان به‌شارنه‌وه. له‌ داها‌تووشدا ههر ده‌بن. به‌لام له‌پاڵ ئەمانه‌شدا ئەوه‌ راستیه‌ که دنیا به‌ک مرۆفی دروست و هه‌ولێ به‌سه‌ندیش ههن...

نه‌مرۆ ئەو هه‌ولێ په‌روه‌رده‌کردن و خۆشه‌ویستی و لێبوردنه‌ی و پێکه‌وه‌زیانه‌ی که له‌ژیر ناوی جۆراجۆردا ده‌دریت، له‌پراستییدا له‌ پرووی کۆکردنه‌وه‌ی پارچه‌کانی کۆمه‌لگا له‌ ده‌وری به‌ک و به‌گه‌ر خه‌ستی

سەرچاۋەى ھىزە مەعنەۋىيەكانى، ھەلمەتېكى زۆر گزنگە... ۋە نەمە لە دەستى ئەۋ نەۋە باۋەردارانەدا كە ۋەرى مېتافىزىكىيان تەۋاۋ و پەرە، بەسە بۆنەۋەى جارنىكى تر پال بە كەشتىي لەنگەرگرتۋى ئوممەتەۋە بىنن و بىيخەنەۋە دەرياي پېشكەۋتن. ئەۋ نەۋانەى ئەمپرۆ كە لەسەر ئاستى كەسايەتى و پۇچ زۆر پەشۇكاۋن و لە بەھا مەۋىيەكانى ۋەك فەزىلەت و پەۋشەت و بىر و ھونەردا تامى دۆرانی بەك لەدۋاى بەكىان كرددۋە، نايىت ھېچ گومانىك لەۋە بىكرت كە لە سايەى سەربەستىي پۇچ و دامەزراۋىي فېكردا دەگەن بە "زىندۋوبۋونەۋەى دۋاى مردن".

سەدەى نۆزەدە و بىست سەبارەت بە ئىمە چەرخى ھەلۋەشان و دۋاكەۋتن بوۋ. ماۋەيەكى دۋورودرېژ ھەست بە ھۆكارە راستەقىنەكانى ئەم دۋاكەۋتن و ھەلۋەشانە نەكرا، يان بە ئەنقەست بىرەكان بەلاپىندا بران. لە ئەنجامدا، لە دىن و زانست و ھونەر و بىر كەردنەۋەدا شاكارى دۋاكەۋتن داھىتران و تەنانت ھەندىك لە تەۋزۋمە فېكرىيەكان. بەھۋى تۋزىك فەنتازيا و ھەندىك سەرسامى، بە تېپەپۋونى كات گۆران بە تەۋزۋمى ئىلھاد و ئىنكار. تا كار گەيشت بەۋەى كە تەلەكەبازى لەبرى زىرەكىي زانستى و بەھەلەداچۋون لەجىياتى پۇشنىبىرى و عەبىداركردنى كەسانى تر لە شوئىنى كار و چالاكى و پۇرۇزە، بوۋ بە مۇدە. كۆمەلانىك كە فېلىيان بە ھونەر دەزانى، لە رېنگەى بوختان و تەزۋىر و درۋە، ھەۋلېكى چىرۋىپىيان دا بۇ پۋوخاندنى راستىيە مېژۋىيەكان. بەلام ۋەرن و جىلۋەى قەدەر بىبىنن، تەنانت ھەنۋوكەش ئەۋ پالئەرە مېژۋىيانە و پەگەكانى مەعنەى ئوممەت رېك و قىچ بەپىۋە ۋەستاۋن و ئەۋەى گەفتارى پۋوخان و نەمان بوۋىۋە ۋەخۇيان بوۋن.

به لئ، نهم میلله تهی که له نیستادا جارنکی تر چاری کراوتهوه به پرووی راسته هیللی پیغه مبه ره کهیدا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، بۆنی خۆشی شنه بای به هارانی لئ دیت و له گشت جینگایه کیشدا گۆله به فرینه کان' مژدهی له دایکبونه وهیه کی نویمان ده ده نی. به لئ، نیدی نه مپرو، نه گهرچی تا نه ندازه یه کیش بیت، هاتووینه ته وه هۆشی خۆمان و خۆمان دۆزیوه ته وه. نهمه ش هیوا و خۆشییه کی وامان پیده دات که بتوانین پتهوتر و دامه زراوتر دهریکه وین.. هیوادارم، له مه ودوا ههر ههول و کۆششیک که دهبه وین و ههر فرمیسکینک که دهرپژژین، بین به شیفای زامه بیماره کانمان و بین به پروناکیی نهو داهاتوهی که له چاری هه ندیکمانه وه وهک دهیجورور دیاره!

هه نووکه کاتیک ده چینه سه دهی بیست و یه که مه وه، داهاتوو و لاتی نئیمه و نهو نه ته وانهی تریش که په یوه ندییان به نئیمه وه هه یه، له ژرژ سایه ی باله نوورینه کانی نهو سوپای پروناکییه دان که نوته رانی به رزی زانست و فهزلهت و په وشتن و زۆریه یان خۆیان بۆ کاری په روهرده و فیژکردن ته رخان کردوه. پشت به خوا نهم نه وه پیروژانه، له گه ل نه وه دا که هه موو نهو به ها میژوو بیانه ی له ده ستمان داوون بۆمان ده گیر نه وه و له بابته تی ته سفیه کردنی حسابمان له گه ل سه رده مدا، دهن به رابه رانی بیر پرووناک و دهنگ پرووناکی نئیمه.

خۆی له خۆیدا په یام و مه به ست و نامانجی نئیمه هه یج په یوه ندییه کی دوور و نزیک له گه ل هیز و کوته کدا نییه. نئیمه، هه رچه نده ده زانین

۱. مه به ست لهو په کمین گولانه به که له کوتای زستاندا و پش هاتی بهار لمانا سه رما و سۆلدا سه رده هه یین و وهک هه والدهر و مژده دهری بهار وان.

ئەو هیزە ی ملکه چی حەقە حیکمەتیک لە بوونیدا هەیه، بەلام لە پال شیوازی فراوانی بێرکردنەوه مان و ئەو تیگە یشتنە بەتام و چیژە مان لە هونەر و ئەو هۆگرییە توندوتیژەش کە هەمانە بۆ "سەرخستنی حەق"، باوەرمان بە "پێوستی" تەکنیک و تەکنەلۆجیا و پیشەسازی هەیه و لە دلەوه رێژ لە نرخ ی بەرز ی زانست دەگرین و لەو باوەرەداین کە پێوستە بە هەر هۆکارێک بووه نیشتمانمان بەم شتانه گۆش بکەین. بۆ ئەمەش ئیمە ئەمڕۆ لە هەر شتیکی تر زیاتر پێوستمان بە دەماغگەلی بلیمەت و فیکری گشتگیر و پیشەواگەلێک هەیه کە خاوەنی ناسۆی فراوان بن، تا بەناوی ولات و مەرۆفی ئیمەوه ئەم هاوسەنگییانە بسازنن و نەتەوه کەمان بگەیهنن بە لوتکەکانی هزر و ئاراستەمان بکەن بەرەو رەگەکانی مەعنایمان و دەستپێکی کرانەوه بەرپووی ئەبەدیەتدا ببەخشن بەو رۆحانەمان کە موشتاقی بەرز ی و مەزنییەکانن.

بەلێ، ئەم ولاتە لە حیزب و حیزبایەتی زیاتر، پێوستی بە پالەوانگەلێکی وا هەیه کە حەواری زانست و رەوشت و فەزێلەت بن و بە ئیمان و ئومید پەرچەک بووبن و لیوانلیوبن لە ئەوین و هەیهجان و، رزگار یان بوویت لە رق و قینە ماددی و مەعنەوییهکان و دنیایی و داوڕۆژییهکان. وا پێدەچیت تا ئەو کاتە ی بەوان دەگەین و تەسلیم یان دەبین، گەر بە شیوهی کی رێژەیش بیت، ئەم غوربەت و دیلیتیانە ی ئیستامان هەر بەردەوام بن. لە خوا ی خاوەنی رەحمەتی بیسنوور داواکارین ئەو نەمرانە بنیریت بە هانامانەوه کە کانیی "خضر" یان دیتووه و کاسە ی ژیا نی ئیمە یان بەدەستەوییه و سالانیکە بە بینینی نیشانەکانیان لە ناسۆدا، دلێ خۆمان دەدەینەوه...

نەوۋە نەمۇنە يىپە كان

لەم سەرۋەختەى ئىستاماندا كە لە عەرەفەى رۇژانى جوان و درەخشانداين و سېدە كان بۇنى جەژنيان لېدېت، ئەو شەقىقەتە كە كۆمەلېك قەيرانى وامان ھەيە تېپەراندنيان وەك ئەستەم ديارە. وەكو چۇن كېشە كۆمەلايەتى و نەخۇشېيە ميللى و كارەساتە سروشتىيە كان بە چارەسەرى رۇژانە و ماوەكورت چارەسەر نابن، ئەو قەيرانانەش كە جەستەى ميللەتيان تەنيوہ بە ھەمان جۇرن. ھەربۇيە چارەسەر كەردنى قەيرانە كان، بەندە بە بلاو بوونەوہى بە سىرەت و زانست و ھىكمەت لەسەر ناستى كۆمەلگادا. نەگينا بە پېنچە وانەوہ، ھەولدان بۇ چارەسەر كەردنى نەم جۇرە تەنگزانە لە رېنگەى مانۇر و خۇدەرخستەنە سىياسىيە رۇژانە كانەوہ كە بې نامانج و بې ناسۇن، جگە لە بە فېرۇدانى كات ھېچ سوو دېكى ترى نايېت. لە دوئېئوہ ھەتا نەمپۇ، مرفۇقانى خاوەن رۇح و مانا و بە سىرەت، بە يارمەتېى بە كارھېنانى ناسۇى فراوان و ھىممەتى بەرز و بەگەرخستنى سەرچاوە كانى ھېزى ئەمپۇ لە پېناو ئايندەدا، توانىويانە ھېندە بەناسانى بەربلاوترين كېشە و تەنگزە كان چارەسەربەكەن كە سنوورى تەسەوورە كانمان دەبەزئىت. ئېمە زۇرجار ھەلسوكەوت و بېر كەردنەوہى بلىمەتانەى ئەوانمان بە شتېكى سەروو ناستى مرفۇ

زانپوه و له بهرامبه ریاندا چه په ساوین. که چی له پراستیدا نه وهی نه وان کردوویانه هه مان نهو شتانه بوون که هه مرؤفیککی تری سه رکه وتوو دمیكات، نهویش هیچی تر نییه جگه له به کارهیتانی نهو توانا و لیتهاتنانهی که خوای گه وره به مرؤفی به خشیوه، هه تا دوا سنوور و چوارچیوهی خوین.

به لی، نه وان له ههستان و دانیشتنیشیاندا، به نه ندازهی نه مرؤ، به خه مه کانی داهاتو شوهه سه رقآل دهن.. وه هه موو هه لومهرج و توانا کانی حالی حازر وهک پردیک به کارده هیئن بو گه یشتن به داهاتوو و له هه ناسه برکیدان، به نومیدی نه وهی نه مرؤ بگوازنه وه بو ناینده.. چونکه چاره سه رکردنی کیشه، که میك په یوهندی به تپه پاندنی نه م کاتهی نیستاویه که تیایدین، پراستتر بلین بنده به به رزبونوه به سه ر کاتدا.. به جورنك که دورنی و نه مرؤ و سهی به هه مان روونی بینین. نه م بیرکردنوه فراوانه ی که بریتیه له باوه شکردنی سه بین له نه مرؤدا و تیگه یشتن له رؤح و مانا و ناوه رؤکی ناینده، نیوه نه گه ر پیتان خوش بیت ده تانن ناوی "نامانجی بالا" یسی له بنین. که سیك خاوهنی ناسؤیه کی له م شیویه نه بیت، نه ده تانیت سه ربه که وت به سه ر نه م هه موو کیشه انه دا و نه ده تانیت په یمانی هیچ شتیکی باشمان پیدات له سه ر ناینده مان. نه زرق و برقی سه رسوور هیته ر و نه ژبانی پر له ژاوه ژاوی فیرعه ونه کان و نه مروده کان و ناپلیون و سیزاره کان نه گه رچی هه ندیک ساویلکه به لایانه وه گه وره بیت- هه رگیز خاوهنی داهاتوو نه بوون و نایندهیه کی گه شیان نه بووه.. بیگومان نه یانده بوو، چونکه نه مانه حه قیان خستبووه ژیر فه رمانی هیز و به رزه ونه دیان کردبوو به چه قی په یوه ندییه

کۆمه‌لایه‌تییه‌کان و ده‌سته‌یه‌ک داماری و ابوون که ژیانیان به به‌ندایه‌تی کردن بۆ نه‌فسانییه‌ت به‌سه‌ربردووه.

ئهممه له‌کاتیئیکدا که سه‌ره‌تا خه‌لیفه راشیده‌کان و نه‌وانه‌ی دوای نه‌وانیش، له‌پرووی نه‌نجامه‌وه، به‌ره‌هم و شوئنه‌واری وایان هیناوه‌ته گۆرچی که دنیایان به‌ره‌و عوقبا تپه‌پراندووه و ئهم به‌ره‌مانه سه‌باره‌ت به که‌سانیک که به دا‌ه‌پ‌ران و خۆرگیرانه کاتییه‌کان ناخه‌له‌تین، توانای نه‌ویان هه‌یه پینشپرکی له‌گه‌ل سه‌رده‌می ئیستادا بکه‌ن.. به‌لج، گه‌رچی نه‌وان ژیانیکی پراوپر و لیوانلیو ژیان و تپه‌پین، وه‌لی هه‌میشه له‌دلاندا وه‌ک یادیکی جوانی جاران ده‌میننه‌وه.

سیزار نامانجی بالای رۆمای خسته ژیر پپی هه‌وا و هه‌وه‌سی خۆیه‌وه و ناپلیوۆن خه‌ونه‌کانی فه‌ره‌نسای مه‌زنی له‌ داوی هه‌له‌په‌کانی خۆیدا زیندانی کرد و هیتله‌ریش ناواته‌کانی نه‌لمانیای مه‌زنی به‌هۆی سه‌رکیشییه شیتانه‌کانییه‌وه له‌گۆرنا. به‌لام قاره‌مانییه‌کانی ئهم ئوممه‌ته سیفه‌تی ته‌واوی و به‌رده‌وامیان هه‌یه و، له‌ هه‌ر چه‌شنه سووکی و نزمیه‌یه‌ک به‌دوورن و، باوه‌ر و ئیمان له‌ سه‌رکه‌وتن و له‌ ژیرکه‌وتنیشدا گیانی له‌پیناودا به‌خه‌راوه و، وه‌ک نالایه‌ک به‌رز راگیراوه.

نامانجی بالا له‌ ده‌ستی مروّفی خۆیدا به‌های بیسنووری ده‌ست ده‌که‌ویت و ده‌بیّت به‌کانگای سیحری سه‌رکه‌وتنه‌کان. نه‌گه‌ر نه‌وانه‌ی نوینه‌رایه‌تی ئهم نامانجه بالایه ده‌که‌ن شایانی هه‌لگرتنی نهن، له‌وه ده‌رده‌چیت که "نالای" بیّت، به‌لکو ده‌بیّت به‌ پارچه په‌رۆیه‌ک که له‌ژیریدا هاوار بۆ هه‌له‌په و ته‌ماعه بیج جی و سووک و ناسازه‌کان ده‌کرت. نه‌گه‌ر پارچه په‌رۆیه‌کی له‌م شیویه مندالانی گه‌ره‌ک کۆبکاته‌وه و

ئاراستەيان بکات بۇ ھەندىك ئامانجى يارى ئاساش، ھەرگىز بەس نىيە بۇ بەدپەيتانى ھەستە قوولەکانى ناو رۇحى مىللەت.

پىش لە ھەر شتىكى تر مرۇقى خاوەن ئامانجى بالا مرۇقى خۆشەويستىيە. ئەو، وەك شىت خواى خۆشەويىت و لەژىر بالە فراوانەکانى ئەو خۆشەويستىيەشدا ھەست بە جۆرە پەيوەندىيەك دەکات لە گەل ھەموو بوونەوەراندە. ھەموو كەسىك و ھەموو شتىك لەباوەش دەگرتت. دەست بە سەرى مندالاندا دەھىنىت و بۆنيان دەکات، وەك ئەوئى چىرۆيانى داھاتوو بن. ئامانجى بەرز نىشانى گەنجان دەدات و نامۆزگارىيان دەکات مرۇقى نمونەيى بن. رېزى شايان لە پىران دەگرتت و خزمەتيان دەکات. بەدواى رېنگايەکدا دەگەرپت بۇ دىالۆگ و پىنكەوہزبان لە گەل ھەموو كەسىكدا. كەندەلانى نىوان چىنە جىباوازەکانى كۆمەلگا لە رېنگەى ئەو پردانەوہ كە بىياتى ناون پردەكاتەوہ و شەو و رۇزىش لە ھەولئى ئەوہدايە ئەوانەيان كە تا رادەيەك دەگونجىن و لەيەك تىدەگەن، بەتەواوہتى لە يەكيان نزيك بخاتەوہ.

مرۇقى خاوەن ئامانجى بالاى راستەقىنە، لە ھەمان كاتدا لە بوارى حىكەمتىشدا قارەمانە. ئەو كاتىك لەلايەك ھەموو شتىك بە ھىزى ژىرى تەماشاش دەکات، لە ھەمان كاتدا بە پىوہرە نرخىناسەکانى دل دەپپىوتت و بە كىشانەى ئەندازەكارى و سەرنجداندا تىيدەپەرپىتت و لە مەنەجلى داوہرى ژىرىدا دەيكولئىتت و شكلى و شىوہى پىدەدات و ھەمىشە تىدەكۆشىت رۈوناكى ژىرى و نوورى دل پىكەوہ بەكاربەئىتت.

مرۇقى خاوەن ئامانجى بالا نمونەيەكى بەرجەستەى بەرپرسىيارتىيە

بەرامبەر بەو كۆمەلگايى تىيدا دەژى. لە پىناو گەيشتن بە نامانجە كەيدا -كە يەكەم مەبەستى ڕەزامەندىي خوايە- نامادەبە ھەموو ئەو شتانەي خواي گەورە پىي بە خەشيوە بى دوودلى فيدايان بكات.. ھەورەك لە ھىچ شتىك ناترسىت و سل لە ھىچ شتىك ناكاتەو، دلش بە ھىچ شتىكي ترى جگە لە ئەو نادات.. لە خەيالى ئەودا نە ھەزى بە ختەو ھەري ھەبە، نە ترسى بە دەبەختى. ئەو مەردىكي ھىندە نازايە كە ئەگەر بە يامە كەي و نىشتمانە كەي پايدە دار بن، نىدى گوى نادات بەو ھى تەنانەت لە بلىسەي دۆزەخىشدا بسووتىت.

مروڤىكي خاوەن نامانجى بالا، ريزگرتن لەو بە ھايانەي دلى پىيان داوھ بە داخوازي باو ھەركەي دەزانىت و مانەندى نەشوي عىبادەت ڤايندە پەرىنىت و ھەميشە ھەك مروڤىكي خاوەن عەشق و ھەبە جان دەژى. دەزانىت چۆن لە پىناو نامانجە بالا كەيدا گيان و خۆشەويست و سەرۆت و سامان و مندال و ئەمرو و سەينىي خوى بى بير كەردنەو فيدابكات و لە گەل ئەو ھەدا كە بە ھەپرى وردى و جەدبىيە تەو ھەچاوى ھەق و ھەقىقەت دەكات، ھەميشە بە قازانجى نامانجە بالا كەي بربار لەسەر بژاردە كانى بەردەستى دەدات. ئەو، لە بەرامبەر نەفسى خۆيەو ھەك و لە ناست ھەقىقەتیشدا خوى بە مە ھەكوم دەزانىت. پلە و پايبە بە خەيالىدا نايەت و ناوبانگ و خۆپەرسى و ھەزى پالدا ھەو و شتاني ترى ھاوچەشنيان بە ژەھرى كوشندە دەزانىت و لە قوولايبە كانى ناخيدا ھەميشە لە مشتومر دايبە لە گەل نە فسيدا. ئەو ھەميشە دەبىاتەو، ھەلە تەنانەت كاتىكيش دەدۆرپت، ئەم دۆرانا ھە گۆرپت بە چەند مەيدانىكي ڤاھىناني ھونەري بۆ سەر كەوتنە كانى داھاتوو.

كاتىك بەم رېنگا مەزىنەدا تىدەپەرپىت، ئەۋەندە لە دلەۋە ۋابەستەى رەزامەندىى خۋايە كە ئەو تۆفانانى ھەلپە ۋ تاۋان كاتىك دىن ۋ بەرى دەكەون، لەۋدا ھىندەى تر ھەستى ھەقپەرۋەرى چەسپاۋتر دەكەن ۋ زىرئەكانى رىق ۋ قىن ۋ نەفرەتىش، لەۋدا فۋارەى خۆشەۋىستى ۋ شەفەقەت دەتەقېننەۋە. ۋە ئاى چەند نىعمەت ھەن كە خەللكانى ناسابى پىيانەۋە دەبەستىرئەۋە ۋ ئەم لاىان لى ناكاتەۋە، چەند نىقمەت ۋ نارەھەتىش ھەن كە ئەم سىنگى خۆى دەكات بە سەنگەر لە بەرامبەرئانەۋە! كاتىك بە يارمەتىى ناسۆى راستەقىنەى -ئەۋ ناسۆبەى كە سەرسامان دەكات- ئەۋ بىردەكەينەۋە، لەبەر چاۋماندا خەبات ۋ ھەۋلى پىغەمبەرئانە دەبىنن ۋ لە دەرگاى خەيالىشمانەۋە ۋئەنى سەروو مەۋىى بەرۋە ھەستەكانمان ھورۇم دىنن ۋ خەيالىدانمان بە قارەمانىتىبە مېۋۋىبەكان كەف ۋ كۆلى تىدەكەۋىت.. ۋەفا ۋ دلسۆزى "عوقبەى كورپى نافع" لە بىبابانەكانى ئەفرىقادا تەزوۋ بە جەستەماندا دەھىنئىت.. ھاۋدەم لەگەل نازابەتى ۋ چاۋنەترسىى "تارىقى كورپى زىاد" لەۋدىو گەرۋى جەبەل تارىقەۋە لەھۋشى خۇمان دەچىن.. سەرسامانە تەماشاش خەبات ۋ دامەزراۋى "فاتىح" دەكەين.. بە رېژۋە ئەۋ شمشىرە ماچ دەكەين كە لە "پلەۋنە" خۆى بەدەستى دۇرئمنەۋە نەداۋە.. ۋە لە كۆتايىدا بەرېژۋە سللو لە شىرەكانى "چەناق قەلە" دەكەين، ئەۋانەى كاتىك گوللە ۋ تۆپ بەسەرياندا دەبارى، بە پىكەننەۋە پىشۋازىيان لىدەكرد.

بەلى، ئىمە ئەمەرۇ ئەك بەم ۋ بەۋ، بەلكو پىۋىستمان بە دەستەبەك

1. بىتتە لە ناۋى ئەۋ جەنگەى كە مۇسلمانانى تۇركا دۇى داكېركاران ۋەستەنەۋە ۋ لە ھەمان كاتدا بە جەنگى سەرمەستىش بەناۋابەكە.

مەرۇقى خاۋەن ئاسۋى فراۋان ھەيە كە لە چەند كەسايەتتەھى كى بەرز و مەزندا بەرجەستە بوۋىن. سەرلەنۇي دامەززانەھى ئوممەتە كەمان لە سالانى داھاتوودا، لە سايەھى ئەم پالەۋانى رۇج و مانا و ئەم مەرۇقە خاۋەن ئامانجە بالايانەدا دەھىتت. ئەو مەردانەھى كە ھەوتنى بوۋىيان ئيمان و ئەۋىن و ھىكەت و بەسیرەتە، سەرپراي ئەم ھەموو ھىرەشە ناوخۇيى و دەرەككەيەنەھى نۆيان دە سەدەھى رەبەقە دەكەرتنە سەريان، ھەرگىز نەچەمىۋنەتەھە و نەلەرزىۋن، لەۋانەھە تۆزىك پەشۋەكبەن، بەلام ئەۋەندەھى تر پتەھىيان بەدەستەھىناۋە و گەھىشتۋنەتە ئەۋ ناستەھى حسابى خۇيان لە گەل ئاينەدا يەكلاھى بەكەنەھە و، ئەۋەتا ئەمەرۇ ھاورى لە گەل ھىزىكى ئاناسايى رۇچدا ئامادەن بۇ ۋەرگەرتنى نۆرەھى خۇيان و لە چاۋەرۋانئىيەھى كى ئامادە و چالاكدا چاۋدېرى ئەم رۆزگارە دەكەن.

بەلئى، ئەۋە راستە كە ئەم چەند سەدەھى كۆتايى، عەشق و ھىكەت و بەسیرەت و بەرپرسىارتتى لەناۋماندا بېچوك بوۋەتەھە و چوۋەتەھە يەك و ھەندىك بابەتتى بېبایەخى رۇزانە، شوتنى ئامانجى بالايى ئوممەتتى پەركدوۋەتەھە. بىنگومان لەم ماۋەھەدا ئاكرىت باس لەۋە بەكەن كە شىتكى نۆمان ھىناۋەتە مەيدان. بەلئى، ئەۋ شتانەھى لەم ماۋەھەدا بە ناۋى نۆنگەرى خراۋنەتە گۆرئى، تەنھا لە چاۋلئىكەرى نابەجئ و بەكارھىتئانى زمانى كەسانى تردا قەتئىس ماۋن. ئەم لاسايە كۆرئانەھە كە برىتى بوۋ لە ۋووخاندنى بېرى مىللى و رۇحى مىللى، زىانەكانى زۆر لە سوۋدەكانى زىاتر بوۋن. لەكاتىكدا لە ئەنجامى كاولكارىيە يەك لەدواي يەكەكان بنىاتى مىللى خوتنى لەبەر رۇيشتوۋە، نەخۇشىي راستەقىنە نەزانراۋە و پىنگاكانى تىماركردن دەستنىشان نەكرائون و بە

چارەسەرە ھەلە كانىش ھەشاماتەكان ئىفلىج كراون. ئەم ئارشانەى كە چەند سەدەيەكيان خاياند، ھىشتا لەمپرۇشماندا كاريگەرىي خۇيان ھەيە. لەم پوۋوھ نەگەر ئەمپرۇش ۋەك دوئىئى لەسەر ھۆكارى راستەقىنەى كىشەكان نەۋەستىن و چەشنى پزىشكىكى بلىمەت دەست بۇ دەردە شەخسى و خىزانى و كۆمەلايەتسيەكانمان نەبەين و لەو زەلكاۋى خراپكارىيانە دەرنەچىن كە چەند سەدەيەكە تىيدا پەلەقاژەمانە، ئەوا كاتيك بەدۋاي چارەدا دەگەرپىن لەم ھەلە دەكەۋىنە ئەو ھەلە و ئەۋەندەى تر ئارىشەكانمان قوولتر دەكەينەۋە و ھەرگىز ناتوانىن رزگارمان بىت لەم بازنە شوومەى قەيرانەكان.

باۋەپرى تەۋاۋمان ھەيە بەۋەى -ئىدى با ئەۋانەى دەسەلاتدارن و رەشۇيان بەدەستەۋەيە، لەسەر كەللەرەقىي چەندىن سەدەيى خۇيان ھەر بەردەۋام بن- ئەو نەۋە نمونەيىانەى كە بە ھەست و بىر و بزاونىيان پرويان لە داھاتوو كردوۋە و، عاشقانە نامانج و ۋلات و مرۇقى خۇيان خۇشدەۋىت و، بەستراون بە خزمەتەۋە و، چەشنى كەۋانى پاكىشراۋ ھەمىشە لە نامادەباشىدان، ئەمانە ھەموو ئەو دۇخە ناخۇشانە تىدەپەرپىنن و پىكھاتەى نوى دەخولقنىن. بىنگومان رۇژىك دىت ئەو ئەۋىنى خزمەتەى لەناۋ ئەۋاندايە، دەرژىتە ناۋ ھەموو چىن و توئزەكانى ئەو كۆمەلگايەۋە كە تىيدا دەژىن و بگەن بە ھەر جىنگايەك ۋەك مىرگىكى ناۋەدان دەپرازىننەۋە.. بەلى، ئەم بىرەى كە رپالىزمى ماددە و جىسمانىيەت ھەلدەگرت و توورپى دەداتە لاۋە، بىنگومان بەگۈرەى جىھانىبىنى خۇى و پۇرۇزەى بزاونتى خۇى، جارنىكى تر و سەرلەنوى، نەخشى پۇحى خۇى دەنەخشىنىت.

قا جیگایهك جه بریهت^۱

بهخته وهری و سهر بهرزنی نه وه کانی سبهینجی به ره می پوچه
فیداکاره کانی نه مپو دهبیت. چاوه پینکردنی دوارپوژی کامل و رینکوییک
لهو حه شاماتانهدی دهر به دهر و پهر نشانن و خویمان له باوهشی حه وانه وه
و پالذانه وه هاویشتووه، جگه له خه یالیککی خاو چیی تر نییه. ناینده،
له مندالدانی نه مپو دا چرو ده کات و به خواردنی شیر می مه مکی
نه مپو ش گوش دهبیت و پیده گات. ههروهک بوونی نه مپو مان به چاک
و خرابیه وه شوینه واری پابردووه، داهاتوش وینه که له نه مپو دوی
گه شه سهندن و فراوانبون و گواستنه وهی له ناستی که سییه وه بو سهر
ناستی کومه لایه تی. به لئج، ژیان میلیلیمان به رینگ و چوئیتی
تایهت به خوئی، وه کو پوواریک وایه که له چیا و گرده کانی پابردووه
هه لده قولیت. کاتیک نهم پووایه به رهو داهاتوو دهر ژیت، تایه تمه ندیی

۱. لیزه دا جه بریه تمان له بهرامهر وشمی (المعینه)ی زمانی عه ره بی داناوه. و له ناوینشان و تاره که شه وه
دهر ده که ویت، مه بهستی نووسهر جه بریه تیکی ریزه یه نهک ره ها، نهو جه بریه تهی که له سه رانسهری گهردووندا و
له شیوهی یاسا سروشتیه کاندای خوئی دهر ده خات و بهشینکی دیار کراوی ژبانی مروی و میژووه که شی ده گرتنه وه.
نه کینا به دنیاییه وه مه بهستی لهو جه بریه ته ره هایه نییه که هه ره که له رینازی جه بریهت و دیالکتیکی ماته رالیستی
له کومپوزیتمدا بانکه شهی بو ده کهن.

ئەو جىڭايانەش لە گەل خۇيدا ھەلدە گرىت كە پىناندا تىدەپەرىت. ئە گەر بەوردى پروانين، لەم تەوژم و شەپۆلەدا كە ئىمەش لەناويداين و پراپچمان دەكات، شوئىن پىي باپىرانمان و ترپەى رۇحيان و بەرھەمى مىشك و بازوويان و نامانجى بالآ و خەونەكانيان دەبينين. لەم پرووھە دەتوانين ئەوان بە سەرچاھەى ژيانمان و پالئەرە مېژووييەكانمان و ئىمەش، بە ھەوتنى بوونى نەوھەكانى نائىندە ئەژمارىكەين.

ئە گەر توانيمان لەم نەئىنى مىراتگىرىيە تىبگەين، ئەوا ھەرچەند دىنيا بە ھەموو لايەنىكىيەوھە پىرىبىت و زەمانە بەتەواوتى بگۆرىت و چەرخەكان ئالوگۆرپان بەسەردا بىت و ھاتروان پرۆن و رۆيشتوانىش ھاتووى تر بەشوئىناندا بىت، ھىشتا رۇحى مىللەت تا ھەتايە بە گەنجى دەمىنئىتەوھە. چونكە ئە گەر گۆرپانەكان بەم ئاراستەيەدا پرووبدن و "ئەبويەكر" بگۆرىت بە "عوھەرى كورى عەبدولعەزىز" و "عوھەر" بگۆرىت بە "فاتىح" و "عەلى" بىت بە "رۇحى بەتتال غازى" و شىرەكانى بەدر جارنىكى تر ناوھرۆك و مانايان لە "مەلازگىرد" و "كۆسۇفا" و "چەناق قەلە"دا دەرېكەوتتەوھە، ماناى واپە ھەموو شتىك خولگەكەى نەبەدىيەتە. بەراى من سىحرى نوئبونەوھە و لاوتىيى ھەمىشەيىش ھەر ئەمەيە.. بەلى، پىوستە لەناوچوونى تاكەكانمان، بىت بە بناغە و ھەوتنى بوون و مانەوھەمان وەك مىللەت و بە زەرەدەخەنەوھە پىشوازى لە ترسناكترىنى مەرگەكان بىكەين، تا زامنى ئەبەدىيەتتە بىكەين بە رەھەندە دىيايى و دوارۆژىيەكەيەوھە. ئەو پالەوانانەى سەبىنئىمان بۆ نامادە دەكەن و تەننات ئەو وئىنە خەيالئىيانەش تىدەپەرىتن كە لە يوتۇپياكاندا كىشراون، ئەوانەن كە بە باشتىن شىوھ سوود لە ھەموو كاتەكانى تەمەن

وهرده گرن، هەر لهو کاتهوه که عه قلمان به خویمان ده شکیت ههتا جیهانی
 رهنگاو پهنگی گهنجیتی که گونجاوه بو بالگرتن و فرین، هەر له
 ده می پینگه یشتنه وه که سهر فزازه به هیز و نیراده و توانا ههتا سهرده می
 دامه زان و پینگه یشتن و کاملی پیری.. ده یانبینیت وریایانه هه موو
 ههنگاو نیک هه لده نین و پرۆژه کانی ته مه نیان پره له چالاکی و له هه موو
 و نسته گه کانی ژیاندا ناماده ی مهرگن و کاتیکیش ده مرن، پرویان له
 نه و دیوه و له ناو باوه شی عه شقدان.. به لئ، نهم قاره مانه بیخ ناوانه و
 نهم په یکه ری پرۆخانه ی که به پیتی خویمان ده پرۆن، هه همیشه له پیتشه وه
 راده کهن، به لام له دواوه ده بینه رین، به درتژیایی نه وه کان وهك "یادیکی جوان"
 ده رین، به لام هه همیشه پیمان باشه دوا ی مردن له دوا یان بوترت "لهوی
 غه ربیتیکی بیکهس مردوهه."

نه گهر له کاتی نیستادا، کۆمه لیک مه ردی له م جوړه پینه گه یه نین و
 ده رفه تی نه و یان بو نه ره خسینین که نه و دینه مۆیانیه له سهر وه باسما ن
 کرد له خو یاندا به رجسته بکه ن و وهرزه جیاوازه کانی ته مه ن له سه ر نهم
 دینه مۆیانیه ی پرۆح و مانا نه چین، نه و هه رگیز له توانا ماندا نییه
 شتیك پیتشه شی داها تووی جیهان بکه ی ن و بوونی خو شمان له سبه ی نیندا
 مسۆگه ر بکه ی ن. به لئ، نه گهر کاتی نیستاما ن به بناغهی ئالتوونی
 کاتی ئاینده نه ژمار بکه ی ن، نه و پتویسته حه تمه ن هه ولّ بدیه ی ن که
 هاوړی له گه لّ به سیره ت و شعور و نیدراک و سه بردا به با شترین شیوه
 سوودی لیوه ربگرین و بو کردنه وه شی به پرووی ئاینده دا، له پال پاراستنی
 خود و پرۆحدا، پتویسته نه و پروانه شی که کراویه به پرووی رافه کردن و
 گوړاندا به جوړنیک ده له مه مند بکرت که داها تووش له باوهش بگرتت، هه تا

لە ئەنجامدا پۇژانى سبەى دانەپرىن لە ئەمپرۆ.. گەر ئەو بابەتانەى لە سەرەو ھىنران پىشتگوى بخرىن، ئەنجامىكى لەم جۆرە ھەتمى دەيتت، چونكە لە جىڭايەكدا كە ھۆكارەكان فەرامۆش دەكرىن، چاوپرىكردى ھاتنەدى ئەو ئەنجامانەى وابەستەى ئەو ھۆكارانەن، لە پروانگەى پۇحى دىن و "شەرىعەتى سروشتى" يەو، ھەرگىز كارىكى راست نىيە. ئەو جەبرىيەتەى (Determinism) ھەموو كاتىك لە سىنەى بووندا دەيبىينىن، تا ئەندازىيەكى ديارىكراو و بەشئويەكى مەرجدار لە پرووداوە مېژووييەكانىشدا بوونى ھەيە. ئەو مرۆف و پرووداوانەى تېپەرىن و بوون بە مېژوو، چەشنى گرىي ژيان، يان تۆوى ناو مىندالدىن، ياخود ەك ھىلكەى ژىر مرىشكان وان سەبارەت بە ئەمپرۆ.. ە بە سەرچاوى ئەو بناغانە دادەنرىن كە رەنگ و شىو بە نىستا دەبەخشن. لەمپرۆشماندا، ئەو ھۆكارانەى -لە بازەى ھۆكارەكاندا- ەكو تۆو دەپرژىنرىن بە قەدپالەكانى مېژوودا، كۆمەلنىك ھۆكارن بۇ ئەو ئەنجامانەى سبەينى كە خاوەنى رەھەندى دانايى و رەنگى دادپەوەرى و ئەداى دامەزراوى و ھاوكىشەى راستپەوين.

مەگەر ئەمە تا نىستا ھەر وا نەھاتوۋە؟ ئەو پۇژە رەشانەى بەسەر پۇژگارنىكدا ھاتوون، ئەنجامى خراپكارىيەكانى سەردەمى پىش خۇيان نەبوون؟ تۆفان لە ھەمان ئەو زەوييەو نەھاتە دەر كە لە سەر پروو كەى سەرگەردانەكان لە ھەزرتى نوح ياخيبيوون؟ ئەو زىيانانەى لە "تەحقاف" قەومان، پىرۆسەيەكى سەرھوژىركردن نەبوو بە نامانجى پاككردنەوہى ئەو جىڭايانەى قەومى "عاد" پىسيان كىرەبوو؟ كىردنى "سەدوم و عامورا"

۱. بىرى بوون لە دوو شارى كەنغانى لە باشوورى دەريای مردوو. خوى گەورە لەسەر خراپكارىيەكانيان سزاي داوون و نىستاش ھەندىك لە شونەوارەكانيان ماومەتەو.

بە قوربانی، جگە لە فیدیەیی زەوی بۆ ئاسمان چیی تر بوو؟ لە میژوووی نزیکیشدا، ئەو شتەیی هیندستانی بەدرژایی چەندین سالی لەژێر پۆستالی نینگلیزدا چەوساندووە، ئەو باوەرە چەوتە نەبوو کە لەناو خۆیاندا هەندیکیان هەندیکی تریان بە کۆیلە دەزانی؟ نایا تینگەشتنی هەلە لە دنیا و دووبەرەکی و نەزانیی نەتەوەکانی ئاسیا نەبوو - ئەو نەتەوانەیی لەناو خۆیاندا بووبوون بە گورگ بۆ یەکتەری - کە لە چاخی کۆندا بە جەنگیزخان و هۆلاکۆ و لە سەردەمی نوێشدا بە کۆمیونیزم و سۆسیالیزم و سەرمایەداری نەشکەنجە و سزا دران؟ چ پێیست بە روانینی دوور دەکات، لە سەرەتای ئەم سەدەیەدا،^۱ ئەوانەیی لە پشتهووە خەنجەریان دا لە دەولەتییکی مەزن کە هەر لە ئەفریقاوە هەتا بەلقان و لەوێشەووە هەتا هەندیک لە ولاتانی ئاسیا و لە نیشتیمانیکی فراواندا وەکو لایەتییکی هاوسەنگییەکان لە جیهاندا حسابی بۆ دەکرا، نایا هەموویان چەندین قات سزای ئەو تاوانەیان وەرنەگرت؟ نایا هاواری ناو میدانی "قەرتاجە" و نالەیی ترسناکی مەسیحییە یەکەمینەکان و دەنگی بەرزبوووەی ستملێکراوان نەبوو بۆ عەرشی ئیلاهی کە ئیمپراتۆریەتی رۆمای مەزنی تەختی زەوی کرد؟ لێکردنەووە و فرێدانی پەیکەری لینین و ستالین و هیتلەر و مۆسۆلینییەکان هاورپۆی لە گەڵ تووردانی هەست و بیرکردنەووەکانیان وەك ئەوێ شێرپەنجەییەکی پیس بن لە جەستەیی مەرفایەتیدا، نایا هۆکاری ئەوێ کە تا ئێستاش لەعەنتیان بۆ دەنیرت، ئەو ستم و تاوانە گەورانەیان نییە کە مەلعوونە ستمەکارەکانی پێشین لەچاویاندا بچووکتەر دەرەکەون؟..

۱. نووسەر مەبەستی سەدەیی "یەست"ە.

موسلمانە يەكەمىنەكان، بە ستمەلىكراوى و مافخوراويان، دوژمنەكانيان لە ڤق و قىنى خۇياندا خنكاند و بە دادپەرورەريەكەشيان ئالاكەيان گەياندە ھەموو گۆشەيەك. بەدر و فەتحي مەككە، فەرمانپروايى حەق و دادپەرورەرى و ئوحدىش سەركەوتنى ستمەلىكراوى و مافخوراوى بوو. ھەتا شمشىر لە دەستى دلدا بوو، سەركەوتنەكان بەدواى يەكدا ھاتن و لەم كاتە پىرۆزەدا تەنانت مەيدانەكانى ژىركەوتن دەگۆران بە زەمىنەى قازانچ و دەبوون بە دەنگى پىنى سەركەوتن لە ڤىنگاكانى گەيشتن بە ئايندەدا.. بەپىچەوانەشەو، لەو ڤۆژوھە شمشىر كەوتە دەستى ھىز و قوفل لە دەمى دل درا، ئايا ھەموو فەرمانپروايىەكى ماددى كە بەرگى سەركەوتنى پۆشيو، لە ڤۆحەكاندا دۆرانى بەرھەم نەھىناو؟ يان ئايا زەمىنەكانى قازانچى نەكردوو بە ھەرىمى ھىجران و ھەسەتەكان؟

بەلى، شەر لەژىر ھەر نار و نىشانىكدا بيت تەنھا شەر بەرھەم دەھىنيت، ستمەمىش دەگۆڤىت بە زنجيرەى ستمەمەكان. نەوانەى لە دوڤنپوھ تا ئەمڤۆ فیتنەيان چاندروو، ھەمىشە شەريان دوورپوھتەو، نەوانەش نەمامى خىريان ناشتو، مپوھى خۆشى و بەرەكەتيان خەرمان كرددو. ئەگەر جاروبار و بەشىوھىەكى كاتىش نەنجامى كارە باش و خراپەكان دواكەوتبن، ئەوا بىنگومان لە وەرزى خۇيدا ھاتووتە گۆڤى و ستمەكارانى بە ھەسەتەو تاندووتەو و بوو بە ھۆى ڤزگارپوون و بەختەو ھەرىش بۆ ستمەلىكراوان. لەوانەيە جارى وا ھەبىت نيوانى ھۆكار و نەنجام سالان ياخود چەندەھا سەدە بخايەنيت، وەلى ھەركە "وادەى ديارىكراوى" خۆى ھات ھىندە بە توندى دادبەزىت كە بۆ بيتاوانەكان

خودى بەھەشت و بۇ تاوانبار و ستەمكارانىش خودى دۆزەخ دەسازنىتت. دەكرت ھەموو ئەمانە رافە بىكەين لە رېنگى ئەو جەبرىيەتى (پەيوەندىي نىوان ھۆكار-ئەنجام) كە لە رۇخى مېژودا ھەيە، يان راستر بلىين بە يارمەتیی ئەو رۇخى دادپەرورەيىەى كە لە "شەرىعەتى سروشتى" دا بوونى ھەيە. وە ئەمەش ھۆكارنىكى گرنگە بۇ دووبارەبوونەوى مېژوو و ئالوگۇرپى بازەنىي كات. گەرچى چەندىن ھۆكار ھەن لە پشت رۇوداوە مېژووئىيەكانەو، وەلى خوى خاوەنى توانستى رەھا ھۆكارەكانى كەردووە بە پەردەيەك بۇ كاروبارەكانى و دىئاي ئىمەشى پىداپۆشيوە. ئەمەش، وەكو سىفەتى ئىرادەى ھەندەكى، لوتفنىكى پىر نەيىنىيە كە بە مروقى بەخشىيوە. سەبارەت بە ئىمەش نارائىشنىكى پىرست و كەرەستەيەكە بۇ بەجىھىئەنى لىپرسراوتىيەكانمان.

لەم رۇووە دەتوانرئت بوترئت كە ھەروەك جارى وا ھەيە تەنانەت جوولەيەكى زۇر بچووك پاش چەندىن سأل دەبئت بە سەرەتاي پىكھاتنىكى زۇر گەورە، بە ھەمان جۇر قەناعەتئكى ھەلە و پەفتارنىكى چەوت، دەگونجئت لە ئەنجامدا بە ئارئشەگەلئنگ كۇتايى پئبئت كە بتوانئت چەرەكان بەھژئئت.

لەم رۇووە، لەو نەخشە ھەرە بچووكانەى نەو بەختەوەرەكانى ئەمرو لەسەر بىر كەردنەوە خىردارەكان دەينەخشئن، دەكرت چاوپروانى ھاتنە مەيدانى ھۆنىن و چىنىنىكى پىرۇزى وا بىكەين كە ئايندەيەكى رەنگاوپرەنگ پىكەھئئت و سەرنجى سەرجم مروفايەتئش رادەكئئت.

فەلسەفەى ژيانمان

بەشىك لە مەرۇفەكان بە بىج بىركردنەۋە ژيان دەگوزەرئىنن، بەشىكىشىيان تەنھا بىردەكەنەۋە، بەلام ھەرگىز بىركردنەۋەكانىيان ناكەن بە كىردارى ناو ژيان. ئەمە لەھالىكدا راستى ئەۋەبە كە بىركردنەۋەكانمان لە ژيانماندا رەنگ بدەنەۋە و ژيانىشمان لە ئەنجامى كارلىكەكان بىركردنەۋەى نوئ و تازە بخولقئىنئ و بىركئىنەۋە بەرووى چەندىن جۇرى فىكر و بىركردنەۋەى تردا. ئەوانەى بى بىركردنەۋە دەژىن، ۋەك داھۆلى فەلسەفەى ژيانى كەسانى تران. ئەمانە ھەردەم لەم چاولىكەرى بۇ ئەۋ لاساى پادەكەن و بى وچان قالب دەگۆرن و بەدرىژاى تەمەن لە ناۋەندى لادانى بىر ھەست و تىكچوونى كەساىەتى و ناسنامە و كوژانەۋەى رۇخسار و ناۋەرۇكدا گىنگل دەخۆن، ۋەلى ھەرگىز ناتوانن بىن بە خۇيان. لەوانەبە جاروبار ئەۋ مەزھەرىبەتەى دەبارتە سەر كۆمەلگا تۆزكىشى بەر ئەۋان بىكەۋىت، ياخود لىرە و لەۋى سوود لە شىنەباكانى تەۋافوق ۋەرىگىرن -ھەرچەندەش ۋا دەرىكەۋىت كە لەسەر ھەست و بىر و نىرادەى ئەۋان دەنىشپتەۋە- بەلام ھەرگىز ناتوانن رۇحىيان بە فەزىلەت و تايبەتمەندى

ئىرادىيە ئاسودە بىكەن و بالى پىبىگرن و پروو ھەتھەتايى ناراستەى بىكەن. ئەمانە ھەمىشە لە ئاۋىكى مەنگ دەچن كە زې و بى فەرە و ھەموو ساتىك لە لىۋارى پىس بوون و بۇن كىرندايە. بەجۇرىك نەك ھەر نىشانەى ژىانيان پىۋە ديار نىيە، بەلكو بە تىپەرپوونى كات دەگۇرپىن بە چەند لانەيەك بۇ مىكروپەكان و خانەخوتى فایرۇسەكان و ھەرپەشە لە چواردەورەكەيان دەكەن.

ئەمانە، بىر كىرندەۋەيان ھىندە كال و بۇچوونيان ئەۋەندە پرووكەشە كە چەشنى مندالان، ھەموو شتىك كە دەيىنن و دەيىستىن لاساى دەكەنەۋە و تاۋىك بۇ ئەملا و تاۋىك بۇ ئەۋلا شوپن قەرەبالغىيەكان دەكەون و ھىچ كاتىك دەرەتەى ئەۋەيان بۇ نارەخسىت گۇپان لە خۇيان يىت و بە بەھاكانى خۇياندا بچەنەۋە.. راستەر بلېين ھەرگىز ھەست بەۋە ناكەن كە خۇشيان خاۋەنى ھەندىك بەھاي تايبەتن. ژىانيان بە بەندايەتەى جەستە و نەفس بەرپى دەكەن.. ھەر ھەلىكىان لە رابردودا بۇ سازايت، يان لە داھاتودا يىتە رپان، تەنھا لە چوارچىۋەى تەسكى جىسمانىيەتدا سوودى لىۋەردەگرن و دل و ئىرادە و ھەست و شعورىان، كە برىتىن لە گەۋرەترىن ديارىيەكانى خۋاي گەۋرە بۇ مروفايەتەى، دەكەن بە نامرازى بىنرخ بۇ چىۋە جەستەيەكانىان و تەمەنيان لە ژىانيكى نازۇل ناسادا دەگوزەرتتن. پلەۋپايە و ناۋبانگ و بەرژەۋەندى و ھەزى ژيان و ھەۋانەۋە، ديارترىن پالئەرەكانى جوۋلە و چالاكىيەكانىانن. بە خۇيان بزائىن يان نا، ھەموو رۇژىك خۇيان لەناو تۇرى بكوژى دانەيەك يان چەند دانەيەك لەمانەدا دەيىننەۋە و رۇحيان چەندىن جار بە رسواترىنى مەرگەكان دەكوژن.

ئەم جۆرە كەسانە نە راپردوويان ھەيە نە داھاتوو، ۋەكو عومەرى خيام، ئەمانىش دەلەن "راپردوو-داھاتوو گىشتى نە فسانەيە.. راپوئزە و ژيانى خۆت مەشپوئتە." شوئىن ھەستە ئازەلئىيەكانيان دەكەون و دىنيا ۋەك سەيرانگا و مېرگىك دەبىنن و ھەمىشە دوور لە ھەستە مروئى و مەلەكە مروئىيەكان دەژىن. راستەر وايە بلئىن، ھەردەم لە زەلکاوى خراپكارىيەكاندا رۆدەچن و پەلەقاژە دەكەن.

ھەرچى ئەوانەشە كە لەگەل ژياندا بىردەكەنەو و بەگوئزەرى ناست و پەلكانىان، ھەموو رۆژىك و كاتژمىرئىكى ژيانيان دەكەن بە چەند مىنا و بەندەرتك بۆ كرانەو بەرووى بىرکردنەو نوئىيەكاندا، ئەوان ھەردەم تەمەنيان لە دەراساى و سىحر و پەرجوويەكى سەروو كاتدا بەسەردەبەن و ۋەك كانىاوئىكى پىرۆز قوم لە راپردوو دەدەن و ۋەك بۆنىكى خۆش سىنەيانى لىچ پەردەكەن و چەشنى پەراوتك موتالائى دەكەن و لەگەل ئەم پەرچەكبونەدا بەرەو داھاتوو ھەنگاۋ دەنئىن.. ھاوپرئى لەگەل گەرمىيى ناو دلئاندا باۋەش بە نايندەدا دەكەن و بە ھىواكانيان رەنگاۋرەنگى دەكەن و بە ھول و ئىرادەكەشيان شەكل و شىۋەى پئدەبەخشن.. ئەم ھالى ھازرەش كە تئىدا دەژىن، ۋەك چەقى ستراتىژىك بۆ ھىنانەدى نامانجە بالاكانىان و ۋەك كارگەيەك بۆ دروستکردنى ئەو تەكنەلۇجىيەى كە لەم پئناۋەدا پئوستىيان دەبئت و ۋەك پردئىكى پەرىنەو لەنئوان نەزەرى و كراددا، دەبىنن و ھەمىشە تئدەكۆشن لە سەروو كات و شوئەو بەژىن.

بەلئى ئەوان، لە لاىەك لەم رۋانگەيەو بوون و كات ھەلدەسەنگىنن و سوودى لئوئەدەگرن، لە لاىەكى تىرەشەو بە رزگاربوون لە قەفسەكانى ژيانى ماددى و جەستەيى، بەرووى جىھانى فراوانى ھەست و بىردا

دەكرتەنەو و ھەر لەم ژيانە فانى و كاتىبەدا، ئەوان بە بنارە نەمرەكانى جىھانىكى تردا دىن و دەچن. ھەم بە بىر و ھەم بە ھەست و ھەم بە ھىواكانيان ھەمىشە موشتاقى ھەتاھەتايىن و لەگەڭ ھەستى نەبەدىيەتدا دەژىن و لە فراوانىي ئەو لەدەونىيەتەدا كە لە قوولايى دلياندا ھەليانكۆليو، تەماشاي دەولەمەندىي مەرۆقبوون دەكەن و بە يارمەتیی ئەو تۆرەي لە دلياندا ھەليانداو، ھەولى راوکردنى شتانى وا نااساي دەدەن كە چاۋ نەيبىنيو و گوئى نەيبىستوو و بە خەيالى كەسشدا نەھاتوو. بەجۆرئك، ئىدى زانست و زانيارى و مەعريفەتە ئاست بەرزەكانيان، ھەردەم بەرزىيەكان و بەرزىيەكانى دواي بەرزىيەكانيان نیشان دەدات و پەيمانى ئەوھيان دەداتى ھەريەكەيان بكات بە ھەلۆيەكى ئاسمانى. ئەمانەى كە بەم شىۋەيە بىردەكەنەو و بەم جۆرە دەژىن، ژيانيان كەردوو بە شەتلىگەى بىر، ئەگەر پىتان خۆش يىت دەتوانن ناويان بنىن "پالەوانى حىكەت"، يان "قارەمانى فەلسەفەيەكى رازاۋە بە ھىدايەت".

چۆن پىتان خۆشە ناويان بنىن، بەلام لەسەر ئەو ھىلەى لە دنيای كۆنەو تەھنوكە درىژدەيىتەو، ئەو مەرۆفە پرووناكانەى كە مېژوويان چەشنى ناسكى و وردى و جوانى نەخشىك چنىو، ھەمىشە لەناو ئەم رۆخە مەزنانەدا دەرکەوتوون. تەننەت براھمانىزم و بودىزم و كۆنشىوسىزم و تاۋىزم و زەردەشتى كە زياتر لە سىستەمىكى فەلسەفى دەچن وەك لە دىن، بەرھەمى ئەم قارەمانى رۆخانەن بۆ مەرۆفایەتى.

لە ھاژەى شەپۆلى دوورودرىژى رابردوودا، ھەمىشە بەستەى ئەم نمونە بالايانەى ھزر دەبىسترت. جىھانىبىيە جياۋازەكان و شىۋازە جۆراۋجۆرەكانى ژيان و ھەوزى شارستانىيى گەردوونى و دەولەمەندىيە

كلتورىيەكان لە دنيای كۆن و نویدا و لە ھەر چوار لای جىھاندا، ھەمىشە بەرھەمى خەرمانى بىرکردنەوى ئەم پالەوانانە بوون. دەتوانىن بەئاسانى بلۆين كە بەشېكى زۆرى دانىشتوانى زەوى - ھەرچەندە شېوھى ژيانى ئەمپرويان زۆرىش يەكناگرتتەو لە گەلیدا - ھىشتا شوئىنكەوتەى ئەو پۇج و مانا و ناوەرۆكە كۆنەن كە قارەمانەكان وەكو سىستەمىك پېشكەشيان كردوون، سەرەراى ئەو ھەموو گۆپان و دەستكارىيەى بەسەر ئەو سىستەمانەدا ھاتوون و دوورخراونەتەو لە ناوەرۆكى خۆيان.. مادەم سەرچاوەى ئەم سىستەمانە ئەو نەماینە قارەمانانە كە باسما كەردن، ئەوا تا ئەو كاتەى ئەو دىنە پىرۆزە دەدۆزنەو كە گۆپان و دەستكارى بەسەردا نەھاتووە، بەردەوامىي شوئىنكەوتووانيان لەسەر ئەو ھەلەيەى كە گومانى باش بەم قارەمان و بەم سىستەمانە دەبەن و رافەى باشيان بۆ دەكەن، پىم واىە دەبىت ئىمە بە شىكى سروشتى وەربەگىرن...

لەم رۆووە ئەوھى ئەمپرو دەكەوتتە سەر شانى ئىمە - لەكاتىكدا خۆمان بۆ نوئىبونەوھەك نامادە دەكەين كە پەيوەندىيەكى توندى بە رەگەكانى مەعنامانەو ھەيە - ئەوھە كە پالەوانانىك پىنگەيەنن بزانن چۆن خۆيان بكوتن بە ھەمان ئەو دەرمانەى لە رۆحى خۆيانەو دەرىدەھىنن، واتە ھەمان ئەو شتانەى دوئىج دەمانوت، بى گۆندانە ھىچ بەرەستىك رافەى نوئى بۆ دەكەن و دەيھىننەو سەر زمان و ھەرچارە و بە يارمەتىي رەنگىكى نوئى ھەيەجانى خۆيان دەگەيەنن بە دلەكانمان. لەپراستىدا ھەتا ئەو كاتەى ئەوان پىنەگەيەنن، لە دەستى شاگرە نادانە نامۆكاندا بەم جۆرەى ئىستا لەناودەچىن. بىگومان لەم نىوئەشدا سەرچەمى مەرفاىەتى، ئەو بەھا ئەزەلى و گەردوونىيانەى كە بە وىژدان

بەدوایاندا وئىلە و بە عەقل ھەرچەند دەكات نایاندۆزىتتەو، ھەول دەدات شوئنى ئەمانە بە ئەفسانە كۆنەكانى خۆى پىرېكاتەو و لەم نادلىيائى بۆ ئەو قەيران و لەم نارىشە بۆ ئەو كاولكارى مل دەئىت.

چەندىن سەدەيە كە نەبوونى فەلسەفەى ژيانى تايبەت بە خۇمان و سىستەمىكى بىر كىردنەو لەناو ئىمەدا كە لەسەر دىنەمۆ ئىسلامىيەكان وەستايىت - ئەو دىنەمۆيانەى رەگەكانى ماناى ئىمە پىنكەدەھىنن - وای لە ئىمە و چەندىن نەتەوئى تىرى ھاوړېمان كىردووە كە لە ژېردەستەييدا بچەوسپىنەو. پىوستە لىزەدا جياكارى بگەين لەنىوان سىستەمى بىر كىردنەو و فەلسەفەى "كىندى" و "فاراىى" و "ئىبن رۇشد" و تا رادەيەكەش ئىبن سىناكان كە بە وەرگىڤرى فەلسەفەى يۇنانى دادەنرېن، لەگەل فەلسەفەى ژيان و مەكۆى حىكەت و سىستەمى بىر كىردنەو ماندا كە رەگەكانى تا ئاسمانەكان دررژبوونەتەو و ھىندەى ئەزەل كۆن و ھىندەش تازىيە كە دەتوانىت ھەموو چەرخەكان لەباوئەش بگىرئ. لە سىستەمى فېكرى ئىمەدا راقە و تەفسىرئك بوونى ھەيە كە لە لاھوت و جەبەروت و مەلەكوت و ناسوتەو دابەزىو و كانگاگەى ديار و رۇوناكە و پالى بە راستىي بەدېھاتنەو داو، ئەمروئەش تەنھا بە تىنگەيشتنى تەندروست لەم تەفسىر و راقەيە دەتوانىن سىستەمى ھزرى خۇمان بخرىنەو سەر پىچ و ئەمە لە ھەمان كاتىشدا، دەئىت بە ھۆكارى نۆبۇونەوئى جددى لەسەر ئاستى جىھان و چەندىن رېنگاى دەولەمەند دەخاتە سەر پىشت.

لە سەردەمى فاتىحى رەحمەتسىيەو تا ئەمروؤ زۆر ھەولدارو ھەولدارو بۆ ھىنانە كايەى سىستەمىكى فېكرى لەم جۆرە، بەلام ئەم كۆششانە ھىچ وەخت نەگەيشتوون بە ئامانجى چاوەر وانكراو. ھەرچەندە لەوانەيە ئەم تىبىنىيە

ھەندىك لايەنىشى شايانى مېستومر بېت، بەلام بەگىشى ھەر واپوۋە. زۆركەس ھەۋلى دىلسۆزانە يان نادىلسۆزانەيان داۋە بۆ ۋەلامدانەۋەى نەو گەپان و چاۋەروانىيەى وىژدانى گىشى ھەبىوۋە، بەلام ھەندىك لە شۆپشى فەرەنسى و مەجازەكانى "ئۆگىست كۆمت"دا خىنكاۋن و تاقمىكىش دلى خۇيان بە ورىنەكانى دۆركھايىم داۋەتەۋە.. ھەمىشە جوۋلەيەك بوۋنى ھەبوۋە، بەلام يان حساب بۆ نەو چەرەخە نەكراۋە كە تىيدا دەرېن، يان تەنھا دۋاى فەنتازياكان كەوتوۋن، ياخود ھەوا و ھەۋەس بە ھودا لە قەلەم دراۋن و سەرشىتانه و سەرسامانە بەھا مىللىيەكانى ھەزار سالەمان تارومار كراۋن... خۆزگە ھىچ نەبىت ئىستا بمانتوانىايە نەم لەمپەرانە تىپپەرېننن! مەخابن! لافلېدانى نەۋەى گۋايە لەم بابەتەدا پاست و دروست بېردەكەينەۋە، ھەرگىز لەگەل حەقىقەتدا يەك ناگرىتەۋە. ناي چەند ھەزم دەكرد ھەموو نەم ناستەنگانە تىپپەرېننن و سىستەمىكى فېكرى و فەلسەفەيەكى مىللى پەرەپىدەين كە بە سەرچاۋەكانى خۇمان گۆش بوۋىت!..

پىۋىستە ھەر ئىستا نەۋەش بلىم لەبەرئەۋەى پروانىن و ھەست و بىر كەرنەۋە و گۆشەى تەفسىر كەردنمان لەيەكتر جىاۋازە، نەگەر سىستەمىكى فەلسەفىي لەم شىۋەيە و بەرەستىك و بناغەيەكى فېكرى و امان نەبىت كە ھەموو شتىكى لەسەر بنىاتبىننن، نەوا ھەردەم بۆچوۋنەكانمان دژايەتى يەكتر دەكەن و لە تۆپرى نەسازان و شەرەشۇقدا يەكتر دەخۇين و خۇمان لەناۋدەبەين. بەلخ، پىۋىستە لە سايەى سىستەمىكى لەم جۆرە و بناغەيەكى لەم شىۋەيدا كە ھەموو نەۋەكان بەشدارىن تىيدا، نەمپرومان و سبەينىمان رەنگ و بۆى نىمە ۋەربگرىت. بەپىچەۋانەۋە نەگەر لە

ھەست و بېر و شىۋازى ژيانماندا يەكيتىيەكى لەم جۆرە نەيىت، نەمپۇ
 و سبەينىش، دەم كوتىنمان لە يەكيتى و يەكگرتوى مىللى، جگە
 لە ناۋاتىكى ھەماسى چىيى تر نىيە. چونكە لە ھەموو سىستەمىكدا
 لۆجىكى مىللى و بېرى مىللى و داۋەرى مىللى و وارىداتەكانى پۇچ
 زۇر گىرنگىن. سىستەمىكى بېر كىرگەنەو تەنھا ئەو كاتە دەتوانىت يەكيتىيە
 ھەست و يەكيتىيە لۆجىك و يەكيتىيە داۋەرى داۋەزىنىت و پىكەۋەزىيان
 ناسان بىكات كە ئەو سىستەمە لە عەقلى مىللەت خۇي و وىژدانى
 خۇي و جىھانى ھەستەكانى خۇيەو ھەسەرچاۋەي گىرتىت. ئەگىنا لە
 زەمىنەيەكدا كە ھەست و بېر و تەفسىر و ئوسلوپەكان تىيدا بەيەكدا
 دەكىش و داۋەرى ژىرىيەكان دژايەتى يەكتر دەكەن، نەگەر ھەرەكەتى
 زۇرىش ھەيىت، ھەرگىز بەرەكەتى لى نايىت، نەك ھەر بەرەكەتى نايىت،
 بەلكو لەم جۆرە حالەتەدا لەناۋچونى تەۋاۋەتتىش ئەگەرنىكى گەلىك
 نىزىكە. بەلى، كۆمەلگايەك كە نارىشە و پشئوى تىگەيشتن و پاقەي
 بەم جۆرە تىدا رۋوبىدات، ھەر جوۋلەيەك، رىك ۋەك ئەو شەپۇلانەي دەريا
 كە بەيەكدا دەكىش، دەشكىت و دەپۇزىتە ھەوزى عەدەمەو ۋ لە بازىنى
 خراپكارىيەكاندا قەتىس دەمىنىت. لەۋانەيە لە شكانى شەپۇلەكانى
 دەريا لەلەيەن يەكترەو ھەندىك ھىكەتى شارۋە بوونىان ھەيىت، بەلام
 پىكدادانەكانى لەم چەشنە لەناۋ كۆمەلگادا تەنھا بۇگەن بوون و دارووخان
 و خۇكوشتىيان لى دەكەۋىتەو. بەجۇرنىك لە كۆمەلگايەكى ھاۋچەشنى
 نەمەدا، ۋەك بلىنى مۇۋقەكان دەبن بە گورگ لە ناستى يەكدا و ھەموو
 بېر كىرگەنەو ھەيەكىش شىۋەي پۇۋزەي مەرگ لەخۇدەگىرت. خۇ ئەگەر
 لە ناسمانەو ھەمىشە رەھمەت بەسەر جىگايەكى لەم جۆرەدا بىبارىت،

ھىشتا ژيانى كۆمەلایەتى ھەر لەژىر ھەرپەشەى مۆرانە كوردنایە. وہ دیسان لە وھا كۆمەلگایە كدا ھەموو كاتېك بەھا مېژووویەكان بەشيان كون كون بوون و پېرۆزىيەكانىش ھەپروون بە ھەپروون بوونە.. بەلى، لەناو ئەم جۆرە ھەشاماتانەدا نە وەفا بەرامبەر بە پىران ھەيە و نە ھەستى جوامىرى لە گەنجاندا. نەو ھىزە چالاكانەى كە بە خەيالى خۇمان چاوپروانىن ناینەدە لەسەر شانيان ھەلبىگرن، لە لایەك تەف لە ئالادەكەن و جوتن بە رابردوو دەدەن، لە لایەكى تریش داھاتوو بە مەيدانى سەرشىتى و جەربەزەيى و سەرگەرمىيەكان دەبىنن بۆ ھىنانەدى ھەرزەيىەكانيان. لە بەرامبەر ئەمەشەو پىران و رۆشنىبران خۇيان لە باوھى بىياكىيەكى ترسناك ھاويشتوو و بەجۆرئەك رەفتار دەكەن وەك ئەوھى ھاندەرى ئەم خراپكارى و كاولكارىيانە بن. بە گوتە و نووسىن و كىشانەكانيان و بە پروجرامى سەر تەلە فزیونەكانيان، ھانى لایەنى ئازەلىتىيى ناو رۆحەكان دەدەن و ھەردەم تىزاب دەكەن بە چاوى بەسىرەتەكاندا.

لەم سەردەمانەدا چىتر خانەكانى زانست، بىرى زانستى و عەشقى زانست لە رۆحەكاندا ناچىنن. ئەوانەى نەماندەى ھىز دەكەن، دەبن بە داردەستى ئایدۆلۆژيا ديارىكراوھەكان و سەرى يەكتەر دەخۆن.. لۆجىك و داوھى ژىرى و ئىلھامەكان مەحكوم دەكرىن بە رۆيشتن بەنىو دالانى تەسكى ھىما و ئامازەكاندا.. وە بىنگومان لە كۆمەلگایەكى وادا كە چەوتىيەكان تىيدا نەشونما دەكەن و ھەوا و ھەوەس جىگای بىركردنەوھى دەگرەوھ، ئىدى خودى ژيانىش دەبىت بە نازار.

ئەمە لەھالىكدا كە سىستەمىي فىكرى و فەلسەفەى ژيانى ئىمە ھەروەك پەيوەندى بە بوون و جىھانى پىش بوون و جىھانى پاش بوونەوھ

هەيه و وهكو "گشت" يك تەماشاي بوونهوهر و پەردەى پىشتى بوونهوهران دەكات، بەهەمان جوړ خاوهنى فراوانىيەكى وايه كه دهتوانيت بەردەوامى بېهخشيت بە شىوازي گشتىي ژيانمان. هەر له سايهى سيستمەمىكى لەم جوړەدايه كه كۆمەلگا و ئەندامەكانى ناوى ئەخلاقىيون دەييت بە رهوشتيكى جىنگير تىباياندا و ئەو دادپەروەرييه جيهانىيەش كه سەر زهوى چاوهروانىيەتى ديتەدى و وهلامى ناوات و خۆزگەكانى مرؤفايهتى دەدرتتەوه.. وه بهووى ئەمەوه كۆمەلگا بە رۆح و ئەخلاق و فەزىلەت و بىركردنەوه بەخۆدەييت و دەگات بە هيتريك كه وهك خوى بمنيتهوه، بەلام خۆيشى نوئ بكاتەوه.. تا واى لئ ديت بىرى شارستانىيىتى و دەولەمەندييهكانى كلتورومان دەييت بە كالايەكى خواستراو و خۆشويستراو له هەموو گۆشەيهكى جيهاندا.. وه ئيدى وهك دەستى بەخشەر، دەتوانين ناسانتر بىرى مرؤفايهتى و فەلسەفەى ئەخلاق و جيهانىيىنى فەزىلەت و هەستى دادپەروەرى خۆمان پيشكەشى هەموو جيهان بكەين. وه هەر له سايهى دامەزراوه و ناستىكى لەم جوړەدايه كه هەموو سەرچاوهكانى هيتزى دەولەت و دىنەمۆ نىدارىيەكانى و بنەما كۆمەلايهتى و نابوورىيەكانى، له رۆحى ميللەت خۆيهوه هەلدهقولين و لەم پرووهوه نەتەوهش له هەموو جوړە "ئالودەيى" يەك رزگارى دەييت. هەتاكو ئىستا، ئەگەر زۆر روون و ناشكراش نەبووييت، بەهوى هەندىك له خالە لاوازهكانمان و قەرزاريهكانمان و ئەو "ئالودەيى" يەى كه چەشنى زنجىرى كۆيلايهتى له ملمان كردووه، سيستمى ئىدارى و نابوورى و سياسى و دادپەروەرىمانى دووچارى سستى و ئىفلىجى كردووه. باووباپىرمان پيش ئىمە نىشتمانى خۆيان كرد بە ئاوهدانترين هەرىمى سەر

ئەم زەویە و سیستەمی نیداری و سیاسی و دەزگای دادپەرورەرییان لە کەرەستەکانی رۆحی خۆیان بنیات نا. هەرگیز رێیان نەدابوو هیچ بیر و سیستەم و تیگەیشتنیک توخنی حەرەمی ئەم دەزگایانەیان بکەوت، هەتا لە مەحەکی خۆیانی نەدەن و بە پێوەرەکانی خۆیان هەلینەسەنگینن.. ئەک رێیان نەدابوو، دوای ئەوەی کە لە گەڵ هەموو جیهان دەستەوبەخە بوونەوه و تووشی ژێرکەوتنیک کاتی هاتن، بریندار بەلام نومی دەوار، لەرزبو بەلام ئیعماندار بوون و تەنانەت کاتیکیش لە گۆشەیه کیش خزان، تا ئەندازەى خۆفیداکردن هەولێ پاراستنی ژیاى نەسلێى خۆیان داوه و هەردەم لە دەوری شعوری میژووی گەردبوونەتەوه و بە دەپرینی فەرموودە پیرۆزەکە، بە ددانەکانیان توند ئەو پالەنەر و ھۆکارانەیان گرت کە بوون و ژیاومان وابەستەیه پێیانەوه.. وه هەمیشە سەر بەرز و تیگەیشتنیان لە دنیا و دواڕۆژ لە شوێنی خۆیدا بوو و لە هەناسە بریکدا بوون بەرەو زیندوو بوونەوه یەکی نوێ...

لەم پۆژانەدا کە گزنگ بە دوای گزنگدا دیت، ئەگەر جارێکی تر و لەپرووی ناسۆی حیکمەتەوه، بتوانین ئەو دنیا یە تییدا دەژین بە باشی هەلبەسەنگینین و کەلکی لێوەریگرن، بە باشی بوونەوهر و پروداوه کان تەفسیر بکەین، کەرەستە بنەرەتیەکانی پیکهاتەى ناوھەى مەرۆفی خۆمان لێزانانە دەستنیشان بکەین و بیبەستینەوه بە نامانجی بالای ئەبەدیەتەوه، ئەوا هەمیشە دەتوانین وەک پێشینانمان، بگرە لەوانیش لەپێشتر بین. لەپراستیدا ئەو نەوه خاوەن بەسیرەتانی کە دوێنی و ئەمڕۆ و سەبەى پیکهوه و لەسەر یەک ناست تەماشای دەکەن و هەولێ پاراستنی دابونەرت و عادت و پالەنەرە میژوویەکانی ئەو کۆمەلگایە دەدەن کە

تېيدا دەژين و لە بازنەي پۈويارە دووبارەبووھەكانى مېژوودا دەزانن چۆن خۆيان نوڧ بھەنەو، نايانەمانە چ رېنگرېك لە بەردەمياندا ھەيە تا نەھيئەت ھەميشە لەپېشەوھە بن؟

جارتكى تروش بېرخستەنەوھ سوودى ھەيە، تاكە نەركېك كە ھەنووكە دەكەوتتە سەر شانمان بريتىيە لە وروژاندنى شعورى مېژوويى لە ميللەتدا و، گەياندىنى كاريگەرى نەو نازار و ژانەي بەدرېژايى چەندەھا سەدە كېشراون و، نەو بېر و باوھپەي پارېژگارى لېنكراوھ و، نەو كلتورەي رەگى داکوتىوھ -ھەريەكەيان بە نەندازەي خۆي- بە وېژدانى نەوھەكان. نەگەر بتوانين لەمەدا سەركەوتوو بېن، ئىدى پاش يەك دوو نەوھى تر، كەس لە دەرەوھى دېنەمۆكانى رۆح و ماناي خۆمان، بېر لە گەپران بەدوای سەرچاوھى بېنگانەدا ناكاتەوھ بۆ دامەزراوھ جۆراوچۆرەكانى ميللەت.

بەلئى، ئېمە ھەموو كەرەستەكانى ژيانى داھاتوومان لە رابردووھە ھېتائوھ. نەگەر بتوانين نەمانە لەگەل نوورى دېن و پووناكىي زانستدا و لەناو مەنجەلئى كلتوردا تېكەلاو بھەين، ماناي واھە نېكسىرى نەبەدبىھەتى خۆمان بەرھەم ھېتائوھ.

نەوەکانی هیوا

نەوەکانی هیوا لە ئیستادا نوێنەری زانست و ئیمان و ئەخلاق و
هونەرن و دەبن بە ئەندازیاری پۆحیش بۆ ئەوانەى دواى ئیمە دین.
ئەمانە، ئیلھامى پاك و بێگەردى دلایان كە بە ئەودىو گۆشكراوە،
دەپێژنە سینه موحتاجەكانەو و پێكھاتنى تەواو نوێ لە ھەموو چین
و توێژەكانى كۆمەلگادا دەھیننە مەیدان. لە رابردووی نزیكماندا،
بیبەشبوونی چەندین نەوہى يەك لەدواى يەك و لەناوچوونیان و تەنانت
سەرشیتی و ھەرزەییان، سەرچاوەكەى تا ئەندازەيەكى زۆر نەدۆزینەوہى
ئەم نەوانەى هیوا بووہ.

لەم سەدانەى دوايیدا ئیمە تەنانت لە ناوہراستی سەرکەوتنیشدا يەك
لەسەر يەك تامى دۆرانمان کردووہ! لەم سەردەمەى كە تێیدا بووبوین
بە گورگ بۆ گیانى يەكترى، قین و نەفرەت و ھەلپەى سیاسیمان بۆ
نەوەکانى دواى خۆمان وەك میراتىك جیھىشت. بەلێ، لەم سەردەمەدا
ئەوانەى لەناو كاری سیاسیدا بوون و ئەوانەش كە لە دەرەوہى كایەكە
پشتیوانیان لێدەکردن، یان بۆ ھینانە سەرەوہى پێر و لایەنگرانى خۆیان

ھەموو جۆرە نامرارتىكىيان بە ھەلەل زانى و فىل و تەلەكەى وايان داھىنا كە پىشتەر بە خەيالى كەسدا نەھاتبوو، يان وايان گومان كرد كە بە گۆراني دەسلەت زۆرىك لە شتەكان دەگۆرپن و نىشتمان پزگارى دەيىت. نە ئەمان و نە ئەوانىش ھەرگىز لەو تىنەگەيشتن كە گەيشتن بە نامانجى چاوەروانكراو تەنھا بە شۆرشىكى وا دەيىت كە خولگەكەى نىمان و زانست و ئەخلاق و بىرکردنەو و فەزىلەت يىت. لەبەرئەوئى ھالى نەبوون، ئەو "گۆران" و "توتبونەوئە"يەى كە ئارەزوو دەكرا، ئەوان تەنھا لە چەند گۆرانكارىيەكى بى مانا و ناوەرۆكى شەكل و پوخساردا بىنييانەو و لەكاتىكدا كە دەبوو سەرقالى نۆزەنكردنەوئەيەكى مېژووئى مەزن بن، خۆيان بە پىنە و بۆيە و ميكياجەو خەرىك كرد. سەرەپراى ئەمەش ھەندىكىيان، جىھانبىنييەكى مەزنى وەك بىرى مىللىيان -چونكە خۆيان نامۆبوون بەرامبەر بە بەھا راستەقىنە مىللىيەكان- پرىك وەك "فاوست"ئى نەزان، بەرامبەر بە چەند شتىكى بىنرخ، فرۆشت بە شەيتان.. وە ديسان ئەم جۆرە كەسانە، بەگۆرەى ھەلومەرجەكانى پزۆرگار و لەپىناو ھەندىك سوود و بەرژەوئەندىي كاتىدا پزۆرىك بەم شىو و پزۆرى دواتر بەو شەكل خۆيان دەرخت. گاه وەك ھەوا "تورانىزم"يان ھەلمزى و گاه ھاواريان بۆ دروشمى "نەتەو.. گوندنشىن.. جوتيار" كرد و جارنىك دەميان لە "ئەرسۆكراسى" كوتى و جارنىكى ترىش "دىموكراسى"يان كرد بە بىنشىتى خۆشى ژىر دانىان و جارى واش ھەبوو كەوتنە ئەوئەوئە

۱. فاوست كەساپەتتەيەكى ئەفسانەيە و ئەدىب و نوسەرىكى زۆر كردووانە بە پالەوانى بەرھەمەكانيان. لە ھەمووان بەناوبانگەر رۆمانى "فاوست"ئى كۆتەى ئەلمانىيە. لەم رۆمانەدا فاوست پزىشكىكى بەتەمەنە و ھەموو رۆيانى بە سەرقالبوون بە زانست و زانبارىيەو بەسەردووە، بەلام شەپتان ھەلىدەخەلمەتتەينى و لەبەرامبەر بەخشىنى جىزە دنيايەكاندا ئىپانەكەى لىدەكەرت.

لەگەل "كۆمىونىزم"دا، بەلام ھەرگىز سەرگەتوو نەبوون لە دەربىرىنى كەسايەتتى خۇيان. بەتايىبەت لەسەر ناستى رۆشنىبىرەكانمان -بە خۇيان و نىشتىھا دوور لە پىوانە و تىكەل و پىكەلەكەيانەو- فەنتازىاي فەرەنسا و ھەيرانبوون بە ئىنگلىز و خۇشويستنى ئەلمان و لەم دوايىانەشدا عەشقى ئەمرىكا، بوو بە دىنەمۇى تەفسىرى ئىمە بۇ ژيان و بەندەرى دەرچوونى كەشتىبەكانمان بەرەو ئايندە.

ئەمە لەھالئىكدا پىوستىبوو ئىمە وەك ئوممەت خالە ھاوبەشەكانى وەك ئايىن و ھەستى نەتەوايەتى، لەسەر كۆمەلنىك بنەما و بناغەى وا پتەو و بەھىز دابىئىن كە لەسەروو ھەر جۆرە فەنتازىايەكەوہ بىت و، پشت بە باوہرى مەحكەم و بىرى رەگداكوتاو و رەوشتى دامەزراو و فەزىلەتىك -كە بوويىت بە مالى رۇحەكان- بىسەتت. بەلى، بزوتنەوہىەكى لەم جۆرە ئەو پەيمانى رزگاربوونە دەدات بە نەوہكانى داھاتوو كە چاوپىرى دەكەين.. بزوتنەوہىەكى ئەخلاقىي وا كە ناراستەكەى نەگۆرە و كاتىك بەدھورى تەوہرى رۇح و ماناى خۇيدا دەسووپىتەوہ، لە ھەمان كاتدا نامادىيە بۇ ھەموو كرانەوہ و "گۆران"نىك و خولگەكەى رەزامەندىيە خوايە و بەتوندى داخراوہ بەرووى گەپران بەدواى سوود و بەرژوہەندىيە كەسىيەكاندا.. بەپىچەوانەوہ ئەگەر دىناى بىرکردنەوہمان چەندىن زىكزاك بكىشىت و دلمان ھەلگىرى باوہرىكى تىكەل و پىكەلى وايتت كە نەگەيشتوہ بە يەقىن و مىشكمان چەندىن "مىتۆدى" جۇراوجۆر و چەندەھا شىوازى تىگەيشتنى دەربارەى شارستانىتى لەخۇدا ھەلگرتىيت، ئەوا ھەرگىز نەگەرى ئەوہ لە گۆرپىدا نىيە بتوانىن خاوەندارىتتى ئەو رۇح و مەعنایە بکەين كە كەرەستەى خۇمالىي مىللەتەكەمانە و

پاریژگاری لیبکهین و وهکو سپارده پارژنکی ئەمین بیگه یه نین به نهوه کانی داهاتوو.

له رابردوی نزیکماندا، ئەوانی شارەزان، باش ناگاداری ئەو سەردەمه پڕ له قەیرانانەن که به هۆی لە دەستدانی بەها خۆمالییه کان، یه خەیان پینگرتین. زۆرمان ههولدا که چەندین تینگه یشتنی جیاواز و چەندها جیهانبینی دوور له یهک و چەندها بیرى دژ به یهک له گهڵ یه کتردا بگونجین و له م پڕییه وه شتواژنکی نوێ و فەلسە فەیه کی تازه بۆ خۆمان ههلبهینجین! به لām ههیهوو!. چەندین تەمەن به فیرۆچوون، کهچی نێمه هیشتا به خەیاڵی ئەوهی شتیک دەردههینین، دلنه وایی خۆمان دهکەین. پیم وایه ههروهک ههتا ئەمپرو نەمانتوانیوه شتواژنکی نوێ و فەلسە فەیه ژیاڵنکی تازه دابمه زرتین، له مه به دواش بنیانتانی زۆر سهخته. چونکه ههتا نه بین به خاوهنی رهگه کانی رۆح و مه عنای خۆمان، مه حاله بگهین به پینکهاته یه کی نوێ له بیرکردنه وه و نوسلوینکی تازه بۆ گوزارشتکردن له خۆمان. نهک ههرا ناگهین، به لکو هه میشه ههستمان به نازار و ژان کرد له پۆحماندا، وهک ئەوهی له هه رنمیکی پڕ له درک و دالدا بین، وهک ئەوهی ناچارین له یهک کاتدا ههست به چەندها شت بکهین! وه بینگومان له م نیوهنده شدا، ئەو فرسه تانهی جاروبار دهستمان کهوتن و ئەو هیز و توانایه ی وهک ماته وه زهیهک تیا ماندا بوو، له هیچ و خۆپایی بهزایه بوو.

نێمه له م یهک دوو سەدهیهی رابردوودا، هه رچەند واده که وتووین که دهجووڵین، به لām هه رگیز نەمانتوانیوه به ره مینکی قه ناعه تبه خش پینشکهش بکهین که خه لکی نیره یی پچ ببهن.. به ره مینک که

نورینه رایه تیی نیمانی خو مان و شیوازی بیرکردنه وهی خو مان و په وشتی خو مان و کلتوری خو مان و هونه ری خو مان و نابوری خو مان و شیوازی بهرپوه بردنی خو مان، بکات. هرچنده له هندیك سهرده مدا چند شتیکی پروکesh کراون به ناراسته ی بزواندنی نارزهووه گه نجانہ و فہنتازیاکان، به لام له بابہ تی پنداویستیہ راسته قینه کانماندا - وه ک رافه کردنی نهو پروژگاری تییدا دهژین، سوود وهرگرتن له زانست، تیگہ یشتن له بهرژوهندیہ کانی یه کیتی و یه کببون، سهرکه وتن به سهر نهو هه ژاریه دا که ماوه یه کی دورودریژہ زه بونی کردوه - هه ولہ کان جگہ له دهرزه نیک ناواتی بی بنه ما، هیچی تر نین. رزگار بوونمان له م بیرہ ته سک و بیرکردنه وه چه وتانه ی که دیلیان کردوین و کاتمان ده کوژن، تنها له رینگه ی نهو قاره مانانه ی له ددوننیہت و به سیره ته وه ده بیت که زانان بهو چه رخی تییدا دهژین و عاشقی زانست و حه قیقه تن و نارہه تیہ راسته قینه کانی نه مرؤ و نازاره پیشبینیکراوه کانی سبه یینیان وه ک قه مبووریک له سهر پشتیان هه لگرتووه و په فتاریان ناوئنه ی ناخیانه و گو فتاریشیان هه ناسه ی دلپانه و ده توانن هه میسه چاویان له ودیو ناسوکان بیت.. کو مہ لیک قاره مانگه لی له دوننیہت که نازاره کانی نهو نهوانه ی ده خوازن بهرزیان بکه نه وه بو لوتکه کان له ناخی خو یاندا هه ست پیده کهن و له رؤحی خو یاندا ناینده ی لیلی نهوان به فرمیسک ده شو نه وه و نه ییوب ناسا ده گرین و ژانی دوینتی و نه مرؤ و سبه یینی نه وه کان وه ک هی خو یان ده چیژن و چیژہ کانیشیان، وه ک نه وه ی نیعمه تیک بن و لای خواوه هاتبن، سو پاسگوزارییان له سهر پیشکesh ده کهن. نه مانه ن که هیژ و نیلہام لهو میژووه په نگا ورهنگه سهدان سالہ ییہ مان و ه رده گرن و رؤحی

بوون به میلله تیکی بیگهرد و راسته قینه وهك نه فه سینك دهكهن به گیانماندا و به نیمان و نومید، بزاونتن و جۆش و خرۆش دهدهن به لاوانمان و هموزی بیرى میلیمان که له میژره دووچارى وهستان و مهنگى و خهسین بووه، نه مان چه ندين پړپړه و پلوسكى نوی تیدا دهكهنه وه. ئیمه ومانانیش، وهكو میللهت له م پړپړه واندا به پرتا و به ره و نه و په رستگایه ده پړین که ده سینکه و نمان کردوه و فرمیسكى به یهك شادبوونه وه ده پړین.. ده گه پړینه وه بۆ لانکه ی نه و خیزانانیه که هینه ی کۆشکه کانی به ههشت گه رموگورن و له ویدا نه و وینه و سیبه رى به ههشتانه ده بینینه وه که له میژره لیمان و ن. سه رله نوی نه و خړیندنگایانه ی خۆمان ده دۆزینه وه که یاساکانی عه شقى زانست و گه رانه به دواى حه قیقه تدا و له په نجه ره کراوه کانیه وه به پرووی بووندا دیسان جیهان ده ناسینه وه. ئیدی هه موو که سینکمان زیاتر خۆشده ویت و ده زانین چۆن هه موو شتیک له گه ل که سانى تر دا به ش بکه یین و به یارمه تیبى نه خلاقى ژیانى پړ له چله و ژان، له ته پۆلکه زومر و تیبیه کانی دلماندا هه مووان له باوه ش ده گرین.. له به رامبه ر بووندا به هه ستى هونه رى ده خرۆشیین، له په یوه ندییه کانمان له گه ل مروقه کاندایا به ناله و فرمیسكى ناوه کى و خۆخسته نه جینگای به رامبه ر بیره ده که یینه وه. بیره ده که یینه وه و پاشان ته عبیر له خۆمان ده که یین.

"زیندوو بوونه وه ی دواى مه رگ" ی ئیمه وهك میللهت، وابه سته ی ده سته یهك قاره مانى وایه بووبن به گیانی ناو جه سته مان و خوتنی ناو ده مارمان.. ده سته یهك که له و دیو ناسۆکانى زانسته وه گه یشتبن به نووره کانی حه قیقهت، حه ز و ناره زوه جه سته ییه کانی خۆیان له چوار چیه ی

پوښتیدا کۆنترۆل کردیت، هم‌میشه له ویردانیاندا سروودی تایبەت به نه‌ودیو بیستن که بانگیان ده‌کات بۆ لای خوا، هه‌رده‌م به زمانی بچ ده‌نگ و بچ پیت و بچ وشە‌ی هه‌یه‌جان و هه‌نسکه‌کانیان "ئه‌و" بدرکیتن، له‌گه‌ل نه‌ودا هه‌ناسه هه‌لبێژن و بیده‌نه‌وه.

له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌م پالەوانانه هه‌ر له سه‌ره‌تاوه خۆیان بۆ به‌ندایه‌تیی حه‌قیقه‌ت ناماده کردوه، ئه‌وا هه‌یچ کاتیک نابن به دیل و خزمه‌تکاری داواکاریه‌ تینکه‌ل و پینکه‌له‌کانی ناو کۆمه‌لگا و هم‌میشه به‌هۆی هه‌ستکردن به به‌ندایه‌تیی بۆ خوا، له هه‌ستان و دانیشتیاندا ره‌چاروی نه‌به‌دییه‌ت ده‌که‌ن و ته‌مه‌نیان له‌ژێر تاوه‌بارانی ئیله‌امدا ده‌گوزه‌رتن و له‌گه‌ل هه‌ر ئیله‌امیکی نوێشدا ده‌رگای واریاتی تری تازه ده‌که‌نه‌وه و له‌و رووه‌وه که هه‌ول ده‌ده‌ن یه‌ک بکه‌ن به هه‌زار له که‌سانی تر جیاده‌بنه‌وه و هه‌موو ساتیک له فه‌نایه‌کی جی‌اوازا تامی چێژ و له‌زه‌ته‌کانی به‌قا ده‌که‌ن.

سه‌رگوزه‌شته‌ی ژبانی ئه‌م قاره‌مانانه، له چوارچۆیه‌ی ئیمان و عیرفان و خۆشه‌ویستی و عه‌شق و زه‌وقی پ‌ر‌وحانیدا تازه ده‌بیته‌وه. سه‌رمایه‌یان ئیمان و زانست و پشتیوانیان خ‌و‌ای خ‌ا‌وه‌ن توانستی په‌ها و پ‌ر‌ینگه‌شیان ئه‌و شار‌پ‌ر‌ینگایه‌یه که تا ئیستا هه‌موو به‌نده باشه‌کانی خوا پیندا رویشتون. به پ‌ا‌به‌رایه‌تیی پ‌ن‌غه‌مبه‌ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) و متمانه‌کردن به هێزی نه‌دۆ‌راوی دین و عینایه‌ته نا‌ئاساییه‌کانی خ‌و‌ای گه‌وره، ملی ر‌پ‌ی جاویدانی ده‌گرنه به‌ر.. وه به‌م شیویه سه‌رده‌میکی تری ئیلحاد و فه‌تره‌ت له شیوه قووله ناسروشتیه‌کانی خ‌و‌یدا ده‌خنکیت و تیا‌ده‌چیت.

ھەرەكەت لى ھېچ سەردەمىكى مېژوودا ئادەمىزاد نەيتوانىۋە بەبى زانست و نىمان بۇرى، شارستانىتتىبەكانىش خالى لى پەرستگا و لى پەرستراۋ نەبوون. ئەگەر جاروبار مەرۇقايەتتى بەدەستى خۆى تلىرىۋىۋىتتەۋە بۇ ئەۋ كەندەلانى بىباۋەرى و دوور لى زانستەى كە رۇژگارى تارىك و لىل كىردوۋە، ئەۋا بەنزىكەبى لى سەرجم كەۋتتەكانىدا، ھەمىشە وىژدان ھەستى بە پەيۋەندى قولى نىۋان خۆى و بەدبەپنەر كىردوۋە و بەراۋرد بە رابردوۋ بۇ ناستىكى باشتر و جوانتر و مەزنتىر بەرزبوۋتەۋە. لىم پروۋە بوون و مانەۋەى شارستانىتتىبەكان بەبى پەرستگا و پەرستراۋ و مەرۇقايەتتىش دوور لى زانست و نىمان و مانەۋەيان لى بۇشايىدا، تەنھا پروداۋىكى كاتى بوۋە.. لىمە بەدۋاش ھەر وا دەپىت.. ھەتا ئەۋ كاتەى قىيامەتتىش بەرپادەپىت و دىنا دەپروۋختى، بىرۇكەى پەرستگا- پەرستراۋ لى سىنەى مەرۇف رىشەكەن ناكىرت و ھەرگىز ناتوانىرت ئادەمىزاد بەتەۋاۋەتتى لى خوا دابىرتىرت. چۈنكە لى بنەرەتدا وىژدانەكان كراۋەن بەپروۋى خوادا، تارىك داھاتنى جاروبارى ئاسۇكان، پىك ۋەك پروداۋەكانى خۇر گىران و مانگ گىران، كاتى دەپن و پروناكىبى دۋاى تارىكىبەكان و ھەلھاتن دۋاى ئاۋابوۋنەكان دەكەۋىت.. ۋە رۇژىك دىت كە زەمانە و ئەۋانەش كە لىناۋ زەمانەدا دەژىن، بە فەرمانە جىبەجىكراۋەكانى خوا دەچنە سەر ئەۋ خولگەبەى كە ھەر بۇ خۆى دىارى كىردوۋە و نەخشەكانى لەۋدىۋەۋە داپىژراۋن و بىرپارەكانى پىشتىر دراۋن.

نەۋەكانى نەمەرۇمان بەنزىكەبى لى ھەموۋ جىنگايەكدا، بەدۋاى ناۋەرۇكى خۆى و دىناى ناۋ وىژدانى و ئەۋ بەھەشتانەدا دەگەرپىت كە لەدەستى داۋە. پروتىكردنى لەم شىۋەبە و بەم ناستە، بەسە بۇ دۋىزىنەۋەى

قاره‌مانه‌که‌ی و گه‌یشتنی به‌پ‌نگای حه‌ق. ئەوه نییه و‌یزدانه‌کان ئیدی له ته‌وه‌ری سروشتیی خۆیاندا جینگیری‌بون؟ ئەوه نییه له بون و شیوه و ره‌نگی هه‌ر شتی‌که‌وه هه‌ست به بونی خوا ده‌کریت، کاتیک به په‌نجه‌ری هه‌ست و گوێ و چاوه‌کانماندا ده‌رژینه ناخمانه‌وه؟

جگه له‌مه‌ش، ئەو کوفه‌ی که ماوه‌یه‌کی دوور‌در‌ژ بوونه‌وه‌رانی دا‌رنی له‌و رۆح و مانایه‌ی هه‌لیان‌گرت‌بوو، هه‌روه‌ها له‌پ‌ناو هه‌وا و هه‌وه‌س و فه‌نتا‌زیادا به‌کاریده‌هینان، یه‌ک له‌سه‌ر یه‌ک به نامه‌عقوله‌یه‌یه‌ته‌کانی خۆی ده‌دۆ‌ر‌پ‌ت و ته‌نانه‌ت رۆی له پووکانه‌وه و هه‌ره‌س کردووه.. وه له‌م نێونه‌دا ئەو رۆحانه‌ی به‌دوای حه‌قیقه‌تی خۆیاندا ده‌گه‌ر‌پ‌ن، چوونه‌ته‌ دۆخی سه‌ره‌له‌نوێ دۆزینه‌وه‌ی ناوه‌رۆکی خۆیان. بینگومان له‌م حاله‌شدا په‌یوه‌ندیان به‌و شتانه‌ی له‌گه‌لیان راهاتوین ورده ورده کز ده‌بیت.. وه له سایه‌ی هه‌ست کردن به "خاللی پشت پێه‌ستن" و "خاللی یارمه‌تی وه‌رگرتن" که باشترین به‌لگه له‌سه‌ر ئەم دوو‌خاله‌ ئەو لاوازی و ده‌سته‌وسانییه‌یه که له ناخماندا‌یه، گنجی فیتره‌ت شته ده‌ره‌سا و نا‌اساییه‌کان پ‌شان ده‌دات.. له‌م سه‌روبه‌نده‌شدا ئیراده‌کانمان له ته‌سکیی خۆیان قوتاریان ده‌بیت و رۆو له‌ ویست و داخوازییه‌کانی به‌دییه‌نه‌ری ر‌ها ده‌که‌ن.

هه‌ر له‌م ماوه‌یه‌دا، ئیمان و خه‌بات که بریتین له گه‌وره‌ترین دینه‌مۆی هه‌موو سه‌رکه‌وته‌نه‌کان، هێزی له‌د‌د‌و‌ن‌نی ده‌به‌خشن به رۆحی هه‌موو که‌سیک و ئەم هێزی رۆحه‌ش بال به‌ ئومید و ئیراده‌ی ئەوان ده‌ده‌ن و به‌دینی و حاللی په‌شو‌کاویان تیکه‌ده‌شک‌ین و به‌ تێپه‌راندنیان به پرده‌کانی "خۆ‌بون" دا ده‌یانگه‌یه‌نن به‌ خوا.

به‌لن، خیرترین و سه‌لامه‌تترین و باشتترین رینگا ناده‌میزاد بگه‌یه‌نیت به حقیقت، نهو رینگای نیمانه‌یه که به زانست و عیرفان پرچهک بوویت. له‌را بردودا رۆح، همه‌میشه بهم رینگایه نهو سه‌رکه‌وتنه سه‌رسورپه‌یتنر و مه‌زنانه‌ی به‌ده‌سته‌یتناوه. له هه‌رتمیکدا که نیمانیکی گۆشکراو به عیرفان بوونی نه‌یت، هیز و زۆرداری، جینگای راستی و یاسا ده‌گرنه‌وه.. له وه‌ها زه‌مینیکدا رووبه‌پوویونه‌وه له‌گه‌ل سته‌می هیزدا همه‌میشه نه‌گه‌رینکی چاوه‌روانکراوه. به‌لن، له هه‌رتمیکدا له‌م چه‌شنه‌دا زوو زوو ده‌ست بۆ چه‌ک ده‌بریت.. همه‌میشه پاره‌سه‌ی خۆی ده‌کات.. ته‌نها جه‌ربه‌زه‌یی ده‌نگی دلیر ده‌یت.. وه‌ریاکاری به‌جۆرنک ده‌یت به‌شمه‌کینکی خواستراو که له وه‌ها که‌شوه‌ه‌ویه‌کدا گه‌یشتن به رۆحی بوون و ته‌ماشاکردنی نه‌ودیبوی بوون وه‌ک مه‌حالی لیدیت.

نه‌مه له‌حالی‌نکدا که حقیقه‌تی نیمه به‌توندی وابه‌سته‌ی رۆحی نه‌به‌دییه‌ته. له‌پیناو تیگه‌یشتن له‌م په‌یوه‌ندییه و هه‌ستکردن به‌و شتانه‌ی وه‌ک به‌لنیک پیمان ده‌دات، پئوسه‌ وه‌ک میلله‌ت، فیداکاری له‌ زۆر شتدا نه‌نجام بدین. هه‌تا له به‌خته‌وه‌ریی شه‌خسی و خۆشییه‌کانی دنیا و پله‌وپایه و ته‌نانه‌ت پله‌وپایه مه‌عنه‌ویه‌کانیش ده‌ست هه‌لنه‌گرین، ناکریت باسی وه‌ها په‌یوه‌ندییه‌ک بکریت. ته‌نها له‌حالی‌نکدا که نه‌م په‌یوه‌ندییه سازبکریت، دنیای سه‌بی جیهانیک ده‌یت که تیددا حق ده‌کریت به‌ تاجی سه‌ر و ریز له حقیقه‌ت ده‌گیریت و بیرکردنه‌وه له هیز و به‌رژه‌وه‌ندییه‌کان به‌عه‌یبه‌ داده‌نریت.

نیمه وا بۆ چه‌ندین سال ده‌چیت که لاما‌ن وایه که‌وتوینه‌ته ری بۆ گه‌یشتن به‌ دنیا‌یه‌کی رووناکی له‌م شیویه.. لاما‌ن وایه و بی نه‌وه‌ی

خۇمان سەرقالى كەھانەتى دەركەوتنى نىشانەكانى بىكەين لە ناسۇدا، بىخ ئەوہى كاتى خۇمان بە لىكۆلئىنەوہ ئەفسونناوئىبەكانى جىھانى پىر لە نەئىبى زانستى ژمارەكان و ماتماتىكەوہ بكوژىن، بە رابەرەبەتتى جىگىرەكانى خوايەتى (الثوابت الالهية) و ھەر شتىك گىچى رۇحمان بە راست پىشانى بدات، ھەول دەدەين سوود لە ھەموو شتىك وەرەبگىرەن و تىدەكۆشىن بە ئىرادەى خۇمان ھۆكارەكانى پەيوەندىكردن بە مەشىنەتى خوايى دەستنىشان بىكەين و لەپىناو ئەو شىوازە پىرۆزەى ژيانى خۇمان، وەك قارەمانگەلئىك كە ھەموو ژيان و بوونى خۇيان فىدابىكەن، بەرەو مەشىنەتى خوايى ھەنگاو دەئىين. ھەموو كەسىك، ھاوپى لەگەل بەرپرسىارتىبەكى جددى كەسيدا، پئويستە ئەسپى خۇى تاوبدات و لە پىشى پىشەوہ لە ھەلگىرانى نالا بىت و بلىت ”ئەمپرو كار لەسەر من وەستاوہ، ئەگەر من تا ھىزم تىدايە نەيكەم، كەواتە كەسى تىرش نايكات!“.. ھەمىشە پئويستە بو بەرزكردنەوہى نالا رابىكات، بەلام پىشەوہى كىبەركى لەگەل كەس بىكات، بەخىلى بە كەس ببات، وە دەبىت دەرفەتى جوولە و رۇيشتنىش بدات بەوانەى دەستە راست و چەپى. زۇرئك لە ئىجە تا ئىستا بەھوى ھەندىك لەو كارانەوہ كە كردوومانە، بە زانين ياخود نەزانين، رپووناكى دلانى كەسانى ترمان كوژاندەوہ و تىزابمان كرد بە چاوى رۇحدا. لەم سەردەمە رەش و تارىكەدا، زۇربەى زۇرمان نەمانتوانى خۇمان راپسكىئىين و نوورەكانى حەقىقەتى ماھىيەتمان بىداربەكەينەوہ و نەگەيشتىن بە دىنەمۇ مەعنەوئىبەكانمان كە بە ئاو و ھەوا و رپووناكىي زىندەگىمان ئەژمار دەكرىن. لە ئىستااشدا ئەگەر لەبرى ئەوہى وەك شتە لەرزۇكەكان لە دەرەوہى خۇمان بەدواى

پالپشتدا بگەرپىن، دەتوانىن پال بەم ماتهوزە شاراۋىيەى ناو خۇمانەۋە
 بەدىن كە پەيوەندى بەۋدىۋەۋە ھەيە و بەمەش لە گەشتەكەمان بەردەوام
 بىن.

گەيشتنمان بە ئاسۆيەك كە لىۋەى بە چاۋى رۇح تەماشاي ھەموو
 شتىك بگەين و بە گوىى ئەۋ بىيىستىن و بە دەستى ئەۋ بگرىن و بە
 داۋەرىيەكانى ئەۋ برىارىدەين كە كراۋەن بەرۋوى ئىلھامدا، تەنھا بەۋە
 دەبىت سەرلەنۋى چاۋ بەم ماتهوزەيەدا بخشىنەنەۋە و تازەى بگەينەۋە.
 لىزەدا دەتوانىن ۋەك "نيازى" كۇتايى بەم وتارەمان بەيىنن "تۇ! بۇ
 گەيشتن بە بوون، پىۋىستە ھەرگىز لە دەرۋەى خۇت بەدۋاى مەعنا و
 رۇخدا نەگەرپىت. دەبىت سەرت دابخەيت و گوىى بۇ وىژدانى ھەلدېرىت،
 ماھىيەتت ۋەك وردبىننىك بەكاربەيىنىت و گەشتى رۇيشتن بەرۋە ھەبوون
 لە ناخى خۇتەۋە دەست پىبگەيت..."

كاتىك روو له خۇمان دەكەين

ئەم چەرخە سەبارەت بە ئىمە، ئىستاشى لە گەل بىت، برىتى بوو لە چەرخی كىشە يەك لە دوای يەكەكان. بەتايبەت يەككە لەم كىشانە ھەيە كە ھىندە قوللە ھەموو ئەوانى ترم لەبىردەباتەو و نەخۆشییەكى درىژخايەنى وایە كە بەرگرى بەرامبەر بە چارەسەرەكان ھەيە و چەند بەرگەى فەرامۆش كەردن ناگرىت، ئەوئەندەش لەپىشە و خاوەنى ئەولەويىتە. ئەم كىشە مەزەنە، كە برىتییە لە كىشەى فەرامۆشكەردنى بەھا خۇمالىيەكان لەلایەن نەتەوئەكەمان بەگشتى و لاوانمان بەتايبەتى، ئەگەر بە ئەندازەى قوللىي برىنەكە و بى ئەوئەى ھىچ كاتىك بەفەرۆبدرىت، لەلایەن دەستى وەستا و كارامەو سارپىژ نەكرىن، ئەوا لەوانەيە دووچارى چەندىن ئالۆزى تر ببىنەو و لە مەيدانىكدا كە دەبوو ببىيەنەو بە دۆراوى دەربچىن و لە چاوەرۋاننەكراوترىن كاتدا كۆمەلىك كارەساتى نەخوازراو رۆژگارمان پەش بەكن.

ئەو فەرامۆشى و غەفلەت و بىياكى و ناشايستىي و فەنتازياكانى گۆرۋان و پىشكەوتنەى كە دوئىنى وەكو لويەكى شىرپەنجە لە جەستەى ئوممەتدا سەريانەلدا، بەشىۋەيەكى زۆر خىرا و سەرسوورپىنەر بە ھەموو

لايهكى لاشەماندا بلاوبونەوہ و ئىمەيان ھىنايە سەر چۆك. بەجۆرىك خەزانى جۇراوجۇرى بەسەر تەمەنى گىشت چىنەكانى كۆمەلگادا ھىنا و رەنگى ھەمووانى كالى كىردەوہ. بەلى، مەگەر خوا بۇ خۇى بزائىت تا نەمىرۇ چەند جار ئەم نەخۇشىيانە رايانەشاندووين و چەند جارېش تامى بەدبەختىيى دۇرئانمان نۇشپوہ.. چەند جار ئەوانمان وەك چارەنوسى رەشى خۇمان ئەژماركرد و رەنگمان پەرى.. چەند جار بەمەبەستى دەرېرىنى توورپەيمان بەرامبەريان ھەرچەندە لەگەل نوسلوپى راستەقىنەى ئىمەدا نەدەگونجا- وشەى نەشپاومان بەكارھىناوہ، يان لە ھەستان و دانىشتنماندا "لا حول... ھەمان گوتوہ و مۆتەكانمان ديسان لە ناخى خۇماندا كوزاندووتەوہ. لەكاتىكدا ھەندىكمان لەم گەرداۋە خنكىنەرەدا دەتلايوہ، ھەندىكى تىرمان تەنھا بەوہندە دەوہستان ھەياى ئەوانە ببەن كە كەوتوونەتە ئەم زەلكاۋى گوناھانەوہ.

ئەمە لە ھالىكدا كە لەبرى تاوانباركردنى ئەم جۆرە كەسانە و ھاوشپوہكانيان و ئەو رېنگايەى پىندا دەپۆن، دەبوو ھاوپرى لەگەل بەلىنى ژيانى تازە و نويدا لەباۋەشيان بگىرىن و بەرپۆرەوہ سلاو لە جۇش و خرۇشيان بگەين و بە يارمەتىيى دۆزىنەوہى كۆمەلنىك بەھانە و ھۆكارى مەعقول بۇ وپرىنە و سەرخۇشپەكانيان، توورپەى و توندوتىژىيى ناخمان دابىركىننىنەوہ و تەننات بە ئامانجى سازكردنى زەمىنەيەك بۇ دىالوگ و لەيەك تىنگەيشتن، لە ھەندىك رووہوہ لە مافەكانى خۇمان خۇش بوويناىە!. ئەوہ راستىيەكە كە كۆمەلگاي ئىمە بىرى زۆر و تىنگەيشتىنى زۆر و فەلسەفەى زۆرى لەخۇدا ھەلگرتوہ. لەبەرئەوہ كاتىك لە رپرەوى مىللىيى تايبەت بە خۇماندا ھەنگاۋ دەنپىن، لەوانەيە جاروبار ريمان

له شوئنه‌واری فەره‌نسی هەلبەکوئت و پرووبە‌پرووی هزری ئەلمانی
بەیینەوه و لووتمان هەلتەقیت بە لووتی شیوازی بیرکردنەوهی نینگلیزیدا
و لەم‌پروئشدا دەبینین بە فەلسە‌فە‌ی نازادیی ئەمریکی خومار بووه ..
بە‌لام لە هەموو بارێکدا پال بە لە‌م‌پەرە‌کانی سەر‌پینگامانەوه دە‌نیین.

دە‌کرت بوترتت که لە ئیستادا هەموو ئەم تیگە‌یشتن و جی‌هانبینی
و فەلسە‌فانە کارگەری نەر‌نییان لە‌سەر کلتوری میلیمان هەیه،
بە‌لام هەمیشە دە‌گونجیت فرە‌ه‌نگییه‌کی لە‌م‌جۆرە، وە‌ک دە‌وله‌‌مە‌ندییه‌ک
سوودی لێ‌ بێ‌نرتت. بە‌پای‌ من لە هە‌مووی گ‌رنگ‌تر نە‌وهیه که میلیلت
بە‌هاکانی خۆی پ‌ارترتت و لە‌سەر تە‌وه‌ری خۆی جی‌گی‌ریووتت. بە‌لام
نە‌وهی جی‌گای داخە نە‌وانە‌ی که توانای گۆ‌پینی ئە‌م فرە‌ه‌نگییه‌یان
هەیه بۆ دە‌وله‌‌مە‌ندی کلتوری، سەر‌که‌وتوو نە‌بوون لە‌م کاره‌یاندا. ئی‌مه
وە‌ک ک‌رێ‌کارێ‌کی نە‌زان، کاتیک بینیمان پ‌ینگای گە‌یشتن بە‌ کانه‌کانی
نالتوون بە‌ بە‌رد و خۆ‌لدا تێ‌پەر‌ده‌ییت، یان د‌لمان وابە‌ستە‌ی ئە‌و خاک و
خۆ‌له‌ی پ‌ینگا بوو، یاخود وا تیگە‌یشتین که هە‌موو کانه‌که بە‌رد و خاکه
و پشتمان لێ‌ی هە‌لکرد و لە نە‌جامیشدا زلله‌ی بێ‌بە‌ش‌بوونمان خوارد.
بە‌لێ، هە‌تا ئە‌م‌پرو ب‌ووین بە‌ خاوە‌نی چە‌نده‌ها سەر‌چاوه‌ی پ‌ووناکی، بە‌لام
لە‌بری ئە‌وهی ئە‌م سەر‌چاوانە هە‌ریه‌که‌یان وە‌ک هۆ‌کاری پ‌وونا‌ک‌کردنە‌وه
بە‌کاره‌یین، زۆ‌ریه‌ی جار نا‌گر و ب‌لی‌سه‌مان لێ‌ ساز‌کردوون و لە‌بری
پ‌وونا‌ک‌بوونە‌وه خۆ‌مان پ‌ی‌ سووتاندوون.

ئە‌وهی مایه‌ی سەر‌سو‌ر‌مانە ئە‌وهیه که لە‌ناو ئی‌مه‌دا هە‌ر‌کە‌س ئە‌لف‌ی‌کی
زان‌ییت که‌سانی تری بە‌ کە‌م ب‌ینیوه و ئە‌وه‌ش دوو ئە‌لف‌ی‌ زانیییت خۆی
لێ‌ بووه بە‌ فە‌یلە‌‌سووف، ئە‌وانە‌ی نە‌ماندە‌ی هێ‌ز‌بوون، حسابی یە‌دە‌کیان بۆ

ژیری و لوجیک کردووه و، له سایه‌ی هیژ و زه‌بردا ملی پریان گرتووته بهر و، سیاسه‌توانان حیزبایه‌تییان کردووه به نامانجی بالایی څویان و، همموو شتیکی تریان کردووه به قوربانی و، ژبانی نابووری و سیاسی و کلتوریمان له تۆپری به‌خیلی و رځه‌به‌رایه‌تی و قبول نه‌کردنی یه‌کدا قه‌تیس ماوه و، نه‌یتوانیوه به‌چیته دهره‌وی بازنه‌ی خراپکاری دوژمنایه‌تی و دژیه‌کییه‌کان. مندا‌آن لقی زه‌یتوون و په‌ری بالنده‌ی ده‌ستیان که د‌بوو یاری پینکه‌ن، وه‌ک کوته‌ک کینشا به‌سه‌ری یه‌کتردا و گه‌نجان بزاونتی ناوه‌کییان، له‌جباتی نه‌وه‌ی له‌رپنگای نۆژنه‌نکردنه‌وی غرووی شکاو و شکۆی له‌ده‌ستچووماندا به‌کاره‌یتن، دژمی میلله‌تانی څویان خستیانه‌گه‌ر و زامی گه‌وریمان له‌جه‌سته‌ی میلله‌تدا پینکه‌یتنا.

بلینی هوک‌اری همموو نه‌مانه چی بیت؟ بوچی له‌کاتیکدا که ده‌توانین یه‌کترمان خو‌شبویت نایکه‌ین و بوچی هرچی ده‌که‌ین ناتوانین دو‌ستایه‌تی هم‌میشه‌یی پینکه‌یتن و بوچی وه‌ک نوممه‌تیک ناتوانین به‌شداري خو‌شی و ناخو‌شی و شین و شایی یه‌کتر بکه‌ین؟ بلینی بو نیمه‌هول و تیکو‌شان به‌نامانجی فه‌تح کردنی دل‌ه‌کان، زور سه‌ختتر بیت له‌خه‌باتی مه‌یدانی جه‌نگه‌کان؟ یان داخو‌ دل‌ی ناده‌میزاد که به‌بهرخترین لایه‌نی داده‌نریت، داخراوه به‌پرووی خو‌شه‌وستی و لیبورده‌یی و یه‌کی‌تی و قبول کردن و به‌ش کردندا و کراویه به‌پرووی قین و نه‌فره‌ت و توندوتیژی و قبول نه‌کردن و بیرته‌سکیدا؟.. نه‌خیر، نه‌خیر! سویند ده‌خۆم به‌و خویه‌ی نه‌و دل‌ی به‌دیپیناوه، هرگیز ناگونجیت نه‌م لایه‌نه‌ قوول و به‌نرخ و ده‌وله‌مهنده‌ی مرو‌ف داخرا‌یت به‌پرووی فه‌زیله‌ته‌کان و کرایه‌ته‌وه به‌پرووی خراپه و تاوانه‌کاندا!..

فاتیحه مەزەنەکانی جیهان، لە یەكەم وێستگەى فەتەحەکانەوه دەستیان پێکەردوو، کە بریتییه لە دلان.. بەلێ، ئەوان دلانیان بردوووتەوه، پاشان لەم بەندەرەنەوه بەرەو هەر چوار لای دنیا کراونەتەوه. ئەگەر پێشتر دلێ خەلکانی ئەنادۆل فەتەح نەکرايان "مەلازگێرد" پرووی نەدەدا.. بەلێ، ئەگەر خەلکی هەستیان بە بەلێنی دلێ -ئەو دلانەى کە بە دلسۆزى و خۆشەویستى لێیان دەدا- ئەو جوامێزانە نەکردایە کە نابالووقەى "قوسەتەتینییه"یان دابوو، هەرگیز گرمەى تۆپەکان نەیدەتوانی بیزەنتییەکان بە چۆکدا بەیئیت.. بەلێ، هەر ئەو تۆپى شەفەقەت و خۆشەویستییەى ناو رۆحى ئیمانداران بوو کە دلێ هەموو لایەکی سەرمەست دەکرد و دەیخستە ژێر کاریگەرى خۆیەوه. هەربۆیە دەگەیشتن بە هەر جینگایەك، خەلکی بەرەو لایان پرایدەکرد و کاتیڭ ئەمانیش دەیانگوشین بە سنگیانەوه هەمیشە داستانەکانی خۆشەویستییان بە گوێدا دەدان.

هەنووکە، ئەگەر لە میژوو ماندا نەبێت، ئەدى ئەم قین و نەفەرەت و دوژمنایەتى و یەكتر قبوول نەکردنە، لە كوێنە هاتن و خزانە نێوانمانەوه؟ لەم یەك دوو سەدەیهى دواییدا کاتیڭ بە چاوى سەرسوورمانەوه تەماشای فەرەنسا و ئەلمانیا و ئینگلتەرا و ئەمریکا و لەم دوایانەشدا یابان دەکەین، بۆچی رەقمان لەیەكتر دەبێتەوه و چال بۆ یەكتر هەلەدەکەنین و ئەو گورگ لە ناستى یەكتردا دەژین؟ راستتر بلێین، بۆچی ژبان لە یەكتر حەرام دەکەین؟ بلێی لە ئێمەدا نەخۆشیی کەسایەتى هەبێت؟ ئەگەر وا نییە، ئەدى بۆ دەلێین "ئێمە خێرمان تێدا نییە، هیچ نەبێت با پەنا بۆ رۆحە بیگانەکان ببەین." و بەها میژووییه هەزار سألەکانمان لەبەر خاترى هەندیک فەنتازیا، دەبەین و لە زێلدانى دەهاوین؟

ئیدی با نېمه هر له هیچ و خۆرایی بهردهوام کیشه و قهیران بۆ
 خۆمان بنیینهوه... بهلام له پشته ئه مانهوه، مه گهر خوا بۆ خۆی بزانیته
 چهند نهوهی بېج پشتوبهنا و بېج خولگه و بېج نامانج و بېج ناراسته و،
 چهند مندالی هوا و ههوس و فەنتازیاکان پینگه‌یشت! ئه‌م نه‌وه‌یه‌ی که
 هه‌موو گورپی میتافیزیکی خۆی له‌ده‌ستداهه و بېناگایه له وینه‌ی
 میلی و ناسنامه‌ی میلی و له‌رینگای سوال و له‌چهن‌دین ده‌وله‌تی
 جیاوازه‌وه هه‌ندیک سه‌ره‌پارچه‌ی هه‌نده‌کی کۆکردوه‌ته‌وه و له‌وه‌همی
 نه‌وه‌دایه که به‌مانه‌وه‌لامی ”من کی‌م؟“ی ده‌ست که‌وتوه، هه‌میشه له
 تۆپری ماده‌دا گه‌ری خواردوه و بېج دل و بېج زمان ژیا‌نی به‌رپێکردوه
 و جاروبار دینه‌که‌ی له‌گه‌ل نه‌فسانه‌کاندا تیکه‌لاو کردوه و له‌ناهه‌نگی
 پیشوازی له‌بیرپه‌وشتیدا نه‌خلاق‌ی کردوه به‌قوربانی و په‌نگی شه‌هوتی
 سویوه له‌جیهانبینی هونه‌ری و شاعر و موسیقای خۆی کردوه به
 لیک‌ی ده‌می لوتیان، تا له‌نه‌جامدا خۆی له‌ناوه‌راستی مه‌یدانی‌کدا
 بینه‌یه‌وه که تیدا سه‌دان جو‌ر هه‌له له‌ململانیدن. خو بینگومان چاوه‌رپێ
 نه‌جامینکی تری لینه‌ده‌کرا...

ئنجا دواتر ئه‌م نه‌وانه، به‌ر‌قه‌وه هیرشیان بۆ راست و چه‌پ برد
 و سووکایه‌تیان به‌را‌بردووی خۆیان کرد و له‌گه‌ل نیمان‌که‌یاندا
 متمان‌به‌خۆبوون و متمان‌هی که‌سانی تریشیان دۆراند و له‌پال هه‌سته
 مرۆیه‌کاندا، بېبه‌ش بوون له‌خۆشه‌ویستیش. جگه‌ له‌وه‌ش، له‌وه‌سه‌رده‌مه‌دا
 کاتیک به‌ته‌واوته‌ی را‌ده‌ستی ویزدانه‌ی بینگانه‌کان کرا، په‌روه‌رده‌که‌شی سپه‌را
 به‌ده‌سته‌نامۆکان و هه‌ست و بیری وه‌ک مندالی باخچه‌ی ساوا‌یانی
 بینگانه‌کان پینگه‌یشت و نه‌میستا ئه‌م فیکره‌دانه‌ی که له‌خۆیان زیاتر له

کهسانی ترهه نزیکن، هرچنده هینده له ناو یه کدان که دتوانن ههست به گهرمی یه کتر بکن، وهلی به هوئی نهو ساردیبه ی له نیوانیاندا به هدردهم هه لده له رزن. هر نه مانه ن که نیمانیان به هه زار و یه ک گومان و دوو دلی کون کون بووه و متمانه یان له بناغوه له رزیوه و هیوایان تاروماره و دلیان وهک نهو زهویبه به راوانه ی که له میژه ناویان لی کشاوه ته وه وشک و برینگه و ههسته مرویبه کانیان نه مانه تی قین و نه فرهت و دوژمنایه تی کراون و سینه ی خالی و به تالیان جو لانه ی چنده ها ترس و نه ندیشه یه و هه میسه چنگی بیج نامانجی و بیج ناراسته یی بهر هه ناویان که وتووه و ناسویان تاریکه و تنانته له لیژایه کانیشدا ههست به سهختیبه هه وراره کان دهکن و وهک شتیک که ناوه رۆک و کاکله که ی دهره نیترایت و تنها توپکله که ی به پیوه ماییت، خو یان و هه موو شتیکیان وهک نیشانه ی بهند و عیبره تی لیها توهه.

راستیه که ی پنده چیت گیان کردنه وه به بهری نه م تهرمه زیندووانه دا زور گران بیت، چونکه نهوان به ته واوه تی نامو بوون به ژیان نیمه مانان و رقیان له به هاکانی خو یان ده بیته وه. به لام هینده هیه که سه ره پای هه موو شتیکیش، دهست گرتن و به رزکردنه وه یان هر ده که ویتته سه ر شانی نیمه. باوه رمان وایه نهو کاته ی مه شینه تی نیلاهی بوو به گیان بو نیرا ده کانمان و به ناویاندا رویشته، نه م نه وانه ش وهک نه وه ی دهنگی که په نا که ی چه زه تی نیسرافیلیان بیستیت، راده په رن و ده که ونه سه ر بیج و به رهو بوونیک ی نوی هه نگاو هه لده نیتن. گهرچی پر کردنه وه ی نهو بو شایانه ی که نه م پشتگروختنه مه زنه له ماوه ی چه ندین سه ده دا له جه سته ی نه ته وه دا هینا ویه ته بوون و تی په راندنی ناسته نگه کان زور ناسان

نابن. بەلام مەگەر خوا بۆ خۆی بزانیت تا ئەمڕۆ چەند جار میراتگرانی
 سەرزەوی، خۆیان و ستمەلیکراو و بەشخوراوانی کۆمەلگاگانیان لە
 ژێرکەوتنەوه بەرەو ئاسۆکانی سەرکەوتن سەرخستوو. بێگومان ئەوان
 ئەم کەندەلانی ترسناکەش دەبێن. دەبێن و لە دنیای مەحروومیەتی
 خۆیاندا بەهەشتی فراوان و بەرین بۆ کەسانی تر دەپراژننەوه. وه
 بێگومان بە یارمەتی فراوانی لیبوردەییان بۆشاییە جۆراوجۆرەکانی
 ئەو کۆمەلگایانە پێدەکەنەوه کە لێپرساون لە بەخشینەوهی ژیان پێیان..
 بە چاویلکەکی بچووکیەرەوه تەماشای کەموکورتییەکانی کەسانی تر
 دەکەن و ئەو وێژدانانەیان دەکەن بە دادوەر بەسەر هەلەکی کەسانی ترەوه
 کە دانی بە هەلە و ناتەواویی خۆیدا ناوه.. وه چەشنی پزیشکیکی لێزان
 کە نایەلێت نەخۆشەکی هەست بە نەخۆشیەکی بکات، بچ ئەوهی
 پۆحیان نازار بدات و دوور لەوهی بیانخاتە ژێر ستمی هەست کردن
 بە تاوانەکانیان، چەندین پێگای بەدیلی دەربازبوون دەخاتە بەردەستیان.
 بێگومان گۆزپینی کەرامەت ناسایانەکی هەموو شتەکانی کۆمەلگایەکی
 -کە ئەم هەموو سألە بەهاکانی ئاوەژوو کرایتتەوه و پراھیتراپیت بە شتە
 پێچەوانەکان- بە یەك هەلمەت، کارێکی سادە و ئاسان ناییت! دانانی
 ئیمان لە شوێنی نیلحاد و پێکۆپینکی لە شوێنی هەرەمەکیتی و پێسا
 لەبری فەوزا و ئەخلاق لە جینگای بێرەوشتی و عەشقی خواپی و
 خۆشویستنی ئوممەت لە جێی شەهوەت، کارێکی ئاسان ناییت.. ئەو
 بێباوەرپییەکی کە چەندەها سألە لە بناری ئیماندا خێوتی هەلداوه و
 ئەو بێباکی و بێخەمیەکی بەها ئەخلاقییەکانیان تێکشکاندوو و ئەو
 بێکەلکی و بێسوودیەکی لە دژی ژبانی پڕ لە یاسا و پێسا بەرتیلی

پندراوه و هارکراوه.. به لې، دهر کردن و ریشه کیش کردنی هم موو نه مانه و دانانی نهو به هایانه ی خوا ديه ویت و پیغه مبر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ناموزگاری کردوین، پیده چیت کارنکی هروا ناسان نه بیت. چونکه به درژیایی چنده ها سال، نیمه ش وه که هم موو لایه کی تری دنیا، هندیك نایدولوزیای لار و لویر و بیری هیچگه ری (Nihilism) و ورینه کانی یاخی بوون، سه رجه م نهو پیوه رانه یان ویرانکرد که کومهلگا ده کهن به کومهلگا، راستتر بلین نهوانه ی حه شاماته کان ده کهن به کومهلگا.. هستی بهرپر سیاریتی له دلان هه لکه نرا و فریدرا، شهرابی ژیبانی نازه لانه دهر خواردی هیزه زیندوه کان درا. له م سه رده مه رهش و تاریکه دا که هه ر پوژه و فته تازایه کی نوی حه شاماته کانی به دوی خویدا کیش ده کرد، هندیك خو یان له شه پو لیکي نه نجام نادیار هاویشت و هندیك پوچی هاریو و تیان ”تومه ز تا نیستا به دهستی به ستر اووه ژیاوم!،“ هندیك سروشتی شوینکه وته ی ههوا و ناره زووه کان و تیان ”نای خو من تا نیستا به خو پرابی شه رمم له چهن دین شتی ناسایی کردوه، خو زگه قهت خو م بهو شته بیمانایانه وه نه به ستایه ته وه!“ و هندیك بیبه شیش له داوه ری ژیری و تیان ”یاخی بووم و له دیلیتی پر زگارم بوو!“ یان ”سنوره کانی حه لال و حه رامم بری و گه یشتم به نازادی!“...

نه میستا پهواندنه وه ی نه م هه موو شه رزه ییه و بزواندنی مه نگییه کانمان و به گه پر خستنی چالاکییه کانمان، له ژیر پو شنایی ناسوی بیر کردنه وه ماندا، دیسان ده که ویتته سه ر شانی نیمه و هه موو که سیکی تر که ولاتی خو ی خو شده ویت. به لې، پیوسته جارنکی تر تیراده مان تا دواين سنور به کار به نین و به عزمیک که سته ملیکراوی و به شخو راوی چهن دین

سالی دوورودرژ دهمه زهردیان کردوه تهوه، وهکو حهواریه کان و موسلمانه یه که مینه کان، هاودهم له گه ل و تنی ”له هه رکریه ک نینسان هه بیت، پیوسته نیمان و شعور و غیر فانیسی لیبت“ دا ته مه نمان له م هیهجرت بو نه و هیهجرت به سه ره رین و ده بیت هه ول بدهین نه خشی له مه و دوا ی ژیانمان له سه ر قه نه و اچه ی بیر و بزاونتی نه و پاله وانانه ی حه قیقه ت بچنین که گه یشتوون به ره زامه ندی خوا بی.

نیمه باوه رمان وایه که ته مرپو به نزیکه یی هه موو که سینکی سه ر نه م زهوییه، دهستی یارمه تیده ری نه م دلّه ناسته برزانه ماچ دهکات و دهیخاته سه ر سه ری. نه م نیراده دامه زراو و پیگه یشتوانه هه لگری دین و هه ست و بیر و خولیای نیمه دهین و ولات به ولات ده گه رین و له م ده رگا و نه و ده رگا دده ن و بگه ن به هه ر جینگایه ک وه ک خضر پینشوازیان لینه کرت و نه و فیکرانه ش نه مان پیشکه شی ده که ن، وه ک ناوی حه یات ده خورینه وه. به لی، نه وان به هه ر شوئیک بگه ن وه ک ها ورپیه تی نیوان موسا و خضر چاروک له ده ریای نه به دییه تدا هه لده ن و به ره سه تی پاریزه ر بو نه وانه دروسته که ن که چاوه پروانی ”زولقه رنهین“ و رینگا کانی گه یشتن به ”زیندوو بوونه وه ی دوا ی مردن“ پیشانی ته نانه ت نه وانه ش دده ن که چه ندها سه دیه له نه شکه وته کاندایه گو شه گیری ده ژین. کیج ده زانیت، له وانه یه به هه ر جینگایه کدا تیپه رین، یه که م پزیسه که کانی نه و رینیسانسه مه زن و گشتگیره ش که چه ندین سه دیه چاوه پروانی ده کرت، هه ر نه وان بیگه یه نن...

كاتيك

په يکهري پوځمان

بنيات دهنيين

محمد فه تحوللا گولهن

لهم نوښوونه وويهدا زامنې ويل نه بوون و ريگا ون نه كړدن بريتييه له وهې كه:
رډه زامندي خوي گه وره نامانج و مهبست بيت و، رپوځ له پيش جهسته وه بيت و،
نه فس له ژرير بهر پوځوردي دلدا بيت و، خو شويستني مرؤف و نيشتمان خوويه كي
دانه پراو بيت له سروشتمان و، نه خلاقې بهرز توښوويه كي گرنكي ريگا بيت كه
دهستبه رډار بوون ليې مه حال بيت و، گهر دوون و مرؤف و ژيان وهك په راوړنكي
پر له نهينې واين كه هميشه له ژرير روښنايي قورئاندا هه موو گوشه يه كيان
پيشكړنې و، كاراكتري مرؤف هاورې له گهل بهها راسته قينه مرؤيه كاني
سه رچاويه كي گرنكي بن و، به نه ندهزي هه ققانيهت و پيرؤزي نامانج و
مه بهسته كان، دهبيت نهو نامراز و هو كارا تهش كه ده مانگه يه نن پيان له خولگه ي
قورئان و سونه تدا بن.

ترخي ۳۰۰۰ دیناره

Ruhumusun Heykeltini Dikerken -1-

IRFAN
PUBLISHERS